

NGỌC TRÂN

thuật *viết*
lách
từ A đến Z

*Dành cho bạn trẻ cầm bút
do yêu thích hoặc dùng
chữ nghĩa vì công việc*

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA - VĂN NGHỆ

Thuật viết lách từ A đến Z

Tác giả: **Ngọc Trân**

Số trang: **304**

Kích thước: **14.5x20.5** cm

Phát hành: **NXB Văn Hóa - Văn Nghệ**

Nhà xuất bản: **Văn Hóa - Văn Nghệ**

Năm xuất bản: **2015**

E-book này được thực hiện trên tinh thần thiện nguyện, phi lợi nhuận và phục vụ cộng đồng người đọc chưa có điều kiện mua sách giấy.

Bạn nên mua sách giấy để ủng hộ tác giả, đơn vị xuất bản.

Lời nói đầu

“Tôi viết không được vì chẳng có năng khiếu gì cả!”. Hẳn bạn từng nghe bạn bè nói vậy; có thể bạn cũng từng tự an ủi mình như thế vì viết không ra bài. Thật ra, học viết lách không khác gì học chơi đàn hay bơi lội. Trong cả ba trường hợp này, người học đều được rèn luyện hoặc tự rèn luyện để phát triển một kỹ năng.

Nhiều cây bút chuyên nghiệp thường khuyên người muốn vào nghề viết lách rằng cứ ngồi vào bàn rồi hứng sẽ tới. Tác giả sách này cũng có kinh nghiệm về chuyện đó: cứ viết rồi chữ sẽ ra, bài sẽ thành; miễn rằng mình không chạy theo cái gì quá hoàn chỉnh, thúc ép bản thân phải trở nên quá hoàn hảo. Hãy xem viết lách giống như việc trồng cây: yếu ớt thì che chắn, bón phân, tưới nước; vững vàng rồi thì cho ra nắng gió, tranh đua với đời.

Thật ra bạn đã học viết lách rồi - khi còn ngồi trên ghế nhà trường tiểu học và trung học. Giờ chỉ cần ôn lại. Sách này chính là một tài liệu giúp bạn “ôn lại” nhưng có mở rộng và theo phương pháp của tác giả sách.

Nếu phải viết lách vì công việc hoặc do muốn chọn viết lách như nghề kiếm cơm kiếm thóc, thì chắc chắn sách này được dành cho bạn. Nhưng nếu chỉ xem đó như một nguồn vui, thì sách này cũng lại dành cho bạn. Viết lách là môn giải trí hầu như không tốn tiền. Mà nhiều khi rất hữu ích.

Ngoài phương pháp tư duy, nghiên cứu và phỏng vấn, sách còn cung cấp những nội dung cần thiết khác cho viết lách như: cách dùng tự điển, phép nối, chuyển văn nói sang văn viết; cách phân biệt văn trang trọng, nghiêm trang với những loại văn đời thường; cách diễn đạt giản dị, cụ thể và màu sắc, mở rộng câu, làm cho câu cân phân và không bị sai quy chiếu.

Việc viết sao cho lời văn thêm mạnh mẽ và hấp dẫn cũng được thảo luận cùng cách viết theo hình tháp ngược của nhà báo lẫn cách đặt tit.

Sách sẽ kết thúc với chương hướng dẫn cách biên tập, tức tự sửa những gì do bạn viết ra.

Và mỗi chương đều kèm theo bài tập thực hành; nhiều chương còn có phần đọc thêm, chủ yếu là bài của tác giả (bút hiệu Ngọc Trân hoặc Ngọc Trung) đã được đăng tải trên tạp chí *Nhịp cầu Đầu tư*. Tất cả đều nhằm giúp bạn vững bước trên đường viết lách.

Để biên soạn sách, ngoài kinh nghiệm của cá nhân và đồng nghiệp, tác giả còn sử dụng nhiều tài liệu (danh sách nằm ở cuối sách), theo quan niệm gạn lọc tinh hoa của người khác để bồi bổ cho mình. Nhưng chắc chắn sách vẫn còn những sai sót - khó tránh khỏi, do chủ quan của một cá nhân. Vì thế tác giả ước mong nhận được sự phê bình và góp ý của độc giả, để sách được hoàn chỉnh hơn trong lần xuất bản sau.

Chương dẫn nhập

Từ từ mà bước... nhưng cần bước mỗi ngày

Giới thiệu những thủ thuật nên dùng trước khi viết bài, mà các cây bút chuyên nghiệp thường gợi ý cho người không chuyên, để sau đó chữ nghĩa được tuôn ra cho dễ dàng hơn.

Những thước phim về nghề văn hay có cảnh nửa đêm nhà văn choàng tỉnh, ngồi bật dậy rồi lao ra khỏi giường như bị ma ám, thôi thúc phải làm một công việc sáng tạo, ngay trong khoảnh khắc đó, chỉ có thể diễn tả bằng cách dùng cây bút viết thật nhanh các dòng chữ tuôn trào từ tâm hồn, mình như được nàng thơ hay thần văn chương thì thầm vào đôi tai... Người vợ nằm đó ngủ say, còn nhà văn thì ngồi lì ở bàn trong phòng ngủ, hay phòng làm việc, bật đèn lên, viết cho đến sáng.

Phải làm cho chữ đẻ ra chữ

Nhưng đời thật ra sao? Thật ra cái nhìn phim ảnh đó hoàn toàn không đúng, có thể khiến người mang mộng viết lách hiểu lầm; tuy rằng cũng có một số cây bút được nòng thơ hay thần văn chương chiếu cố, mà làm được như thế.

Hơn nữa, phần lớn chúng ta đều viết không phải cho mình mà vì công việc, nên không thể có những giờ phút xuất thần. Ngồi trong lớp học thì viết đề lên lớp, lấy bằng. Khi ra trường đi làm, thì được chủ ra lệnh thảo thư từ, báo cáo,... Viết lách có thể hơi đặc biệt một chút so với nhiều nghề khác, nhưng nói cho cùng cũng chỉ vì cuộc sống. Mấy người thực sự viết cho đời sau, hay thỏa mãn ước mơ thừa nhỏ của mình?

Và không phải lúc nào những người chuyên nghề này đều ngồi trong căn phòng với máy lạnh chạy rì rì. Có khi là trong nhà bếp nóng bức không chừng, hoặc trong căn phòng ẩm thấp. Họ có thể viết theo đơn đặt hàng, chẳng phải tự nhiên mà sáng tác và luôn phải gắng sức trong nhiều giờ liền cho ra chữ.

Để trở thành cây bút, bạn nên giống như họ; mỗi ngày ít nhất cũng tập trung viết lách cho được hai, ba tiếng đồng hồ. Cứ như thế, trong vòng sáu tháng, chắc chắn bạn sẽ tiến bộ vì chữ sẽ đẻ ra chữ.

Nhà văn Mỹ John Updike từng được báo *Le Monde* hỏi tại sao ông viết đến ba, bốn chục tác phẩm, giỏi vậy. Ông trả lời: “Giống như những người khác, tôi cũng làm việc đều đặn: từ 9 giờ sáng đến 13 giờ 30 chiều. Và như vậy, cho dù có chậm chạp đến đâu thì rồi ra bạn cũng sẽ có được rất nhiều trang viết!”¹

Viết sao cho đáng tin

Để thành công bước đầu trong viết lách, bạn chưa cần viết hay. Trong giai đoạn này, điều quan trọng nhất là viết sao cho đáng tin, cho có lý.

Không nên học tập lối diễn đạt bóng bẩy nhưng không đáng tin. Một số người hay dùng từ “ma trận” nhưng nào có hiểu nghĩa của từ này. Đây là một thuật toán được dùng để tính sao cho nhiều nhân tố kết hợp với nhau một cách hợp lý. Chẳng hạn, trong một cửa hàng, người ta sử dụng ma trận để tính đường đi của khách hàng, trưng bày hàng hóa như thế nào cho thuận tiện. Hoặc trong một khu phố, chỗ nào đặt cửa hàng gì, đặt như thế nào thì có lợi nhất. Ma trận không phải là “trận của ma”.

Gabriel García Márquez, nhà văn Colombia có tác phẩm được dịch ra tiếng Việt, từng nói: *“Vấn đề của mọi nhà văn là viết ra những câu chuyện có thể tin được. Người ta có thể viết gì cũng được miễn là chuyện đó được tin.”*²

Nhưng trước khi viết sao cho độc giả tin, cũng cần viết sao cho có... người đọc. Muốn được như vậy - đặc biệt trong thời đại có quá nhiều thứ để giải trí như hiện nay, thì cần giúp cho họ đọc nhanh, đọc dễ.

Phải làm gì để đáp ứng ý muốn trên của độc giả? Cách hay nhất: viết đơn giản và trực tiếp. Nhà văn chuyên viết truyện khoa học giả tưởng Isaac Asimov từng học được bài học này từ một biên tập viên. Khi bắt đầu sự nghiệp, Asimov đã viết một cuốn tiểu thuyết đầy những từ, cụm từ hoa mỹ và lắm câu màu mè. Người được giao biên tập tác phẩm đó đã hỏi nhà văn:

- Ông biết Hemingway diễn tả cảnh mặt trời mọc hôm sau như thế nào không?

- Không, Asimov trả lời.

Biên tập viên: *Hemingway* viết, “*Sáng hôm sau, mặt trời mọc.*”

Từ đó, Asimov ngộ ra rằng phải diễn đạt những gì mình muốn nói bằng tiếng Anh đơn giản. Rồi ông chuyên luyện và luyện được khả năng giải thích một cách dễ hiểu những vấn đề phức tạp. Nhờ thế ông được bạn đọc ưa thích.³

Sau khi tìm hiểu quy trình đọc, một số nhà nghiên cứu đã đưa ra lời khuyên về việc viết cho dễ đọc. Theo họ, một văn bản có thể dễ đọc do trình bày - chữ to, chữ nhỏ, cột văn bản rộng hẹp, v.v. Dễ đọc còn do ngôn từ sử dụng, cấu trúc câu được dùng, v.v. Bạn không thể can thiệp vào việc trình bày, vậy thì chỉ còn có việc viết lách sao cho dễ đọc. Để được như vậy, bạn cần viết súc tích. Cũng nên dùng từ giản dị, không dùng từ trùng lặp. Cố gắng viết ngắn gọn, tôn trọng cấu trúc câu và tiếng Việt nói chung.

Viết súc tích

Thông thường độc giả thích được cung cấp thông tin chứ không ưa nghe nói chuyện tào lao. Tuy vậy một số cây bút lại viết lung tung và rỗng. Tại sao? Theo Yves Agnès, một tổng biên tập của báo Pháp *Le Monde*, vì hai lý do chính:⁴

1. Không gắng sức lúc đi tìm thông tin. Do đó, không thu thập đủ và chính xác dữ liệu cần thiết;
2. Không chăm chút khi viết. Vì vậy, viết quá gần với lời nói thông thường nên hay bị trùng lặp, thừa tính từ và trạng từ. Bởi thế, dùng từ cũng không chính xác.

Sẽ không có cái gì thừa nếu bài được viết một cách súc tích. Mỗi câu đều chứa đựng thông tin. Mỗi từ đều được chọn lọc để có thể chuyển tải thông tin đó một cách tốt nhất. Hẳn bạn từng học cách viết như thế khi còn ngồi trên ghế nhà trường trung học. Nhưng hoặc chưa học kịp, hoặc đã để rơi rớt gần hết trên đường đời, rồi trở nên dễ dãi, thậm chí cấu thả khi cầm đến cây bút.

Viết như thế này là cấu thả, thừa lời, rỗng - và sai cả ngữ pháp lẫn chính tả:

*Một cuộc chiến tranh nhằm lật đổ chế độ Tổng thống S. Hussein và làm tàn sát dân thường Iraq cuối cùng đã **nổ** ra và đi qua gần 15 ngày. Nó trở thành đề tài nóng bỏng không chỉ riêng cho những người làm chính trị, kinh tế, quân sự... mà đối với mọi người dân yêu chuộng hòa bình trên thế giới, họ theo dõi từng ngày và cầu mong sao cho chiến tranh hãy qua thật nhanh, để thế giới luôn hòa bình và cuộc sống con người không còn nghe tiếng súng.*

Sửa lại: *Cuộc chiến nhằm lật đổ chế độ Tổng thống Hussein cuối cùng đã nổ ra. Tính đến nay, nó đã kéo dài được 15 ngày và trở thành đề tài nóng bỏng*

không chỉ đối với các nhà chính trị, kinh tế, quân sự mà còn cả cho những người yêu chuộng hòa bình, Những người này đang cầu mong cho chiến tranh sớm chấm dứt để nhân dân Iraq nhanh chóng thoát khỏi cảnh đạn bom.

Viết dễ hiểu

Cần biết quy trình vật lý của việc đọc để hiểu tại sao bạn nên dùng từ ngữ phù hợp với độc giả.

Quy trình vật lý của việc đọc bắt đầu bằng sự cảm nhận tổng quát. Ngay từ năm 1905, nhà nghiên cứu Emile Javal đã chứng minh được rằng, khi đọc, mắt không chuyển động liên tục mà nhảy cóc. Mắt không giải mã toàn bộ một dòng chữ mà từng phần của dòng chữ đó; chừng một chục chữ cái mỗi lần mắt “chụp” lên dòng chữ. Như vậy, đơn vị cơ bản của việc đọc là một từ hoặc một nhóm từ chứ không phải từng chữ cái; đơn vị cơ bản này cũng kết thúc ở nơi có dấu câu.

Giả dụ bạn đưa báo cho hai nhóm học sinh đọc. Một nhóm đọc một cột báo gồm toàn từ chỉ có năm chữ cái, nhóm kia một cột gồm toàn từ 10 chữ cái. Thời gian đọc của hai nhóm sẽ giống nhau vì mắt chụp mỗi lần được khoảng 10 chữ cái.

Đối với tiếng Anh, tiếng Pháp, từ ngắn - dưới 10 chữ cái - sẽ được đọc một lần. Nhưng từ dài hơn sẽ cần đến hai lần. Muốn bài dễ đọc, cần ưu tiên dùng những từ ít chữ cái. Đối với tiếng Việt cũng vậy.

Quy tắc trên có thể áp dụng cả cho các con số. Nếu 2.500 đồng dễ hiểu thì 15.540.321 đồng lại khó hiểu. Ở đây, con mắt chụp không nổi dãy số thứ hai vì nó quá dài. Phần lớn độc giả đều không hình dung được những con số quá lớn, cho rằng chúng trừu tượng.

Quy trình vật lý của việc đọc còn có một thành phần thứ hai: đọc nhận biết. Mắt có thể đọc dễ dàng một câu nếu bộ óc nhận biết tổng quát được từng từ trong câu đó. Ngược lại, nếu câu gồm nhiều từ không quen thuộc, người đọc

sẽ bị vấp. Rồi họ bỏ đi. Khi đọc sách hoặc báo, không ai để bên mình cuốn từ điển cả, trừ phi đọc sách báo nước ngoài để học ngoại ngữ.

Mặt khác, việc đọc nhận biết còn tùy thuộc hai loại trí nhớ: trí nhớ căn bản và trí nhớ tăng thêm, tức bổ sung.

Trí nhớ căn bản chủ yếu do trình độ học vấn, cho nên trí nhớ của người này sẽ không giống của người kia. Các nhà nghiên cứu Pháp ước lượng rằng độc giả của một tờ báo phổ thông có vốn từ vựng khoảng 1.500 từ; còn độc giả của *Le Monde*, một tờ báo chữ nghĩa tương đối cao, thì 3.500 từ. Mà kho từ vựng tiếng Pháp lại lên đến 130.000 từ. Và tiếng Việt, chỉ tính riêng từ phổ thông không thôi, cũng gần 40.000 từ. Vì thế bạn cần chọn lựa từ ngữ phù hợp với trình độ độc giả.

Trí nhớ bổ sung bao gồm từ ngữ chuyên biệt của một ngành nghề như tin học; của một giới; hoặc có khi của một địa phương. Nói một cách tổng quát, đây là tiếng lóng. Tổng vốn từ tiếng lóng có thể từ vài chục từ đến trăm từ, ít khi vượt quá hai trăm từ. Phần lớn độc giả đều không quen thuộc với loại từ này. Ngay cả từ điển cũng không giải thích hết, vì chỉ đưa vào những từ của tiếng lóng đã trở nên phổ thông.

Mỗi ngành, mỗi nghề, mỗi tổ chức đều có tiếng lóng mà chỉ người trong giới mới hiểu. Ví dụ, nhà báo Việt Nam hay dùng “sa-pô”, một từ trong tiếng lóng của báo chí Pháp - chapeau hoặc chapô - tức phần mào đầu, dẫn nhập vào bài báo dài. Người học tiếng Pháp bình thường chỉ biết chapeau là cái mũ.

Vậy bạn nên hạn chế dùng tiếng lóng. Không dùng càng tốt. Nếu dùng thì phải giải thích. Ngoài ra, còn có một số từ ngữ không nên sử dụng, hoặc cần thận trọng khi dùng tới.

Suy cho cùng, việc tham chiếu đến trí nhớ của độc giả, vẫn dẫn chúng ta trở lại với kết luận của phần cảm nhận tổng quát về độ dài ngắn của từ ngữ. Đó

là chọn từ đơn giản, dễ hiểu. Đó là dùng từ nằm trong vốn từ phổ thông, trong lối nói thường ngày của mọi người.

Tránh lặp lại

Theo nhà báo Yves Agnès của *Le Monde*, một thành phần khác nằm trong quy trình đọc là “định mốc”. Mắt không chỉ đọc ngắt quãng các dòng chữ mà còn đọc một cách không đầy đủ các từ của một câu. Khi đọc, bộ óc làm việc theo kiểu định mốc. Nó tìm từ chứa đựng nhiều thông tin và nhảy cóc, bỏ qua những từ không có thông tin.

Nhưng trong số từ ngữ không có thông tin lại bao gồm cả từ hữu ích lẫn không hữu ích. Những từ không cung cấp thông tin nhưng vẫn hữu ích là từ công cụ. Có thể phân loại chúng ra như dưới đây:

- Quán từ: những, các, một, mỗi, từng, mọi, cái, mấy.
- Đại từ: tôi, nó, đây, ấy.
- Liên từ: và, nhưng, hoặc, nếu... thì.
- Giới từ: nhà *bằng* gạch, sách *của* tôi, viện *có* để từ chối.

Một văn bản giản lược, không có từ công cụ, chỉ toàn từ thông tin, sẽ giống như bức điện tín. Điện tín thì không dễ đọc vì cần phải được giải mã.

Hơn nữa, trong tiếng Việt, trật tự của từ và từ công cụ là rất quan trọng. Từ trong câu phải xuất hiện theo một trình tự nhất định. Nếu bạn thay đổi trình tự đó, ý nghĩa của câu sẽ thay đổi, hoặc câu trở nên vô nghĩa.⁵

Nhưng còn từ, cụm từ không cung cấp thông tin? Đó là những từ, cụm từ thừa hoặc rỗng.

Thừa:

- Chuyên cơ riêng, gặp nhau riêng, *riêng* là thừa.

- Hoàn toàn miễn phí, có sự miễn phí nào không *hoàn toàn*?
- Xây mới, thành lập mới, có xây cũ, thành lập cũ?
- Cùng nhau hợp tác, chỉ cần *hợp tác* là đủ.
- Để không ngừng ngày một đáp ứng tốt hơn..., hễ đã dùng *không ngừng* thì bỏ *ngày một*; và ngược lại.
- Vì chưa tiên liệu trước, thừa *trước*.
- Toàn bộ 8.611 phạm nhân được đặc xá, thừa *toàn bộ*.

Rõng: *được biết, theo đó, sự việc đương nhiên là, đúng thật, người ta nhận ra rằng, nói lại cho rõ, đi đến kết luận là, vào đúng thời điểm này, điều thú vị nữa là...*

Khi nói, chúng ta dùng nhiều từ công cụ và hay lặp lại từ. Nói thì được chứ viết thì không nên.

Thông thường, để viết cho súc tích, có thông tin, bạn cần sử dụng từ cụ thể và càng phù hợp với những gì muốn diễn đạt thì càng tốt. Nên áp dụng nguyên tắc chụp ảnh: lấy nét sắc bao nhiêu thì hình ra rõ bấy nhiêu.

Khi miêu tả cái gì đó, nhiều người thường dựa quá nhiều vào trạng từ và tính từ. Bạn nên tránh cách làm này. Chỉ nên dùng trạng từ và tính từ một cách vừa phải, những lúc thật sự cần thiết. Không cần dùng tính từ nếu đã sử dụng một danh từ phù hợp. Danh từ phù hợp là từ có ý nghĩa. Nó giúp độc giả hiểu bài nhanh hơn. *Người ta* hoặc *con người* là từ mơ hồ nên được thay thế bằng từ cụ thể hơn: nhà giáo, bác sĩ... *Lãnh đạo* sẽ thành tổng giám đốc, giám đốc, trưởng phòng... *Một chiếc xe* thì xe bốn bánh hiệu Toyota; xe hai bánh Air Blade...

Bạn cũng sẽ không cần đến trạng từ nếu đã dùng động từ một cách chính xác. Động từ chính xác còn củng cố thêm cho thông tin nằm trong từ ngữ.

Ông X hào hứng kể. Ông Y tự tin cho biết; bà Z nói một cách quả quyết rằng; ông U tâm tư cho biết; bà V bồi hồi nhớ lại. Có thực họ hào hứng, tự tin, quả quyết, tâm tư, bồi hồi? Chỉ cần viết *nhớ lại* và *kể* là đủ. Trạng từ thường mang tính suy diễn.

William Strunk và E.B. White, trong cuốn sách được nhiều thế hệ người học tiếng Anh tham khảo, cho rằng chỉ nên viết với danh từ và động từ, chứ không phải với tính từ và trạng từ, tuy rằng thỉnh thoảng vẫn có người dùng khá tốt tính từ và trạng từ. Vì chính danh từ và động từ chứ không phải các từ phụ trợ làm cho văn thêm mạnh và có màu sắc.⁶

Đó là nguyên tắc về dùng từ cụ thể và chính xác. Nguyên tắc này thường xuyên được minh họa trong các bài có trích dẫn: độc giả sẽ chán nếu chúng ta cứ lặp lại động từ nói (ông X nói; bà Y nói). Tùy theo bối cảnh, bạn có thể dùng một động từ cụ thể hơn để thay thế cho *nói*: tuyên bố, đồng ý, kết luận, xác nhận, nhấn mạnh, cho rằng, cho biết,...

Dùng câu ngắn

Hãy trở lại với quy trình đọc. Bất cứ ai cũng có trí nhớ tạm thời - khả năng nhớ những gì vừa đọc. Các thử nghiệm, chủ yếu của Francois Richaudeau, về trí nhớ tạm thời của người phương Tây đã dẫn tới hai kết quả đáng chú ý. Chúng ta sẽ sử dụng những kết quả này, với ít nhiều gia giảm cho phù hợp với tiếng Việt là loại ngôn ngữ đơn tiết. Cho tới nay, chưa có nhà nghiên cứu Việt Nam nào tìm hiểu về quy trình đọc của người Việt một cách khoa học cả.

Nhớ phần đầu tốt hơn phần hai. Hãy lấy ví dụ của một câu tiếng Pháp gồm 18 từ (mỗi từ có thể gồm nhiều âm tiết). Độc giả sẽ nhớ được đến 8/9 từ của phần đầu câu, còn đối với phần hai của câu, họ chỉ nhớ được 4/9 từ. Ứng dụng thực tế: không nên bắt đầu câu với một thành phần phụ; nên dùng chủ yếu cấu trúc căn bản của câu: chủ từ - động từ - bổ từ.

Các biên tập viên Mỹ cũng đề nghị phóng viên nên suy nghĩ tới “S-V-O”, tức “chủ từ - động từ - bổ từ”, để có thể viết trực tiếp và rõ ràng.

Ví dụ về cấu trúc S-V-O nên sử dụng: *Cảnh sát bắt quân gian.*

Và cấu trúc O-V-S và V-S-O không nên dùng: *Quân gian là người bị cảnh sát bắt. Bắt là việc mà cảnh sát đã làm với quân gian.*

Khả năng nhớ tạm thời còn thay đổi tùy theo trình độ học vấn của độc giả. Các nhà nghiên cứu cho rằng khả năng này trung bình chỉ 12 từ trong một câu, tức khoảng từ 8 đến 16 từ, tùy từng độc giả một. Vậy bạn nên ưu tiên viết câu ngắn, câu ít hơn 17 từ. Độc giả sẽ nhớ trung bình 70% thông tin được trình bày trong câu 17 từ; họ nhớ phần đầu câu đến 90%, phần hai chỉ được 50%.

Nguyễn Công Đức, Nguyễn Kiên Cường, hai nhà giáo dạy văn ở đại học, cũng khuyên chỉ nên dùng 17 từ, khi viết tiếng Việt.⁷

Hơn nữa, bạn đọc không thể đọc nổi, không thể hiểu nổi những câu quá dài, lồng ghép với các trạng ngữ tình huống, nhất là ở đầu câu. Dùng nhiều mệnh đề quá, câu sẽ trở nên nặng nề. Thay vì được nhấn mạnh, ý chính sẽ bị chôn vùi trong mớ lộn xộn đó. Lắm khi cũng vì viết dài mà câu bị sai ngữ pháp.

Ví dụ:

Dù ở hải ngoại, người viết cũng theo dõi sát sao hiện tượng ca nhạc độc đáo này từ lúc thai nghén và chuẩn bị dư luận cho sự trở về, tuy có tiền lệ qua các chương trình ‘một lần cũng nổi xong rồi là quên’ như Hương Lan, Chế Linh, Lệ Thu, Ý Lan... nhưng lần này người trình diễn là Khánh Ly, mà tên tuổi và sự nghiệp không những dính liền với dòng nhạc Việt trong nước cũng như hải ngoại, qua giọng hát xuyên thế kỷ, siêu thời gian và chất giọng chỉ tiếp với Diễm Xưa và trăm ca khúc của thiên tài họ Trịnh phải nhìn nhận ngoài ‘cô Mai’ không ai thể hiện trọn vẹn và ấn tượng bằng dù cho là Hồng Nhung, Mỹ Tâm của thế hệ sau hay Thái Thanh, Lệ Thu của thế hệ trước.

Hoặc:

Như được cất cánh, thêm sức qua sự trân trọng cố vũ của giới hâm mộ, đa dạng trong độ tuổi, cởi mở trong tư duy (chỉ tiếc là giá vé quá cao kẻ nghèo khó lai vãng), bù lại Khánh Ly đã làm hết sức mình, rút ruột nhả tơ thể hiện vừa xuất sắc, đầy bản lĩnh, qua những ca khúc ‘da vàng’ bất hủ của Trịnh Công Sơn, tất nhiên có pha lẫn một số ca khúc của vài nhạc sĩ khác cho đa dạng chưa kể những ‘phụ bản, phụ lục’ ngoài chương trình làm thỏa mãn khá trọn vẹn cảm xúc trong một đêm trở về, giao lưu giữa người nghe người hát trong bối cảnh ngàn năm một thuở vượt cả sự mong đợi của cả đôi bên.

Vậy bạn không chỉ phải viết câu đúng và đơn giản, mà còn nên viết câu ngắn để độc giả hiểu được ý của bạn. Nếu sử dụng quá nhiều câu dài thì họ sẽ không đọc bài của bạn nữa. Dẫu vậy, có người cho rằng, bất luận câu dài

hay ngắn, nếu bạn viết có nhịp điệu, viết cho lỗ tai và con mắt, miêu tả được những cảnh tượng sinh động, độc giả sẽ theo bạn đến cùng. Đường nhiên, không thể viết ý nọ xọ ý kia và sai ngữ pháp trầm trọng như hai câu ví dụ về Khánh Ly ở trên.

Nhưng giải quyết những câu quá dài bằng cách nào? Bằng cách cắt chúng ra làm hai hoặc làm ba; giữ cho mỗi câu một ý. Ngay cả *The New York Times*, mà người đọc chủ yếu có học vấn cao, có thể lực và hiểu biết về xã hội và chính trị, cũng đề nghị phóng viên viết mỗi câu một ý. Theodore Bernstein, cựu tổng biên tập của tờ báo này, cho rằng câu nhiều hơn một ý là làm quá sức. Ông nói: “*Thường thì việc đọc sẽ nhanh hơn nếu câu chỉ có một ý*”⁸

Có thể dùng phần mềm Word của hãng Microsoft để đếm chữ cho nhanh (kích chuột vào File và kích Properties rồi Statistics).

Ví dụ về câu dài, có hai ý được sửa thành hai câu; mỗi câu một ý:

Chi cục Quản lý thị trường tỉnh Lâm Đồng vừa ra quyết định đình chỉ công tác đối với 2 cán bộ Nguyễn Đình Nga và Nguyễn Trọng Hiếu, làm việc tại trạm kiểm soát Madaguoai (giáp ranh giữa 2 tỉnh Lâm Đồng và Đồng Nai) đã có những hành vi sách nhiễu, vò tiền của các chủ phương tiện container vận chuyển hàng hóa từ Đà Lạt xuống Thành phố Hồ Chí Minh vào đầu tháng 8-2004 (74 chữ).

Sửa lại: *Chi cục Quản lý thị trường Lâm Đồng đã quyết định đình chỉ công tác của Nguyễn Đình Nga và Nguyễn Trọng Hiếu, làm việc tại trạm kiểm soát Madaguoai (Lâm Đồng giáp ranh Đồng Nai). Hai cán bộ này đã có hành vi sách nhiễu, vò tiền các chủ xe container chở hàng từ Đà Lạt xuống Thành phố Hồ Chí Minh hồi đầu tháng 8-2004. (Câu đầu có 36 chữ; câu thứ hai, 27 chữ.)*

Câu ngắn đúng rồi, nhưng chưa đủ: bài cũng cần ngắn. Nhiều nghiên cứu ở phương Tây về cách đọc báo cho thấy độc giả luôn vội vã. Họ đọc lướt tờ báo để có ý niệm tổng quát về tin tức rồi đọc một số bài. Họ luôn ưu tiên cho

việc đọc bài ngắn; họ ngán bài dài. Nếu không bị buộc phải đọc, chẳng mấy ai thích những bài trên 1.000 chữ.

Sau khi xong bài, bạn nên đọc lại, tự sửa chữa, tự rút ngắn, bổ sung thông tin nếu thấy cần thiết. Nhà văn Pháp Montesquieu từng nhận xét: *“Người đọc phải kiệt sức để rút ngắn những gì mà người viết đã kiệt sức để kéo dài ra”*.⁹

Đối với nhiều người, viết lách cũng giống như leo núi Everest vậy. Nhưng bạn có nhớ đoàn vận động viên Việt Nam từng leo núi này? Họ đã làm gì? Trước hết, họ luyện tập mỗi ngày. Viết lách cũng vậy. Hãy luyện tập giống họ và chẻ nhỏ khó khăn ra, đi từng bước nhỏ. Và mỗi ngày.

Tóm tắt

Trước khi viết cho hay, cần viết cho đáng tin và dễ hiểu. Để dễ hiểu cần viết đơn giản, trực tiếp và súc tích. Cũng cần dùng từ giản dị và tránh lặp từ.

Những người viết lung tung và sáo rỗng thường do không gắng sức lúc tìm thông tin cũng như không chăm chút khi viết.

Chỉ nên dùng trạng từ và tính từ một cách vừa phải. Không dùng tính từ nếu đã dùng danh từ một cách hợp lý và không dùng trạng từ nếu đã dùng động từ một cách chính xác.

Không chỉ viết câu đúng và đơn giản, mà còn nên viết câu ngắn để độc giả hiểu nhanh. Câu ngắn thôi vẫn chưa đủ: bài cũng cần ngắn. Độc giả ít khi thích đọc bài dài.

Chương 1

Luôn cần ý tưởng

Muốn viết bài trước hết phải tìm ra ý tưởng. Ý tưởng về đề tài là quan trọng nhất rồi đến góc nhìn. Và bạn cần động não để tìm ý tưởng lẫn góc nhìn.

Ý tưởng ở khắp mọi nơi. Chỉ cần quan sát cuộc sống những gì xảy ra xung quanh, bạn đã tìm ra được một số ý tưởng để viết bài. Và có thể nhờ mạng Internet; nhiều nhà chuyên môn thường đưa câu hỏi lên mạng và tìm kiếm ý tưởng trong những câu trả lời hay.

Hãy để ý tưởng tuôn trào

Trước hết, hãy suy nghĩ một cách liên tục và cật lực về đề tài. Ghi ra giấy hoặc trên màn hình máy tính mọi ý tưởng, thông tin, kể cả những gì chưa tròn ý thoát ra từ dòng suy tưởng - stream of consciousness - của mình. Vì bạn cố gắng suy nghĩ thật nhiều nên chúng sẽ tự nhiên mà bật ra. Một số nhà văn đã viết dựa trên dòng suy tưởng là Marcel Proust, một nhà văn Pháp, hoặc James Joyce, một nhà văn Ireland. Nhưng không nên học cách thể hiện của những cây bút nổi tiếng này: một câu của họ... có khi chiếm cả trang sách hoặc có lúc lên đến vài ba trang.

Quy tắc đầu tiên: liệt kê và không đánh giá những gì mình đang viết. Cứ để cho ý tưởng tuôn trào, không để ý đến xem chúng xấu, tốt, hay hoặc dở... Mục tiêu là thúc đẩy ý tưởng trong đầu mình lên màn hình máy tính hoặc trên trang giấy, mà không cần quan tâm đến việc chúng có thực sự ý nghĩa hoặc liên kết được với nhau hay không.

Trong giai đoạn này, cần tìm càng nhiều ý tưởng, thông tin càng tốt; chắc chắn bạn sẽ không dùng hết. Nhưng nhờ vậy, bạn sẽ thu thập được nhiều ý tưởng, thông tin, để chọn lựa mà đưa vào bài.

Sau khi đã thu thập được nhiều ý tưởng, thông tin, bạn cũng sẽ tìm thấy ý chính; nó sẽ xuất hiện một cách tự nhiên. Một bài viết, một cuốn sách cũng chỉ gồm một ý chính và nhiều ý phụ, giống như một cái cây có thân, có cành cùng hoa và lá.

Rồi cô động lại ý tưởng

Về mặt cụ thể, sau khi có ý chính, bạn nên nghĩ cách làm cho nó nhỏ dần, nhỏ dần, khếp vào một góc, trở thành chủ đề có thể viết lách được. Đề tài thường rất rộng. Ví dụ: lạm phát.

Tiền mất giá thì biết bao nhiêu thứ để viết, nhưng quá nhiều lựa chọn sẽ đâm ra khó khăn. Giống như khi vào một quán ăn, người bán đưa ra thực đơn nhiều món nên bạn khó chọn lựa. Vậy cần tìm cách làm sao cho dễ chọn lựa hơn. Viết lách cũng vậy. Cứ cắt gọt cho nhỏ dần, từ đề tài xuống thành chủ đề. Nếu viết về lạm phát từ A đến Z, chắc chắn sẽ phải biên soạn một cuốn sách 300 trang hoặc nhiều hơn.

Phải làm sao để từ đề tài tiền mất giá xuống thành chủ đề gần gũi với độc giả. Có thể dùng “Quy trình khếp góc của Socrates” thông dụng ở phương Tây. Socrates, một nhà triết học Hy Lạp, có lối dạy học đặc biệt: bằng hỏi - đáp. Ông luôn hỏi những người học trò đang chăm chú lắng nghe ông, để họ trả lời; dần dần ông dẫn họ tới chỗ tìm ra một vấn đề gì đấy. Bạn cũng có thể học theo, tự đặt câu hỏi, để khếp đề tài lớn thành chủ đề nhỏ.

Đối với lạm phát, chẳng hạn, có thể đặt câu hỏi sau: “Về lạm phát, cái gì mình quan tâm nhất?”. Nếu không biết thì đặt câu hỏi khác: “Chỗ nào người ta nói nhiều về lạm phát?”. Câu này thì không khó để trả lời: “Ngoài chợ các bà nội trợ hay nói giá thịt, cá, rau,... lên mà lương của chồng không lên theo kịp”.

Như vậy đã tạm được rồi. Có thể hỏi tiếp: “Cần phải làm gì trước chuyện này?”. Và đáp: “Nếu là người lập chính sách, tôi sẽ làm cho lạm phát giảm xuống bằng cách thúc đẩy sản xuất, sao cho các công ty làm ra thật nhiều hàng để bán rẻ cho dân chúng như thế các bà nội trợ sẽ không kêu ca nữa”.

Còn có thể hỏi thêm: “*Tại sao vậy?*” rồi trả lời: “*Vì rõ ràng lạm phát giảm thì dân chúng đỡ khổ*”. Giờ bạn đã tìm ra chủ đề. Bước tiếp theo là diễn nó thành ý - controlling idea, theo cách gọi của người Anh và Mỹ, có thể diễn dịch thành “*góc nhìn dùng để viết về chủ đề đã được thu hẹp*”. Luôn đi từ đề tài xuống chủ đề rồi góc nhìn về chủ đề và viết ra thành luận đề.

Một cách dễ hiểu, luận đề là góc nhìn của tác giả được diễn tả trong một câu hoặc hai, ba câu trong luận đề. Nó cho độc giả biết trước những gì bạn sẽ trình bày trong bài: chống lại, ủng hộ, hay giả định chuyện gì đấy. Nếu ai đó hỏi bạn đang viết về cái gì, bạn có thể nói một hai câu luận đề cho người đó nghe và hiểu. Người Anh và Mỹ gọi đó là thesis statement. Đối với đề tài lạm phát, bạn sẽ có câu: “*Chính phủ cần ra tay bằng cách thúc đẩy sản xuất của các doanh nghiệp để cho giá cả giảm xuống, như thế các bà nội trợ sẽ hết kêu ca*”.

Những cây bút chuyên nghiệp và cẩn thận luôn viết luận đề ra, để trên bàn hoặc trên màn hình máy tính. Nó có thể trở thành đoạn mở đầu của một bài viết.

Hãy theo khuôn mẫu

Hầu như bất cứ ai học hết trung học cơ sở đều cầm bút được. Vấn đề là viết theo một khuôn mẫu nào đó. Từ văn bản luật, bài nghị luận, biên bản cuộc họp cho đến thư gửi bạn bè, tất cả đều có khuôn và mẫu để dùng. Nhiều giáo viên dạy văn cũng hướng dẫn học sinh viết theo khuôn mẫu.

Hãy trở lại với đề tài lạm phát. Chúng ta đã tìm ra góc nhìn và câu luận đề: *“Chính phủ cần phải ra tay bằng cách thúc đẩy sản xuất của các doanh nghiệp làm cho giá cả giảm xuống như thế các bà nội trợ sẽ hết kêu ca”*.

Thông thường, luận đề sẽ nằm trong phần đầu của bài. Khi viết bạn cần tự hỏi: *“Bài sẽ viết về cái gì, góc nhìn cụ thể là cái gì, dựa trên những ý gì để làm?”*. Hãy viết luôn câu trả lời ra rồi triển khai thành luận đề. Nhiều người đã bỏ qua công đoạn này vì thấy nó khá phức tạp. Nhưng bạn nên chịu khó làm vì nhờ đó sẽ dễ viết lách hơn. Sau này, khi đã viết giỏi, bạn sẽ có thể bỏ qua công đoạn viết luận đề, nhưng giờ thì bạn cần thực hiện công đoạn này.

Nhiều cây bút chuyên nghiệp không ghi luận đề ra. Tuy nhiên, phần lớn đều ghi ra góc nhìn - họ luôn nhấn mạnh đến góc nhìn - để có điểm tập trung, qua đó để viết bài cho được nhất quán.

Đối với nhà báo, tìm góc nhìn luôn là việc cần thiết. Về vụ chìm tàu chở khách du lịch tại vịnh Hạ Long ngày 17.2.2011, chẳng hạn, họ có thể viết:

Ngay sau khi xảy ra vụ đắm tàu du lịch QN5198 gần đảo Ti Tốp trong Vịnh Hạ Long Quảng Ninh, ông Nguyễn Văn Đốc, Chủ tịch UBND Tỉnh, đã chỉ đạo cơ quan điều tra khởi tố vụ án, làm rõ nguyên nhân và trách nhiệm của các đơn vị cá nhân liên quan.

Hoặc:

“Đang ca trực, tôi bỗng nghe tiếng loảng xoảng la hét, nhìn ra ngoài thì thấy tàu Trường Hải chao đảo mạnh. Từ lúc nhìn thấy cho đến khi tàu chìm chỉ có 15 phút”, ông Nguyễn Duy Quyết, thuyền trưởng tàu Halong Sails 99, người đầu tiên tiếp cận tàu du lịch QN5198 bị nạn kể lại.

Hay:

Những du khách người nước ngoài may mắn được lực lượng cứu hộ tỉnh Quảng Ninh cứu sống sau khi tàu du lịch QN5198 bị chìm trên Vịnh Hạ Long chưa hết bàng hoàng kể lại cho chúng tôi nghe về những giây phút kinh hoàng họ đã trải qua.

Tùy góc nhìn dựa trên đối tượng, nhà báo có thể chọn viết về người phải chịu trách nhiệm vụ đắm tàu, về người làm công tác cứu hộ hay người sống sót sau sự cố.

Phải động não

Về động não, có nhiều cách, nhưng bạn chỉ cần biết một vài cách và thử xem cách nào phù hợp với mình thì cũng đủ.

Có thể phân biệt hai loại động não. Một loại dành cho người não trái phát triển; một loại dành cho người não phải phát triển. Người thuận não trái luôn phân tích một cách khách quan và biết cách tư duy hợp lý hơn người thuận não phải. Khả năng ngôn ngữ và suy nghĩ theo thứ tự lớp lang của người thuận não trái cũng tốt hơn người thuận não phải.

Nếu không thích sự lộn xộn kiểu động não như đã nói ở đầu bài, thì bạn thuộc nhóm não trái phát triển. Và phương pháp “gạch đầu dòng” sẽ thích hợp với bạn. Có thể thực hiện phương pháp này theo cách dưới đây.

Thứ nhất, ghi tóm tắt hoặc chủ đề của bài ngay đầu trang giấy hoặc đầu trang màn hình máy tính. Thứ nhì, tìm từ ba đến bốn ý phụ. Và bạn đã có thể bắt đầu bằng suy nghĩ đến việc chia chủ đề ra thành các phần nhỏ, theo thứ tự thời gian; cụm vấn đề; hoặc không gian: từ ngoài vào, từ trong ra, từ trái qua phải, từ phải qua trái.

Sau đó viết ý phụ ra theo kiểu gạch đầu dòng và để một khoảng cách nhất định giữa những ý phụ này. Nếu thấy cần nhiều chỗ hơn, thì nới rộng khoảng cách đó ra.

Không nên quá lo lắng về thứ tự của những gì muốn trình bày vì bạn có thể quay lại sau và sắp đặt theo thứ tự mong muốn. Sau khi đã động não cật lực 15-20 phút, bạn cần nghỉ ngơi một chút để cho đầu óc được thư giãn, tỉnh táo hơn lúc quay lại bàn viết. Lúc này bạn nên đọc lướt qua những gì đã làm, xem có trật tự gì xuất hiện hay không, rồi đánh số thứ tự những ý tưởng,

thông tin đã tìm ra. Sắp xếp xong, hầu như bạn đã tìm được dàn bài cho bài của mình rồi.

Đó là cách động não dành cho người có não trái phát triển. Còn người thuận não phải thì sao?

Người có não phải phát triển thường nhạy cảm, tinh tế, suy nghĩ thâm sâu nhưng chủ quan. Khi viết họ không quan tâm đến việc mình viết có lộn xộn hay không. Nếu bạn thuộc nhóm này thì nên làm theo cách dưới đây.

Thứ nhất, ghi tít hoặc chủ đề ra giữa tờ giấy hay màn hình. Thứ hai, viết những ý, thông tin tìm được - không theo thứ tự - quanh tít hoặc chủ đề. Có thể đó chỉ một từ, nửa câu hay một câu. Khi đã viết được hết các ý rồi, bạn có thể dùng cách trình bày ý tưởng và thông tin của nhà báo: 5W + 1H (*Chuyện gì? Ai? Lúc nào? Tại đâu? Vì sao? Như thế nào?*).

Có thể dùng thêm: *So what?* - vậy thì sao nào, ảnh hưởng gì tới bạn đọc; và *what next?* - chuyện gì xảy ra sau đó. Tức xem có thể đưa thêm được ý tưởng, thông tin gì vào nữa hay không; xét thử có sự so sánh hoặc đối chọi hay không. Ví dụ, so sánh lạm phát của Việt Nam với các nước xung quanh; hay lạm phát của năm này với những năm trước.

Đừng lo mình sẽ lặp lại ý tưởng, thông tin. Cứ thế mà viết ra, sắp xếp sau. Xong trang này thì sang trang khác, cứ làm như vậy để có thêm chi tiết. Khi đã hết ý tưởng, thông tin, bạn nên nghỉ ngơi một chút. Lúc quay lại bàn viết thì làm giống như người thuận não trái: đọc lướt qua những gì đã làm, xem có trật tự gì xuất hiện hay không, rồi đánh số thứ tự những ý tưởng, thông tin tìm được. Không cần quan tâm tới việc một ý phụ có thể triển khai thành mười đoạn văn, trong khi ý phụ khác chỉ triển khai được hai đoạn. Đến đây, về cơ bản, bạn đã tìm được dàn bài cho bài của mình rồi.

Trên thực tế, có người không làm được cả hai phương pháp trên. Nếu bạn thuộc nhóm này thì có thể viết tự do. Hãy để cho chữ nghĩa tuôn trào; không biết viết gì cũng cứ viết đại ra về một chủ đề nào đó. Nên đặt mục tiêu: 300

chữ, 500 chữ... Cứ viết, không ngừng nghỉ, không quan tâm viết sai hay đúng chính tả, ngữ pháp gì cả. Có thể nhắm mắt mà viết. Sau đó sắp xếp lại.

Còn có một cách giống với cách ở trên: nói vào máy ghi âm. Chắc chắn bạn sẽ nói lộn xộn. Không sao. Sau đó từ từ mà nghe, ghi lại và sắp xếp.

Không phải ý tưởng, thông tin nào về chủ đề cũng sẽ biến thành ý chính, ý phụ, góc nhìn, luận đề dàn bài rồi bài viết, nhưng bạn luôn cần có ý tưởng về chủ đề và nên rèn luyện để cho việc này ngày càng trở nên dễ dàng hơn. Nếu có ý tưởng nào đó của bạn không khả thi, đừng cố dốc kiệt sức để rồi phải bỏ cuộc. Hãy thử những cách thức, góc nhìn mới, hỏi chuyện người xung quanh rồi dùng quan điểm của họ vì có lúc bạn sẽ cạn ý tưởng.

Không nên bỏ cuộc

Cũng có thể tận dụng ý tưởng, thông tin cũ. Việc nhìn lại quá khứ, dựa vào kinh nghiệm và những gì học hỏi được từ sai lầm sẽ mang lại cho bạn vốn sống phong phú. Nhưng thường có vẻ như những ý tưởng đều được bỏ vào thùng rác của trí nhớ vì chúng ta chỉ quan tâm đến chuyện xảy ra trước mắt. Vậy hãy lưu giữ ý tưởng lẫn thông tin cũ; có lúc bạn sẽ dùng tới.

Thật ra, người đã viết lách giỏi cũng cần ý tưởng, thông tin, nhưng có thể họ chỉ để trong đầu. Những người này luôn bị thôi thúc phải viết. Đối với họ, viết lách là nhu cầu để giải tỏa, gửi gắm nỗi lòng hoặc đôi khi chỉ nhằm kể một câu chuyện. Nhiều khi từ ngữ, câu cú cứ tự nhiên xuất hiện trong đầu họ, và họ chỉ việc ghi ra. Tuy nhiên, những cây bút bẩm sinh như thế không nhiều.

Ghi chú:

Những gì được thảo luận trong chương chủ yếu dành cho các thể loại như thư tín, bài viết ngắn. Trong ba chương tiếp theo về thu thập thông tin, lập dàn bài chi tiết, viết dựa trên dàn bài, tác giả sách này sẽ giới thiệu cận kề cách thức viết bài dài. Đương nhiên, những hướng dẫn trong ba chương đó cũng áp dụng được cho cả bài viết ngắn.

Bài đọc thêm của chương này được phát triển dựa trên ý tưởng “Làng tiếng Anh ở Hàn Quốc”.

Tóm tắt

Cần để cho ý tưởng tuôn trào một cách tự nhiên và lọc ra chủ đề. Từ đó viết ra góc nhìn, tức chủ đề đã được thu hẹp; tiếp đến là viết luận đề.

Về động não, có thể dùng ba cách. Cách thứ nhất, cho người thuận não trái, là ghi chủ đề ra, tìm ba hoặc bốn ý phụ và sắp xếp chúng lại. Cách thứ hai, cho người thuận não phải, ghi chủ đề, viết những ý, thông tin tìm được quanh chủ đề và sắp xếp chúng lại. Cũng có thể viết tự do. Sau đó sắp xếp lại.

Bài tập

I. Dùng kinh nghiệm của bản thân, bạn bè hoặc người thân để tìm ý tưởng về chủ đề cho những đề tài sau:

- Cuộc sống người nghèo tại thành phố mình đang sống.
- Chân dung của một cô giáo hoặc thầy giáo thời trung học mà bạn yêu mến.
- Lợi ích của việc chơi thể thao.
- Lợi ích của việc đi du lịch.
- Những cuốn sách bạn thích đọc nhất.
- Môn học bạn thích nhất khi còn ngồi trên ghế nhà trường.
- Lợi và hại của Internet.

II. Đọc sách và báo để tìm thêm ý tưởng về chủ đề cho những đề tài sau:

- Lợi và hại của nhà máy điện hạt nhân.
- Cách giải quyết tình trạng ô nhiễm trong các đô thị.
- Cách cải thiện các chương trình truyền hình.
- Tương lai của báo giấy.
- Lợi và hại của việc dùng máy tính bảng ở cấp tiểu học.
- Những khó khăn của thanh niên khi bước vào đời.
- Cách sử dụng Internet để tìm thêm thông tin, bổ sung cho một bài viết.

Độc thêm

Hội An: Thủ phủ tiếng Anh

Ngọc Trân (Nhịp cầu đầu tư, ngày 19 tháng 9 năm 2011)

Dự án “thủ phủ tiếng Anh” có thể giúp Phố cổ thêm hội nhập toàn cầu và phát triển bền vững.

Từng là nơi thương nhân từ nhiều nơi trên thế giới đổ đến làm ăn, Hội An ngày nay lại trở thành địa điểm du lịch ưa thích của du khách nước ngoài cũng như trong nước. Hoàn toàn có thể tận dụng ưu thế này để xây dựng Hội An thành một “thủ phủ tiếng Anh”. Dự án có thể giúp Phố Cổ thêm hội nhập toàn cầu và phát triển bền vững.

Hội An nằm bên bờ sông Thu Bồn, chỉ cách biển Đông 5km. Từ cuối thế kỷ XVI, nhờ chính sách trọng thương của Chúa Nguyễn cùng vị trí địa lý thuận lợi, bến cảng của Hội An - tức “Faifo”, tên do người phương Tây đặt - đã khá tấp nập.

Trong một thời gian dài, Faifo đã là trung tâm giao thương của Đông Nam Á và nơi giao lưu văn hóa Đông Tây. Nhưng đến giữa thế kỷ XIX, đô thị tầm cỡ khu vực này đánh mất dần lợi thế, không còn thịnh vượng như trước nữa. Bởi Cửa Đại, nơi sông Thu Bồn đổ ra biển, bị thu hẹp lại, sông Cổ Cò chảy từ Hội An ra Đà Nẵng cũng bị phù sa bồi lấp; và nhà Nguyễn thực hiện chính sách đóng cửa. Đến đầu thế kỷ XX thì Faifo thực sự rơi vào quên lãng khi thực dân Pháp xây dựng Tourane (họ gọi Đà Nẵng như thế) thành một thương cảng hiện đại.

Phố Hội hồi sinh

Tuy nhiên, vào những năm 1980 của thế kỷ XX, Faifo - Hội An đã hồi sinh. Giá trị của Phố Cổ từ từ được công nhận, đến cuối năm 1999 thì vào danh

sách Di sản Văn hóa Thế giới của Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa Liên hiệp Quốc. Đô thị này khá độc đáo do còn lưu giữ các kiến trúc giao thoa Champa, Việt Nam, Nhật, Trung Quốc, Pháp và lối sống hiền hòa, sinh hoạt nền nếp của người dân. Chính sự độc đáo đó đã giúp Phố Hội ngày càng thu hút khách phương xa.

Một điều kiện cần để Hội An có thêm du khách quốc tế là người làm du lịch nói riêng và người dân nói chung sử dụng thành thạo ngôn ngữ của Shakespeare. Muốn thế cần biến nơi đây thành một thủ phủ tiếng Anh. Qua đó, còn tạo ra nét khác biệt với các thành phố du lịch trong cả nước.

Ngoài việc hỗ trợ phát triển du lịch, dự án thủ phủ tiếng Anh còn có thể giúp Phố Cổ thu hút người từ Tam Kỳ, Quảng Ngãi, Đà Nẵng, thậm chí từ những địa phương khác đến học tập - một nguồn nhân lực tiềm năng cho kinh tế Hội An. Hơn nữa, đối với một thành phố nhỏ, thật không dễ để phát triển các ngành công nghiệp do có thể ảnh hưởng xấu đến du lịch. Vì vậy Hội An nên lựa chọn lĩnh vực phù hợp, chẳng hạn như “outsource call centre” - dịch vụ chăm sóc khách hàng thuê ngoài rất phát triển ở Ấn Độ và Philippines.

Nếu vượt qua được khó khăn về ngôn ngữ, thành phố hoàn toàn có thể phát triển outsource call centre - loại dịch vụ không khói, tạo thêm công ăn việc làm, thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, phát triển văn hóa và xã hội. Qua đó đa dạng hóa cả cấu trúc kinh tế, bớt lệ thuộc vào du lịch.

Cần sự quyết tâm

Làm gì để biến ý tưởng thành hiện thực? Chắc chắn phải có quyết tâm lẫn sự đầu tư sâu rộng. Quyết tâm, trước hết phải từ chính quyền. Đầu tư thì từ cá nhân cũng như tổ chức trong và ngoài nước, trong đó có người Việt ở nước ngoài. Ngoài hỗ trợ tài chính, họ còn có thể giúp cả cho việc giảng dạy tiếng Anh.

Chính quyền Hội An cũng nên trích một phần tiền từ lợi nhuận du lịch để đầu tư và vận động các cơ sở kinh doanh du lịch đóng góp “phí phát triển

tiếng Anh”. Họ sẽ hưởng lợi từ chính khoản đóng góp đó: trình độ ngoại ngữ nhân viên của họ sẽ được nâng cao. Ngoài ra, có thể phần tiền của người học để thêm tiền cho dự án. Và đương nhiên không thể thiếu các cuộc vận động, tuyên truyền để người dân hiểu và ủng hộ việc biến Phố Cổ thành một thủ phủ tiếng Anh danh tiếng toàn cầu.

Mục tiêu quan trọng nhất của việc xây dựng thủ phủ là chất lượng đầu ra, tức người học thực sự dùng được thứ tiếng thông dụng khắp thế giới này trong giao tiếp và công việc hằng ngày. Để làm được như thế, cần phải có một đội ngũ giáo viên giỏi.

Ban đầu nên dành lớp học cho cán bộ và thanh niên - những người cần dùng tiếng Anh trong công việc và giao lưu; sau đó sẽ có lớp cho phần lớn người dân Hội An. Tiếng Anh được ưu tiên, nhưng bên cạnh đó còn có thể dạy tiếng Pháp, Nhật hay Hoa để đáp ứng nhu cầu giao lưu. Và không thể thiếu “cua” tiếng Việt dành cho người nước ngoài lẫn Việt kiều không sử dụng được tiếng nói của cha ông.

Trên thực tế, một số người Hội An chưa bao giờ ngừng học ngoại ngữ. Có người học tiếng Hoa để giữ gìn tiếng nói cha ông như người gốc Hoa với trường Lễ Nghĩa - “Trung tâm Hoa văn Lễ Nghĩa” ngày nay. Có người học tiếng Pháp dưới thời Pháp thuộc, giờ vẫn thúc đẩy con cháu học ngôn ngữ của Molière. Và đương nhiên, có người học tiếng Anh, tiếng Nhật chỉ để đáp ứng nhu cầu buôn bán. Hiện nay, trường Tiểu học Lương Thế Vinh và Trung học cơ sở Kim Đồng của Hội An cũng đã tổ chức dạy thí điểm tiếng Nhật.

Tham khảo kinh nghiệm nước ngoài

Để thực hiện dự án đầy tham vọng nói trên, cần thành lập một ủy ban vận động và điều hành, trong đó các thành viên thuộc Đại học Phan Châu Trinh (Hội An) đóng vai trò nòng cốt.

Hội An có thể tham khảo kinh nghiệm của một số nước, lãnh thổ đã thành công trong việc đưa tiếng Anh trở thành ngôn ngữ chính thức hay thứ hai

như Singapore. Tại đây, tiếng Anh được dạy và học chủ yếu để làm dịch vụ quốc tế, từ cảng biển, ngân hàng cho đến giao thông vận tải, du lịch.

Đài Loan và Hàn Quốc đã sử dụng những cách thức sáng tạo để tiếng Anh trở thành ngôn ngữ thân thuộc hơn với người dân. Một số thành phố của Hàn Quốc, chẳng hạn, đã lập “làng tiếng Anh”. Trong làng, ngoài lớp học còn có cả ký túc xá, căng- tin, phòng tập thể thao... Và chi phí học tập được chính quyền hỗ trợ một phần.

Người học phải dùng tiếng Anh trong suốt quá trình sống ở làng, bị phạt tiền nếu dùng tiếng Hàn, nhưng có quyền lấy lại tiền nếu sau đó nói tiếng Anh nhiều hơn. Họ học theo phương pháp mô phỏng: giao tiếp trong lớp với giáo viên như trong đời thực tại nhà hàng, khách sạn, sân bay, ngân hàng... Cách học này buộc người tham gia phải luôn thực hành, nhờ đó dần trở nên tự tin khi tiếp xúc với người nước ngoài.

Tiếng Anh đang trở nên quan trọng và phổ biến hơn - không chỉ vì du lịch. Tuy nhiên, người Việt Nam nói chung, Hội An nói riêng đang sử dụng tiếng Anh “theo cách rất Việt Nam”. Có thể nghe được ở đây, câu “gút bai hi!”, chẳng hạn. Một số người nói đùa rằng đây là “quangnamlish”.

Và bảng cấm xe hơi, xe gắn máy ở Hội An vẫn ghi: “Walking street and primitive vehicle” (dịch từ “Phố đi bộ và xe thô sơ”). Chưa thấy ai lên tiếng sửa cho chỗ sai do lắp ghép từ trong tự điển mà ra đó: phố - street, đi bộ - walking; xe - vehicle, thô sơ - primitive. Trong tương lai, nếu thủ phủ tiếng Anh ra đời, hẳn sẽ không còn xuất hiện kiểu viết như thế nữa ở Phố Cổ.

Chương 2

Lập dàn bài cho chắc ăn

Bạn đã tìm được một số ý tưởng, thông tin và muốn diễn tả thành bài. Tuy nhiên, lại không thể dễ dàng biến những gì trong đầu thành những dòng chữ trên trang giấy hay màn hình máy tính. Vì sao?

Bạn muốn biến những thứ mơ hồ thành những điều cụ thể, nhưng lại không làm được, chưa làm được. Tuổi tác không quan trọng, dù 20 tuổi hay đã 60 tuổi, nếu không thường xuyên cầm bút, bạn luôn gặp phải khó khăn này.

Không năng khiếu

Đương nhiên, mọi việc sẽ hoàn toàn khác đối với một số ít người năng khiếu trời cho về viết lách. Nhưng bạn không thuộc nhóm người đặc biệt này. Hẳn bạn giống như phần lớn chúng ta, luôn gặp trở ngại, ngay khi bắt đầu đặt bút xuống trang giấy hoặc các ngón tay lên bàn phím máy tính. Bạn cần một “kế hoạch”.

Đối với bất cứ việc gì, cũng nên lên kế hoạch - tức lập dàn bài. Ngay đến cả chuyện đơn giản như đi nghỉ vài ngày ở Đà Lạt; bạn muốn đi ngày thứ bảy, trở về ngày thứ hai. Bạn cần tìm hiểu thông tin về Đà Lạt, về đường đi. Rồi lập kế hoạch đi vào tối thứ sáu lúc 12 giờ và đến nơi vào lúc 6 giờ sáng thứ bảy; dùng xe Phương Trang hay Thành Bưởi; ở khách sạn nào.

Đà Lạt có khá nhiều chỗ để nghỉ qua đêm nhưng bạn tự nhủ mình phải chọn một nơi lưu trú giá trung bình khoảng 300.000 đồng, gần khu chợ Hòa Bình để đi lại cho tiện. Và bạn gọi điện thoại đặt phòng. Khi đến nơi, sáng thứ bảy bạn sẽ làm gì? Có nên uống cà phê tại quán Tùng, một địa chỉ nổi tiếng của Đà Lạt, nơi nhạc sĩ quá cố Trịnh Công Sơn, thời dạy học, thường hay lui tới?

Sau đó bạn sẽ thăm thung lũng Tình yêu, đến trưa thì về trung tâm thành phố và sẽ ăn cơm ở đâu; buổi chiều làm gì: lên Thiền viện Trúc Lâm và dùng cáp treo để tới đó?

Qua ngày chủ nhật, bạn sẽ thăm thú nơi nào. Nhưng trước khi đi chơi thì uống cà phê: tiếp tục với quán Tùng hay Thanh Thủy, nổi tiếng không kém, bên bờ hồ Xuân Hương? Rồi thăm ga xe lửa Đà Lạt, mua vé đến chùa Linh Phước, tức chùa Ve chai, theo cách gọi dân gian, hay một chỗ khác? Đến tối chủ nhật, bạn sẽ lên xe đồ để về nhà vào giờ nào.

Đừng để trong đầu

Ngay cả đối với một chuyến đi ngắn ngủi hai ngày, cũng cần lên kế hoạch tỉ mỉ. Bạn cần biết phải bắt đầu ở đâu và kết thúc chỗ nào, để không bị lạc lối, tốn thời gian vô ích. Viết lách không hề khác. Phải biết bắt đầu viết cái gì, tiếp đến là cái chi và kết thúc bài như thế nào, tức viết theo dàn bài. Và bạn nên ghi dàn bài ra, đừng bắt chước những người quá chuyên nghiệp chỉ suy nghĩ trong đầu. Để chẻ nhỏ việc viết lách ra cho dễ làm, bạn luôn cần dàn bài.

Trên thực tế, nhiều người sống bằng ngòi bút, khi thực hiện những bài dài, đều luôn ghi dàn bài ra giấy hoặc trên màn hình máy tính. Nếu không họ vẫn sẽ bị lạc lối như thường. Làm dàn bài càng kỹ càng tốt. Có thể bạn chủ quan cho rằng mình đã có sẵn chữ nghĩa trong đầu, không cần phải làm động tác kỹ thuật như lập dàn bài nữa. Tuy nhiên, chắc chắn những gì bạn nghĩ trong đầu đó luôn rất mơ hồ, câu chưa tròn và ý chưa trọn.

Ví dụ, muốn chỉ đường cho một người bạn đến nhà bạn chơi. Bạn nghĩ đường đi mình rành quá rồi, không gì khó. Nhưng người bạn muốn đi xe buýt từ ngã ba Huế, gần Đà Nẵng để đến đường Hoàng Diệu, quận Hải Châu, thuộc khu trung tâm Đà Nẵng, nơi bạn ở. Hẳn bạn không thể chỉ được đường nếu không tìm hiểu trước. Muốn đi từ ngã ba Huế thì lên xe buýt tuyến nào, có cần đổi xe hay không, tới đâu thì xuống... Bạn cần ghi ra mọi thứ, nếu không sẽ phải bối rối khi gọi điện thoại chỉ đường cho bạn của mình.

Đối với viết lách, cách đơn giản nhất để không gặp khó khăn là lập dàn bài trên giấy: mở đầu thế nào, thân bài ra sao, kết luận ở đâu. Nhờ đó công việc sẽ trở nên nhẹ nhàng hơn. Khi đã xong dàn bài, bạn có thể bắt đầu viết - từng phần, từng phần một. Khi làm như thế, chắc chắn bạn sẽ không gặp trở ngại nào đáng kể nữa; khả năng lạc lối hầu như không xảy ra. Những người

chuyên nghề viết lách, đứng trên bục giảng, trước đám đông,... đều đi theo trình tự như vậy cả. Chúng tôi cũng dùng cách thức này để thể hiện bài viết mà bạn đang đọc đây.

Thông thường ở trường học chúng ta được dạy viết từ A đến Z. Vì thế, khi viết về chuyện đi chơi Đà Lạt nói trên, bạn sẽ kể lại lúc lên xe, đến nơi thì nghỉ ở khách sạn, sáng ra thì ăn sáng, uống cà phê, đi chơi... cho đến lúc đi về. Tức đi theo trình tự thời gian: bắt đầu, phát triển và kết thúc.

Sau khi rời lớp học, bạn không cần viết theo thứ tự như thế. Làm ngược lại vẫn được. Thay vì kể từ lúc bắt đầu lên xe để đi, có thể kể từ lúc lên xe về nhà rồi quay ngược dòng thời gian: tối trước khi đi đã làm gì; chiều chủ nhật và sáng chủ nhật đi đâu tại Đà Lạt... Cũng có thể lấy khúc giữa làm phần đầu: dạo chơi trong thung lũng Tình yêu. Từ đó kể ngược: bắt đầu đi như thế nào, v.v.

Có nhiều cách để làm dàn bài và bài càng dài, thì dàn bài càng phải dài tương ứng. Nếu bỏ nhiều công sức và thời gian để làm dàn bài, bạn sẽ thấy việc viết lách là không quá khó, nhờ đó mà còn trở nên dễ dàng hơn. Nhiều người không làm dàn bài nên viết rất lộn xộn.

Luôn chuẩn bị

Lắm khi những cây bút chuyên nghiệp cũng phải tốn cả tuần lễ hoặc hơn nữa nhằm chuẩn bị cho một bài viết, mà họ chỉ cần một ngày để thể hiện. Sau đó, tất nhiên, họ còn bỏ ra thêm một đến hai ngày nữa để sửa chữa, biên tập. Nói như vậy để thấy rằng bạn luôn phải chuẩn bị. Trước khi bắt tay vào viết, bạn cần làm dàn bài. Viết đúng ngữ pháp, dấu câu, tìm được từ ngữ,... là quan trọng, nhưng vẫn chỉ đóng vai trò thứ yếu so với việc làm dàn bài.

Nhưng để có thể làm được dàn bài, bạn cần ý tưởng và thông tin. Hãy trở lại với ví dụ chỉ đường cho người bạn đến nhà chơi. Muốn chỉ đường, bạn cần nhớ những gì đã thấy, những gì đã biết, tức dùng kinh nghiệm cá nhân hoặc những gì bạn từng nghe người khác cho biết. Nhưng nếu bài viết quá dài thì kinh nghiệm cá nhân và tập thể sẽ không đủ. Do đó bạn cần viện đến cách thứ ba: tìm tài liệu để trích dẫn. Dưới đây chúng ta sẽ thảo luận về cả ba cách này thông qua một ví dụ: Bạn không thích quảng cáo truyền hình và muốn viết bài về cái sự ghét này.

Lắng nghe người xung quanh

Từng xem hàng chục và có thể hàng trăm mẫu quảng cáo truyền hình, nên bạn đã có một số ý kiến, thông tin để viết bài. Nhưng như thế vẫn chưa đủ để thuyết phục người khác. Bạn cần tiếp tục thu thập ý kiến, thông tin thông qua việc phỏng vấn người xung quanh về quảng cáo truyền hình.

Người xung quanh bạn nói gì về quảng cáo trên truyền hình? Họ thích hay không thích? Bạn cần gặp họ và hỏi, giống như thăm dò ý kiến. Chẳng hạn, khi hỏi một người bạn, người này nói rằng quảng cáo bình thường thì không sao, nhưng quảng cáo có hát hò thì rất ghét. Một người khác cho biết anh ta không xem quảng cáo. Một người chị họ của bạn lại cho hay có những kênh truyền hình không bao giờ phát quảng cáo. Chú bạn cho biết ông hay xem kênh quảng cáo sản phẩm để mua sắm vì hàng ở đó rẻ hơn ở chợ.

Bạn ghi lại những ý kiến, thông tin trên và xét xem liệu chúng có phù hợp với chủ đề mình viết hay không. Bạn sẽ thấy có những ý kiến hoặc thông tin không dùng được, nhưng phần lớn đều hữu ích. Có thông tin bạn nên tìm hiểu thêm, xem đúng hay không, như “những kênh không bao giờ phát quảng cáo”. Thông thường bạn nên tìm cách kiểm chứng những thông tin muốn đưa vào bài.

Giờ bạn đã có nhiều ý tưởng nhờ kinh nghiệm bản thân và việc lắng nghe người xung quanh. Bạn đã ghi lại ý kiến riêng và thông tin về những mẫu quảng cáo mình đã xem, cả ý kiến và thông tin do những người được bạn phỏng vấn cung cấp. Nhưng có thể bạn vẫn thấy rằng như thế vẫn chưa đủ để viết bài cho có da có thịt. Kinh nghiệm của bạn hay người xung quanh không phải là kiến thức chuyên sâu về quảng cáo truyền hình. Những ý kiến đó chỉ mang tính bình luận; những thông tin đó còn cần phải được làm rõ. Vì thế, muốn cho bài được thuyết phục, bạn cần đào sâu hơn nữa, thông qua việc đọc và trích dẫn tài liệu.

Trích dẫn tài liệu

Hai nguồn tài liệu bạn không nên xem nhẹ là sách và báo. Chỉ cần đến một thư viện tổng hợp, bạn sẽ tìm được khá nhiều sách và báo để tra cứu. Các thủ thư luôn sẵn sàng tìm giúp bạn sách nói về quảng cáo truyền hình hay bài viết về chủ đề này. Nếu không có nhiều thời gian, bạn có thể tra cứu qua Google. Nhờ đó bạn cũng sẽ tìm ra được khá nhiều tài liệu.

Tất nhiên, khi dùng những tài liệu này, bạn nên kiểm tra nguồn gốc và kiểm tra chéo. Không phải những gì lan truyền trên Internet hoặc ghi trong sách báo đều đúng sự thật.

Nếu sách quá dài và không thể đọc hết, thì bạn có thể đọc mục lục và phần index để tìm đúng ý tưởng, thông tin mình cần.

Hãy ghi chép những gì mình muốn dùng và nên ghi cả nguồn. Như vậy bài viết sẽ có trọng lượng hơn.

Trả lời độc giả

Theo Don Murray, nên đoán trước và trả lời những câu hỏi của độc giả. Họ luôn có thể “ngắt lời” bạn để hỏi:¹⁰

“Tại sao lại như thế?”

“Làm sao người viết biết được chuyện đó?”

“Ai nói vậy?”

“Tôi không hiểu”.

“Ý của người viết?”

“Tôi muốn biết thêm về điều đó”.

“Tôi không nói đùa”.

“Tại sao bà ấy lại làm thế?”

“Vậy anh ta sẽ làm gì?”

“Hãy nói thêm cho tôi biết”.

“Dừng lại. Đủ rồi đấy!”

“Vào vấn đề chính đi!”

“Chà! Tôi không hiểu gì cả!”

“Biến đổi khí hậu là cái chi?”

Đối với một bài bình luận về bình thường hóa quan hệ giữa Mỹ với Việt Nam, độc giả có thể nêu những thắc mắc sau:

- Ai đóng vai trò chủ chốt trong việc bình thường hóa quan hệ ngoại giao giữa Mỹ và Việt Nam vào năm 1995?
- Việc bình thường hóa có vấp phải sự chống đối nào không? Tại sao?
- Đã có những động thái nào trước đó để đạt được bình thường hóa không? Tại sao lại thất bại?
- Ý nghĩa của việc bình thường hóa đối với Việt Nam? Và Mỹ?
- Ý kiến của dư luận, đặc biệt là của cựu binh Mỹ và Việt Nam?

Thường bạn chỉ cần trả lời cho bốn đến sáu câu hỏi.

Sau khi đã xác định được câu hỏi, cần đoán cả trình tự hợp lý của chúng. Nhờ đó có thể làm lại dàn bài:

- Tại sao Mỹ lại bình thường hóa quan hệ ngoại giao với Việt Nam năm 1995?
- Đã có những động thái nào trước đó để đạt được bình thường hóa hay không? Tại sao lại thất bại?
- Ai đóng vai trò chủ chốt trong việc bình thường hóa?
- Việc bình thường hóa có vấp phải sự chống đối nào không? Tại sao?
- Ý nghĩa của bình thường hóa đối với Việt Nam? Với Mỹ?
- Ý kiến của dư luận, đặc biệt là cựu binh Mỹ và Việt Nam?

Cũng nên hỏi thêm người thân và bạn bè - họ cần thêm thông tin gì - để tìm ra dàn bài hợp lý.

Trong nhiều trường hợp, bạn phải bỏ cả dàn bài ban đầu vì thấy không còn phù hợp nữa.

Vẫn theo Murray, bạn còn cần:

- Viết cuối trang giấy điều bạn muốn độc giả nghĩ và cảm nhận sau khi đọc bài, tức phần kết luận.
- Chọn một ý gần với phần kết luận nhất, đưa thêm vào bài những thông tin bạn cho rằng độc giả cần biết để đi tới đó.
- Lọc ra ba hoặc năm thông tin theo một thứ tự có thể thúc đẩy độc giả đọc đến phần kết luận.

Tóm tắt

Để tìm ý tưởng, thông tin và lập dàn bài, bạn có thể sử dụng kinh nghiệm bản thân. Cũng cần phỏng vấn người xung quanh về chủ đề mình muốn viết và tra cứu tài liệu tại thư viện hoặc qua Internet. Tuy nhiên, luôn tìm cách kiểm tra những gì thu thập được.

Nên đoán trước và trả lời những câu hỏi của độc giả, nhờ đó có thể làm lại dàn bài.

Bài tập

Tìm ý tưởng, thông tin và lập dàn bài cho các chủ đề sau đây:

- Một quán cà phê quen thuộc, sân sau nhà bạn hay một nơi mà bạn yêu thích.
- Một buổi tối thứ bảy vui vẻ của gia đình bạn.
- Chân dung em trai hoặc em gái của bạn.
- Một bộ phim về một cặp yêu nhau nhưng không lấy được nhau, mà bạn đã xem.
- Một trận banh với tỷ số hòa.
- Tặng lương hoặc thăng chức cho chính bạn.
- Thay đổi cần có để phát triển một công ty.
- Bình đẳng giới.
- Bảo vệ môi trường ở một nơi đông khách du lịch như Hội An.

Đọc thêm

Viết bài điều tra

Dàn bài ban đầu của một tập tài liệu tác giả sách này đang biên soạn.

1. Điều tra: để biết và để hiểu

Định nghĩa báo chí điều tra.

2. Một thể loại báo chí muôn vẻ

- Yêu cầu về tính thời sự
- Yêu cầu về góc nhìn
- Phương thức tiếp cận vấn đề:
 - + phát hiện
 - + vấn đề xã hội
 - + góc nhìn
 - + sắp xếp lại
 - + điều tra ý kiến
 - + làm bài test
- + đóng vai nhân vật (nhập vai để trở thành nhân vật trong bài báo).

3. Bài điều tra thông tin và bài điều tra giải thích

- điều tra thông tin: cung cấp thông tin cho người đọc

- + Tiết lộ tin tức bị che giấu
- + Hiện thực hóa tin tức không rõ ràng
- + Cập nhật tin tức đã bị lãng quên
- + Bổ sung thông tin bị thiếu sót
- Điều tra giải thích: làm cho người đọc hiểu.

4. Các loại bài điều tra khác

- Điều tra tạp chí
- Điều tra nghiên cứu
- Điều tra để viết chân dung.

5. Phẩm chất của phóng viên điều tra

- Kiên nhẫn
- Niềm đam mê với sự rõ ràng, cụ thể
- Phương pháp
- Tâm lý
- Tử mĩ
- Phân tích và tổng hợp.

6. Điểm xuất phát

7. Chuẩn bị

- Tìm nguồn tư liệu

- Tìm người nắm rõ vấn đề (nguồn tin là người biết chuyện - thường trong nội bộ; chuyên gia...)

- Lập dàn bài tổng quát

- Sắp xếp những cuộc hẹn phỏng vấn.

8. Bắt đầu

- Thu thập tất cả những gì liên quan:

- + Sự kiện

- + Con số

- + Tuyên bố

- + Tư liệu thường

- + Tư liệu chưa từng công bố

- +...

- Gặp người cung cấp tin

- + Ai?

- + Khi nào và ở đâu?

- + Phỏng vấn tập thể

- + Phản ứng dây chuyền

- + Hiểu những hạn chế của người được phỏng vấn

- + Trích dẫn họ.

Lưu ý:

- + Ghi chép mọi thứ
- + Nắm bắt thông tin kịp thời trong quá trình điều tra
- + Điểm lại tình hình
- + Kiểm chứng thông tin
- + Tránh vướng vào những vấn đề pháp lý.

9. Cách thức xử lý bài điều tra

- + Bài một trang báo
- + Bài nhiều kỳ
- + Dạng tập hợp nhiều bài nhỏ
- + Một câu chuyện.

10. Viết bài

- Trước khi viết
 - + Đọc tài liệu
 - + Đọc lại ghi chép
 - + Tập trung một lần nữa vào vấn đề
 - + Vượt qua khó khăn
 - + Lập dàn bài chi tiết.
- Trong khi viết:

- + Tìm đến sự chính xác và mật độ thông tin
- + Cung cấp nguồn tin nhiều nhất có thể
- + Viết với từ ngữ đơn giản, dễ hiểu
- + Giải thích và giải thích, giải thích những gì mình cho là khó hiểu
- + thay đổi nhịp điệu câu cú, đoạn văn
- + Làm kỹ phần sa-pô.

Quản lý thời gian

- *Thách thức và nguồn lực*
- *Giai đoạn cần thiết: tìm tư liệu (nguồn tư liệu, người cung cấp tin, tin thời sự...)*

Chương 3

Sắp xếp ý và thông tin

Bạn đã tìm được ý và thông tin cần thiết để viết bài, nhưng đừng vội. Trước hết, hãy lấy chúng ra, rồi sắp đặt theo một thứ tự nhất định.

Khi mẹ bạn đi chợ về, bà không bắt tay vào nấu ăn ngay mà sắp xếp những gì đã mua: đồ ăn khô, đồ ăn tươi, gia vị... Khi viết bài, bạn cũng nên làm như thế.

Hãy lấy lại ví dụ về quảng cáo truyền hình. Bạn đã thu thập được những ý và thông tin như sau:

1. Quảng cáo bạn thích và không thích.
2. Quảng cáo bằng ca nhạc.
3. Độ dài ngắn của quảng cáo và tần suất xuất hiện.
4. Ý kiến của một người bạn: Không thích quảng cáo hát hò.
5. Ý kiến của một người bạn khác: Không bao giờ xem truyền hình và không thích quảng cáo.
6. Ý kiến của một người chú: Thích quảng cáo vì muốn biết những công ty trả tiền quảng cáo.
7. Thông tin do một người chị họ cung cấp: Có đài truyền hình không phát quảng cáo.
8. Giọng đọc trong một số quảng cáo rất dở, khiến người xem và nghe mệt mỏi.

9. Quảng cáo chèn vào một chương trình tạp kỹ hay khiến bạn bức mình.
10. Một số quảng cáo thực phẩm chức năng hoặc sản phẩm điện tử lừa dối người xem.
11. Thăm dò của một tờ báo về quảng cáo truyền hình. Trong số 100 người được hỏi, có 80 người nói không thích, 10 người cho biết không sao; số còn lại không có ý kiến.
12. Một số đài truyền hình có quy định quảng cáo không được quá 15% thời gian phát sóng.
13. Nghiên cứu so sánh quảng cáo trên truyền hình với quảng cáo trên báo giấy.
14. Những người lính đồn trú ở biên giới hoặc hải đảo nói rằng họ rất thích quảng cáo truyền hình vì nhờ đó mà thêm được món giải trí.
15. Việt Nam hiện có cả hàng trăm đài truyền hình.

Nói chung, đây là một danh sách ý cùng thông tin khá tốt. Tuy nhiên, bạn cần tập hợp chúng vào những nhóm khác nhau, từ đó tìm ra sự liên kết của chúng, rồi mới xét xem chúng có phù hợp với chủ đề hay không.

Bạn sẽ nhận thấy ý hoặc thông tin số 7 và 15 không phù hợp với chủ đề, cần được gạch bỏ. Sau khi gạch bỏ chúng, bạn cần sắp xếp những gì còn lại theo nhóm và thứ tự thích hợp. Trong số những ý, thông tin này có ý hoặc thông tin chỉ là cách nói khác về cùng một vấn đề.

Để sắp xếp chúng vào từng nhóm, bạn cần tìm ra ý chính của từng nhóm; những ý và thông tin còn lại sẽ được dùng để minh họa cho ý chính. Bạn sẽ thấy việc này không hề khó nếu bạn... chịu khó. Dưới đây là một cách sắp xếp.

Ý 1: Không thích quảng cáo truyền hình

- a. Những quảng cáo bạn không thích.
- b. Giọng nói trong một số quảng cáo làm bạn khó chịu.
- c. Không thích quảng cáo chen giữa những chương trình tạp kỹ hoặc phim hay.

Ý 2: Thích quảng cáo

- a. Những quảng cáo bạn thích.
- b. Lĩnh biên phòng thích quảng cáo vì chúng giúp họ giải trí.

Ý 3: Quảng cáo ca nhạc

- a. Những loại quảng cáo có hát hò bạn từng nghe.
- b. Một người bạn cho biết mình không thích loại quảng cáo này.

Ý 4: Tần suất xuất hiện và độ dài của quảng cáo

- a. Ghi chú của bạn về quảng cáo xuất hiện nhiều hoặc ít và độ dài của chúng.
- b. Quy tắc của một số đài truyền hình về thời lượng phát sóng quảng cáo.

Ý 5: Người ta có thích quảng cáo hay không

- a. Chú của bạn nói ông ấy thích vì muốn biết ai trả tiền cho quảng cáo.
- b. Thăm dò của một tờ báo về quảng cáo: thích hay không thích.

Ý 6: Một số quảng cáo về y tế hoặc sản phẩm điện tử lừa dối người xem

Ý 7: So sánh quảng cáo trên truyền hình với báo giấy

Nhờ cách làm trên, bạn chỉ còn bảy nhóm ý và thông tin thay vì 15 ý và thông tin rời rạc.

Hẳn mỗi người sẽ có một cách sắp xếp khác nhau. Không có quy tắc chung nào cho việc lập dàn bài. Giống như nấu ăn, cùng một món nhưng mỗi người nội trợ lại có cách nấu khác nhau. Chẳng hạn nấu mì Quảng, người nấu với thịt gà; người với tôm. Dù cách nấu có khác nhau nhưng về căn bản, món này vẫn được gọi là mì Quảng.

Đối với viết lách, vấn đề là luôn phải sắp xếp nhằm có được một thứ tự, một sự hài hòa nào đó để giúp độc giả theo dõi bài cho dễ. Dưới đây là một số gợi ý.

Theo một thứ tự

Trước hết, bạn cần có góc nhìn, tức vị trí, vì không thể đi vào mọi ngóc ngách của đề tài. Để trình bày cho hết mọi ngóc ngách, có khi bạn phải viết cả một cuốn sách vài trăm trang. Khi chọn được góc nhìn, thì bạn sẽ nhận ra những ý, thông tin cần dùng; những ý, thông tin nên gạt qua một bên. Nhờ đó bạn cũng sẽ tìm ra dàn bài.

Đối với đề tài quảng cáo truyền hình, có thể chọn góc nhìn không thích. Vậy bạn sẽ bỏ những ý, thông tin không liên quan đến góc nhìn này, rồi chia những gì còn lại thành hai phần: bênh; chống. Với góc nhìn không thích, sau khi đã trình bày cả hai phần, thì bạn cần lý luận sao cho thuyết phục, để độc giả nhận rõ ra rằng bạn có lý.

Cũng có thể viết về quảng cáo truyền hình với góc nhìn như lịch sử quảng cáo truyền hình, kênh truyền hình chuyên quảng cáo sản phẩm,... Nếu chọn góc nhìn khác, thì dàn bài cần được sắp xếp theo thứ tự khác.

Gắn kết ý, thông tin

Sau khi đã tìm được góc nhìn và thứ tự bạn cho là tốt nhất, hãy nhìn lại danh sách các nhóm ý, thông tin để coi thử nó đã phù hợp với bài viết hay chưa.

Có thể xếp nhóm ý 1, 3, 6, 5b vào nhóm chống quảng cáo. Nhóm 2, 7, 5a vào nhóm ủng hộ. Nhưng sau đó bạn phải làm gì? Nên giả định độc giả là người thông minh nhưng... hơi lười biếng; họ luôn muốn đọc những bài dễ hiểu. Vì vậy bạn cần viết cho giản dị.

Khi nói về ưu và nhược điểm của quảng cáo truyền hình, thì qua đó bạn cũng giúp cho họ hiểu về quảng cáo truyền hình, trong đó có ý tổng quát, thông tin nền và cả định nghĩa về quảng cáo truyền hình.

Không thể trông đợi độc giả hiểu bài. Do đã đào sâu, tìm hiểu kỹ về quảng cáo truyền hình và những gì bạn viết ra có thể sẽ mới lạ với họ.

Nếu chọn chủ đề khác, bạn sẽ phải viết khác. Viết về một nhân vật, bạn phải tìm thông tin về thời niên thiếu và gia đình người ấy. Khi viết về một chủ đề nào đó bạn cần giải thích tại sao nó lại xuất hiện, nói một cách tổng quát về sự kiện đó, rồi đi vào chi tiết. Có thể viết theo hình tháp ngược, tức kiểu của nhà báo: tóm tắt trước khi triển khai; kết luận trước khi giải thích.

Giờ bạn đã tìm ra ý chính, các nhóm ý và thông tin, nhưng chưa có mở bài và kết thúc bài. Về nguyên tắc, phần kết thúc là phần quan trọng nhất vì ấn tượng đọng lại trong tâm trí độc giả thường do phần này tạo ra. Đối với phần này, bạn cần viết sao cho hấp dẫn, mạnh mẽ, qua đó cũng nêu lại được ý chính của bài.

Cách tốt nhất để kết thúc bài: tóm tắt những gì đã trình bày. Có người viết phần kết thúc trước rồi mới tới những phần khác. Nhưng đối với bài về

quảng cáo truyền hình, nên kết thúc như thế nào? Tóm tắt? Hay dùng một con số? Hoặc so sánh?

Một ví dụ về so sánh:

Hãy hình dung bạn tổ chức tiệc ở nhà. Mọi người vui vẻ cười nói, nhưng cứ 15 phút bạn lại bảo họ im lặng hai phút để một người bán hàng quảng cáo sản phẩm: nồi cơm điện giảm giá 50%; máy tính, 20%; điện thoại, 10%;... Chắc chắn không ai có thể chịu được cách tổ chức tiệc kỳ quặc như vậy. Chẳng khác gì chuyện đang coi phim lại bị quảng cáo chen ngang cứ mỗi 15 phút một lần.

Bây giờ, hầu như bạn đã có mọi thứ, kể cả phần kết luận, nhưng còn thiếu mở bài. Nên mở bài như thế nào? Những cây bút chuyên nghiệp thường khuyên người không chuyên bắt đầu bằng cái gì đó gây ấn tượng để độc giả muốn đọc ngay, như một giai thoại, một chuyện bất thường... Đối với bài về quảng cáo truyền hình, có thể miêu tả sống động một quảng cáo nào đó, chẳng hạn quảng cáo máy lọc nước Kangaroo được phát liên tục trong trận chung kết Cúp bóng đá C1 châu Âu năm 2011, khiến nhiều người mê bóng đá cực kỳ khó chịu. Mở bài mà hấp dẫn thì độc giả sẽ bị cuốn hút vào bài ngay. Cũng nên lồng cả góc nhìn của mình vào phần này.

Dàn bài gợi ý

Mở bài: Một câu chuyện hấp dẫn, gây chú ý.

Có thể thêm ý tổng quát của đề tài hoặc thông tin nền về đề tài.

Thân bài: Hai hoặc ba phần, tùy thuộc góc nhìn của bạn.

Kết bài: Tóm tắt những gì đã viết. Cũng có thể dùng phép so sánh, hoặc mở rộng vấn đề nhưng để ngỏ cho độc giả suy nghĩ thêm.

Một ví dụ về dàn bài chi tiết của bài quảng cáo truyền hình dựa trên cấu trúc trên:

Tít (tạm đặt): **Quảng cáo khiến truyền hình bớt thú vị**

Mở bài: *Miêu tả sống động về một mẫu quảng cáo cực kỳ khó chịu, ồn ào chen giữa một chương trình ca nhạc hấp dẫn.*

Thông tin nền: **Giải thích quảng cáo truyền hình:**

. Định nghĩa.

. Tóm tắt lịch sử quảng cáo truyền hình.

- Tần suất xuất hiện và thời lượng.

Thân bài:

Chống lại quảng cáo truyền hình:

- Bạn và phần lớn những người bạn quen biết đều không thích loại quảng cáo này.

- Thống kê của một tờ báo về quảng cáo truyền hình cho thấy nhiều bạn đọc cũng không thích chúng.

Lý do không thích: Giọng nói khó nghe, xen giữa các chương trình hay, nhiều khi quá dài,...

- Đặc biệt không thích: Quảng cáo có hát hò, quảng cáo lừa bịp,...

Ứng hộ quảng cáo truyền hình:

- Chú của bạn, lính ở biên giới, đảo xa, và một số người khác.

- Lý do thích: Thêm giải trí, thêm thông tin.

- So sánh quảng cáo truyền hình với quảng cáo báo giấy.

Kết bài: Tóm tắt những ý chống lại quảng cáo truyền hình. So sánh với buổi tiệc tại nhà như đã nói ở trên.

Một ví dụ khác để viết lách, về thể thao:

- Miêu tả một cách sống động một trận đấu bóng bàn đầy kịch tính của bạn với một người quen. Ai thắng ai thua?

- Thông tin nền về môn thể thao phổ thông này.

- Ích lợi của việc chơi bóng bàn: tốt cho sức khỏe, có thêm bạn bè,...

- Rủi ro có thể gặp: chấn thương,...

- Lý do bạn thích bóng bàn, tức tóm tắt góc nhìn của bạn.

Bạn thấy đấy, hầu hết các chủ đề đều có thể viết theo thứ tự như trên. Khi bạn đã dàn được ý và thông tin ra rồi, thì những công đoạn tiếp theo sẽ trở nên đơn giản hơn.

Tóm tắt

Sau khi đã thu thập được thông tin, bạn nên lập một danh sách các ý, thông tin cho bài.

Sau đó lấy những ý, thông tin đó tập hợp thành nhóm, loại bỏ ý hoặc thông tin không liên quan đến chủ đề.

Rồi làm dàn bài với phần mở bài hấp dẫn được độc giả.

Đối với thân bài thì chia theo từng nhóm ý, thông tin gần với góc nhìn về chủ đề.

Cuối bài, có thể tóm tắt lại ý chính hoặc mở rộng vấn đề ra, để độc giả suy ngẫm thêm.

Bài tập

I. Tìm ý chính và một số ý phụ, gom lại thành nhóm.

- Sống mất vệ sinh, ăn uống bừa bãi, không biết bảo vệ sức khỏe, không có đủ dịch vụ y tế.
- Quá tập trung cho thể thao đỉnh cao, thương mại hóa thể thao, chạy theo thành tích về thể thao trong học đường, không quan tâm chăm sóc các vận động viên khi họ về già.
- Ích lợi của cuộc sống đô thị, nhiều trường học để lựa chọn, nhiều nơi giải trí, nhiều thành phần thị dân khác nhau.
- Viết lách, tìm ý tưởng và thông tin, đưa ra các bước đi, làm dàn bài.
- Phỏng vấn, nghiên cứu rao vặt, việc tìm người, kiếm được việc làm, gửi hồ sơ xin việc.

II. Tìm trong mỗi nhóm từ và nhóm câu dưới đây hai ý chính và những ý phụ là ví dụ, minh họa, giải thích ý chính. Ghi hai ý chính đó ra và dưới mỗi ý chính, ghi những ý phụ liên quan.

- Đại bàng, vịt, gà, gà đá, chim cú, chim săn mồi, diều hâu, chim trĩ.
- Bóng đá, bơi lội, bóng bàn, thể thao mùa hè, quần vợt, thể thao mùa đông, trượt tuyết.
- Thích chuyện tào lao, có bề ngoài hấp dẫn, giỏi trò chuyện, không ưa thích, là người dễ chịu, ích kỷ, tôn trọng người khác, có óc khôi hài, ưa thích.
- Các nước cùng khu vực cần hợp tác với nhau hơn nữa trong việc thành lập khu thương mại tự do. Cần giải quyết các vấn đề quốc nội trước. Cần ủng hộ

tự do thương mại toàn cầu. Phải tạo rào cản thương mại bằng cách tăng thuế nhập khẩu để sản phẩm nước ngoài không vào được trong nước. Không nên tham gia các hiệp định thương mại tự do.

III. Dưới đây là ý chính của một số bài viết, hãy tìm thêm ba ý phụ cho mỗi ý chính đó.

- Các môn thể thao dưới nước.
- Các loại đàn dây.
- Cách sử dụng từ điển.
- Tổ chất để trở thành học trò giỏi.
- Loại nhạc đang được giới trẻ yêu thích.
- Việc trồng lúa.

VI. Tìm ý chính cho các ý phụ:

- Sư tử, hổ, báo.
- Vượn, khỉ, đười ươi.
- Kèn trumpet, kèn trombone, kèn đồng.
- Đàm Vĩnh Hưng, Cẩm Ly, Mỹ Tâm.
- Vô ý, luôn đi trễ, không quan tâm tới công việc.

V. Những cụm từ dưới đây là ý và thông tin cho một số chủ đề. Hãy chọn ra những ý có thể trở thành tit cho bài và lập danh sách ý chính, ý phụ.

- Nấu ăn nhờ lửa trại. Trở về nhà. Chúng tôi đi cắm trại. Chúng tôi rời khỏi nhà. Kinh nghiệm cắm trại. Ngủ ngoài trời. Chạy xe tới trại.
- Độc giả nhào ra chỗ thoát hiểm. Một nam thanh niên tán tỉnh một phụ nữ. Đi xe buýt. Nói chuyện tào lao. Lao lên để chiếm chỗ ngồi. Người hay đi xe buýt. Công nhân mệt mỏi trở về nhà.
- Truyện hình sự trên báo chí và phim ảnh. Mối liên hệ giữa tội ác với trợ cấp xã hội. Nhà tư vấn về học tập và tâm lý đang xuất hiện tại trường học. Lý do thanh thiếu niên phạm pháp. Cha mẹ cũng cần được đào tạo. Không có nhiều khu vui chơi. Việc trừng phạt thanh thiếu niên phạm pháp. Việc trừng phạt cha mẹ phạm pháp. Quy trình ra quyết định. Sự cầu thả của bậc làm cha mẹ. Chăm sóc nhà cửa tốt hơn. Khu ổ chuột. Vấn đề trẻ em phạm pháp. Cần thêm luật lệ nhằm cải thiện các điều kiện xã hội và kinh tế.
- Định nghĩa về phạm pháp trẻ em. Thống kê mới nhất về trẻ em phạm pháp. thông tin về thanh thiếu niên phạm pháp. Những kiểu phạm pháp của thanh thiếu niên.

VI. Lập dàn bài cho những chủ đề sau.

Nhà tôi. Hàng xóm của tôi. Công việc của tôi. Một buổi ăn sáng gia đình. Một buổi dã ngoại. Chân dung của tôi 20 năm sau. Người bạn tốt nhất của tôi. Tôi không yêu thể thao mà thích làm diễn viên điện ảnh. Tại sao nên đọc báo. Tại sao cần dùng Internet. Lịch sử truyện ngắn. Thú chơi tem, nuôi cá cảnh, xem truyện tranh. Giám đốc của tôi. Lần đầu tiên tôi đi máy bay. Nếu chỉ còn một ngày để sống.

VII. Viết đoạn mở đầu hấp dẫn cho một trong những chủ đề của bài tập 6.

VIII. Viết đoạn kết thúc thật lôi cuốn cho một trong những chủ đề của bài tập 6.

Chương 4

Trình bày ý tưởng

Bạn đã làm dàn bài, tức sắp xếp cho ý tưởng, thông tin được mạch lạc. Như vậy hẳn bạn đã có thể bắt đầu viết. Gợi ý đã.

Khi viết, bạn trông cho có người đọc - trừ phi bài quá riêng tư. Bạn sẽ phải nhắm tới một giới độc giả cụ thể. Nếu muốn cho họ hiểu, bạn phải viết thêm và cả viết lại, dựa trên dàn bài. Vì dàn bài chỉ mới là một danh sách ý cùng thông tin; những ghi chép cũng chỉ dành cho riêng bạn mà thôi - chúng quá vắn tắt.

Viết dài ra

Bạn cần viết dài hơn. Từ dàn bài, bạn sẽ phải diễn đạt ra với hình ảnh, chi tiết cùng các dẫn chứng, giải thích - sao cho hấp dẫn. Dàn bài, trên thực tế, giống như một chương trình du lịch giới thiệu một cách vắn tắt các điểm đến. Bạn cần cho độc giả biết thêm về những điểm đến đó, để họ cảm thấy như được hướng dẫn từ nơi này tới nơi khác. Ví dụ, đi Thái Lan, bạn sẽ viết về Hoàng cung ở Bangkok, Chợ nổi tại Ratchaburi, Bãi biển ở Pattaya,... Từng điểm, từng điểm một, không nói vắn tắt.

Và nên viết tập trung: khi giới thiệu Hoàng cung thì không nói đến những nơi khác; không đề cập đến Chợ nổi, không chen Bãi biển vào. Bạn nên giới thiệu chi tiết: khi vào Hoàng cung thì sẽ thấy lính gác, đi chút nữa là đến một bãi cỏ. Sau đó đi vào cổng soát vé, từ đó đã có thể ngắm nhìn được đền đài, cung điện,...

Viết như thế không khó. Khi còn nhỏ, chúng ta đều đã được học. Đó là thứ tự tự nhiên: cái gì thấy trước thì miêu tả trước; cái gì thấy sau, miêu tả sau. Đến đây đã có thể rút ra ba quy tắc lớn về viết lách.

Thứ nhất, sử dụng cho đủ chi tiết, nếu thiếu thì tìm thêm.

Thứ nhì, đi theo một trật tự nhất định; chẳng hạn, trật tự trước sau.

Thứ ba, tập trung vào chủ đề, tức không lan man để cho chuyện nọ xọ chuyện kia.

Ba quy tắc trên không chỉ áp dụng cho văn miêu tả, mà còn cho mọi thể loại khác. Nếu chỉ muốn kể một câu chuyện, thì bạn vẫn có thể theo thứ tự đó: thuật lại những gì xảy ra, từ đầu cho tới cuối.

Có lẽ bạn sẽ nói: “Tôi biết rồi, không gì lạ”. Trên thực tế, không hẳn đã như vậy. Chắc bạn biết rằng nói thì dễ, còn viết thì cần đầu tư, tập trung trí lực nhiều hơn. Nếu không thì đâu đâu cũng đầy nhà văn rồi.

Bây giờ chúng ta sẽ giả định một câu chuyện và dùng ba quy tắc trên để viết: xe lửa đang dần mất khách vì hàng không giá rẻ; đi máy bay nhanh hơn xe lửa mà giá vé cũng không quá đắt.

Nhưng hàng không giá rẻ có kiếm được nhiều tiền ? Chưa chắc. Và xe lửa đã hết được ư chuộng? Chưa hẳn như thế. Chỉ một điều chắc chắn: xe lửa đang mất dần khách. Như vậy, ý chính - tức góc nhìn của bạn - sẽ như sau: xe lửa đang mất khách vào tay hàng không giá rẻ. Đối với ý này, bạn cần tìm thông tin chi tiết, ví dụ cùng hình ảnh minh họa, để chỉ cho độc giả thấy, thuyết phục họ đồng ý với mình. Chuyện các hãng xe lửa đang mất khách (vào tay các hãng hàng không giá rẻ) xảy ra như thế nào, tại sao,...

Đây chính là lúc bạn cần sử dụng những gì thu thập được trước đó về chủ đề xe lửa - hàng không giá rẻ. Bạn xem lại các ghi chép, lấy ra những ý và thông tin phù hợp. Sau đó sắp xếp chúng theo một thứ tự bạn cho rằng hợp lý nhất và bắt đầu viết.

Đương nhiên, nếu không tìm được cho kha khá ý và thông tin, bài của bạn sẽ bị rỗng. Bạn sẽ lặp lại ý và thông tin với giọng điệu khác.

Có thể bạn sẽ viết:

Xe lửa đang mất dần khách vì hàng không giá rẻ. Càng ngày máy bay càng được dùng nhiều hơn xe lửa. Hành khách bình thường lẫn doanh nhân đã chuyển từ một loại phương tiện vận tải này qua phương tiện vận tải khác.

Nếu viết như thế thì bài sẽ không hấp dẫn. Nếu gửi bài như vậy cho một tòa soạn báo, thì chắc chắn sẽ không được đăng. Nhưng nếu bạn đã làm tất cả những gì được hướng dẫn - từ chương dẫn nhập đến chương 3, thì có thể bài sẽ được đăng.

Thứ tự tự nhiên

Bạn dùng mọi chi tiết, dẫn dắt độc giả đi dần đến chuyện mình muốn nói, nhưng nên để chi tiết hay nhất, mạnh nhất ở cuối bài. Đó cũng là thứ tự tự nhiên nhất.

Ví dụ, bạn tìm ra ba chi tiết về xe lửa và máy bay. Thứ nhất, cảm nhận của bạn từ những gì quan sát được tại sân bay thành phố. Thứ nhì, chuyện do ông chú của bạn nói về xe lửa và máy bay. Thứ ba, thống kê bạn tìm thấy trong một bài báo về việc hàng không giá rẻ đang lấy khách của xe lửa.

Trong số những thông tin trên, quan trọng nhất là thông tin thứ ba - chắc chắn nhất vì từ một bài báo; thông tin yếu nhất là quan sát của bạn. Thứ tự tự nhiên của bài sẽ như sau: chuyện bạn tới sân bay; bạn nhớ lại chuyện ông chú nói; cuối cùng là thống kê của tờ báo.

Có thể viết tóm tắt:

Trong chuyến đi đến sân bay của thành phố, tôi đã thấy khá nhiều hành khách. Tôi biết, cách đây không lâu, họ đi bằng xe lửa là chính. Tôi cũng chợt nhớ đến chuyện do chú tôi nói: cán bộ cấp trưởng, phó phòng công ty ông bây giờ thường đi công tác bằng máy bay.

Chuyện đó không lạ. Theo thống kê của tạp chí X, hàng không giá rẻ đang lấy dần khách của xe lửa.

Khi đề cập đến một chủ đề rộng như thế, thì có thể bạn sẽ dễ bị đi lạc. Về sự thay đổi trong cách đi lại ở công ty ông chú của bạn, bạn lại thêm:

Tiết kiệm thời gian là cần thiết. Chú tôi lại cho biết rằng hiện nay công ty đã để cho cấp trưởng, phó phòng đi máy bay vì làm ăn có lãi; doanh số đang lên cao.

Và như vậy bạn đã đi lạc đề, khó có thể nối thông tin do chú của bạn cung cấp với thống kê của tờ báo được. Hãy tập trung, không nên lan man.

Tuy nhiên, nếu viết tập trung mà lại thiếu chi tiết, thì độc giả sẽ không tán thưởng. Giống như với văn miêu tả, bạn cần cho họ thấy thông qua hình ảnh, âm thanh nữa chứ không chỉ lời lẽ.

Hãy viết lại chủ đề xe lửa - máy bay với một ít hình ảnh:

Chiều hôm kia tôi đã ngồi nửa tiếng đồng hồ để ngắm nhìn hàng trăm hành khách ra vào sân bay thành phố. Trong số đó không ít người trông rất hồi hộp như sợ trễ tàu, nhưng một số trông lại rất ung dung như những kẻ thanh nhàn trên đường du lịch. Vài ba năm trước đây, hẳn họ chỉ đi lại bằng xe lửa. Rồi tôi nhớ đến những gì một người chú từng cho biết về chuyện đi công tác của công ty ông...

Hẳn bạn đã thấy được sự khác biệt rồi. Vì chúng ta đã nói rõ hơn một chút, cụ thể hơn một chút.

So sánh, đối chọi, ẩn dụ

Muốn bài hay, ngoài việc viết cho cụ thể với dẫn chứng và giải thích, bạn nên dùng thêm phép so sánh, đối chọi hoặc ẩn dụ cùng ám chỉ. Như vậy độc giả mới dễ hình dung. Thay vì viết căn nhà đẹp lắm, bạn có thể so sánh căn nhà đó giống như một biệt thự ở Đà Lạt. Có thể thêm: căn nhà đó có cửa sổ sơn xanh đỏ, bên cạnh là vườn cây cùng ao cá.

So sánh và đối chọi là cách thức tốt để giúp độc giả hiểu rõ ý và thông tin do bạn cung cấp. Nếu muốn miêu tả chiếc trực thăng cho một ai đó không biết loại máy bay này, mà chỉ biết loại máy bay thường, thì bạn có thể nói trực thăng không khác máy bay thường nhưng, thay vì có cánh hai bên hông, lại có cánh giống như cánh của cối xay gió và ở trên đầu. Như vậy bạn đã miêu tả chiếc trực thăng bằng cách so sánh lẫn đối chọi nó với một chiếc máy bay thường. Khi bạn dùng phép tu từ này, độc giả sẽ nắm bắt được ý hoặc thông tin trong bài bởi họ có thể dễ dàng liên hệ được với những gì quen thuộc.

Dân gian có cụm từ lông mày lá liễu dùng để ca ngợi vẻ đẹp của phụ nữ; nhà thơ Tế Hanh đã dựa vào đó mà đưa ra một sự so sánh mới mẻ:

Lá liễu dài như một nét mi.

Một ví dụ về so sánh của nhà văn Vương Trí Nhàn:

Không khí dịu mát như một ngày cuối thu đầu đông ở đồng bằng sông Hồng.

Một ví dụ khác về so sánh, đối chọi do độc giả viết gửi một tờ báo:

Tôi là một người sống ở Hà Nội, bắt đầu vào thăm Thành phố Hồ Chí Minh từ năm 1998. Vào năm đó tôi đã được đi thăm hai vùng đất. Vùng thứ nhất là Quận 2 với vị trí địa lý vô cùng đẹp, nhưng còn hoang sơ. Vùng thứ hai là

khu đô thị Phú Mỹ Hưng bây giờ thì lúc đó còn đang ngổn ngang đá sỏi với con đường độc đạo từ cầu Tân Thuận.

Sau ba năm quay lại tôi thấy hai hình ảnh hoàn toàn trái ngược. Phú Mỹ Hưng bây giờ đúng là một mảnh đất sinh vàng như quý báo đã nói. Ấn tượng nhất là sự quy hoạch khang trang và rộng rãi với những khoảng không gian dành cho tất cả mọi người. Những công trình cần thiết cho cuộc sống của một đô thị hiện đại như trường học, bệnh viện mọc lên khang trang, gọn ghẽ.

*Ngược lại Quận 2 (Khu Thảo Điền, An Khánh...), nhà cửa cũng san sát mọc lên nhưng vô cùng lộn xộn.*¹¹

Còn có một cách nữa để biến điều trừu tượng thành cụ thể: dùng phép ẩn dụ - một hình ảnh đơn giản và sống động minh họa cho một ý tưởng, dựa trên sự liên tưởng và so sánh ngầm.

Chú cún con ấm mềm là ẩn dụ - một biểu tượng của sự ngây thơ, vui vẻ và tình yêu. Vẫn là trai với gái nhưng Tản Đà đã dùng ẩn dụ, để cho người con gái trở thành “non” - tức mang vóc dáng phái mạnh hơn phận liễu bồ:

Nước non nặng một lời thề

Nước đi đi mãi không về cùng non

Hễ đã dùng ẩn dụ thì không cần phải giải thích hoặc miêu tả; nó tự tạo ra hình ảnh, qua đó nói lên tất cả. Nhưng ẩn dụ nào càng sống động và hiệu quả thì lại càng dễ trở nên sáo rỗng; mọi người đều thích và sử dụng. Kết quả: nó trở thành một phần trong nói năng hằng ngày, quen thuộc đến mức không còn sức mạnh và màu sắc độc đáo gì nữa: gã họ Sở, hiệp sĩ bắt cướp, tay không bắt giặc,...

Nhưng dấu sao thì ẩn dụ luôn mang lại sức sống mới cho ngôn từ. Walter Nash, một nhà ngôn ngữ học, từng nhận xét: “*Ẩn dụ có một năng lực mô tả*

*rất mạnh mẽ... Những văn bản quá hình thức, lạnh lùng dường như không dùng ẩn dụ; còn văn bản thông thường thì ngược lại, tận dụng ẩn dụ để tạo thêm sức mạnh diễn đạt”.*¹²

Về nguyên tắc, ẩn dụ và so sánh, đối chọi là giống nhau, đều tạo ra hoặc bao hàm sự so sánh giữa hai sự vật; một theo nghĩa đen, một theo nghĩa bóng. Mấu chốt ở đây là sự đa dạng. Vì thế bạn còn có thể dùng thêm phép ám chỉ. Ám chỉ là nói đến chuyện gì đó một cách gián tiếp - một cách nhằm tìm kiếm sự đồng thanh tương ứng nơi độc giả.

Có nhiều loại ám chỉ, từ bình thường đến văn hoa và bay bướm:

Sao trông rầu rĩ như mất số gạo vậy?

Cô ấy là bông hoa sen giữa chốn ô trọc này.

Nguồn ân bể ái hên hò

Mấy sông cũng lội, mấy đò cũng đi.

Chúng cũng có thể diễn tả sự nghiêm túc hoặc mỉa mai:

Thế giới khắc nghiệt mới này cần những con người dũng cảm mới.

Chắc hẳn chán ăn cơm mà thích ngủ chuối xanh trên nóc tủ.

Có những ám chỉ khá quen thuộc:

Anh ta là nhà thơ của lớp tôi.

Cô ấy vừa ở cung Trăng rớt xuống.

Hẳn không cần phải giải thích sự ám chỉ vì nghĩa của nó thường rõ ràng.

Giờ hãy xem một trích đoạn được viết ra nhằm phản bác việc đi chơi thông qua các công ty du lịch:

Nhiều người biết bớt công việc, mỗi năm sắp đặt cho mình vài chuyến du lịch xa với một công ty du lịch cũng chưa hẳn là người biết hưởng nhàn. Cứ nghĩ tới chương trình dày đặc của những chuyến đi cũng đã thấy kinh hoàng.

Sáng tinh mơ thì đã phải thức giấc rồi chuẩn bị xuống nhà hàng của khách sạn để ăn sáng lật đặt ra điểm hẹn; tham quan cũng phải vừa đi vừa chạy cho đúng giờ lên xe. Lỡ trễ một tí thì bao nhiêu con mắt đổ dồn vào mình như nhìn quái vật.

Đi du lịch theo đoàn còn phải chấp nhận ăn uống những món nơi địa phương mình đến. Vì khác biệt khẩu vị, ăn uống thường là một niềm vui đã biến thành nghĩa vụ...¹³

Trong trích đoạn trên, hẳn bạn nhận ra rằng đã có sự trộn lẫn giữa miêu tả, giải thích với so sánh và đối chọi,... Điểm chính ở đây là ý và thông tin được viết ra với nhiều chi tiết, giúp độc giả hiểu rõ những gì tác giả suy nghĩ và tại sao lại suy nghĩ như thế.

Tóm tắt

Sau khi đã lập dàn bài, bạn đã có thể bắt tay vào viết lách. Cần nhớ ba quy tắc. Thứ nhất, sử dụng nhiều chi tiết. Thứ nhì, đi theo một trật tự tự nhiên: trước nói trước, sau nói sau. Thứ ba, tập trung vào chủ đề, không lan man.

Để cho bài thêm phần hấp dẫn, cần sử dụng thêm phép so sánh, đối chọi và ẩn dụ cùng ám chỉ. Việc sử dụng phép ám chỉ có thể giúp tạo sự giao tiếp thân mật giữa bạn với độc giả.

Bài tập

Dùng những gì được thảo luận ở trên để làm dàn bài và viết về chủ đề bạn ưa thích trong những nhóm chủ đề dưới đây.

Kể chuyện, miêu tả

- Bạn đến một câu lạc bộ làm quen để tìm hiểu người khác phái. Hãy kể lại cuộc gặp gỡ đó.
- Một ngày chủ nhật, đại gia đình của bạn họp mặt. Hãy kể lại buổi họp mặt.
- Miêu tả chiếc xe gắn máy của bạn; nêu bật những chuyện bạn thích thú với chiếc xe này.
- Cho biết một nơi mình ưa thích trong thành phố, ở ngoại ô hoặc đồng quê. Nêu bật lý do bạn thích địa điểm này.
- Trong số bạn bè của bạn, có một người ăn mặc đom đóm. Hãy miêu tả người bạn đó.
- Bạn yêu thích ca sĩ Mỹ Tâm hay Đàm Vĩnh Hưng hoặc ca sĩ khác. Cần thuyết phục độc giả sao cho họ cũng yêu thích như bạn.

Cách thức thực hiện

- Làm thế nào để treo một bức hình lên tường.
- Làm sao để sửa ổ điện hoặc gắn tivi vào hệ thống truyền hình cáp. Có thể bạn không làm được; có thợ làm giúp. Bạn quan sát và hỏi han thêm để viết
- Làm thế nào để thắt cà vạt.

Phụ nữ thì có thể viết về những chủ đề sau:

- Cách thức trang điểm hoặc đan áo len.
- Cách thức mua sắm thông minh.
- Làm thế nào để nhảy điệu Tango hoặc điệu Valse.

Nêu ý kiến

- Công ty nước ngoài vào Việt Nam làm ăn đang khiến cho doanh nghiệp Việt Nam mất dần khách hàng. Đúng hay sai?
- Thời đại của những người đàn ông lịch sự với phụ nữ đã qua rồi. Đúng hay sai?
- Tổ chức Thương mại thế giới là câu trả lời cho tăng trưởng kinh tế của những nước đang phát triển. Đúng hay sai?
- Người chơi thể thao tài tử sẽ không bao giờ đạt đến đỉnh cao. Đúng hay sai?

Đọc thêm

Bài từ tư liệu và kinh nghiệm riêng của tác giả sách này.

Mua nhà ở Mỹ, không chỉ để ở

Ngọc Trân (Nhà và Đất, số tháng 9 năm 2014)

Hiện nay nhiều người Trung Quốc giàu có đã đổ xô qua Mỹ mua nhà và cứ 10 người mua thì chỉ có bốn người nhằm cư trú lâu dài.

Lúc đó đã hơn một giờ trưa. Ăn cơm xong, cậu mợ tôi đề nghị đi xem một dự án nhà ở cho biết. Và đã chọn dự án American West Homes nằm không xa nhà của cậu mợ tôi, ở một khu ngoại ô Las Vegas, thủ đô cờ bạc của nước Mỹ.

Sau khi niềm nở bắt tay tôi cùng cậu mợ tôi, chỉ cho thấy các mô hình nhà và giới thiệu sơ về dự án, David Meeks, một nhân viên bán hàng tại dự án, nói: “Thưa chị và các anh, chỉ cần đưa trước 5.000 đô đặt cọc, để làm tin, và chúng tôi sẽ xây cho anh một cái nhà, ba tháng sau giao. Về vấn đề trả góp thì liên lạc với ngân hàng để biết, nhưng tôi tin rằng mọi việc sẽ thuận lợi...”.

Mua đầu tư, kinh doanh

Giá nhà biệt thự tại dự án này là từ 200.000 USD cho đến 300.000 USD một căn, diện tích từ 175 mét vuông đến 300 mét vuông, bằng vật liệu nhẹ, trang trí nội thất ở mức cơ bản, có sân vườn và chỗ để xe hơi.

Las Vegas và nói rộng ra là cả nước Mỹ đang cần người mua nhà. Tuy khủng hoảng kinh tế đã dần lùi xa, nhưng thị trường bất động sản ở đây vẫn chưa phục hồi hoàn toàn. Và đó không chỉ là cơ hội sở hữu nhà cửa cho người dân Mỹ, mà còn cả cho người nước ngoài.

Trong lúc chúng tôi trò chuyện với ông Meeks, thì có một nhóm người Hoa đi vào để tìm hiểu dự án. Nhìn cách ăn mặc, có thể đoán họ từ Trung Quốc đến. Theo Hiệp hội Môi giới Bất động sản Quốc gia (Mỹ), người Trung Quốc đã đổ 22 tỷ USD vào thị trường bất động sản Mỹ trong khoảng thời gian 12 tháng, tính đến tháng ba năm nay - tăng 72% so với cùng kỳ năm 2013.

Trong tổng số tiền này, có hơn một nửa được dùng để mua nhà đất tại các tiểu bang California, Washington và New York, trong đó số nhà đất tại bang California chiếm nhiều nhất, đến 35%; theo sau là Washington, 9%; và New York, 7%. Những thành phố mà người Trung Quốc mua nhà đất nhiều nhất, gây nên cơn sốt địa ốc là Los Angeles, San Francisco, San Diego, New York và Seattle. Một số người Trung Quốc nhiều tiền của còn sẵn lòng mua nhà đất tại các khu nghỉ mát nổi tiếng ở bang Florida, Texas hoặc Las Vegas để cho thuê.

Vẫn theo hiệp hội nói trên, hơn một nửa số người Trung Quốc mua nhà đất ở Mỹ nhằm đầu tư hoặc kinh doanh. Nhưng cũng có đến 40% mua để sinh sống lâu dài và 10% thì cho con cái du học ở Mỹ có nơi ăn chốn ở đàng hoàng.

Giá trung bình căn nhà mà họ mua ở Mỹ là 591.000 USD.

Một phóng viên của BBC News, đã viết về hiện tượng người Trung Quốc mua nhà Mỹ, thông qua hình ảnh của Cynthia Liu, một cô gái Bắc Kinh 26 tuổi. Trong một bài đăng trên mạng hôm 24 tháng 8, phóng viên Gianna Palmer cho biết ngày càng có nhiều người Trung Quốc mua bất động sản - trong đó có những căn hộ sang trọng - tại nhiều thành phố của Mỹ, đặc biệt tại New York, nơi mà giá cả cực kỳ đắt, nhất là khu Manhattan, khu đô thị giàu có nhất nước Mỹ; với thu nhập bình quân đầu người năm 2005 đã lên đến hơn 100.000 USD.

Khu Manhattan là nơi Liên hiệp quốc đặt trụ sở; New York Stock Exchange và NASDAQ, hai sàn giao dịch chứng khoán tầm cỡ thế giới, cũng hoạt động ở đây. Và hầu hết các đài phát thanh, truyền hình, báo in, nhà xuất bản, công ty viễn thông và nhiều công ty lớn của Mỹ đều có cơ sở tại khu Manhattan.

Bán Bắc Kinh, mua New York

Theo bài báo nói trên, cô Liu sinh ra và lớn lên ở thủ đô Trung Quốc, nhưng giờ thì làm việc tại khu Manhattan. Đây là nơi gần đây cô mua một căn hộ một phòng ngủ trên tầng cao của một cao ốc, có tầm nhìn rất đẹp vì có thể thấy bao quát cả khu vực này, nơi đây những tòa nhà chọc trời khiến cho New York, thành phố thương mại sầm uất nhất nước Mỹ, trở thành nổi tiếng khắp thế giới.

Cô cho biết mình rất hài lòng về căn hộ. “Các tiện ích đi kèm thật tuyệt”, cô nói. Tòa nhà hiện đại này có hồ bơi, sân quần vợt cùng nhiều dịch vụ khác.

Cô Liu cũng cho hay gia đình của mình đã bán nhà cửa ở Bắc Kinh để dồn tiền cho cô mua căn hộ tại New York, nhưng không cho biết giá mua căn hộ ở New York. Họ tin rằng đây sẽ là một món đầu tư luôn tăng giá trị so với tài sản cùng loại ở Trung Quốc, nơi thị trường bất động sản đang nguội lạnh dần.

Khi nhận thấy giá nhà trung bình tại 35 thành phố Trung Quốc tăng hơn gấp ba lần từ năm 2000 đến năm 2010, nhiều nhà đầu cơ đã dốc tiền vào bất động sản; chỉ trong chớp mắt đã thu được những khoản lời kếch xù. Tuy nhiên, khi đà tăng nóng của thị trường này chững lại và có dấu hiệu bong bóng xì hơi, nhiều nhà đầu tư đã không kịp chạy thoát.

Theo nghiên cứu của Khoa Kinh tế và Tài chính thuộc Đại học Tây Nam Trung Quốc, cơn sốt mua nhà ồ ạt giai đoạn trước năm 2008 dẫn đến hậu quả là cứ năm căn nhà, thì có một căn bị bỏ trống; thậm chí nhiều khu chung cư và biệt thự luôn trong tình trạng hoang phế. Bảy tháng đầu năm 2014,

doanh số bán nhà của toàn Trung Quốc đã giảm 10,5% so với cùng kỳ năm 2013, xuống còn khoảng 49 tỷ USD.

Hãy trở lại với việc mua nhà của cô Liu. Cô cho phóng viên biết: “Tôi cảm giác sẽ an toàn hơn nếu chuyển tiền từ Trung Quốc sang New York và mua thêm những bất động sản khác có giá trị hơn (so với ở Trung Quốc)”. Theo cô, đây là một xu hướng lớn. Cô còn nói ngày càng có thêm nhiều người bạn của cô lòng mua căn hộ chung cư. Và mới đây đã có vài người sở hữu được căn hộ ở khu Manhattan đắt đỏ.

Những nhà môi giới bất động sản tại New York rất thích có khách hàng như cô Liu và bạn bè của cô. Bà Nikki Field, một nhà môi giới của công ty Sotheby's International Realty, cho biết công ty của bà đang tập trung mọi nỗ lực vào việc thu hút khách hàng người châu Á và tuyển người biết tiếng Quan thoại, huấn luyện họ thành nhân viên môi giới nhà đất.

Khách Trung Quốc tăng đều

Bà Field là người chuyên bán bất động sản cao cấp cho người Hoa. Từ năm 2008 bà thường xuyên qua lại Trung Quốc gặp gỡ khách hàng. Và cũng để vào một trường đại học học tiếng Quan thoại cùng văn hóa lẫn cung cách kinh doanh của người Hoa.

Theo bà, khách hàng Trung Quốc đã tăng lên một cách đều đặn, cho đến nay vẫn chưa thấy có dấu hiệu giảm bớt. Và khách của bà thì thường chọn mua bất động sản trị giá từ 30 triệu đến 50 triệu USD. Bà cũng ước lượng, trong sáu tháng đầu năm 2014, có đến một phần tư người mua nhà tại khu Manhattan là người từ châu Á.

Cách Central Park, công viên trung tâm của New York, vài phút đi bộ, một nhà phát triển bất động sản đã xây dựng một chung cư cao tầng hạng sang, đặt tên là Carlton House. Hiện nay chung cư này sắp được xây xong và khách có thể đến xem các căn hộ mẫu.

Jane Klaris, một nhân viên bán hàng, cho biết một số trang thiết bị và dịch vụ của chung cư được thiết kế nhằm đến giới khách hàng giàu có: sàn đá cẩm thạch, nội thất cao cấp; cửa chính đi vào chung cư không bao giờ đóng lại và hành lý thì luôn có người bưng bê lên tận nhà.

Loại chung cư giống như Carlton House có giá bán cực kỳ cao: một căn hộ penthouse 840 mét vuông, ở tầng áp mái, được bán với giá 65 triệu USD. Nhưng tỷ phú châu Á lại rất ưa chuộng loại nhà này. Đối với họ, mua nhà không chỉ là để có nơi ở tốt và sang trọng. Người Trung Quốc, chẳng hạn, đang xem việc mua nhà cửa ở Mỹ là cách thức tốt để đa dạng hóa và bảo toàn tài sản.

Theo Hurun Report, một tạp chí chuyên viết về giới nhà giàu Trung Quốc, có đến 64% người Trung Quốc tài sản trị giá hơn 1,6 triệu USD đang di cư hoặc muốn ra nước ngoài sinh sống. Trong số này hẳn có những người chúng tôi từng nhìn thấy tại dự án American West Homes ở Las Vegas, nơi đã có dịp đến thăm hồi tháng 6 năm nay, nơi giá nhà, tuy đã tăng, nhưng vẫn còn trong tầm tay với.

Thị trường Las Vegas, theo số liệu mới nhất của Clear Capital, một công ty chuyên đầu tư địa ốc, đã tăng 31,2% vào cuối năm 2013 so với cùng kỳ năm trước đó. Đây cũng là thị trường đầu tiên tăng trưởng hơn 30% kể từ khi quá trình phục hồi của thị trường bất động sản bắt đầu. Nhưng giá nhà trung bình ở thủ đô cờ bạc này chỉ có 145.000 USD, đứng hàng thứ 35 trong số 50 thị trường hàng đầu của Mỹ.

Giá đó chỉ bằng giá một căn hộ 60 mét vuông ở dự án Icon 56 trên đường Bến Vân Đồn, Quận 4, Thành phố Hồ Chí Minh.

Chương 5

Sử dụng từ điển

Không thể viết hay với vốn từ gồm toàn những từ quen thuộc. Càng biết nhiều từ - nhờ từ điển - càng có thêm lựa chọn. Nhờ đó bạn sẽ có thể tìm ra từ đúng, từ phù hợp cho bài viết.

Đừng phí thời gian ngồi ao ước được như một số người may mắn sở hữu một kho từ vựng quý báu. Có lẽ không nên tìm lý do biện minh cho vốn từ nghèo nàn của mình: Tôi bận quá; tôi còn phải để tâm đến những thứ khác.

Nếu bạn không tìm được từ thích hợp để diễn đạt một ý tưởng cụ thể hoặc không chắc chắn về từ ngữ đã dùng, đừng tốn hàng giờ vắt óc suy nghĩ về chúng nữa.

Hãy mua từ điển. Mua và đặt ngay trên bàn để có thể thường xuyên tra cứu. Hãy tìm trong đó những từ, cụm từ đơn giản, tức gạch bỏ hoặc thay thế những từ và cụm từ độc giả bình thường phải nhọc công đọc đi đọc lại mới hiểu.

Về từ điển, Anatole France cho biết mình rất ưa dùng loại

sách này. Nhà văn Pháp này phát biểu: *”Từ điển là một vũ trụ được xếp thành thứ tự”*. Ông trở thành một cây bút có lỗi viết trong sáng cũng không có chi lạ.

Theo học giả Nguyễn Hiến Lê, *“từ điển giúp ta biết cách viết và dùng mỗi tiếng nghĩa đen, nghĩa bóng, từ loại, ngữ nguyên (étymologie) của nó, những tiếng đồng nghĩa với nó”*. Còn nhà giáo Nguyễn Văn Hầu thì cho rằng *“từ điển sẽ đem lại cho bạn nhiều tiếng mà bạn chưa hề biết hoặc đã biết mà bỏ quên không dùng”*.

Tra từ điển tốt

Cuốn từ điển tốt nhất hiện giờ là “Từ điển tiếng Việt” của Viện Ngôn ngữ học. Bạn nên quan tâm đến cả cuốn “Từ điển Từ mới tiếng Việt” của cơ quan nghiên cứu này. Nó cung cấp từ mới hoặc từ cũ mang nghĩa mới với nhiều ví dụ, khá dễ hiểu.

Theo thời gian, theo xã hội mà ngôn ngữ thay đổi. Từ ngữ mới được tạo ra - lắm khi khá sinh động, và từ ngữ gắn liền với hoàn cảnh sinh hoạt xưa cũ dần dần biến mất. Nếu đọc những bài viết cách đây chừng năm mươi năm, bạn sẽ thấy những kiểu nói năng, dùng từ không giống như ngày nay do chúng không còn được dùng nữa.

Bạn cũng cần tham khảo từ điển từ Hán Việt là cần thiết, bởi từ Hán Việt chiếm đến 60% vốn từ tiếng Việt. Nhưng nên phân biệt loại từ điển này với loại từ điển Hán-Việt chuyên đối chiếu hai ngôn ngữ Hán, Việt. Một cuốn từ điển từ Hán Việt như cuốn do Phan Văn Các biên soạn sẽ giúp bạn hiểu những từ Việt có nguồn gốc Hán. Nhờ đó, có thể tránh được lầm lẫn kiểu như dưới đây:

Trước đó, bà Lê Thị Đánh đã điều trị 8 ngày tại Bệnh viện Đa khoa tỉnh Gia Lai. Nhưng các thầy thuốc ở đây đã trả về gia đình vì theo họ, bà “đã chết”, không thể sống lại được, đề nghị gia đình lo chuyện hậu thế.

Nếu người viết đoạn văn trên chịu khó tra từ điển của Phan Văn Các, thì sẽ biết được rằng *hậu thế* là đời sau; *hậu sự* là việc ma chay. Như thế sẽ không phạm lỗi dùng sai từ.

Bạn cũng cần dùng cuốn từ điển trái nghĩa và đồng nghĩa, mà một trong những điểm mạnh là giúp bạn chọn được từ thay thế, trong những lúc bạn nghĩ không còn lựa chọn nào khác nữa. Nó sẽ giúp bạn lựa chọn - và một

cách thoải mái, từ điển đạt được mọi sắc thái ngữ nghĩa. Đó là một tập hợp từ ngữ vệ tinh bao quanh một từ hạt nhân dễ nhận ra và rất gần gũi.

Trước đây, có cuốn “Việt ngữ tinh nghĩa tự điển” của Nguyễn Văn Minh (đã tuyệt bản), còn nay thì cuốn “Từ điển trái nghĩa - đồng nghĩa tiếng Việt” của Dương Kỳ Đức và Vũ Quang Hào. Một cuốn từ điển như thế có thể giúp bạn chọn từ để diễn đạt chính xác hoặc hay hơn, bởi nó cho phép tìm từ đồng nghĩa lẫn từ cùng nghĩa và gần nghĩa. Nó giúp tìm cả từ ghép, làm phong phú thêm vốn từ của bạn: bên cạnh *chua* còn có *chua lè, chua lét, chua loét, chua lôm* và *chua ngoét*.

Một ví dụ khác: Quanh từ uống, còn có: *hớp, nhấp, tợp, nốc, xơi, tu, khợp...*

Từ điển đồng nghĩa và trái nghĩa không cho bạn định nghĩa của từ ngữ. Nhưng trong đó bạn sẽ tìm được từ chính xác mình muốn. Quả thật hữu ích. Tuy nhiên, trong viết lách, có khi bạn cần lặp lại từ, không phải dùng từ đồng nghĩa, như trong đoạn về từ điển tiếng Huế của bác sĩ Bùi Minh Đức dưới đây.

“Từ điển giải thích thành ngữ tiếng Việt” của Viện Ngôn ngữ học cũng là sách tra cứu cần thiết đối với người học viết lách. Nhóm biên soạn từ điển đã thu thập và giải nghĩa những thành ngữ thông dụng trên sách báo và trong giao tiếp hằng ngày.

Chẳng hạn, thành ngữ *Con ong cái kiến*, theo nhóm biên soạn, có hai nghĩa: người siêng năng chăm chỉ, cần mẫn, chịu khó trong công việc; người thấp kém, không có địa vị gì, không biết kêu ca, van nài ai được. Thường không phải ai cũng biết đầy đủ nghĩa của thành ngữ này.

Đối với những bạn muốn viết về Huế, thì hẳn nên dùng “Từ điển tiếng Huế: Tiếng Huế - Người Huế - Văn hóa Huế - Văn hóa đối chiếu” của bác sĩ Bùi Minh Đức. Đây là một cuốn từ điển không khô khan vì gồm toàn những trang giống như sử thi, vừa trữ tình vừa độc đáo về con người Huế và văn hóa Huế.

Ngay đầu cuốn từ điển, vần A, có từ “Ấy”; từ tiếng Chăm - “Ay”. Đó là tiếng gọi của bạn bè thân thiết:

- Chỉ ấy với mình thôi nghe! Đừng rủ rê đưa mô thêm nghe!

Và khi giận nhau:

- Ấy mà còn rứa nữa thì đừng ngó mặt mình à nghe! Mình từ mặt à nghe!

Trong các nhà sách, còn bày bán một số sách tham khảo khác, nhưng việc mua chúng lại tùy thuộc vào lĩnh vực viết lách mà bạn quan tâm. Chỉ có bạn mới biết mình cần thêm tài liệu gì.

Tập thói quen tốt

Phương pháp gồm năm bước dưới đây sẽ giúp bạn nhiều nhất trong việc học và nắm vững từ mới.

Đọc. Không thể làm giàu vốn từ mà không đọc. Làm sao có thể kết bạn nếu chỉ ru rú ngồi nhà, chẳng ra đường gặp gỡ ai cả? Giống như vậy, không thể phát triển vốn từ nếu không gặp từ mới nào. Để gặp chúng, bạn cần đọc, càng nhiều càng tốt. Mỗi tuần một cuốn sách là ổn. Tuy nhiên, không có giới hạn nào cả: hai ngày một cuốn cũng tốt; mỗi ngày một cuốn còn tuyệt hơn nữa. Tiếp tục đọc, gặp các từ lạ trên các trang sách, tiếp tục làm quen với chúng. Càng đọc nhiều bạn càng biết thêm nhiều từ. Nhưng cần chọn lọc: chỉ đọc sách hay, sách viết đúng tiếng Việt. Đối với báo chí cũng thế.

Tra từ lạ. Hãy đọc mọi thứ mà từ điển nói về từ đó. Nghiên cứu nguồn gốc xuất xứ, ý nghĩa và mối liên hệ của nó với các từ khác; và bạn sẽ tìm thấy nghĩa phù hợp chính xác trong câu mà bạn tìm thấy từ. Hãy nhớ nghĩa đó. Nhớ cách từ này được sử dụng trong câu; So sánh với từ bạn có thể đã sử dụng khi viết.

Tuy nhiên, việc tra từ điển không giúp gì nếu bạn không nhớ những từ tìm thấy. Nếu muốn mở rộng vốn từ của mình, bạn nên mang theo bên người một cuốn sổ và ghi lại từ mình không hiểu; câu có từ đó và mọi thông tin trong từ điển giúp nắm vững nghĩa của từ này.

Dùng từ. Đọc và tra từ điển vẫn chưa đủ. Để có thêm một từ vào vốn từ vựng của mình, bạn cần sử dụng nó. Hãy tận dụng cơ hội khi chuyện vãn. Hãy nói từ đó như thể bạn đã nắm vững được từ này.

Một khi đã nhớ được một từ mới, bạn cần vận dụng từ trong đàm thoại, theo kiểu chơi trò chơi chứ không phải làm bài tập lý thuyết. Hãy thử đưa ra mỗi

ngày một từ mới và chọn thính giả hiền lành nhất - em gái của bạn. Tập thói quen nói ra từ đó. Bạn sẽ ngạc nhiên thấy từ này nhanh chóng trở thành thân thuộc. Có thể nói với cô em gái là nó rất *lý lắc*, chẳng hạn. Không chóng thì chầy, từ mới cũng sẽ đi vào vốn từ vựng của bạn.

Duy trì tiếp xúc. Cần nhớ: biết từ giống như biết con người. Bạn sẽ mất họ nếu không giữ liên lạc thường xuyên. Một thời gian sau, có thể bạn còn quên cả tên của họ. Vì vậy hãy tiếp tục duy trì mối quan hệ với những từ mới dùng. Tìm kiếm chúng trong sách, tra lại từ điển nếu cần, tiếp tục nói và sử dụng chúng. Trên thực tế, bạn sẽ nhận thấy rằng những từ được đưa thêm vào vốn từ của mình thỉnh thoảng mới xuất hiện, khi bạn đọc và nói. Đừng bận tâm đến điều đó, cứ tiếp tục sử dụng chúng và rồi vốn từ vựng của bạn sẽ phong phú hơn lên.

Dùng vốn từ có sẵn. Cũng nên dùng vốn từ có sẵn. Có lẽ tài sản quý giá nhất của bạn là bộ óc. Nó có thể tạo ra những năng lực đáng kinh ngạc, miễn là bạn chịu... động não. Sự động não lại phải thông qua từ ngữ. Biết càng nhiều và sử dụng được càng nhiều từ, tư duy của bạn càng sắc bén và chính xác.

Theo Brian Tracy, chuyên gia tư vấn về phát triển nghề nghiệp và cá nhân, mỗi từ học được sẽ giúp bạn sử dụng được thêm 10 hoặc 15 từ khác nữa. Nếu mỗi ngày học một từ, liên tục trong vòng năm năm, “bạn sẽ là một trong những người có khả năng ăn nói lưu loát và thông minh nhất trong xã hội”.¹⁴

Được như thế thì quá tuyệt vời. Nhưng để viết lách, bạn không cần phải học nhiều đến vậy. Không cần phải làm khó mình quá mức. Mà muốn học, chắc gì đã kiếm ra tài liệu để tự rèn luyện cho có hệ thống. Ở Việt Nam chưa ai nghĩ đến việc làm trang web giúp mỗi ngày học một từ (gửi qua thư điện tử), như hai trang web tiếng Anh www.wordsmith.org, www.vocabvitamins.com.

Cũng chưa ai biên soạn sách phổ thông kiểu như “Thirty Days To a More Powerful Vocabulary” của Wilfred Funk và Norman Lewis, do Funk và Wagnails xuất bản, giúp mở rộng vốn từ. Nói cho đúng, có một cuốn đấy nhưng lại không thông dụng và chỉ dành để mở rộng vốn từ Hán Việt (của Hoàng Dân, Nguyễn An Tiêm và Trịnh Ngọc Ánh).

Thật ra, vốn từ quan trọng nhất đối với một cây bút là số từ có sẵn trong đầu. Đối với một người viết có trí thông minh trung bình, học vấn trung bình, học thêm từ mới chưa chắc đã quan trọng bằng học cách sử dụng nhuần nhuyễn những từ mình đã biết. Giáo sư ngôn ngữ Phan Thiệu, trích dẫn nghiên cứu của một tác giả Pháp, cho rằng vốn từ thông thường của một người không qua một sự đào tạo chuyên môn nào đã lên đến khoảng 25.000 từ.¹⁵ Nhiều quá!

Bạn thử suy nghĩ trong một phút, xem có bao nhiêu từ đồng nghĩa hoặc gần giống với từ *kế hoạch* mà mình có thể viết ra?

Chương trình này, lộ trình này, hướng dẫn này, nghị sự này, dàn ý này, đường đi nước bước này. Nếu suy nghĩ cho thật tập trung, dù chỉ trong 60 giây, bạn vẫn có thể đưa ra được hàng chục từ có sẵn trong não từng học được. Tuy nhiên, có bao nhiêu từ bạn từng học sẽ hiện ra ngay trong đầu của bạn khi viết báo cáo về một... kế hoạch mới? Đoan chắc rằng không nhiều.

Vậy có lẽ một trong những cách làm cho vốn từ có sẵn lúc nào cũng xuất hiện một cách dễ dàng là thường xuyên sử dụng chúng. Hãy luyện tập để không cần phải suy nghĩ lâu đến từ cần dùng.

Buổi chiều, rời cơ quan hoặc trường học đi về, bị kẹt xe ở ngã tư, bạn thử nhìn một vật nào đó và tìm các từ đồng nghĩa hoặc gần giống với nó. Nhìn hai bên đường. À có nhà. Đó có thể là cao ốc, công sở, khách sạn, nhà phố, nhà hộp, biệt thự, căn hộ, nhà ngói, nhà gạch,... Đó có thể là chỗ ở của ai đó hay mái ấm của một gia đình. Cũng có thể là một kiến trúc hoặc nơi qua đêm của lũ khách.

Áp dụng cách thể thao chữ nghĩa này, mỗi ngày bạn ôn được hàng chục từ dễ như chơi. Biết thêm từ mới cũng chưa chắc đã quan trọng bằng việc biết cách sử dụng nhuần nhuyễn những từ nằm sẵn trong đầu.

Cũng nên lên danh sách từ và cụm từ không phù hợp hoặc mơ hồ để biết mà tránh dùng. Cẩn thận với những từ như: “duy nhất”, “hiển nhiên”. Phải chăng vấn đề đang xem xét thực sự “duy nhất” hay chỉ đơn giản là “bất thường”? Nếu điều gì đó “hiển nhiên” tại sao lại phải tranh luận về nó? Và tránh dùng thuật ngữ sáo mòn. Khi đọc giả phải đọc nhiều lần những từ nhàm chán, họ sẽ không muốn đọc nữa.

Tóm tắt

Hãy phát triển kho từ vựng bằng cách đọc, tra từ điển đồng nghĩa và từ điển phổ thông, áp dụng từ mới vào viết và nói đến khi chúng trở thành một phần quen thuộc và tự nhiên của quá trình tư duy.

Thường xuyên sử dụng vốn từ có sẵn để những từ này lúc cũng có thể xuất hiện, mà không cần phải suy nghĩ lâu.

Bài tập

I. Tra từ điển một từ bất kỳ - ví dụ, cứu cánh - và tìm nghĩa chính xác khiến bạn ngạc nhiên vì nó hoàn toàn ngược với nghĩa mọi người hay sử dụng. Viết một bài ngắn, theo các bước sau:

- Đưa ra định nghĩa chính xác
- Nhận định hài hước về lạm dụng từ ngữ bằng cách đưa ra các ví dụ thực tế.
- Kết thúc bằng một câu sử dụng nghĩa chính xác của từ đó.

II. Đọc những câu dưới đây và tìm thêm nghĩa của những từ được bôi đậm:

Mùa xuân là tết trồng cây

Làm cho đất nước càng ngày càng xuân.

Nguyễn Thúy Hiền là cô gái **vàng** của thể thao Việt Nam

Đã nguyện hai chữ đồng tâm

Trăm năm thề chẳng **ôm cầm thuyền ai**

Rải rác biên cương mồ viễn xứ

Chiến trường đi chẳng tiếc đời **xanh**

III. Điền vào chỗ trống trong hai đoạn văn sau những từ gợi ý thích hợp: hết lộc; ngủ; nằm xuống; trăm tuổi; về; tịch.

Nói về cái chết của con nhỏ tuổi, của người lớn, thì nói: “Cám ơn ông hỏi thăm. Em nó... (hoặc em nó...) được gần tháng nay”. “Cụ tôi... từ năm

ngoái”. “Ông ấy mà... thì anh em nhà kia loạn to”. Nói về cái chết của nhà chùa thì phải dùng chữ “...”.

(...) Người có vị trí xã hội thời cũ, hoặc cao hoặc thấp mà chết đi thì gọi là “...”. Tránh đi tên thật của cái sự chết đáng buồn, và cho nó có vẻ “đáng vui” hơn, ông bà chúng ta lại gọi nó là “...”, lấy cái sống trung bình tối đa ra mà gọi cái chết.

Trích “Về tiếng ta”, của Nguyễn Tuân.

IV Chọn từ bên cột trái phù hợp với diễn giải bên cột phải

1. bảo thủ 2. không tương 3. phản động 4. cấp tiến 5. tự do	a. Cổ súy quay trở lại điều kiện cũ đối ngược với phát triển xã hội. b. Ủng hộ tiến bộ và các biện pháp tiến đến dân chủ và thịnh vượng xã hội. c. Hy vọng cho cái hoàn hảo, lý tưởng, không thể có được. d. Ủng hộ những thứ nguyên hiện trạng và đối lập với sự thay đổi. e. Cổ súy thay đổi hoặc cải cách nhanh và quyết liệt, cách mạng.
1. nhấp 2. tu 3. xơi 4. nốc 5. tợp	a. Uống nhiều liền một mạch, hết ngay tức khắc. b. Uống từng chút một, bằng cách chỉ hớp ở đầu môi. c. Uống từng ngụm đầy sự khoái trá. d. Uống nhiều và hết ngay trong một lúc một cách thô tục. e. Mời uống một cách thân mật.

Chương 6

Lắng nghe âm thanh của câu

Văn viết thật ra chỉ là một dạng nói năng nhưng cần thận và trau chuốt. Trong khi đọc, bạn không chỉ nhìn mà còn nghe - nghe âm thanh từ câu chữ của tác giả.

Sự kỳ diệu xảy ra lúc bạn ngồi trên ghế ngồi em bé. Có thể lúc đó bạn từng nói: “*Con không thích ăn cháo, con thích cơm*”. Câu này không thể giúp bạn thay đổi được thực đơn ngay lập tức, nhưng lại báo hiệu một sự chuyển đổi quan trọng, ảnh hưởng mạnh mẽ đến tương lai của bạn. Bạn đã diễn đạt những gì mình nghĩ trong đầu ra thành câu, thành ý trọn vẹn, chứ không chỉ vài ba từ rời rạc. Lúc ấy bạn không biết mình nói được thành câu, đúng ngữ pháp. Tuy nhiên, bạn đã hơi có ý thức về phần mở đầu, phần thân và kết thúc của một câu - nhờ đôi tai của bạn. Đây cũng chính là cái nền của ngữ pháp, loại ngữ pháp thực hành, không theo sách vở.

Học từ thuở nhỏ

Một thời gian sau, bạn bắt đầu học đọc câu rồi viết câu - theo sách vở. Năm chắt một cây bút chì trong tay, chăm chú, cắn chặt môi dưới, bạn chép những ký hiệu huyền bí được đánh vần, kiểu như sau:

Tý nhìn thấy một con mèo.

Đó là một con mèo to.

Đó là một con mèo màu đen.

Đó là một con mèo to màu đen.

Như vậy bạn đã chính thức học về câu cú. Trong một khoảng thời gian dài trước đó, bạn đã lắp bắp một cách vui vẻ những câu của riêng bạn, lộn xộn hơn. Nhưng bạn không thể biết được việc này. Các ký hiệu trên giấy là câu và loại câu này xem ra không giống câu trong lời nói. Bằng chứng nằm trên bàn, trước mặt bạn - *Tý nhìn thấy một con mèo...*

Bạn tiếp tục học: Câu được bắt đầu bằng một chữ cái viết hoa, kết thúc với một dấu câu; rằng *Tý* là danh từ riêng; *nhìn thấy*, động từ; *béo*, tính từ,...

Rồi bạn lớn lên, với quan niệm lời nói phát ra âm thanh một kiểu, văn bản một kiểu khác. Bạn bị thuyết phục văn bản không chỉ nghe khác, mà còn được cho là nghe khác. Rốt cuộc bạn học và hiểu ra một số bài được cô giáo cho đọc cũng dễ dàng và tự nhiên như lời nói. Tuy nhiên, bạn lại không thể hoàn toàn tự do nhào nặn câu chữ.

Nỗi ám ảnh về những câu liên quan đến Tý - mèo vẫn nằm trong tiềm thức. Nó khiến cho bạn không thoải mái trong viết lách. Bạn luôn cho rằng thật buồn tuồng - thậm chí nguy hiểm - khi viết câu mà không đánh tới chúng

ra, ép cứng chúng lại bằng cách vứt bỏ những gì dính dáng tới cách nói năng bình thường

Nhận xét trên - dầu hài hước - có thể giúp làm sáng tỏ một khó khăn, mà phần lớn chúng ta đều đụng phải khi viết lách. Đó không phải là lỗi ngữ pháp, chính tả hoặc bất cứ loại dạng lỗi “chính thức” nào. Những điều này có thể gây khó khăn, nhưng lại không liên quan đến vấn đề thực sự: Làm thế nào viết được những câu nghe tự nhiên, gần gũi với lời nói?

Để vượt lên, bạn cần hiểu văn viết là một dạng nói năng nhưng cẩn thận, trau chuốt hơn. Đó cũng chỉ là âm thanh. Và âm thanh thì “được nghe” chứ không phải “được nhìn”. Mỗi bài viết luôn chứa đựng giọng nói của tác giả; giọng của một người đang nói với người khác. Những âm thanh đó lập tức in vào tai độc giả, mạnh đến nỗi có thể xem đọc giống như vừa nghe vừa nhìn.

Khi bạn phải gấp một cuốn sách lại vì nó khó hoặc nhạt nhẽo hay đơn giản vì không thể đọc hay không chú tâm, thì không phải cặp mắt của bạn phản đối câu chữ trong đó, mà đôi tai của bạn. Chúng kháng cự lại âm thanh của từ ngữ trên giấy. Chúng đòi hỏi từ ngữ đó phải mang giọng nói của con người. Cũng chính đôi tai đã mách bảo cho bạn hồi bạn ấu thơ rằng câu về Tý - mèo thật quá chán. Không ai lại nói như thế.

Và nếu viết được nghe như nói, thì chỉ cần nói trước viết sau - chuyển văn nói sang văn viết một cách chính xác. Về mặt lý thuyết, khi làm như thế, văn sẽ có giọng điệu tự nhiên. Nhưng bạn lại rơi vào một tình thế tiến thoái lưỡng nan: câu của văn viết cần được “nghe” như khi nói miệng, nhưng lại không thể hoàn toàn giống văn nói.

Viết khác với nói

Viết không chỉ là ghi nguyên văn lời nói, mà còn cần nhiều hơn thế nữa: diễn đạt rõ ràng ý tưởng, thông tin, không lan man.

Và phải làm sao để độc giả nào cũng hiểu ngay được ý mình. Lý do khá rõ ràng. Lời nói không chỉ đơn thuần là từ ngữ. Trên thực tế, còn có nhiều yếu tố đi kèm với nó, mà bạn không thể đưa lên trang giấy: ngữ điệu, nét mặt, cử chỉ hoặc ngoại hình của người nói. Khi chuyển văn nói sang văn viết, từ ngữ dường như trở nên quá trần trụi do thiếu những yếu tố đó.

Có bao giờ bạn nghe em nhỏ của mình nói thế này: *Ông đó ổng tới rồi mẹ đi xuống nhà mở cửa rồi mẹ nói ba không có ở nhà rồi người đàn ông đó bỏ đi rồi mẹ vô nhà lên lầu lại rồi mẹ nói ổng muốn nói chuyện với ba...* Đương nhiên, bạn sẽ không bao giờ nói thế, viết thế. Chuyện gì sai ở đây? Tại sao những câu nói của em bạn lại quá khác biệt với văn viết?

Điều đầu tiên, rất dễ nhận thấy: em của bạn nói không ngắt quãng. Văn viết phải khác. Muốn cho độc giả hiểu, cần chỉ ra: khi nào một ý tưởng hoặc thông tin kết thúc; khi nào một ý tưởng hoặc thông tin khác bắt đầu. Bạn cũng luôn dành cho độc giả chút thời gian nghỉ lấy hơi giữa hai ý tưởng hoặc thông tin đó.

Thật ra, khi nói chuyện, bạn hay làm như vậy nhưng theo cách tự nhiên hơn. Hẳn em của bạn cũng thế: *Ông đó ổng tới/ rồi mẹ đi xuống nhà mở cửa/ rồi mẹ nói ba không có ở nhà/ rồi người đàn ông đó bỏ đi/ rồi mẹ vô nhà lên lầu lại/ rồi mẹ nói ổng muốn nói chuyện với ba.* Đối với văn viết, chúng ta dùng dấu chấm ở cuối câu; mỗi dấu chấm là một chặng nghỉ.

Đối với ví dụ trên, khi chấm câu thì sẽ thành: *Ông đó ổng tới. Rồi mẹ đi xuống nhà mở cửa. Rồi mẹ nói ba không có ở nhà. Rồi người đàn ông đó bỏ*

đi. Rồi mẹ vô nhà, lên lầu lại. Rồi mẹ nói ông muốn nói chuyện với ba.

Chắc chắn, đoạn văn trên còn vụng về. Nhiều từ không cần thiết vẫn có mặt. Hãy sửa thêm lần nữa: *Ông đó tới. Mẹ đi xuống nhà mở cửa. Mẹ nói ba không ở nhà. Người đàn ông đó bỏ đi. Mẹ vô nhà, lên lầu lại. Mẹ nói: Ông đó muốn nói chuyện với ba.* Đến đây, bạn đã thấy đoạn văn ổn hơn một chút về mặt câu chữ nhưng chưa được hay vì có nhiều dấu chấm, khiến độc giả phải ngừng lại nhiều lần. Không ai thích đọc theo kiểu giật cục.

Và sửa tiếp:

Một người đàn ông tới nhà. Mẹ xuống nhà mở cửa và nói ba không ở nhà. Sau đó, ông ta bỏ đi. Mẹ vô nhà, quay lên lầu nói: “Ông đó muốn nói chuyện với ba”.

Khi so sánh đoạn văn trên với cách nói của em nhỏ, bạn thấy rằng chúng ta đã chuyển từ văn nói sang văn viết, bỏ bớt được một số từ. Và có chỗ chúng ta cũng đã gom hai câu thành một:

Mẹ xuống nhà mở cửa và nói ba không ở nhà.

Trên thực tế, văn nói luôn lộn xộn, cầu thả và lặp đi lặp lại. Ngay cả những lời bay bổng nhất cũng trở nên tầm thường khi được viết ra. Vì vậy không có văn bản nào có thể giữ được chuyện “đó-là-cách-tôi-thực-sự-muốn-nói”. Vì vậy bạn cần viết tốt hơn so với nói: hay hơn, thâm thúy hơn, nhưng vẫn tự nhiên và dễ chịu.

Có vẻ như những điều trên là không thể. Giọng nói, gương mặt, điệu bộ dùng khi nói năng không giúp ích gì cho bạn. Từ ngữ của văn nói cũng thế. Vậy chỉ còn lại một yếu tố: nhịp điệu. Đây là yếu tố duy nhất bạn có thể mượn từ văn nói, nếu muốn viết cho thật tự nhiên.

Tìm nhịp điệu tự nhiên

Văn nói của bất cứ dân tộc nào cũng đều đi theo một nhịp điệu tự nhiên. Bạn sẽ dễ dàng nhận ra nhịp điệu đó khi trò chuyện với bạn bè trong nhà, lắng nghe lời rao chào hàng ngoài song cửa hoặc phát biểu của một diễn giả trong hội trường.

Hãy so sánh hai đoạn ngắn dưới đây.

Đoạn A

Tôi muốn các anh giao hàng cho tôi đúng 10 giờ sáng mai. Tôi nói 10 giờ, không có nghĩa là 10 giờ 30. Tôi không muốn 10 giờ 15 hay 10 giờ 5. Tôi chỉ muốn đúng y bon là 10 giờ. Các anh cần phải nhớ cho thiết kỷ đó nghe. Nếu còn giao hàng trễ nữa, thì đây là lần cuối cùng tôi làm ăn với các anh đó nghe.

Đoạn B

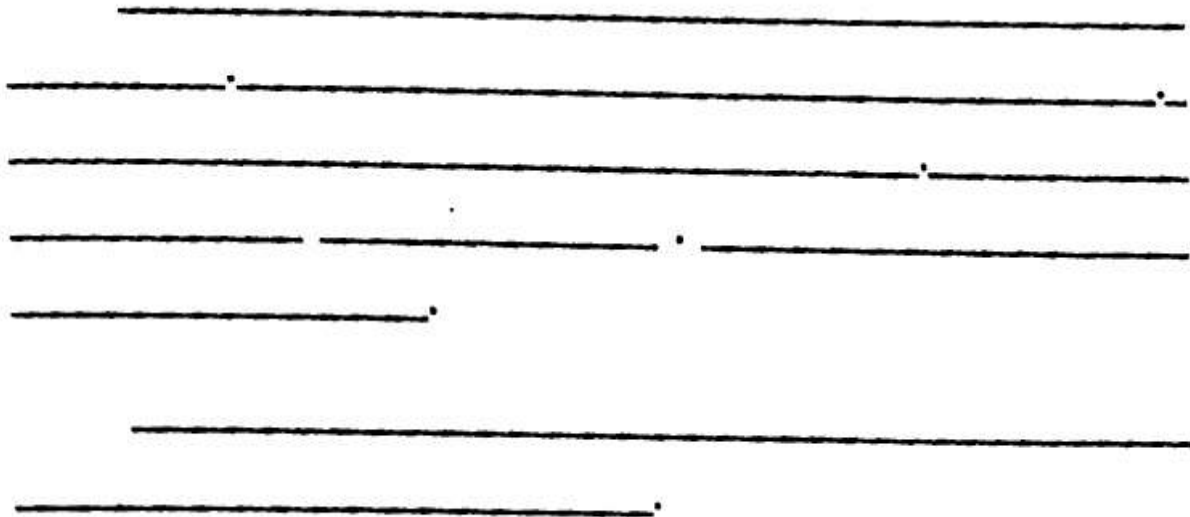
Một trong những điều vô cùng quan trọng đối với người nghệ sĩ là khả năng diễn xuất. Điều này quan trọng hơn cả gương mặt diễn trai hay giọng nói ngọt ngào. Một nghệ sĩ không có khả năng diễn xuất sẽ không bao giờ diễn tốt được. Đạo diễn giỏi có thể chỉ bảo những gì anh ta cần làm, nhưng anh ta sẽ luôn như một con búp bê.

Hai đoạn trên không có gì chung với nhau. Đoạn A là lời nói tự nhiên, chưa thích hợp để đưa vào một bài viết, trừ phi đó là một sản phẩm văn chương. Đoạn B thì không phải lời nói, mà là văn viết, trau chuốt. Rõ ràng, hai đoạn này khá khác biệt nhau - về cách viết, giọng điệu lẫn chủ đề. Thật khó có thể chuyển đổi các yếu tố của chúng cho nhau - trừ nhịp điệu. Bạn có thể tự nhận ra điều đó khi xem xét đoạn B' dưới đây có cùng nội dung đoạn B, nhưng hay hơn.

Chuyện quan trọng nhất với một diễn viên là khả năng diễn xuất. Không có nó thì tất cả đều là vô nghĩa. Anh ta có thể sở hữu một gương mặt ưa nhìn Anh ta có thể có một giọng nói quyến rũ. Nếu diễn tồi, anh ta vẫn không thành nghệ sĩ. Ngay cả đạo diễn tài ba nhất thế giới cũng đành bó tay và anh ta chỉ là búp bê vô hồn.

Hẳn bạn đã nhận thấy, nghĩa của đoạn B vẫn được giữ nguyên trong đoạn B'. Bạn cũng không cần có tai thính âm tốt để nhận ra rằng đoạn viết lại hay hơn đoạn gốc. Hay hơn vì giờ đây mọi câu đều theo nhịp điệu của văn nói, khá tự nhiên. Và nhịp điệu này đã lặp lại một cách có chủ ý nhịp điệu của đoạn A.

Hãy so sánh độ dài của từng câu. Cả hai đoạn A, B' đều có sáu câu. Đoạn A sử dụng mẫu vừa-ngắn-ngắn-ngắn-ngắn-dài; đoạn B' cũng vậy. Cả hai đoạn đều có thể được “vẽ” ra như sau:

Việc câu của hai đoạn trên dài ngắn giống nhau không quan trọng. Điều quan trọng cần nhớ là độ dài của câu trong bài luôn được thay đổi. Có thể rút ra ở đây nguyên tắc đầu tiên: cần đa dạng hóa cách viết với câu dài, ngắn và vừa nhằm tạo nhịp điệu cho đoạn, qua đó cho cả bài.

Hơn nữa, khi viết câu ngắn dài khác nhau, bạn sẽ phải thay đổi cấu trúc câu, tức thay đổi cách đặt từ - để cho câu hay hơn.

Hãy đọc đoạn B một lần nữa. Bạn có thể thấy các câu hầu như đều dài như nhau. Thường câu dài giống nhau sẽ sử dụng cùng một cấu trúc, tức đơn điệu. Điều này thật giống trường hợp của Tý - mèo: các câu được phát triển và dường như hay hơn, nhưng vẫn chỉ Tý với mèo. Và đôi tai của bạn sẽ “phản đối” vì cùng lý do khi bạn ngồi trong lớp Một: không ai nói như vậy cả.

Vậy bạn nên viết lách với nhịp điệu của lời nói, tức luôn quan tâm biến đổi độ dài của câu. Thông thường, câu ngắn, gọn sẽ tạo cảm giác nhanh, mạnh; câu dài - mà đúng ngữ pháp, sự sâu sắc và cả văn hoa. Cùng với câu vừa, chúng giúp cho bài thêm được sắc thái và nhịp điệu của lời nói. Có thể sắp đặt chúng theo thứ tự bạn thích. Thứ tự nào cũng ổn nếu nghe êm tai. Hãy viết cho đôi tai của bạn.

Khi gặp khó khăn với việc “nghe”, hãy dùng mắt. Nếu các câu đều dài giống nhau, thì nên thêm hoặc bớt từ. Cắt chỗ này, thêm nơi kia; nối hai câu lại với nhau; ngắt câu dài thành hai, ba câu ngắn. Nhờ đó, dần dần bạn sẽ tìm được văn phong riêng, khám phá ra nhịp điệu đặc thù của bạn.

Theo nhà văn Thuận, nhịp điệu trong văn là điều quan trọng nhất. Vì thế bà cho biết mình luôn sửa bản thảo nhiều lần cho có nhịp điệu. Bà nói: “Nhịp điệu phản ánh hơi thở, sức khỏe của người viết... Kể một câu chuyện ly kỳ cho hấp dẫn thì rất dễ, kể một câu chuyện không ly kỳ mà vẫn hấp dẫn mới khó. Và tôi đã dùng nhịp điệu, giọng điệu kể để hấp dẫn bạn đọc”.¹⁶

Trong văn chương cổ điển Việt Nam cũng không thiếu những ví dụ về sức mạnh của nhịp điệu: *Truyện Kiều* và *Lục Vân Tiên*. Nhờ thể thơ lục bát dễ nghe dễ nhớ, hai tác phẩm này đã được truyền bá rộng rãi ngoài Bắc, trong Nam hơn các sáng tác như *Chinh phụ ngâm*, *Sơ kính tân trang* hay *Cung oán ngâm khúc*.

Áp dụng vào câu

Như vậy bạn đã biết được nhịp điệu chung của câu, cùng tác dụng do độ dài ngắn tạo ra. Giờ là lúc cần xét đến câu riêng lẻ. Sau khi tìm được nhịp điệu của lời nói, bạn còn phải bước thêm nhiều bước nữa để có thể viết cho hay hơn.

Tất nhiên viết một câu ngắn mà hay dễ hơn một câu vừa dài lại vừa hay. Bởi, với câu ngắn, bạn chỉ giữ lại phần quan trọng nhất của câu.

Mọi việc sẽ trở nên phức tạp hơn với câu dài. Về nguyên tắc, bạn có thể tạo ra câu dài chỉ bằng cách thêm một số cụm từ ít nghĩa hoặc lặp lại những gì đã viết bằng từ ngữ tương tự. Hậu quả: câu đã tẻ nhạt lại càng trở nên nhạt nhẽo hơn.

Ví dụ:

Một trong những điều tối quan trọng đối với diễn viên là khả năng diễn xuất, bởi vì đó là thứ mà mọi diễn viên đều phải có.

Câu này dài hơn câu gốc và chắc chắn còn tẻ hơn cả sự nhạt nhẽo vì khá ngớ ngẩn khi nêu điều quá hiển nhiên. Sau khi đọc, bạn có thể kết luận hoặc người viết nghĩ rằng độc giả khờ hoặc chính anh ta ngốc.

Chắc chắn bạn có thể tạo ra một câu dài hơn bằng cách nối câu này với một câu khác bằng từ nối. Đôi khi cách làm này có hiệu quả. Nhưng thường thì không. Vì bạn có thể khiến cả đoạn trở nên lộn xộn nếu nối bất cứ hai câu nào với “và” hoặc bất cứ từ nối nào khác.

Hãy xét tiếp câu về Tý và mèo:

Tý nhìn thấy một con mèo, và đó là một con mèo to, và đó là một con mèo màu đen; nói cách khác, nó là một con mèo to màu đen.

Hiếm có ai viết hay nói lẩn thẩn như vậy. Tuy nhiên, chỉ ít ví dụ này cũng có thể cảnh báo bạn về câu từ bị chấp vá một cách cầu thả.

Nhưng bạn có thể cự lại: “*Ngay từ đầu, các câu về Tý-mèo đã tệ rồi; không công bằng chút nào khi sử dụng chúng làm ví dụ*”.

Thật ra, Tý có một con mèo hoàn toàn không sai ngữ pháp, giống như *Mai yêu Quân*; *Cây này cần được tưới nước*; *Chiếc xe tải đâm đổ cột điện*. Đó là câu đơn và đơn giản. Có thể kéo dài chúng ra, làm cho phức tạp hơn, hay hơn:

Bị thu hút vì một chuyển động thoáng qua bên cửa sổ, nhẹ đến mức nó nghĩ đó là một con chim bay qua, cái mà Tý nhìn thấy rút cuộc lại là một con mèo to màu đen.

Cách thức trên chỉ là một trong nhiều cách để mở rộng câu, từ ngắn sang dài. Nhưng nó cho thấy hai điều. Thứ nhất, để kéo dài câu ra, cần thêm thông tin vào. Thứ nhì, thành phần thêm vào đó phải hài hòa với nội dung.

Ngoài cách đưa thêm thông tin vào phía trước nội dung chính, câu Tý - mèo có thể được kéo dài bằng cách nối thêm thông tin vào phía sau:

Tý nhìn thấy một con mèo to, đen tuyền, cặp mắt xanh lè không chớp nom xa vắng và đầy vẻ uy nghi, hoàn toàn dừng dừng với sự xuất hiện của cậu bé.

Các chi tiết được xử lý đúng cách sẽ không tạo ra cảm giác chấp vá. Đó là sự mở rộng tự nhiên, một phần của quá trình phát triển câu.

Nhưng như thế đã quá đủ về Tý và con mèo. Và bạn có thể nhận thấy rằng không có câu nào thực sự vô phương cứu chữa.

Tóm tắt

Các câu trong văn viết cần mang âm hưởng của lời nói - linh hoạt, được sắp xếp cẩn thận, hoàn toàn tự nhiên với đôi tai của “độc giả - thính giả”. Văn viết cũng chỉ là một dạng nói năng.

Khi viết, hãy dùng câu dài, ngắn và vừa thay đổi nhau nhằm tạo nhịp điệu cho đoạn, qua đó cho cả bài.

Luôn có thể kéo dài câu đơn ra, làm cho phức tạp hơn, hay hơn.

Bài tập

I. Viết một đoạn gồm bốn câu về bất cứ chủ đề nào bạn thích, trong đó có ba câu dài và một câu ngắn để tạo ra nhịp điệu cho cả đoạn.

II. Viết một đoạn gồm năm câu về bất cứ chủ đề nào bạn thích, trong đó có bốn câu dài và một câu đơn đặc biệt - kiểu “Mưa!” - để tạo ra nhịp điệu cho cả đoạn.

III. Viết lại những câu và đoạn chưa hay dưới đây - do dài dòng, thậm chí sai ngữ pháp, dấu câu - thành câu và đoạn hay.

Cô giáo mầm non Thiên Hà sau khi trở về từ Dubai vẫn còn tiếc nuối: “Giá như có thêm thời gian thì mình sẽ xông pha chinh phục từng góc ngách bí ẩn của Dubai mới thôi!”.

Phong trào này trở thành trào lưu gây sốt trên toàn thế giới chỉ cách đây khoảng một tháng với sự tham gia của rất nhiều người nổi tiếng như: tỷ phú Bill Gates, ông chủ Facebook Mark Zuckerberg, ngôi sao ca nhạc Lady Gaga, Justin Bieber, siêu sao bóng đá C.Ronaldo... đến nay quỹ đã quyên góp được hơn 70 triệu USD.

Nếu để một sản phẩm riêng lẻ, người tiêu dùng sẽ ít chú ý đến bao bì nhưng đặt sản phẩm đó trên một quầy hàng bán lẻ với hàng chục sản phẩm cùng loại thì sự khốc liệt về mặt thương hiệu chẳng khác nào một cuộc thi “hoa hậu”.

Cái ví dụ đơn giản vừa nêu nhằm mục đích nói lên điều này: Chúng ta đi sau các nhà nghiên cứu phương Tây trong các lĩnh vực ngôn ngữ học, ngữ pháp học, từ loại học, nên chúng ta phải biết lợi dụng những thành công của họ, kể cả những công trình nghiên cứu của họ về tiếng Việt, nhưng chúng ta chỉ đối chiếu chứ không rập khuôn.

Chương 7

Viết khác khi tình huống khác

Làm thế nào để truyền đạt ý tưởng, thông tin tới độc giả một cách hiệu quả nhất? Tất cả đều phụ thuộc tình huống, người tiếp nhận và mục đích viết lách.

Hẳn bạn đã biết, khi văn bản khác nhau, tiếng Việt được dùng sẽ không giống nhau. Nếu lãnh đạo một đất nước, có thể viết kiểu hùng văn. Nhưng nếu viết thư cho người quen, thì chắc chắn loại văn đó hoàn toàn không phù hợp.

Thích hợp tình huống

Khi nói chuyện, thường bạn sẽ dùng ngôn ngữ thích ứng với tình huống, với người hoặc những người mình gặp gỡ, làm sao cho ngôn ngữ làm tròn nhiệm vụ cơ bản nhất của nó: chuyển tải rõ ràng những suy nghĩ của bạn đến người nghe. Chuyện trò cùng em trai, em gái, bạn nói theo một cách; cùng cha mẹ hoặc cô dì, chú bác, theo một cách khác. Nếu giao tiếp với người lạ, chắc chắn lời ăn tiếng nói của bạn sẽ còn khác hơn. Những lúc như thế, bạn không phải suy nghĩ; khi thấy người đối diện, thì tự nhiên đã biết phải dùng lời lẽ như thế nào rồi.

Ví dụ về chào hỏi:

Con chào ba mẹ.

Chào em; chào anh.

Dạ, xin chào ông; xin chào bà.

Hãy lấy thêm một ví dụ. Khi mua cây kem, bạn sẽ không nói: “*Tôi rất mong muốn được giao dịch để thủ đắc món tráng miệng lạnh này*”.

Nói như thế chẳng khác gì dùng 500.000 đồng mua kem, thay vì 10.000 đồng. Ngược lại, nếu mua xe gắn máy, bạn sẽ không ra cửa hàng mà nói: “*Chà... chà, tôi muốn mua một con xe*”. Như vậy, cũng chẳng khác nào bạn trả toàn tiền 1.000, 2.000 để mua xe trị giá 30 triệu.

Cần nhấn mạnh ở đây: lớn hay nhỏ, tiền được nói ở trên đều thật. Về mặt lý thuyết, có thể dùng giấy bạc giá trị cao nhất để mua kem. Hoặc dùng rất nhiều giấy bạc lẻ để mua xe gắn máy. Nhưng hẳn không mấy ai làm như thế cả vì người bán hàng sẽ từ chối bán; thậm chí còn lờm, còn nguýt người

mua nữa. Ví dụ này cho thấy chúng ta cần dùng loại tiếng Việt phù hợp cho những tình huống khác nhau.

Hãy dùng một ví dụ khác: Bạn viết thư cho một người bạn, nói chuyện khu phố của bạn không có chỗ cho trẻ em chơi đùa.

Hẳn bạn sẽ không bắt đầu thư như thế này:

Anh Hai thân mến,

Chắc anh sẽ nhạy cảm với sự kiện rằng có một quan hệ rất gần gũi giữa tội phạm thanh thiếu niên tăng lên với việc thiếu những phương tiện giải trí phù hợp với thanh thiếu niên.

Nhưng nếu soạn thư gửi một đại biểu Quốc hội, thì bạn nên dùng loại văn trang trọng, gần giống với giọng văn của ví dụ trên. Bạn sẽ không bao giờ viết: “*Nghe đây ông đại biểu! Bọn trẻ trong khu phố của tôi giờ không có chỗ để chơi!*”.

Ấy thế mà nhà giáo Hà Thúc Hoan, một người dạy môn tiếng Việt bậc đại học, từng nêu một trường hợp viết lách không phù hợp “đến vô lễ” na ná như trên - chứng tỏ chuyện gì cũng có thể xảy ra. Ông cho biết một sinh viên khoa Văn về quê lập gia đình đã gửi cho Ban chủ nhiệm khoa một lá thư bắt đầu và kết thúc như sau:

Ban chủ nhiệm!

...

*Có rảnh thì ra chơi?*¹⁷

Biểu lộ con người

Cách nói năng của một người có thể nói lên nhiều điều về bản thân người đó: lối suy nghĩ, khả năng ứng biến và cả sự cẩn trọng trong giao tiếp. Nó còn cho thấy người đó có quan tâm, tôn trọng ngôn ngữ đang dùng hay không nữa.

Nhiều người không phân biệt được văn trang trọng, nghiêm trang với các loại văn không trang trọng, không nghiêm trang nên đã đưa cách nói năng hăng ngày vào bài, ngay cả đối với những bài mà tình huống buộc phải sử dụng văn trang trọng. Ngược lại, lắm khi họ lại dùng văn trang trọng cho những bài, những lúc không cần đến loại văn này.

Văn trang trọng có thể đi lạc vào trong văn bản tuy rằng mình chỉ muốn viết một cách tự nhiên, cho dễ đọc. Thư dưới đây chỉ nhằm để cảm ơn, nhưng người viết lại để cho ngòi bút rẽ sang lối khác. Người ấy đã thảo một lá thư quá trịnh trọng, đến mức không thật: *“Xin vui lòng để cho tôi bày tỏ sự cảm kích vì đã được mời đến tham dự buổi tiệc tại nhà của quý ông bà, tối chủ nhật vừa qua. Tôi rất hạnh phúc vì buổi tiệc đêm hôm đó, nhiều hơn bất cứ buổi tiệc nào mà tôi từng được tham dự”*.

Viết như thế rõ ràng là hơi quá, trong khi chỉ cần đơn giản và ngắn gọn: *“Tôi Tất thích buổi tiệc ở nhà ông bà. Cảm ơn ông bà đã mời tôi tham dự”*.

Và trong nói năng bình thường, cũng không ai kiểu cách: *“Tôi e rằng mình sẽ trễ chuyến bay này”*, mà sẽ nói: *“Chắc tôi trễ chuyến bay rồi”*.

Giống như nhiều thứ tiếng khác, tiếng Việt gồm một số lớp ngôn ngữ. Lớp dưới cùng là lớp chúng ta dùng để trao đổi thông tin, tư tưởng và tình cảm với người thân, hàng xóm, bạn bè,... trong chuyện văn hăng ngày. Lớp liền kề là lớp dùng những lúc cần nói chuyện nghiêm chỉnh hoặc viết lách. Sau

đó thì đến lớp sử dụng khi gặp người lạ - trang trọng vừa phải hoặc trang trọng.

Và lớp tiếp theo - hiếm khi được dùng - chỉ dành để viết thư cho quan chức hoặc cho những dịp trang trọng thật sự. Rồi lớp ngôn ngữ hành chánh dùng cho văn bản nhà nước hoặc đơn từ gửi cơ quan nhà nước, mà người dân thỉnh thoảng mới gặp đến. Cuối cùng là lớp ngôn ngữ nghệ thuật - cũng không nhiều người dân sử dụng, vì từ ngữ của nó thường bóng bẩy, văn hoa, giàu hình ảnh và nhiều sự biểu cảm.

Hãy luôn chú ý đến từ ngữ. Trong tiếng Việt, một số từ chỉ được sử dụng cho một lớp ngôn ngữ nhất định. Khi bạn nói, “*thằng đó*”, đây là các từ thuộc lớp ngôn ngữ dưới cùng - bình dân. Khi dùng những từ như “*tôi đang suy nghĩ*”, “*chắc chắn như thế*”, bạn đã sử dụng lớp từ trang trọng vừa phải.

Trong chuyện văn bình thường, bạn cũng có thể phóng đại: “*Tôi ghét cay ghét đắng món sấu riêng*”, hoặc “*Tôi đói gần chết*”. Nhưng khi qua lớp ngôn ngữ hơi trang trọng, thì sẽ phải chính xác hơn: “*Tôi không thích ăn sấu riêng*” hoặc “*Tôi đang đói bụng*”.

Trong nói năng bình thường, bạn còn có thể mơ hồ một chút. Ví dụ: “*Cả nhà họ,*” trong khi gia đình bạn muốn nói tới là “*Gia đình ông Văn*” hoặc “*Gia đình bà Thơ*”. Và nếu muốn cho thật sự trang trọng, thì bạn cần sử dụng từ Hán-Việt nhiều hơn.

Có lẽ cần biết rằng từ ngữ Hán-Việt, dù muốn dù không, đã là một bộ phận không thể tách rời của tiếng Việt. nhiều từ Hán-Việt được sử dụng thường xuyên trong sinh hoạt hằng ngày và gần gũi không kém gì từ thuần Việt, như *khách-chủ*. Cho nên không phải từ Hán-Việt nào cũng cần và có thể đổi được thành từ thuần Việt. Khá nhiều từ khó mà tìm được từ thuần Việt nào tốt hơn hoặc tương đương để thay thế. Hơn nữa, sử dụng loại từ ngữ này thì vẫn hay hơn việc vay mượn từ ngữ nước ngoài khác: chúng dễ nghe, dễ hiểu hơn, ít cảm thấy lai căng vì cũng còn được... một nửa Việt.

Gần với văn nói

Vì mục tiêu của sách này là hướng dẫn viết lách nên chúng ta cần thảo luận thêm về văn viết. Nhắc lại: Lớp ngôn ngữ không trang trọng được dùng nhiều trong nói năng; lớp trang trọng thì trong viết lách. Nhưng viết một cách không trang trọng cũng vẫn được. Khi đó bạn sẽ sử dụng từ ngữ, cách diễn đạt sao cho gần với văn nói. Tuy nhiên, nên tránh lối nói riêng biệt của từng vùng, miền. Chẳng hạn, không viết *Cô giáo giả bài tập*, mà viết *Cô giáo trả bài tập*. Cũng không viết *Tôi muốn lên cô*, mà viết *Tôi muốn lên trên cao*. Hoặc *Anh nhớ giả nhờ em nhé* thì sửa thành *Anh nhớ trả lời em nhé*.

Một người bạn của bạn đang thất nghiệp nhờ bạn viết thư gửi hai giám đốc công ty trước đây bạn từng làm việc; một ông thì quen thân với bạn; một ông thì không.

Đối với giám đốc thân thiết, bạn sẽ viết giống như thư riêng. Còn đối với giám đốc kia, bạn sẽ viết với từ ngữ của lớp trang trọng, kiểu thư tín thương mại.

Thư thứ nhất có thể được mở đầu như sau:

Anh Tùng thân mến,

Anh có thể giúp tôi việc này hay không. Anh Huy đã nộp đơn xin việc tại công ty của anh và nhờ tôi viết vài dòng giới thiệu...

Thư thứ hai:

Kính gửi ông Văn,

Tôi xin giới thiệu đến ông một người nộp đơn xin việc tại công ty của ông...

Ngoài ra, trong thư cho giám đốc là bạn của mình, bạn có thể cung cấp những thông tin bạn không được đề cập đến trong thư cho giám đốc không quen thân. Và ngược lại.

Đối với văn thương mại, bây giờ người ta chuộng lối viết hơi thân mật, không quá trang trọng như trước đây. Trước đây, người ta viết như thế và sử dụng thể thụ động nhiều - một cách để thể hiện sự trung tính. Họ viết *công ty này* thay vì *chúng tôi*, hay *người ký tên dưới đây* thay vì *tôi*. Ngày nay, bạn có thể dùng *tôi* hoặc *chúng tôi* - không sao cả.

Thứ nhì, đối với thư tín thương mại, đừng kiêu cách hoặc hạ mình. Không cần viết những câu như thế này nữa: *Trong khi chờ đợi thư trả lời của ông, xin ông ghi nhận nơi đây lòng biết ơn của chúng tôi...*

Và nếu muốn học viết văn thương mại, bạn cần ghi nhớ thêm một điều: Viết cho hay về văn thương mại hoặc thư tín thương mại cũng chỉ là viết sao... cho hay mà thôi.

Bạn nên nghiên cứu cả cách viết của nhà báo: không vòng vo nhiều trước khi vào ý chính. Họ thường cho độc giả biết ngay tin tức ở đầu bài và đôi khi còn cho biết tin tức đó liên quan đến độc giả như thế nào.

Hãy hình dung hai người bạn trò chuyện với nhau. Một người đang phụ trách biên tập ở tờ báo lớn nhất nước, muốn kể một sự kiện hấp dẫn và vào đề bằng một điều gì đó nhằm lôi kéo sự chú ý của bạn mình. Nhưng có lẽ người bạn sẽ thúc: *“Chuyện chi nói lẹ ra đi ông ơi! Cà rà, cà rề hoài!”*. Và người biên tập đó sẽ trả lời: *“Chờ chút! Tới rồi đây!”*. Như thế, nếu muốn người nghe kiên nhẫn, người nói cần chuẩn bị các lời rao (trước) cũng như lời lẽ gợi sự tò mò nơi người nghe.

Giả dụ bạn là biên tập viên nói trên. Bạn có thể sẽ bắt đầu câu chuyện như sau: *“Chắc ông không biết chuyện gì xảy ra tại tòa soạn tôi sáng nay đâu”*. - một cách rao trước. Rồi bạn phát triển thông tin ra. Có thể phát triển theo

thứ tự thời gian, mà vẫn khiến người nghe chú ý, bằng cách từ từ trả lời các thắc mắc của người này để dẫn tới cao trào: chuyện gì xảy ra.

Có thể, do phấn khích quá, bạn sẽ nói một cách lộn xộn, không theo một thứ tự nhất định nào. Vì thế có thể làm cho người nghe bối rối, không hiểu đầu đuôi chi cả (họ vẫn có thể hỏi lại cho rõ). Tuy nhiên, sự lộn xộn trên trang giấy sẽ không chỉ làm người đọc bối rối, mà còn làm cho họ bỏ bài do không thể hỏi lại được. Vì thế nên tránh sự lộn xộn - và ngay từ đầu bài.

Học tập thêm nhà báo, khi viết thư tín thương mại, không nên vào đề như thế này:

Thưa ông Văn,

Mục đích của lá thư này là đề nghị ông hợp tác hoặc công ty của ông hợp tác về vấn đề kinh doanh. Tôi rất cảm ơn nếu ông dành chút thời gian để đọc những dòng sau.

Nếu bạn bắt đầu thư như vậy, có thể ông Văn sẽ khó chịu và không đọc hết thư để biết rõ ý của bạn. Nên bỏ câu đầu, chỉ giữ lại câu thứ hai, sau khi thưa gửi:

Tôi rất cảm ơn nếu ông dành chút thời gian để đọc những dòng sau.

Đối với thư gửi đại biểu Quốc hội nói ở trên, bạn cũng có thể viết lại. Nên bắt đầu bằng việc đề cập đến các phương tiện giải trí ở khu phố mình và những gì đông dài thì gạch bỏ hoặc để cuối bài. Dùng ngay ý chính ở phần mở đầu một lá thư là tốt nhất, đặc biệt trong thời đại mà thư điện tử khá thịnh hành như hiện nay.

Cũng có thể bắt đầu bằng giai thoại hoặc thông tin gì đó gây ấn tượng mạnh mẽ. Đối với những loại văn bản khác, luôn có nhiều cách để vào đề. Một lần nữa, bạn nên tham khảo cách thể hiện của nhà báo. Cần nắm lấy độc giả ngay từ đầu bài rồi “buộc” họ đọc vào bài. Câu đầu tiên hoặc đoạn đầu tiên

nên giống như tủ kiếng trưng bày áo quần đẹp để với ma nơ canh đường cong hấp dẫn để người đi đường dừng lại và bước vào cửa tiệm.

Tóm tắt

Hãy sử dụng tiếng Việt trang trọng hoặc không trang trọng phù hợp với độ giả mình nhắm tới và với chủ đề của bài.

Viết trang trọng hay bình thường đều do từ ngữ và cách dùng những từ ngữ đó mà ra. Có thể làm cho chúng giống hoặc không giống với văn nói.

Luôn tóm tắt ý chính hoặc dùng minh họa, giai thoại hấp dẫn, thông tin gây ấn tượng về chủ đề ngay ở đầu bài.

Bài tập

I. Chủ đề nào dưới đây có thể dùng lớp ngôn ngữ trang trọng; chủ đề nào thì lớp không trang trọng? Và chủ đề nào, có thể dùng cả hai lớp này?

- Gặp nha sĩ - người bạn không ưa thích.
- Dạo quanh khu thương mại nhưng không mua sắm.
- Tìm cơ hội làm việc trong lĩnh vực công nghệ thông tin.
- Nuôi chim bồ câu để bán.
- Một số loại chất dẻo quý hiếm, về chuông chùa hoặc một nhân vật tiểu thuyết bạn không yêu thích.
- Lỗ thủng tầng ô zôn và tương lai nhân loại, về thiên văn học hoặc phân tâm học.

II. Chọn một trong những chủ đề của bài tập trên, mà bạn cho rằng có thể dùng lớp ngôn ngữ trang trọng. Sau đó làm dàn bài rồi viết bài khoảng 500 chữ.

III. Giống như bài tập trên, nhưng chọn chủ đề phù hợp với lớp ngôn ngữ không trang trọng. Cần viết sao cho thật gần gũi với văn nói.

IV. Viết phần nhập đề phù hợp và hấp dẫn cho mỗi loại thư dưới đây, có thể áp dụng những cách thức đã được thảo luận:

- Thư xin việc.
- Thư cho một người bạn kể chuyện đi thăm Huế hoặc một thành phố khác.

- Thư thuyết phục bạn mình đóng góp cho quỹ học bổng của trường học cũ.
- Thư gửi một tòa soạn báo nói về ô nhiễm môi trường ở khu phố bạn hoặc một vấn đề khác được nhiều người quan tâm.

Đọc thêm

Bài này thuộc lớp nói chuyện nghiêm chỉnh nhưng lại mang hơi hướm của sự châm biếm; tốt cho thấy rõ điều đó.

Mượn danh... danh nhân

Ngọc Trung (Nhịp cầu Đầu tư, ngày 6 tháng 5 năm 2013)

Trên tường những quán cà phê sang trọng của một thương hiệu nổi tiếng treo đầy ảnh về danh nhân thế giới. Có lẽ những khung hình này sẽ chẳng mấy hấp dẫn nếu không có thêm

trích dẫn lời của các danh nhân này về giọt đắng.

Nhà văn Honoré De Balzac: “Khi chúng ta uống cà phê, các ý tưởng xuất hiện như đi diễu hành trong quân đội”. Và Sebastian Bach, một nhà soạn nhạc tài ba: “Không có cà phê buổi sáng, cuộc đời tôi khô khan và vô vị”.

Quảng cáo miễn phí

Không ít người vào quán tò mò, tự hỏi: “Có đúng các danh nhân này đã nói như vậy không nhỉ?”.

Balzac nổi tiếng là người uống rất nhiều cà phê. Điều đó giúp ông thêm cảm hứng để viết lách. Và đúng là ông có nói câu trên thật, trong tác phẩm “Traité des excitants modernes”.

Bach cũng là tín đồ của cà phê, thậm chí còn viết hẳn một tác phẩm có chủ đề liên quan đến cà phê. Nhân vật chính trong tác phẩm là một cô gái mê cà phê đến mức ông cha phải phát bực. Cô gái nói: “Nếu con không được uống cà phê 3 lần 1 ngày thì trong nỗi dằn vặt, con sẽ quắt queo như miếng thịt dê quay”. Dù vậy, chẳng biết vị nhạc sĩ tài ba này có cảm thấy đời vô vị khi thiếu cà phê như trong câu nói ở trên hay không.

Nhưng cho dù ông chủ thương hiệu nổi tiếng này cố “dựng” những câu đó đi chăng nữa, việc lựa chọn những câu nói và gắn chúng với các danh nhân thế

giới chứng tỏ ông biết cách làm thương hiệu. Vừa thúc đẩy một số người uống cà phê nhiều hơn, vừa chẳng mất đồng nào vì các danh nhân này qua đời từ lâu rồi, không phải trả bản quyền. Người giữ bản quyền, nếu có, cũng chẳng hơi đâu mà qua Việt Nam để kiện.

Thay đổi chiến lược

Mượn lời danh nhân thế giới quảng cáo cho mình tất nhiên là quá tốt. Nhưng nếu cần tạo dựng bản sắc riêng thì sao không mượn lời của chính các danh nhân Việt. Có thể ông này muốn đưa thương hiệu của mình vươn ra toàn cầu nên dùng danh nhân nước ngoài, hơn nữa ông còn muốn đánh vào tâm lý sính ngoại của nhiều người Việt Nam.

Tuy nhiên, cách uống cà phê của người Việt và người nước ngoài lại rất khác nhau. Điều thương hiệu cà phê này cần làm trước tiên là chinh phục người dùng trong nước. Để làm được điều đó, nên chẳng là dùng lời lẽ của những danh nhân, văn nghệ sĩ đất Việt? Đã có nhiều nhạc phẩm nổi tiếng của Việt Nam liên quan đến chủ đề cà phê như “Ly cà phê Ban Mê”, “Giọt đắng cà phê”, nhưng dường như chưa có người Việt nổi tiếng nào nói về cà phê Việt. Nếu vậy ta có thể phỏng vấn những người nổi tiếng để mượn lời.

Có thể tìm một nhà văn, chẳng hạn Nguyễn Nhật Ánh, để thực hiện một bài phỏng vấn về cà phê. Như vậy, thương hiệu cà phê này sẽ có khả năng được quần chúng quan tâm hơn, đặc biệt là những bạn trẻ vì ông Ánh chuyên viết cho lứa tuổi mới lớn. Hay mời Ngô Bảo Châu, nhà toán học được giải thưởng Fields, phát biểu vài câu về cà phê.

Một câu hỏi được đặt ra ở đây: Phải chăng ý tưởng của ông chủ thương hiệu này là đem thương hiệu cà phê của mình tiến ra toàn cầu nên cần cậy đến danh nhân thế giới, còn danh nhân Việt không được nhân loại biết đến nên đành thôi?

Vậy có thể lựa chọn những người được thế giới biết đến, như Ngô Bảo Châu, nhà văn Nguyễn Huy Thiệp, với tác phẩm “Tướng về hưu” được dịch

sang tiếng Anh, hay Bảo Ninh, với “Nỗi buồn chiến tranh”, sang tiếng Pháp.

Xây dựng “cà phê danh nhân”, không thể thiếu mặt văn nghệ sĩ, nhà khoa học Việt Nam. Các nhà sáng tạo của Việt Nam có khi còn uống cà phê nhiều hơn cả Balzac hay Bach.

Tất nhiên sử dụng câu nói của người đã mất từ lâu thì chẳng lo gì đến chi phí cũng như bản quyền. Còn mời Ngô Bảo Châu, Nguyễn Huy Thiệp hay Nguyễn Nhật Ánh, chưa chắc đã dễ được như thế.

Tuy nhiên, ở Việt Nam, chuyện cho không là khá phổ biến, nhất là khi lời nói lại không mất tiền mua. Ở Việt Nam, vấn đề bản quyền cũng ít được chú ý đến.

Chương 8

Cần dùng phép nối

Để có thể trình bày ý tưởng cùng thông tin, bạn đã làm dàn bài, sắp xếp những gì mình muốn nói theo một trật tự nhất định. Như thế vẫn chưa đủ.

Thông thường, muốn cho độc giả theo dõi được bài viết, bạn cần chỉ ra thứ tự trước sau của ý tưởng, thông tin trong bài.

Không thể cho rằng họ sẽ tự hiểu, mà phải làm cho ý tưởng, thông tin gắn bó, liên lạc với nhau. Điều đó có nghĩa bạn cần sử dụng phép nối.

Hãy lấy một ví dụ. Bạn nói: “*Ông nội tôi là người rất giàu có. Cứ mỗi dịp Tết, ông đều cho tôi 500.000 đồng*”. Khi bạn nói, người nghe nhìn bạn và thấy được thái độ của bạn qua giọng điệu và cử chỉ của bạn. Có thể đó là sự hài lòng hoặc thất vọng.

Tuy nhiên, nếu đưa hai câu trên vào bài, độc giả sẽ không thể đoán biết ý của bạn - hài lòng hay không - vì không nhìn thấy bạn. Do vậy bạn cần chỉ rõ cho họ biết bằng từ ngữ.

Để biểu lộ sự hài lòng, có thể viết: “*Ông nội tôi rất giàu có vì thế cứ mỗi dịp Tết, ông đều cho tôi 500.000 đồng*”. Còn nếu viết như thế này, chắc chắn độc giả sẽ hiểu khác: “*Ông nội tôi rất giàu có, vậy mà mỗi dịp Tết, ông chỉ cho tôi có 500.000 đồng*”. Bạn đã chỉ cho độc giả thấy rằng mình không hài lòng với số tiền đó. Lý ra ông nội của bạn phải hào phóng hơn nữa.

Như vậy, với các từ - *vì thế, vậy mà* - bạn đã chỉ cho độc giả thấy rõ sự liên lạc về ý trong đầu của mình. Từ ngữ - thường là quan hệ từ - hoặc cụm từ kiểu này có tên gọi là *từ nối* và *thành phần nối*.

Trong tiếng Việt, có nhiều cách để nối ý hoặc thông tin. Có những từ nối, thành phần nối chúng ta thường dùng trong nói năng. Có những từ nối, thành phần nối lại chỉ dùng trong viết lách.

Dưới đây là cách nối thông dụng (chủ yếu bằng quan hệ từ), dùng cho văn nói lẫn văn viết.

Từ, thành phần nối	Công dụng	Ví dụ
Và	Nối hai ý tương hoặc hai thông tin cùng loại	Hôm qua tôi đã đi biển và hôm nay tôi lại tiếp tục đi.
Nhưng, vẫn, tuy thế, mặt này, mặt kia, vậy mà, đầu vậy, hơn là	Nối hai ý tương, hai thông tin khác nhau	Ông ấy đã 85 tuổi nhưng vẫn siêng đọc sách khoa học kỹ thuật.
Cũng, lại, hơn nữa, bên cạnh đó, thêm vào đó	Cho biết thêm ý tương, thông tin	Người Singapore nổi tiếng thực dụng. Họ lại chịu khó học hỏi người khác.

Trước, trước hết, thứ nhất, thứ nhì, tiếp theo, sau đó, sau cùng, cuối cùng, trong khi đó, từ đó, bên cạnh, trên, dưới, trước mặt, bên phải, bên trái	Sắp xếp ý tưởng, thông tin theo thứ tự, theo thời gian hoặc theo không gian	Hãy uống nước trái cây trước, sau đó ăn xúp, tiếp theo thì dùng món chính; sau cùng có thể ăn tráng miệng trái cây hoặc uống cà phê.
Quả vậy, thật vậy	Nối hai ý tưởng, thông tin vào nhau, nhưng chỉ nhấn mạnh đến một ý tưởng hoặc thông tin	Tuần trước anh bị bệnh. Thật vậy, anh đã phải nằm trên giường suốt hai ngày liền.
Ví dụ, chẳng hạn, nói cách khác	Minh họa hay giải thích thêm	Bát đĩa tìm được trong một con tàu bị đắm đều có giá trị cao. Có số món, chẳng hạn, đã được bán đến hàng chục ngàn đô la Mỹ.
Nên, vì thế, do vậy	Nối hai ý tưởng, thông tin, có sau có trước	Tôi ăn nhiều thịt bò quá nên đã bị bệnh.
Tuy nhiên, dẫu vậy, chắc chắn, rõ ràng	Chỉ sự hạn chế hoặc ngoại lệ	Mọi người đều đi Vũng Tàu. Tuy nhiên, em bé còn quá nhỏ nên phải ở nhà với cô giữ trẻ.
Tóm lại, nói ngắn gọn	Tóm tắt ý tưởng, thông tin	Các nhà dinh dưỡng luôn nói chúng ta phải ăn uống sao cho đủ chất béo, protein, carbohydrate và vitamin. Tóm lại, họ đề nghị chúng ta ăn uống một cách cân bằng.

Nhưng bạn có thể thắc mắc: “*Khi đọc sách hoặc báo, tôi thấy có những câu không dùng từ nối hoặc thành phần nối, mà tôi vẫn hiểu rõ ý đồ của người viết.*” Đúng vậy. Vì còn có những cách nối khác. Chẳng hạn, có thể nối ý tưởng, thông tin của câu trước với câu sau chỉ bằng cách viết trong câu sau một từ chỉ ngược lại một từ khác trong câu trước. Để làm việc này, bạn có thể sử dụng lại từ đó hoặc từ đồng nghĩa.

Ví dụ:

- Tuần trước trời mưa suốt hai ngày. Báo cho biết đó là trận mưa lớn nhất kể từ đầu mùa mưa.
- Hãng Google đã cho thử nghiệm loại kính tên là Google Glass. Phát minh này có thể đem lại nhiều sự thú vị cho người sử dụng.
- Lý lẽ chống lại việc ăn chay là chuyện người Eskimo ăn thịt. Họ ăn thịt mà vẫn khỏe mạnh.

Dưới đây là một cách nữa để nối ý tưởng, thông tin lại với nhau: dùng quan hệ về ý nghĩa. Đây là cách gọn gàng, đơn giản, hay nhất vì bạn không phải dùng bất cứ từ nối hay thành phần nối nào. Và độc giả cũng sẽ không hiểu sai ý đồ của bạn.

Ví dụ:

Nhiều thanh niên thích nhạc mới. Một số thích nhạc Mozart và Beethoven.

Vì ở đây có sự đối chọi nên độc giả sẽ thấy hai câu đó có mối liên hệ mật thiết với nhau. Họ không cần phải được chỉ rõ ra rằng phần lớn thanh niên thích nhạc mới, “nhưng” có một số lại thích Mozart và Beethoven.

Một ví dụ khác:

Anh đi chậm chậm trong sảnh của khách sạn. Anh lấy chìa khóa ở bàn tiếp tân. Anh lên thang máy đến tầng 7, bước vài bước tới trước cửa phòng. Anh tra chìa khóa, mở cửa.

Các câu trên cho thấy hành động này được tiếp nối bằng hành động khác. Vì vậy, không cần thêm từ nối và độc giả có thể cảm nhận, tự hiểu được. Tuy nhiên, khi viết loại câu này, bạn nên dè chừng việc viết hai câu không ăn khớp với nhau (dẫu rằng độc giả vẫn có thể hiểu).

Ví dụ:

Ngày 9.11, hai máy bay đã đâm vào tòa tháp đôi ở New York (Mỹ). Ngày 10.11 gia đình đã tổ chức sinh nhật cho tôi.

Theo một giáo sư dạy văn, còn có cách nối gọi là “thừa cũ, dọn mới”. Khi dùng cách này, cần viết hẳn một câu sử dụng lại ý của đoạn văn trước, rồi nhân đó dẫn sang ý của đoạn sau. “Thừa” là nhân ý trên mà nhắc lại, chứ không tóm tắt, cũng không phát triển thêm; “dọn” là thu xếp để chuyển sang ý mới chứ không phân tích ý mới. Và một cách nữa: Nêu lên luận điểm đồng dạng, tức đưa ra ý tương tự thông qua đoạn văn ngắn để sau đó mình có thể thu tóm và độc giả hình dung ra ý mới.¹⁸ Theo thiện ý, hai cách này quá phức tạp, không nên theo, vì thế chỉ giới thiệu sơ để bạn biết rằng còn có những cách nối khác.

Phân đoạn

Sau khi đã tìm hiểu cách nối ý tưởng, thông tin lại với nhau, bạn cần biết thêm một kỹ thuật nữa: phân đoạn. Đây là một kỹ thuật chúng ta đã được học khi còn ngồi trên ghế nhà trường. Nó giúp chúng ta báo cho độc giả thấy rằng mình đã kết thúc một ý và chuyển sang một ý khác.

Ví dụ:

Bất cứ ai cũng nên đọc báo ngày, để có thể theo dõi thời cuộc. Bạn có thể tìm và lấy được trong đó thông tin, ý tưởng cần thiết cho công việc và cuộc sống. Nhờ vậy bạn còn có thể nói chuyện thời sự với người thân, bạn bè. Nhưng báo chỉ có giá trị trong ngày, không ai quan tâm đến báo của ngày hôm qua hoặc những ngày trước đó. Sau khi có số mới, tờ báo sẽ đi từ chỗ đáng đọc đến chỗ có thể bị vứt bỏ.

Sách thì lại khác. Chúng được nhiều người gìn giữ; có người còn đọc đi đọc lại một số sách, chẳng hạn như tiểu thuyết kinh điển. Tác giả của chúng qua đời đã hàng thế kỷ, nhưng tác phẩm của họ vẫn được người đời nay tìm đọc. Việc đọc sách luôn cần thiết.

Khi đọc ví dụ này, hẳn bạn cũng thấy sự chuyển mạch - người viết đã qua một nhóm ý tưởng, thông tin khác - tại ý kết thúc đoạn thứ nhất và ý mở đầu đoạn thứ hai. Hơn nữa, tác giả còn xuống hàng, để báo rõ rằng mình nói về chuyện khác.

Như vậy, một đoạn mới có nghĩa là nơi bắt đầu, nơi để người ta nói một nhóm ý tưởng và nhóm thông tin khác. Đó cũng là dấu hiệu chỉ cho người đọc thấy rằng họ cần phải chuyển theo để đón nhận những thông tin khác.

Bây giờ chúng ta sẽ nói đến những đoạn nối nhau. Tuy rằng một đoạn mới sẽ dẫn bạn đọc đến một nhóm thông tin ý tưởng khác, nhưng nó không thể

đứng một mình; nhóm ý tưởng thông tin mới đó phải có sự liên hệ nào đó với nhóm thông tin ý tưởng ở đoạn trên.

Vì thế, các đoạn cũng phải được nối, giống như các câu được nối với nhau, để đi từ đoạn này qua đoạn kế tiếp. Bạn đọc cần phải được chỉ dẫn bằng ba cách nối mà chúng ta đã thảo luận ở trên.

Thứ nhất, câu đầu tiên của mỗi đoạn phải có một thành phần nối, hoặc một từ có thể tham chiếu ngược lại, với một từ của đoạn ở trên. Hoặc thứ ba là nó phải có quan hệ về nghĩa với một câu ở đoạn trên.

Chúng ta hãy xem lại ví dụ về báo và sách ở trên. Mở đầu đoạn thứ hai, tác giả viết, “Sách thì khác” (được ngầm hiểu khác với báo ngày). Như vậy đã có sự tham chiếu ngược lên với tờ báo đã nói ở đoạn thứ nhất.

Cần nhớ rằng một đoạn văn dù có hay đến đâu mà chỉ đứng một mình cũng sẽ không có ý nghĩa gì nhiều. Nó luôn là một bộ phận của một tổng thể. Để góp phần của mình vào bài, nó phải được gắn kết một cách nhẹ nhàng với những đoạn gần với nó.

Phát triển đoạn

Sau khi nêu câu chủ đề, thường chúng ta sẽ giải thích và minh họa cho câu đó.

Có thể bạn từng nghe:

Trời ạ. Chưa bao giờ thấy một vụ kẹt xe kinh khủng như thế. Xe hơi, xe gắn máy cứ dồn ứ cả lên, tới hàng cây số trên đường Cộng Hòa. Khói xăng đầy. Bác tài lái chiếc Camry màu sữa bên cạnh xe tôi thò mặt ra ngoài chửi thề vì trễ giờ đón khách sân bay. Xe máy phi cả lên vỉa hè...

Việc nặng nhọc quá. 5 giờ sáng thức dậy rồi làm quần quật tới 6 giờ chiều. Đào hố chôn cột điện, lái xe kéo, giấy cở,... Tay tôi rộp cả đây nè. Mà mới làm có một tuần thôi đó.

Tôi chết khiếp khi đến nha sĩ. Khi ngồi lên cái ghế đó, đầu gối tôi nhũn ra và tim đập thình thịch,...

Ở trên là những mẫu chuyện tình cờ nghe được. Người nói có thể kết thúc chúng như sau:

“Trời ạ. Tôi chưa từng thấy một vụ kẹt xe kinh khủng như vậy.....

.....

.....

..... Đây chắc là vụ kẹt xe lớn nhất ở thành phố mình quá.

Đó là một công việc vô cùng nặng nhọc.....

.....

..... Tôi chưa từng phải làm việc nặng như thế bao giờ.

Tôi chết khiếp khi đến khám nha sĩ.....

.....Chỉ cần thấy bóng đáng nha sĩ là hồn vía tôi bay hết lên mây.

Hãy xét kỹ dạng của các câu trên. Thoạt đầu người nói cho biết rõ ràng một vấn đề cụ thể: kẹt xe, lao động nặng nhọc, nỗi sợ nha sĩ. Nói cách khác, anh ta dùng câu chủ đề. Hãy lưu ý những gì tiếp theo. Người nói minh họa chủ đề bằng chi tiết cụ thể: xe Camry, mùi khói xăng; hàng rào và lái máy kéo, vết phồng rộp; đầu gối nhũn ra. Sau đó anh ta nêu một nhận định kết thúc. Khi lắng nghe những câu chuyện văn xung quanh hoặc của chính bạn và bạn sẽ thấy kiểu nói trên rất thông dụng.

Tất nhiên người nói hoàn toàn không hề hay biết là mình đang sử dụng một dạng nào đó. Nếu bạn chỉ cho anh ta biết, anh ta sẽ ngạc nhiên: “*Cậu có sao không vậy? Nói tự nhiên thôi mà?*”. Đúng vậy thật.

Đó cũng là cách tự nhiên để viết nên các đoạn văn. Kiểu hay cấu trúc chỉ là một. Nêu quan điểm. Giải thích hoặc minh họa. Kết luận. Đó là dạng điển hình trong cả nói lẫn viết. Bạn sử dụng nó hằng ngày mà không hề biết. Hãy áp dụng dạng đó một cách có ý thức khi viết và phát triển đoạn.

Những gì bạn viết chắc chắn sẽ có giọng điệu khác với lời nói sử dụng hằng ngày bởi vì khi viết, bạn không tán gẫu mà cho thấy cả con người của mình. Thế nên bạn cần lựa chọn các chi tiết một cách cẩn thận, sử dụng từ vựng phong phú hơn so với nói chuyện bình thường. Giọng của bạn sẽ thân mật nhưng không tùy tiện và không dùng tiếng lóng. Trong nói năng hằng ngày, nó có thể tạo ra hiệu quả tốt nhưng có thể bị cho là tầm thường khi viết ra. Lý tưởng nhất là văn phong của bạn cần toát lên sự am hiểu, thông minh và gần gũi.

Viết và nói đều chung khuôn mẫu: nêu câu chủ đề, giải thích, chứng minh rồi kết luận.

Giống như toa gòn của chiếc xe lửa đang đi tới một địa điểm nào đó, đoạn văn cũng chuyên chở một phần cần thiết cho xe lửa, nhưng để làm được điều này nó phải gắn kết vào toa gòn ngay trước nó.

Quả không tồi khi xem bài của bạn như chiếc xe lửa đang chạy và chạy đều. Phần mở bài là đầu máy, biết rõ đường đi; thân bài, các đoạn văn với ý tưởng, thông tin cùng một hướng với đầu máy. Trong phần kết bài, đương nhiên, bạn sẽ nhìn lại, điểm lại những nơi chốn đã đi qua. Đó là thông tin, ý tưởng của toàn bài đã được tóm tắt hoặc lấy lên bằng một cách khác.

Tóm tắt

Cần làm cho độc giả biết ý tưởng, thông tin của bạn đã được gắn kết với nhau. Để làm được việc này, bạn nên theo ba cách: Thứ nhất, sử dụng từ nối, thành phần nối. Thứ nhì, dùng từ tham chiếu ngược lại với từ đã dùng trước đó. Thứ ba, sử dụng câu có quan hệ gần nhau về mặt ý nghĩa.

Để đánh dấu, chỉ cho độc giả thấy rõ mình chuyển ý thì dùng một đoạn mới. Cũng gắn kết các đoạn với nhau giống như đã gắn kết các câu.

Các đoạn giữa của bài tạo nên phần lý lẽ cho bài và số đoạn sẽ phụ thuộc số lượng ý, thông tin bạn muốn đưa ra. Nên dùng độ dài ngắn khác nhau, nhưng trước mắt, hãy tập trung viết các đoạn tương đối dài để có thể cảm nhận được cấu trúc của chúng: câu chủ đề, các câu giữa và câu kết đề.

Bài tập

Sửa cho có mỗi nổi từ câu này qua câu kia:

Người Việt có thể tự do đi du lịch 44 nước mà không cần Visa. Một số nước khu vực Đông Nam Á được thống kê có số lượng vượt trội như Malaysia (163 nước), Brunei (146) hoặc đạt mức trung bình như Philippines (58), Indonesia (53), Campuchia (46), Lào (45)...

Tại khách sạn, nhà chức trách thu 140 gram ma túy đá. 2,1kg ma túy “đá” được Nga ngụy trang dưới dạng đường phèn, giấu trong 14 lọ sữa cất ở trường mầm non bị phát hiện.

Người ta tìm đô thị lớn như Sài Gòn, Đà Nẵng, chí ít cũng Đồng Nai, Bình Dương... ai lại lên núi làm dự án đất bao giờ?. Ông nói như nghệ sĩ: “Phố Núi ấy nhiều duyên nợ lắm”.

Có diện tích trên 1km², “thị trấn” này cần mỗi ngày 6 tấn gạo, 10 tấn dưa hấu, ô tô chạy đoạn đường bằng chu vi Trái Đất để đưa đón hơn 38.000 nhân viên đến nơi làm việc... Tổ hợp Samsung được nhiều người coi là “thị trấn công nghệ”.

Độc thêm

Bạn có nhận ra những cách nói khác nhau mà tác giả đã dùng trong bài này?

Đất kim cương không tỏa sáng

Ngọc Trân (Nhịp cầu Đầu tư, ngày 16 tháng 4 năm 2012)

Không ít khu đất đẹp giữa trung tâm Đà Nẵng đã giao vào nhầm tay chủ đầu tư.

Tòa tháp đôi cao nhất miền Trung được Công ty Cổ phần Địa ốc Viễn Đông Việt Nam làm lễ khởi công vào cuối tháng 7.2009, sau khi đã được cấp giấy phép xây dựng 14 tháng trước đó. Theo cam kết của chủ đầu tư, dự án sẽ được hoàn tất vào cuối năm 2012. Thế nhưng, cho đến nay, khu đất dành để xây dựng tòa tháp đôi 48 tầng, cao 220 mét này vẫn chỉ là bãi đất trống.

Hoành tráng... trên giấy

Công trình trên có tổng diện tích sàn xây dựng 245.000m² ở khu đất rộng 11.170m² với tổng vốn, theo công bố của chủ đầu tư, là 180 triệu USD (hơn 3.700 tỷ đồng). Công trình mang tên Viễn Đông Meridian Towers sẽ bao gồm khu thương mại cao cấp, trung tâm hội nghị quốc tế, sàn giao dịch chứng khoán, khách sạn 4 sao, căn hộ sang trọng và cả văn phòng cho thuê hạng A. Đây là dự án tại một “khu đất kim cương” chứ không phải khu đất vàng nữa vì nằm ngay “trung tâm của trung tâm” thành phố Đà Nẵng: số 84 Hùng Vương, góc đường Hùng Vương - Nguyễn Chí Thanh - Yên Bái.

Không chỉ Viễn Đông Meridian Towers, 2 khu đất kim cương khác nằm gần đó cũng chẳng có động tĩnh gì từ vài năm nay. Khu thứ nhất dành cho dự án Danang Center, diện tích 7.878 m² tại số 8 Phan Châu Trinh, cũng gồm 3 mặt tiền đường Hùng Vương - Phan Châu Trinh - Nguyễn Thị Minh Khai. Công trình bao gồm trung tâm thương mại, khách sạn 5 sao 35 tầng và căn

hộ cao cấp 27 tầng do Công ty Cổ phần Địa ốc Vũ Châu Long làm chủ đầu tư với tổng vốn cam kết 125 triệu USD (2.600 tỷ đồng).

Công trình được khởi công từ tháng 3.2008 và chủ đầu tư tuyên bố sẽ hoàn thành vào cuối năm ngoái. Tuy nhiên, cho đến nay, trên mặt bằng khu đất chỉ có một số cọc đóng xuống hố để làm móng đang rỉ sét.

Đối diện xéo với nhà hát Trưng Vương, gần đường Hùng Vương, còn có một công trình đang xây dựng dở dang là Golden Square của Công ty Cổ phần Địa ốc Đông Á. Công trình nằm trên khu đất kim cương 10.664 m² mặt tiền các đường Phạm Hồng Thái, Yên Bái, Nguyễn Thái Học và Nguyễn Chí Thanh. Theo dự kiến, công trình sẽ gồm 3 tòa tháp cao 21-36 tầng, trung tâm thương mại, văn phòng, khách sạn và chung cư cao cấp. Chủ đầu tư cho biết tổng vốn đầu tư vào khoảng 1.500 tỷ đồng.

Golden Square được khởi công vào giữa tháng 1.2008 nhưng hiện mới chỉ hoàn thành khu nhà mẫu cùng lầu 1 và lầu 2 đã đổ bê tông với một ít cây cọc nhô ra khỏi hàng rào bằng tôn. Từ đầu năm 2010 đến nay, không thấy xây thêm tầng lầu nào nữa.

Những dự án trên đều được khởi động vào thời kỳ thị trường bất động sản Đà Nẵng nóng sốt, giá nhà đất tăng cao vùn vụt. Thế nhưng, khủng hoảng kinh tế đã làm cho thị trường này đi xuống. Dân số Đà Nẵng chưa đến một triệu người và họ chẳng có nhu cầu mua căn hộ cao cấp hay biệt thự. Người mua chủ yếu để đầu cơ và thường đến từ Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh. Khi họ không còn tiền để đầu cơ thì chủ đầu tư dự án khó có thể bán được sản phẩm và vì thế cũng không đủ vốn để hoàn thành công trình.

Giao đất lầm người

Điều đáng nói là người dân Đà Nẵng đã phải hy sinh nhiều thứ để dọn chỗ cho các dự án “chậm như rùa” nói trên. Đầu tháng 5.2008, Viễn Đông Meridian Towers đã được cấp phép đầu tư xây dựng cùng một công viên công cộng và bãi đậu xe Viễn Đông. Bãi đậu xe ngầm gồm 3 tầng hầm có

trung tâm thương mại kèm theo, tổng diện tích sàn 21.834 m², sâu 14 mét, ở khu đất đối diện trên đường Hùng Vương, mặt sau giáp đường Nguyễn Thái Học. Đây vốn là công viên hiếm hoi nằm ở trung tâm Thành phố, mà người dân quen gọi là “Vườn hoa”.

Giới chức trách Đà Nẵng đã dẹp các cơ sở của Công ty Cổ phần Sách Đà Nẵng cùng ki-ốt bán hàng của 13 hộ kinh doanh, đồng thời san phẳng Trung tâm Văn hóa - Thể thao Thành phố, tháo dỡ cả tượng đài “Quảng Nam Đà Nẵng - Trung dũng kiên cường” để lấy mặt bằng cho Dự án. Và Vườn hoa đã biến mất (dự kiến sẽ được phục hồi sau này) để có chỗ xây bãi đậu xe ngầm. Cuối năm 2007, khi Tết âm lịch đã cận kề, lệnh giải tỏa vẫn được thực hiện, gây không ít khó khăn cho các đơn vị, hộ kinh doanh nói trên.

Đối với Danang Center, người dân Đà Nẵng đã phải hy sinh một thư viện nằm trên khu đất này từ bao năm nay, để cho Công ty Vũ Châu Long xây cao ốc. Nhưng giờ cao ốc đâu không thấy chỉ thấy cọc lô nhô dưới đất.

Còn Công ty Địa ốc Đông Á đã làm lễ khởi công xây dựng công trình Golden Square vào giữa tháng 1.2008 (sau khi bị lãnh đạo Đà Nẵng thúc giục) và dự kiến hoàn thành 2 năm sau đó. Tuy nhiên, công trình đã bất động từ hơn 2 năm nay. Điều này hẳn phải gây bức xúc cho hàng trăm hộ dân bị giải tỏa, di dời nhường chỗ cho chủ đầu tư làm ăn.

Khu đất kim cương này được ủy ban Nhân dân Thành phố Đà Nẵng giao cho Công ty Đông Á với giá rất rẻ - chưa tới 10 triệu đồng/m², trong khi giá thì trường lúc bán lên đến trên 30 triệu đồng/m². Theo tìm hiểu, khu đất được giao với giá như thế nhằm tạo điều kiện cho nhà đầu tư nhanh chóng xây dựng khu phức hợp có trung tâm thương mại để góp phần nâng cao vị thế của Đà Nẵng là một đô thị loại 1 trực thuộc Trung ương.

Nhưng nay, khu vực đẹp nhất Thành phố lại trở nên nhếch nhác vì 3 dự án kim cương nói trên. Đi vào các con đường Hùng Vương, Nguyễn Thái Học,

đoạn có các dự án, giống như đi giữa hai hàng lô cốt của Thành phố Hồ Chí Minh nhưng dài hơn, đến hàng trăm mét.

Để xứng nơi đáng sống

Đà Nẵng phát triển nhanh nhưng không ồn ào, bụi bặm, kẹt xe như Thành phố Hồ Chí Minh hay Hà Nội và được cho là “một thành phố đáng sinh sống nhất”. Cơ sở hạ tầng ở đây khá đồng bộ. Mỗi khu vực, mỗi con đường đều có những quy định về quản lý kiến trúc, xây dựng để các công trình xây dựng mới không gây ảnh hưởng đến quy hoạch chung.

Đà Nẵng còn có nhiều con đường đẹp. Đó là đường Nguyễn Tất Thành chạy dọc bờ biển theo hướng Bắc từ đường Bạch Đằng ra đến chân đèo Hải Vân. Rồi đường Phạm Văn Đồng từ chân cầu quay sông Hàn tới sát bãi tắm Mỹ Khê; đường Hai Tháng Chín từ quận Cẩm Lệ nối với đường Bạch Đằng. Và đường ven biển Sơn Trà - Điện Ngọc chạy vào Hội An.

Không chỉ đường sá, những cây cầu bắc qua sông Hàn cũng là một thành công của lãnh đạo Đà Nẵng. Những cây cầu mới hoàn thành gồm cầu Cẩm Lệ, Hòa Xuân, Thuận Phước Tuyên Sơn. Cầu Rồng (đang xây), Trần Thị Lý (đang tháo dỡ xây lại) sẽ có sàn vọng cảnh và là cầu dây văng một mặt phẳng - tháp nghiêng đầu tiên của Việt Nam.

Người dân Đà Nẵng còn có thể tự hào với chương trình “5 không 3 có” của Thành phố: không hộ đói, không người mù chữ, không ăn xin, không người nghiện ma túy, không người cướp của; có nhà, có việc làm và có nếp sống văn hóa.

Để đạt được những thành công này, chính quyền cùng nhân dân Đà Nẵng hẳn đã phải nỗ lực không ngừng. Tuy vậy, những khu đất kim cương đang làm cho Thành phố mất điểm.

Tháng 3.2011, lãnh đạo Đà Nẵng đã thống nhất thu hồi đất dự án Viễn Đông Meridian và Danang Center nhưng rồi quyết định này vẫn chưa được thực

hiện. Liên quan đến vấn đề này, hồi cuối tháng 2 vừa qua, ông Nguyễn Bá Thanh, Bí thư Thành ủy Đà Nẵng, cho biết sẽ làm việc với chủ đầu tư các dự án đã 5 năm không triển khai. Họ sẽ phải ký cam kết triển khai trong năm tới, nếu không sẽ bị thu hồi đất và được trả lại tiền đất theo giá thị trường, ông cho biết thêm các dự án bị thu hồi sẽ được đem ra đấu giá, không ai mua thì hạ giá cho đến khi nào có người mua mới thôi và mới trả tiền cho nhà đầu tư cũ.

Theo thiển ý của người viết, doanh nghiệp nào trúng đấu giá thì phải đặt cọc tại ngân hàng (có hưởng lãi) ít nhất 10% giá trị dự án, ngoài tiền đất và cam kết khởi công trong một thời gian nhất định, nếu không sẽ mất tiền cọc. Kèm theo đó là cam kết hoàn thành dự án cũng trong một thời gian nhất định, ví dụ 3 năm, nếu không sẽ bị lấy lại đất mà không được bồi thường. Phải giao những khu đất kim cương cho người thực sự có năng lực cũng như tiền của thì may ra chúng mới tỏa sáng được.

Chương 9

Biết xa, biết gần

Khi dùng từ ngữ để miêu tả một vật, đó không chỉ là vật được đề cập đến mà còn là khoảng cách giữa người viết với vật đó.

Xe chúng tôi đang chạy với vận tốc 60km/giờ, thì bất chợt tôi nhìn thấy một con vật băng qua đường. Gần như ngay lúc đó, Mai kêu lên: “Cẩn thận con chó!”. Và Phong nhấn chân phanh. Khi xe dừng lại, chúng tôi thấy mình chỉ cách một con chó Phú Quốc già chừng 10cm.

Điều gì thú vị về từ ngữ trong đoạn văn trên? Bạn có nhận thấy người viết đề cập đến ba lần về một sinh vật: lần đầu là một con vật; lần thứ hai, con chó; lần thứ ba, con chó Phú Quốc?

Tùy thuộc góc nhìn

Tại sao lại như vậy? Câu trả lời thật đơn giản nếu bạn biết rằng câu chuyện được thuật lại dưới góc nhìn của một người ngồi trong một xe đang chạy về phía con chó Phú Quốc. Đầu tiên, con chó Phú Quốc chỉ là một *thứ gì đó băng qua đường* - nhìn từ xa trông giống như một con vật: bê, chó hoặc ngựa con. Hãy còn quá xa để nhìn rõ.

Ngay sau đó, Mai, một người khác trong xe, la lên: “*Cẩn thận con chó!*” Cô cũng nhìn thấy con vật; nhưng cô đã nhận ra đó là con chó. Cuối cùng, khi chiếc xe dừng cách con chó khoảng 10cm, mọi người đều thấy con chó này thuộc nòi Phú Quốc.

Khi nói hoặc viết, bạn luôn có thể lựa chọn giữa từ xa, từ gần với từ sát bên bạn về mặt không gian. Đối với ví dụ trên, có thể hình dung như sau:

Xa: Con vật - Bê? Chó? Ngựa con?

Gần: Con chó - Béc giê? H'Mông? Phú Quốc?

Sát bên: Chó Phú Quốc

Như vậy, luôn có một từ đúng để nói về một thứ/vật nào đó, một từ khác để chỉ thứ/vật đó cùng một số các thứ/vật khác cùng loại, và một từ nữa để trở những thứ/vật ở phạm vi rộng hơn nhưng vẫn cùng loại. Và bạn có thể tiếp tục kéo dài ra giống như địa chỉ ghi trên phong bì:

ông Ngọc Trân

9 Quảng trường Sông Hoài

Thành phố Hội An

Tỉnh Quảng Nam

Việt Nam

Đông bán cầu

Trái đất

Vũ trụ

Tất nhiên chẳng ai lại đề địa chỉ như vậy cả. Không nên gây phiền nhiễu bưu điện với những thông tin chung chung không cần thiết: Đông bán cầu, Trái đất, Vũ trụ.

Trong viết lách, chúng ta thường mắc sai lầm kiểu như trên - lạm dụng từ trung gian và từ xa hoặc chung chung. Đôi khi chỉ vì nghĩ chúng to tát hơn, nên văn vẻ hơn, nhưng thường thì do... lười tìm những từ gần, thích hợp hơn. Đương nhiên, nếu mình viết như vậy, thì độc giả sẽ không bao giờ có được bức tranh rõ ràng về điều mình nói tới. Thay vì để họ nhìn qua vai, chúng ta lại đưa cho họ một hình ảnh sai từ chiếc kính viễn vọng.

Ví dụ:

Góc tiếp theo là một con phố dẫn xuống bờ sông. Thường con phố rất ồn ào vì đông xe cộ qua lại, nhưng sáng sớm thì hoàn toàn yên tĩnh. Tôi hay tản bộ xuống đó để có thể nhìn ngắm được dòng sông.

Nhưng độc giả cần một bức tranh cận cảnh như thế này:

Bên phải của Nhà thờ Con gà là nơi một con đường lớn với một con đường nhỏ giao nhau. Con đường nhỏ hơi dốc, dẫn xuống sông Hàn; hai bên gồm những ngôi nhà phố xinh xắn dù không được chăm sóc. Ban ngày đường chật cứng những xe gắn máy cùng xe du lịch. Nhưng vào lúc 6 giờ sáng nó lại yên lặng như đang thiếp ngủ. Thời khắc này tôi thích đi dạo qua đây, để

dừng lại cuối đường nơi nhìn ra cảnh sông rộng lấp lánh ánh mặt trời cùng những chiếc cầu lung linh trên dòng nước.

Đương nhiên, không cần nhồi nhét quá nhiều chi tiết cụ thể; nhiều quá cũng không tốt nếu chúng không được đặt đúng chỗ. Nhưng bạn nên cố gắng tránh xa những từ mơ hồ chung chung. Nên cung cấp cho độc giả một bức tranh bằng từ ngữ. Không lý do gì mà viết:

Gần đây chúng tôi trải qua thời tiết thật kinh khủng.

Khi lẽ ra chỉ cần thế này:

Hôm qua trời lạnh cóng và ẩm ướt suốt cả ngày. Hôm nay trời trong sáng không một gợn mây và nhiệt kế chỉ 24 độ.

Tại sao lại viết:

Khi tôi bước vào phòng, anh ta đang đọc sách.

Nếu có thể rõ ràng hơn:

Khi tôi bước vào phòng anh ta đang nằm áp bụng trên sàn, mãi mê dán mắt vào tờ Thanh Niên.

Ở đây có thể rút ra một nguyên tắc: Từ chính xác luôn giúp độc giả nắm bắt được ý; chúng không quá rộng, cũng không quá hẹp về nghĩa, là từ đúng.

Cách để tìm được từ đúng như sau: Miêu tả điều bạn thấy trong trí óc cho chính xác. Nếu độc giả cần biết ngôi nhà bạn nói đến có những cánh cửa chớp màu xanh, thì không thể kỳ vọng họ nhìn được những cánh cửa đó với những câu từ như “một ngôi nhà mang phong cách thuộc địa điển hình”. Nếu muốn độc giả nhìn được cận cảnh, bạn cần sử dụng từ ngữ cụ thể.

Diễn đạt với hình ảnh

Ở trên chúng ta đã thảo luận đến việc dùng từ chính xác để miêu tả. Cần biết: khi viết, dường như chúng ta thường dùng từ xa và luôn cố gắng tìm từ ngữ có thể cung cấp bức tranh cận cảnh. Nhưng còn từ ngữ diễn đạt tư duy - những từ không tạo ra bức tranh nào cả thì sao? Những từ như *độc lập*, *ngày xuân*, *canh ba*, *lich thiệp* hay *rơi lệ*?

Loại từ trên - thường là từ Hán Việt - mang tính khái quát và trừu tượng. Chúng không giúp bạn nêu ra ý tưởng cho rõ ràng. Hãy thử tìm những cách diễn đạt màu sắc hơn. Khi làm như thế, bạn sẽ luôn tìm ra được cách đưa độc giả đến gần hơn với ý tưởng, thông tin muốn diễn đạt. Ví dụ:

Xa	Gần
Tôi thích độc lập trong công việc.	Tôi không thích có cấp trên bảo ban trong công việc.
Ngày xuân em hãy còn dài.	Em vẫn còn trẻ, còn nhiều cơ hội.
Cô phải thức dậy từ canh ba.	Một giờ sáng cô đã phải thức dậy.
Nhân viên lễ tân đón tiếp khách một cách rất lịch thiệp.	Nhân viên lễ tân đón tiếp khách với nụ cười trên môi.
Cô rơi lệ khi nghe lại bài hát ấy.	Cô dàn dụa nước mắt khi nghe lại bài hát ấy.

Như vậy những từ trừu tượng, xa xôi và mơ hồ đã được thay bằng từ chính xác, gợi tả hơn - giống như với ví dụ chó Phú Quốc. Sự khác nhau duy nhất: Từ ngữ cận cảnh không tự nhiên nảy sinh trong óc, ngay khi bạn nhìn rõ hơn vật đang được nói đến. Tức bạn cần cố tìm ra cách diễn đạt màu sắc hơn cho từ trừu tượng. Dưới đây là một số cách.

Trong nhiều tình huống, chúng ta thường minh họa ý tưởng khái quát thông qua ví dụ cụ thể: *Độc lập đối với tôi có nghĩa là không có sếp bảo ban*. Hoặc có thể nói về một dấu hiệu bên ngoài của ý tưởng - *Nụ cười là dấu hiệu của sự lịch thiệp*, hoặc thứ gì đó có màu sắc tương đồng với ý tưởng - *Ngày xuân giống như tuổi trẻ; canh ba - nửa đêm; rơi lệ - khóc*. Nói cách khác, nên cung cấp cho độc giả cái gì đó để nhìn hoặc nghe, giúp họ hình dung được suy nghĩ của bạn.

Cách cuối cùng, quan trọng nhất: so sánh ý tưởng với ý tưởng khác tương tự. Tức làm cho ý tưởng trừu tượng, mơ hồ và khái quát trở nên sống động, hấp dẫn và có kịch tính. Nhiều nhà báo và diễn giả đã áp dụng để thu hút độc giả hoặc thính giả. *Canh ba* được thay bằng *nửa đêm; rơi lệ* bằng *than khóc*.

Trên thực tế, bạn khó có thể sử dụng ngôn ngữ mà không dùng những kiểu so sánh như trên. Vậy bạn nên ra sức tận dụng thế mạnh này của ngôn ngữ và tìm ra những sự so sánh độc đáo, sống động để diễn đạt ý tưởng trừu tượng. So sánh sẽ giúp ý tưởng trở nên gần gũi hơn với độc giả.

Tuy nhiên, nếu chỉ sử dụng thành ngữ cũ quen thuộc - *vui như Tết, ốm thập tử nhất sinh* hay *lừ đừ như ông từ vào đền*, v.v. - thì bạn cũng chưa làm gì nhiều để cho ý tưởng đến gần với độc giả hơn.

Cách tốt nhất để viết bất kỳ ý tưởng khái quát và chung chung nào là nghĩ ra một minh họa rõ ràng, cụ thể hay một sự so sánh sống động và có kịch tính. Nếu viết *Giờ học thật khô khan*, bạn chỉ nêu một ý trừu tượng và độc giả sẽ khó nắm bắt được điều bạn muốn nói. Nếu viết *Giờ học khô như rơm*” bạn

đã sử dụng một so sánh cũ kỹ nhưng ít nhất cũng thêm được sự sinh động vào ý tưởng của mình. Nhưng nếu diễn đạt *Giờ học khô như nhai cơm rang không có nước*” thì bạn đã sử dụng một bức tranh mới có thể lay động tâm trí của độc giả.

Giờ hãy kết thúc chương này với những đoạn văn về cùng một chủ đề - một được viết với từ xa; một, với từ gần. Khi đọc bạn sẽ thấy những đoạn bên trái thật nhợt nhạt, yếu ớt trong khi những đoạn bên phải thì rõ ràng, thực tế.

Xa	Gần
Nếu có Visa vào Mỹ, khi quá cảnh tại một sân bay của Hàn Quốc hoặc Đài Loan, bạn có thể vào hai nơi này chơi đến 30 ngày. Bay đi Mỹ hoặc bay từ Mỹ trở về nhà đều được.	Khi có Visa vào Mỹ thì cũng có nghĩa, từ TPHCM qua Los Angeles, nếu bay đến Incheon thuộc Seoul để đổi máy bay, bạn chỉ cần trình hộ chiếu cộng với vé máy bay khứ hồi là có thể được phép vào thủ đô của Hàn Quốc chơi 30 ngày. Hoặc đến Los Angeles mà xuống sân bay Taoyuan của Đài Bắc rồi tiếp tục hành trình thì cũng vậy. Tuy nhiên, đối với Đài Loan, bạn cần xin phép trước qua mạng. Mỹ thường cấp Visa giá trị 12 tháng, ra vô nhiều lần. Như thế có nghĩa, nếu đi Mỹ hai lần trong một năm, bạn có thể ghé chơi Đài Loan một lần và Hàn Quốc một lần, mà không phải tốn thêm tiền xin Visa. Tính ra, giá Visa 160 USD của Mỹ quả không đắt.

Tóm tắt

Luôn có thể lựa chọn giữa từ xa, từ gần với từ sát bên bạn về mặt không gian, tùy góc nhìn của bạn.

Không nên lạm dụng từ ngữ bóng bẩy; luôn tìm từ ngữ gần gũi nhằm diễn tả điều bạn muốn nói.

Để diễn đạt ý tưởng trừu tượng với từ ngữ gần gũi, nên dùng so sánh, minh họa hoặc hình ảnh do bạn nghĩ ra.

Bài tập

I. Viết lại những câu sau. Thêm từ cụ thể, chi tiết và tạo hình ảnh cho những từ in nghiêng. Có thể viết lại hoặc thêm ý cho câu gốc như trong ví dụ sau.

- Phụ nữ sẽ sớm *đảm trách* các công việc vốn chỉ dành cho đàn ông.
- Phụ nữ sẽ sớm cầm đèn hàn, mặc quần yếm lái máy kéo *ra lệnh* một cách dứt khoát từ văn phòng.
- Mẹ tắt bếp trong bếp *chuẩn bị* bữa tối cho chúng tôi.
- Khán giả vỗ tay cổ vũ khi diễn viên *bước ra sân khấu*.
- Huế là nơi nổi tiếng nhờ có nhiều *danh lam, thắng cảnh đẹp*.
- Đường hoa Nguyễn Huệ thu hút *rất đông người* vào dịp Tết.
- Con vật *tiến gần đến tôi với vẻ đe dọa*.
- Cô bước xuống cầu thang trong bộ trang phục lộng lẫy, *khuôn mặt tràn đầy hạnh phúc*.

II. Gạch chân những từ bạn cảm thấy đặc biệt sống động vì chúng cụ thể và chi tiết trong trích đoạn dưới đây:

Chúng tôi đã ra khỏi vòm cây tối đen ban nãy. Vài ngôi sao le lói mọc lưa thưa. Bờ tràm khô đứng im lìm dưới ánh sao xanh biếc. Cành cây trắng ngoằn ngoèo như đám bạch xà ngóc cổ lên trời hứng uống mù sương trong chuyện đời xưa. Dòng sông đen ngòm, ghê rợn. Cây cối hiện hình ma quái, ẩn ẩn hiện hiện trong lớp sương giăng bàng bạc. Cây đọt chiếc tròn tròn như một ngôi mộ.

Cây tràm quấn dây tơ hồng như người đàn bà bông con đứng xoa tóc, tay vẩy vẩy. Cây dừa nước, lá nhọn hoắt như hai hàng gươm giắt dài theo sông lá tua tủa, chĩa mũi nhọn lên đe dọa trời. Ban ngày trông chẳng ra làm sao. Đêm tối, nhìn cái gì cũng đậm ra sờ sợ.

(Trích “Đất rừng Phương Nam”, Đoàn Giỏi)

III. Diễn đạt lại những câu mang tính khái quát dưới đây với từ ngữ màu sắc, cụ thể, rõ ràng. (Từ câu gốc có thể viết ra hai hoặc ba câu.)

- Đời cha ăn mặn, đời con khát nước.
- Đi một ngày đàng, học một sàng khôn.
- Những ai vi phạm luật lệ của xã hội cuối cùng sẽ phải đối mặt với công lý và tòa án.
- Vạn sự khởi đầu nan.
- Để tránh rắc rối lớn, ngay từ đầu cần chú trọng giải quyết những vấn đề nhỏ.
- Tay làm hàm nhai, tay quai miệng trễ.
- Đôi khi im lặng là vàng.
- Chưa đỗ ông nghè đã đe hàng tổng.

IV. Viết tiếp những câu sau với phép so sánh để chúng trở nên sống động, cụ thể hơn.

- Cô ấy hiền lành như.....
- Mặt trăng vào đêm rằm sáng như.....
- Khi chúng tôi bước vào quán, tiếng nhạc mạnh như.....

- Cô ấy có giọng nói thánh thót như.....
- “Diễn xuất của anh ấy hay đến mức.....”, bạn tôi bình luận.
- Em bé nhà ấy có đôi mắt tròn đen như.....
- Sau một hồi cuộc bộ, chúng tôi khát nước đến nỗi như
muốn.....
- Anh ta nổi cơn lôi đình như.....

V. Dùng động từ diễn đạt sự so sánh để hoàn thành những câu sau.

(Ví dụ: So sánh cuộc tình với bông hoa: Đừng tiếc nuối một chuyện tình dù đẹp nhưng đã **héo úa** tàn phai.)

- Siêu mẫu Naomi... người xem với dáng hình gợi cảm (So sánh ngoại hình với lửa).
- Tác phẩm... sâu sắc tính cách người miền Tây Nam bộ. (So sánh với hoạt động mỹ thuật).
- Doanh nhân Y đã được... trong thương trường từ khi còn rất trẻ. (So sánh với những vật dụng được làm từ lò rèn).
- “Anh lại xin đến muộn ngày mai hử?”, ông trưởng phòng... (Đôi khi vì giận dữ mà ta phát ra âm thanh của loài chó)
- Gió... lên từng cơn trong đêm mưa bão. (So sánh với tiếng kêu của loài rắn).

VI. Phát triển tiếp ý của những câu sau. Khi có thể, bạn nên dùng ngôn ngữ cụ thể, gần gũi, và so sánh một cách sống động.

- Khi cậu ta mở cửa, trước mắt tôi là căn phòng bừa bộn nhất trước nay tôi từng được thấy.
- Lễ hội hoa Đà Lạt năm nay có nhiều thay đổi thú vị hơn so với các năm trước.
- Đơn độc trên đỉnh đồi là một biệt thự bỏ hoang đã nhiều năm.
- Dường như cả Hội An đã tập trung hai bên sông Hoài để xem đua ghe.
- Bánh tráng cuốn thịt heo là một trong những món đặc sản của Đà Nẵng.

Đọc thêm

Hân bạn sẽ nhận ra góc nhìn thay đổi cùng cách dùng từ gần gũi của tác giả trong bài viết dưới đây.

Chiang Mai thành cổ

Ngọc Trân ("Nhịp cầu đầu tư" ngày 25 tháng 1 năm 2010)

Dù không lớn như kinh thành Huế và cũng không còn nguyên vẹn với thời gian, nhưng thành cổ Chiang Mai (Thái Lan) vẫn trở thành điểm nhấn, tô điểm thêm nét cổ kính cho thành phố này.

Cuối năm được xem là khoảng thời gian Chiang Mai đẹp nhất bởi không khí mát mẻ, trăm hoa khoe sắc. Khí hậu Chiang Mai hao hao Đà Lạt vào thời điểm này - buổi sáng nhiệt độ chừng 18 - 20°C, vì nằm trên vùng núi thuộc loại cao nhất Bắc Thái Lan. Không thể đi hết những địa điểm du lịch của Chiang Mai do thời gian có hạn, chúng tôi chọn khu thành cổ làm điểm đến.

Rời khách sạn lúc 8 giờ sáng, chúng tôi thuê xe tuk tuk (giống xe lam nhưng chỉ chở được 2 người) đến khu tường thành cổ Chiang Mai. Một người bạn trong đoàn nhận xét, khu tường thành cổ này gợi nhớ đến Kinh thành Huế. Nhưng tường thành cổ Chiang Mai không còn nguyên vẹn mà chỉ còn những đoạn đứt khúc, rất khác với tường của Kinh thành Huế.

Tường thành Chiang Mai, đoạn cao nhất còn sót lại chừng 4 m; tất cả đều được xây bằng gạch nung. Chạy dọc tường thành là hào nước nhỏ, xưa để bảo vệ thành; nay cùng tường thành chia đôi thành phố ra 2 khu cũ, mới.

Hữu hạn vương triều

Tại một đoạn tường thành có treo ảnh vua Thái Lan và dòng chữ chúc mừng sinh nhật nhà vua (5.12). Mỗi khi đi thăm những khu thành cổ như vậy, bất chợt lại nghĩ đến sự hữu hạn của những vương triều và của đời người.

Chẳng gì có thể tồn tại vĩnh viễn. Có những vương triều đã hoàn toàn bị rơi vào quên lãng. Có những vương triều không còn nhưng vẫn được con cháu nhớ đến và một số ít vương triều tồn tại cho đến ngày nay (nhưng không có quyền lực).

Đi dọc theo tường thành, cảm giác thật bình yên khi thấy một đàn chim bồ câu đến cả hàng trăm con. Một người đàn ông dừng xe gắn máy lại, cho chim ăn trong một khoảng sân có nhiều chậu hoa đủ màu được xếp ngay ngắn. Bầy chim dường như đã quá quen với sự có mặt của con người. Chúng tôi đến gần, chúng vẫn tiếp tục ăn.

Lại đi. Men theo hào nước một đoạn rồi qua phía bên kia tường thành và thấy một ngôi chùa tên là Dokkham trên đường Moon Muang. Giống như nhiều thành phố khác của Thái Lan, Chiang Mai là thành phố của những ngôi chùa màu vàng. Cứ qua vài khu phố lại thấy chùa.

Chùa Dokkham nhìn ra hướng Đông. Những tia nắng ban mai chiếu vào làm ngôi chùa nổi bật với ánh vàng lấp lánh. Phía ngoài chùa có tượng Phật và hai vị hộ pháp ở hai bên. Chùa không lớn, có mái xếp nhiều tầng cao vút, đầu mái là rắn thần Naga.

Trong kiến trúc Phật giáo nguyên thủy ở Đông Nam Á, Naga thường được trang trí trên các mái chùa để xua đuổi tà ma và bảo vệ các ngôi chùa tránh khỏi hỏa hoạn. Theo thần thoại, Naga là thần mưa nên có thể phun nước dập lửa.

Cửa dẫn vào chính điện cũng có 2 bức tượng được khắc trên cánh cửa, sơn màu vàng. Có lẽ người Thái đặc biệt ưa thích nghệ thuật chạm trổ trên gỗ; cả 4 cánh cửa sổ của ngôi chùa cũng được chạm trổ theo phong cách này. Bên trong chùa còn có vài ngọn tháp đã rêu phong với một khu tháp chính và những ngọn tháp nhỏ hơn xung quanh. Những ngọn tháp xoắn ốc với đế rộng và đỉnh tháp thon nhỏ lại cũng là một nét đặc trưng trong kiến trúc chùa ở Thái Lan.

Ra khỏi chùa Dokkham, chúng tôi đi dọc theo tường thành, đến một khu phố có nhiều người nước ngoài. Có lẽ đây là một khu phố dành cho “Tây ba lô” vì các bảng hiệu đều được viết bằng tiếng Anh.

Phố Tây ba lô

Trong khu phố này còn có thể tìm thấy một số chỗ cho thuê xe máy, giống như phố Tây Phạm Ngũ Lão, Thành phố Hồ Chí Minh. Chủ một cửa hàng cho thuê xe máy cho biết, giá thuê xe dao động khoảng từ 200 baht đến 500 baht (109.000 - 272.000 đồng), tùy xe phân khối nhỏ hay lớn.

Gần đó có 2 chiếc xe buýt nhỏ màu đỏ đậu chờ khách. Đây là loại xe chuyên đưa khách đến nhà ga, sân bay, các khu du lịch ngoài thành phố như làng thủ công mỹ nghệ, trại voi, trại rắn, trại hoa lan... Mỗi xe có thể chở từ 8 đến 10 người.

Rời phố Tây chúng tôi tiếp tục lần theo hào nước. Mới đi được vài bước đã lại thấy một ngôi chùa. Đoạn tường thành đối diện chùa chưa được phục chế. Nhưng ở đó có một lối đi nhỏ, cỏ đã úa màu, 2 bên có thêm vòi phun nước. Đoạn tường này trông giống một cái đồi nhỏ, bên trên có tháp canh đã sụp đổ. Chỗ tháp canh có bảng chỉ dẫn và sơ đồ chủ yếu bằng tiếng Thái và một phần tiếng Anh. Bảng tiếng Anh (dịch ra tiếng Việt) có ghi:

“Ghi chú khảo cổ một góc thành Sri Phum.

Khi nhà vua Mang Rai sáng lập nên Chiang Mai, việc xây dựng bắt đầu ngay tại đây. Sau đó, vua Tilokarat đã xây dựng tường thành để bảo vệ thành phố tại khu vực này. Giữa những năm 1512 đến 1517, vua Muang Kaeo cho xây lại toàn bộ khu tường thành bằng gạch. Từ năm 1797 đến 1805, vua Kawila lại cải tạo khu tường thành. Năm 1996, Cục Nghệ thuật đã khai quật thành cổ và khám phá ra rằng khu thành cổ gồm 2 phần sát nhau và có một lớp vật thể không rõ là gì đã được đốt bằng than đen. Đó là những gì còn lại ở một số nền móng của tường thành”.

Một bảng khác ghi: “Đây là khu vực Nongpua. Hồi trước, ở đây có một hồ chứa nước tên là Nong Wai. Đây là một khu vực phồn vinh của Chiang Mai ngày xưa”.

Đi thêm một đoạn nữa là đến cổng thành mang tên Chang Phuak. Đoạn tường thành cạnh đó không còn nguyên vẹn và cũng chưa được phục chế. Cả khu thành cổ giờ nằm gọn trong lòng thành phố Chiang Mai. Quanh đây là nhà dân.

Lại thấy một ngôi chùa khác: Quankama. Vẫn là hình ảnh quen thuộc của rắn thần Naga, những cánh cửa gỗ chạm khắc, tượng Phật và các tòa tháp sơn vàng.

Ngay ở cổng chùa là một tiệm “Thai traditional massage” (đấm bóp kiểu Thái truyền thống), ghi giá mỗi giờ 120 baht (đấm bóp chân hay toàn thân đều một giá). Thêm một nét lạ của Thái Lan: một số chùa có tổ chức hoạt động đấm bóp, thư giãn.

Quán món ăn Việt

Qua khỏi chùa, vô tình tôi nhìn thấy tấm bảng “Vietnamese Food” chỉ vào một con hẻm. Đi vào thì thấy một quán ăn ghi “Phở Gà” - đúng tiếng Việt và cả “Vietnamese Food”. Đang là buổi sáng, quán chưa đón khách, chủ cùng nhân viên đang chuẩn bị món ăn bán buổi trưa, ông chủ quán không biết tiếng Việt và chỉ biết chào hỏi xã giao bằng tiếng Anh.

Thực đơn của quán cũng bằng tiếng Thái - nhưng kèm hình các món ăn, gồm xà lách trộn, mì xào, chả giò, cá chiên, cơm chiên cua, chiên tôm, chiên thịt heo... Giá cả thì khá bình dân, chỉ từ 25 baht đến 140 baht. Tuy nhiên, tên quán là “Phở Gà” mà chỉ thấy toàn các món chiên xào.

Rời quán ăn và con hẻm, lại qua một đoạn tường thành đổ nát. Rồi đi tiếp đi tiếp, đến hết khu thành cổ. Thành cổ Chiang Mai không còn nguyên vẹn nhưng là một điểm nhấn, tô điểm thêm nét cổ kính cho thành phố này.

Chương 10

Mở rộng câu

Việc trình bày ý tưởng, thông tin luôn phải thông qua câu. Không ai có thể tạo ra bài viết chỉ với những ký tự đơn thuần.

Trong bất cứ ngôn ngữ nào, câu cũng là đơn vị độc lập nhỏ nhất do người sử dụng tạo nên với từ ngữ, ngữ pháp và ngữ điệu của ngôn ngữ đó. Câu luôn diễn đạt một ý trọn vẹn. Dựa trên những gì đã đọc, đã học, nhiều người cho rằng phải có đến hàng trăm kiểu câu khác nhau. Thực ra, chỉ có hai dạng quan trọng: câu mở rộng vào giữa phát ngôn nòng cốt,¹⁹ và câu mở rộng vào trước hoặc sau phát ngôn nòng cốt.

Trong tiếng Việt, câu thường thuộc dạng này hoặc dạng kia - hoặc hai dạng kết hợp với nhau. Khi đã hiểu, rồi dùng được cả hai, bạn sẽ viết được bất cứ kiểu câu nào - dù với chỉ một từ hay với cả trăm từ - mà không bị sai sót.

Từ phát ngôn nòng cốt

Rất dễ để sử dụng thuần thục các dạng này, khi bạn nắm được nguyên tắc quan trọng nhất về phát ngôn nòng cốt.

Ví dụ:

Mẹ tôi là giáo viên.

Nó tặng mẹ hoa.

Điện thoại reo.

Giáo viên giảng bài.

Những phát ngôn trên đều cơ bản; không thể lược bớt một từ nào trong đó mà không làm ảnh hưởng hoặc biến dạng nghĩa của chúng. Chúng chứa đựng mọi thứ cần thiết để tạo ra một ý trọn vẹn.

Câu nào cũng có một phát ngôn nòng cốt đứng một mình như trong câu đơn, hoặc bị chôn vùi như trong câu ghép gồm nhiều mệnh đề, nhưng luôn hoàn chỉnh, không thể rút gọn hơn nữa. Bạn buộc phải giữ lại thành phần này sau khi đã cắt tĩa mọi thứ trong câu, để cho nó còn đủ ý nghĩa. Bạn sẽ phải dựa vào đó nếu muốn viết câu dài. Có hai cách làm cho câu dài ra: thêm chi tiết vào giữa phát ngôn nòng cốt hoặc vào trước hay sau phát ngôn đó.

Ở trước, sau câu nòng cốt

Đó là câu gồm phát ngôn nòng cốt và chi tiết được thêm vào trước hoặc sau. Phần thêm vào có thể dài hoặc ngắn nhưng phát ngôn nòng cốt không thay đổi:

1. Phát ngôn nòng cốt: *Nền kinh tế Mỹ khó có thể phục hồi. Câu mở rộng: Với tình hình nợ công cao, ngân sách gặp khó khăn, thâm hụt thương mại lớn và thất nghiệp cao như hiện nay, nền kinh tế Mỹ khó có thể phục hồi.*

2. Phát ngôn nòng cốt: *Nhà ở của ông tổng giám đốc chỉ có một tầng.*

Câu mở rộng: *Nhà ở của ông tổng giám đốc chỉ có một tầng kiến trúc khá đơn sơ, thua xa biệt thự hai tầng xa hoa, lộng lẫy của ông phó tổng giám đốc.*

Bất cứ phát ngôn nòng cốt nào cũng có thể được mở rộng theo hai cách trên.

Ngay vào giữa câu nòng cốt

Đây là loại câu mà trong đó chi tiết thêm vào được phát triển ngay giữa phát ngôn nòng cốt. Tuy cấu trúc của phát ngôn nòng cốt là chặt chẽ, nhưng vẫn có thể chia ra làm hai để thêm chi tiết vào.

Ví dụ:

Phát ngôn nòng cốt: *Cù Lao Chàm là một cụm đảo.*

Câu mở rộng: *Cù Lao Chàm, cách bờ biển Cửa Đại, Hội An khoảng 15 km, là một cụm đảo.*

Phát ngôn nòng cốt: *Nam đã thi trượt đại học.*

Câu mở rộng: *Nam, cậu học sinh ưu tú, người luôn được giáo viên và bạn bè khen ngợi, đã thi trượt đại học.*

Ở câu thứ nhất, thông tin thêm vào giúp làm rõ nghĩa hơn cho chủ ngữ. Câu thứ hai thì thông tin bổ nghĩa sẽ khiến độc giả hồi hộp một chút. Họ buộc phải theo hết câu - giống như khi đọc truyện hay - vì muốn biết kết cục.

Câu mở rộng vào giữa phát ngôn nòng cốt là loại câu có thể giúp bạn phô diễn nghệ thuật viết lách nhiều nhất.

Mở rộng theo cách kết hợp

Tuy nhiên, câu hay không nhất thiết cứ phải mở rộng ở trước hay sau câu đơn hoặc ở giữa câu đơn. Có thể tạo ra câu với cả hai cách.

Một lần nữa bạn nên dùng tai để kiểm soát và hòa hợp âm thanh cho đoạn văn. Một câu dạng chuẩn có thể rất hay khi đứng một mình nhưng lại sẽ lạc lõng với những câu xung quanh. Trong trường hợp này, cần chỉnh sửa nguyên câu - thêm vào, bớt đi, chỉnh chỗ này chỗ kia; nếu câu đó không còn thuộc loại câu đúng ngữ pháp nữa thì cũng không sao. Điều quan trọng là nó hợp với những câu trong cùng một đoạn.

Ví dụ, bạn có một câu ngắn, đơn giản - phát ngôn nòng cốt:

Nam nổi cáu.

Câu này có vẻ ổn trong đoạn văn - đủ ngắn và đủ sắc để tạo nên nghĩa. Nhưng có thể tai của bạn “mách bảo” có gì đó chưa ổn, cần mở rộng câu ra. Và bạn mở rộng câu ở giữa:

Nam đột ngột nổi cáu.

Mở rộng thêm nữa: *Vốn là người điềm tĩnh nhất lớp, Nam đột ngột nổi cáu đến mức hoàn toàn mất tự chủ.*

Giờ bạn có câu mở rộng cả ở trước lẫn giữa và sau phát ngôn nòng cốt.

Điểm mấu chốt ở đây là tận dụng sự linh hoạt mềm dẻo của câu, thay đổi dạng liên tục để cho đoạn văn không đơn điệu. Nếu cho rằng câu chỉ có thể hấp dẫn khi miêu tả sự thay đổi tình cảm, thì hãy xét câu này:

Nhiều sinh viên học chỉ để có điểm số cao.

Câu mở rộng ở trước: *Ấm ảnh với ý nghĩ giáo dục là một quy trình thi cử, nhiều sinh viên học chỉ để có điểm số cao.*

Câu mở rộng kết hợp: *Ấm ảnh với ý nghĩ giáo dục là một quy trình thi cử, nhiều sinh viên tối ngày miệt mài học chỉ để có điểm số cao, quên mất hoặc không bao giờ thấy được rằng sự học không phải là một cuộc đua giành chiến thắng mà là một chuyến phiêu lưu kỳ thú.*

Như vậy, ngoại trừ câu đơn, mọi câu văn, với nội dung bất kỳ, đều là một tập hợp của những thành phần có thể thay đổi được. Bạn cần sử dụng cho nhuần nhuyễn những thành phần này. Kết hợp hoặc tái kết hợp; đổi hoặc chuyển; thêm hoặc bớt. Xáo chúng lên, trộn chúng lại cho đến khi có được câu mình muốn. Hãy trải nghiệm.

Kiểu hành văn chỉ gồm những câu có độ dài và cấu trúc giống nhau sẽ tạo ra bài viết đơn điệu, buồn chán cho độc giả, ngay cả đối với người nhiệt thành nhất. Mọi người sẽ quăng bài đó sang một bên nếu chỉ được đọc những câu hoặc dài hoặc ngắn - mười câu như một. Những câu dài nghe đều đều sẽ khiến họ quên mất nửa đầu khi đọc đến nửa cuối. Giữa những câu đơn giản và ngắn, câu dài hơn sẽ thêm màu sắc cho bài. Cũng có thể gộp những câu ngắn lại với nhau, nhờ vậy mà tránh lặp từ đồng thời tạo nên dòng chảy liên mạch cho bài.

Đương nhiên, bạn cần lắng nghe âm thanh của câu. Và tự hỏi: “Nghe vậy đã ổn chưa? Nó có gắn kết hài hòa và hợp lý với những câu trước, câu sau? Mình đã thay đổi cấu trúc câu cho hết đơn điệu hay chưa?”.

Chi tiết - chìa khóa để mở rộng câu

Thật ra, kỹ thuật mở rộng câu không hề khó. Nhưng thường chúng ta chỉ biết thêm “như thế nào”, mà không biết thêm “cái gì”.

Nếu động não một chút, bạn sẽ nghĩ ra được vô số “cái gì” đó. Nói đến “nhà”, có thể phác ra trong đầu đường nét mái nhà, cửa sổ, phòng ốc, đồ đạc, màu sắc, âm thanh, mùi vị, sân cỏ, vữa tường, ống nước, phố xá, con người,... Nghĩ đến “chạy”, có thể tái tạo trong đầu âm thanh của tiếng chân nặng nề và hơi thở hỗn hển, cảm giác gió tạt vào mặt hay sự kinh hoàng hoặc vui sướng khi chạy. Hãy liên tưởng cho bất cứ những gì mình muốn đưa vào bài; bạn luôn tìm ra được chi tiết cần thiết.

Não của bạn - của con người nói chung - là một ngân hàng ký ức đồ sộ, lưu giữ các mảnh ghép của những gì đã nhìn, sờ, nếm, ngửi, nghe, cảm nhận hoặc từng trải nghiệm. Tất nhiên bạn quên nhiều thứ, nhưng thông tin lưu giữ được vẫn còn rất đáng kể. Và bạn cần một chiếc chìa khóa.

Trên thực tế, bất cứ từ nào trong phát ngôn nòng cốt cũng đều có thể biến thành chìa khóa - trừ những hư từ như *một* hay *con* hoặc *nhưng*, và.

Nếu muốn thêm chi tiết cho câu - *Mai đọc sách* - bạn có thể dựa vào ba từ này để liên tưởng đến hàng trăm chi tiết. Một trong ba từ đó hoặc cả ba đều có thể được kéo dài ra hay thêm chi tiết vào.

Tất nhiên không phải câu nào cũng có cấu trúc đơn giản như thế. Chỉ cần nhớ: Chủ từ hoặc chủ ngữ, động từ hoặc động ngữ và mọi thành phần đứng sau đó đều có thể được mở rộng.

Hãy bắt đầu với chủ từ.

Cùng danh từ

Để thêm chi tiết vào sau danh từ ở đầu câu hoặc chủ ngữ, nên giả định rằng ngay sau đó sẽ có một quãng nghỉ, thể hiện bằng dấu phẩy. Hãy “lắng nghe” quãng nghỉ đó, loại hay xuất hiện trong nói năng hằng ngày:

Mẹ tôi, tuổi dù đã cao, vẫn chăm chỉ luyện tập thể dục mỗi sáng.

Ồi găng, nhìn ngoài tuy xanh, ăn lại rất mềm và ngọt.

Có thể áp dụng nguyên tắc trên cho câu: Học sinh (quãng nghỉ) đọc đề bài kiểm tra 15 phút. Nghe được quãng nghỉ, hẳn bạn sẽ miêu tả thêm được về những học sinh này.

Để khởi động, cần đặt câu hỏi: Lớp mấy? Thái độ ra sao? Có điểm gì nổi bật? Nên miêu tả các em như thế nào? Đương nhiên, không thể nào trả lời được hết, nên bạn cần cân nhắc, lựa chọn.

Ví dụ:

1. Học sinh lớp 7A đọc đề bài kiểm tra 15 phút.
2. Học sinh, thường ồn ào lúc đầu giờ, nay lặng im đọc đề bài kiểm tra 15 phút
3. Học sinh, mặt mày căng thẳng, đọc đề bài kiểm tra 15 phút.
4. Học sinh, thờ dãi hoặc ngạc nhiên, đọc đề bài kiểm tra 15 phút.

Hoặc thêm trạng ngữ vào trước danh từ hay chủ ngữ:

Sau khi đã ổn định trật tự, học sinh đọc đề bài kiểm tra 15 phút.

Cũng chính đôi tai của bạn sẽ kiểm soát nhịp điệu. Thêm từ ngữ vào trước hoặc sau chủ ngữ hoàn toàn phụ thuộc ý thích của bạn.

Những chi tiết về hình ảnh, ánh sáng hay cảm giác (mặt mũi căng thẳng, thở dài) thường gây hiệu ứng mạnh nhất. Do đó, ví dụ yếu nhất là “Học sinh lớp 7A...” vì không hình ảnh hoặc âm thanh - cũng chẳng có điểm nhấn. Như vậy bỏ “học sinh”, giữ lại “lớp 7A” đều được. Nhưng nên thêm một cụm tính từ để tạo sắc thái về nghĩa giống như ví dụ 2, 3 hoặc 4.

Cùng động từ

Động từ thường được phân loại như sau:

- Động từ tình thái thường đòi hỏi động từ khác đi kèm: dám, định, toan,...

Ví dụ:

Tôi *định* đi Đà Lạt vào tháng 12.

- Động từ chỉ hoạt động, trạng thái không đòi hỏi động từ khác đi kèm. Có thể chia loại động từ này ra thành hai nhóm nhỏ:

Chỉ hoạt động - trả lời cho câu hỏi “Làm gì?”

Ví dụ:

Nó *ăn* rồi *ngủ*.

Chỉ trạng thái - trả lời cho những câu hỏi “Làm sao?”, “Thế nào?”.

Ví dụ:

Mai *học* rất *giỏi*.

- Cụm động từ do động từ tạo ra cùng một số từ phụ thuộc là hư từ như *đã*, *sẽ*, *đang*, *cũng*, *vẫn*, *hãy*, *chớ*, *đừng*,... Không ít động từ lại cần từ phụ thuộc đi kèm, tạo thành cụm động từ, cho trọn nghĩa.

Lưu ý:

Trong một cụm động từ, động từ có thể đứng sau hoặc trước từ phụ thuộc. Từ phụ thuộc nằm ở trước giúp bổ sung cho động từ ý nghĩa về quan hệ thời gian, sự tiếp diễn tương tự, sự khuyến khích hoặc ngăn cản hành vi, khẳng định hoặc phủ định hoạt động.

Từ phụ thuộc nằm ở sau giúp bổ sung cho động từ chi tiết về đối tượng, hướng đi, địa điểm, thời gian, mục đích, nguyên nhân, phương tiện và cách thức hoạt động.

Ví dụ:

Trước	Động từ	Sau
Cũng/còn/đang/chưa	Tim	Được/ngay/câu trả lời

Từ phần còn lại của câu

Cách đơn giản nhất để mở rộng phần còn lại của câu: tìm danh từ quan trọng nhất trong câu - thường là bổ ngữ, thêm vào đó thành phần phụ chú. Thành phần này sẽ làm cho nghĩa của từ đứng trước thêm rõ ràng.

Ví dụ:

Tôi nhìn thấy ông Nguyễn Văn A, người quản lý cửa hàng.

Cả lớp đọc bài được giao, nguyên một chương sách.

Đôi lúc chỉ cần một thành phần phụ chú đơn giản, nhưng nên căn cứ trên vần nhịp của câu. Và nếu muốn, vẫn có thể làm cho câu thêm thú vị bằng cách thêm chi tiết cho thành phần phụ chú.

Ví dụ:

1. Tôi nhìn thấy ông Nguyễn Văn A, người quản lý cửa hàng, một người đàn ông cao lớn với chiếc mũi tẹt và đôi mắt lão liên.
2. Cả lớp đọc bài được giao, nguyên một chương sách, với không biết cơ man nào là số liệu khó nhìn.
3. Tôi nhìn thấy ông Nguyễn Văn A, người quản lý cửa hàng, mũi tẹt, mắt lão liên, luôn cảnh giác từng phút một.
4. Cả lớp đọc bài được giao, nguyên một chương sách buồn tẻ, khó nhìn, đầy số liệu.
5. Tôi nhìn thấy ông Nguyễn Văn A, người quản lý cửa hàng, người đã nhìn tôi một cách đầy cảnh giác, hoài nghi nhưng rồi ông ấy không quan tâm đến tôi nữa.

6. Cả lớp đọc bài được giao, nguyên một chương sách với số liệu đầy nhóc đến nỗi phần lớn học sinh đều sẵn sàng giơ tay đầu hàng trong tuyệt vọng trước khi hết tiết học.

7. Tôi nhìn thấy ông Nguyễn Văn A, người quản lý cửa hàng, tay quơ như điên và mặt mày từ từ chuyển sang màu tím.

8. Cả lớp đọc bài được giao, nguyên một chương sách nói về quan hệ thương mại Việt-Mỹ được minh họa bằng các bảng số liệu.

Hắn bạn cũng nhận thấy cụm giới từ được dùng nhiều trong phần mở rộng: *Với chiếc mũi tẹt...; với không biết cơ man nào là...* Thêm giới từ luôn buộc mình đặt câu hỏi - một cách thúc đẩy bạn nghĩ ra thêm chi tiết:... *nhìn thấy ông Nguyễn Văn A, người quản lý cửa hàng, một người đàn ông cao lớn với...* Với cái gì?

Khi tự hỏi, bạn bị thôi thúc phải trả lời: *với râu bạc trắng, với cặp hồ sơ phòng cộng, với danh tiếng dọa nhân viên mới sợ đến mất khôn.*

Với thường là từ tốt nhất để bắt đầu khi bạn muốn tìm chi tiết bổ sung, có thể đến gần như bất tận. Tuy nhiên, không chỉ nên dùng cụm giới từ để mở rộng thành phần phụ chú, hoặc bất kỳ danh từ nào theo sau động từ. Khi có thể, nên chuyển cụm giới từ sang dạng khác, như trong câu 1: *mũi tẹt, mắt láo liên* thay vì *với chiếc mũi tẹt và đôi mắt láo liên*.

Dùng từ mô tả phía sau danh từ sẽ thêm một nét thú vị đáng kể cho câu. *Người quản lý mũi tẹt, mắt láo liên* trông có vẻ nham hiểm hơn *Người quản lý với chiếc mũi tẹt và đôi mắt láo liên*.

Cũng có thể thêm vào trước hoặc sau câu một cụm từ - thường là trạng ngữ - để bổ sung cho phát ngôn nòng cốt Qua đó, góp phần làm cho nội dung của câu được đầy đủ, chính xác và cả hấp dẫn hơn.

Nó có thể đứng ở đầu câu, cuối câu hay giữa câu.

Ví dụ:

Sau cơn mưa, không khí tinh khiết lạ thường.

Anh ta có nhiều bạn bè tại Pháp.

Chị, bằng hai bàn tay khéo léo của mình, đã nuôi các con khôn lớn.

Hẳn có những bạn trước đây sợ viết sai nên chỉ dùng toàn câu ngắn - đúng ngữ pháp nhưng không thể hiện được cảm xúc, nhận định hoặc lập luận sắc sảo. Giờ đây hẳn đã hiểu và áp dụng được cách viết câu dài, phức tạp, diễn tả được mọi vấn đề trí tuệ cũng như cung bậc trong tình cảm của mình. Có thể học các nhà văn, thử cả câu rất dài.

Một ví dụ trích từ truyện ngắn “Dì Hảo” của Nam Cao:

Về sau, ngọn gió đời đưa đẩy tôi trải qua rất nhiều cảnh huống, vất vả nhiều, nhưng cũng có lúc phong lưu, có lúc tôi có thể thừa cách mà hưởng tất cả các cao lương mỹ vị, nhưng chưa bao giờ tôi gặp một món ăn không thể làm tôi quên được cái vị thanh đạm mà vẫn đậm đà của bánh đúc ăn với cá bống dầm tương, nghĩ đến giờ mà tôi cũng còn muốn nuốt nước bọt. (82 chữ)

Tóm tắt

Cần viết câu sao cho đa dạng nhằm đạt đến sự tự nhiên. Hãy viết với phát ngôn nòng cốt lẫn câu mở rộng ở giữa, câu mở rộng trước hoặc sau thành phần này, và câu mở rộng kết hợp. Việc thêm chi tiết vào phát ngôn nòng cốt sẽ giúp bạn tạo ra bất cứ dạng câu nào. Và câu nào cũng có thể được chuyển dịch hoặc thay đổi; chúng không giống bê tông hoặc từ ngữ được khắc trên đá.

Cũng cần lắng nghe câu chữ, nhằm tạo ra nhịp điệu tự nhiên như văn nói. Đây còn là cách có thể giúp bạn đa dạng hóa câu văn.

Hãy thư giãn và thoải mái. Chơi đùa với câu. Kết hợp, biến đổi, chuyển, thêm, bớt, chia, hoặc nhân lên. Luôn tận dụng mọi cách thức của thuật hành văn.

Bài tập

I. Rút gọn các câu sau sao cho chỉ còn mỗi phát ngôn nòng cốt:

- Nhìn từ con đường núi, giống như một mớ hồ lộn các món đồ chơi trẻ con bị bỏ lại trên sàn nhà, ngôi làng ngủ vùi trong ánh mặt trời, phố xá vắng không, nhà cửa đóng chặt.
- Ông lão ăn một cách ồn ào, tạo ra tiếng lách cách với đĩa muỗng bằng bạc, thổi vào tách cà phê, chép môi một cách thỏa mãn.
- Dù thô lỗ hay cáu kỉnh, lời thôi đến đâu đi chẳng nữa, hăn vẫn luôn hết mực thành thực trong mọi mối quan hệ làm ăn.
- Sau khi vượt qua khỏi thị trấn, anh bắt đầu tăng tốc, thúc chiếc xe chạy nhanh hơn và nhanh hơn nữa qua miền quê bằng phẳng trải dài bất tận bên trái lẫn bên phải của xa lộ mượt mà và phẳng lỳ như lưỡi dao.
- Điện thoại reo, réo đến nhức óc khiến cho mọi người trong phòng phải chú ý.

II. Từ phát ngôn nòng cốt, viết ra câu mở rộng trước, sau dài ít nhất 20 từ, nhưng không làm thay đổi phát ngôn nòng cốt.

- Trăng lên.
- Người đàn ông đã qua đời.
- Anh mong được tự do.
- Cô ấy thích bài hát.
- Họ từng vui vẻ với nhau.

III. Từ phát ngôn nòng cốt, viết thành câu mở rộng vào giữa dài tối thiểu 20 từ.

- Mai rời khỏi phòng.
- Phát minh vĩ đại nhất thế giới là pin dự phòng.
- Sự căm ghét bắt nguồn từ nỗi sợ hãi.
- Người đàn ông đã qua đời.
- Gánh xiếc là cuộc đời của anh.

IV. Chọn năm trong số mười câu vừa viết, thêm chi tiết vào để cho mỗi câu là sự kết hợp giữa “mở rộng trước, sau” với “mở rộng vào giữa”.

- Mở rộng chủ từ trong câu dưới đây theo bốn ví dụ của phần về “mở rộng chủ từ”:

- Ông lão lê bước đi khuất.

- Mở rộng động từ trong hai câu dưới đây:

- Cô gái đi ngang qua sân chơi.

- Anh ta nói về chuyện câu cá.

V. Thêm thành phần phụ chú vào danh từ ở cuối câu:

- Anh ấy thích chiếc xe.
- Tâm đọc một quyển sách.
- Họ lắng nghe bài giảng.
- Đó là một chiếc ghế.

- Hẳn gọi tên con chó.

Chương 11

Rành rẽ cân phân

Các thành phần trong một câu có chức năng giống nhau hoặc diễn đạt ý tương đương luôn cần cân phân hoặc tương thích về mặt ngữ pháp. Cân phân được sử dụng như một biện pháp hùng biện và tu từ trong tác phẩm văn chương, diễn văn, quảng cáo lẫn bài hát.

Cân phân, nếu hiểu thấu đáo và sử dụng nhuần nhuyễn, sẽ giúp thổi hồn vào câu văn đến mức nhà văn mới vào nghề đôi khi coi biện pháp nghệ thuật này như một loại thủ thuật công dụng tức thì. Bởi cân phân có thể giúp câu văn tầm thường có được sự thú vị, giọng điệu và vẻ duyên dáng. Nó còn khiến cho câu chữ được sắc sảo, đáng nhớ. Đối với bất cứ bài viết nào, cấu trúc này cũng quan trọng.

Nhưng nhiều người, đặc biệt những ai đã trải nghiệm không hay với môn ngữ pháp thời học sinh, thường không muốn biết đến cân phân vì chỉ đọc định nghĩa của nó thì đầu đã bị nhức rồi. Cũng dễ hiểu: cấu trúc ngữ pháp đương nhiên được định nghĩa bằng từ ngữ chuyên môn về ngữ pháp. Và định nghĩa về cân phân lại khá khó hiểu. Do vậy không cần tìm hiểu về nó làm gì, mà chỉ cần học như cách bạn từng học nói: lắng nghe.

Tìm điểm chung

Cân phân có nhiều kiểu, từ đơn giản đến phức tạp nhưng đều theo một điểm chung. Dù cân phân trong câu có thể đơn giản hay phức tạp, luôn có một yếu tố trong câu được lặp lại. Sẽ không khó để nhận ra điểm chung ấy trong những ví dụ sau.

1. Anh là người biết mình muốn gì, biết mình phải làm gì để đạt được mục tiêu, và biết ai sẽ là đối thủ.
2. Tôi muốn ra ngoài, chui vào ô tô, lái xe đi thật xa và không bao giờ trở lại nữa.
3. Họ đi du lịch Huế, Đà Nẵng và Nha Trang.
4. Anh cảm thấy rằng nàng đã thay đổi hoàn toàn, rằng nàng đã thuộc về một thế giới khác, rằng nàng đã bỏ rơi anh.
5. Nếu chúng ta muốn tồn tại, nếu chúng ta thực sự coi trọng sự sống, chúng ta phải dừng cuộc đua vũ khí hạt nhân.
6. Hứa làm gì cho ai đó là một chuyện; giữ lời lại là chuyện khác.

Điểm chung ở đây: một yếu tố nào đó trong câu được lặp lại chứ không phải ý. Cân phân không có nghĩa diễn đạt một ý bằng những từ khác nhau, mà là sự lặp lại của một cấu trúc ngữ pháp.

Câu 1: động từ “biết” đứng đầu các vị ngữ.

Câu 2: Sau động từ chính “muốn” luôn xuất hiện những động từ khác: chui vào, lái xe, trở lại.

Câu 3: Bổ ngữ chỉ nơi chốn: Huế, Đà Nẵng, Sài Gòn.

Câu 4: Mệnh đề sau “rằng” dùng cùng một cấu trúc - “nàng đã...”.

Câu 5: Mệnh đề phụ bắt đầu bằng “nếu” được lặp lại. Phương thức này đặc biệt thuận tiện khi kết luận của bạn dựa trên nhiều điều kiện, tức nhiều “nếu”.

Câu 6: Đây là ví dụ của loại câu cân xứng. Hai mệnh đề đều dùng cụm “hứa làm gì cho ai đó” (được lược bỏ ở vế thứ hai) và hai cụm “một chuyện”, “chuyện khác” giúp cho chúng cân xứng với nhau như hai cán cân ở mỗi bên dấu chấm phẩy. Vì cả hai mệnh đề đều bàn về sự khả tín cho nên không cần phải nhắc lại đầy đủ mệnh đề 1 nữa. Trên thực tế, sự ngắn gọn của mệnh đề 2 lại giúp tăng sức nặng cho câu.

Cân xứng luôn đi đôi với cân phân. Khi các phần của câu cân xứng và đối trọng nhau - mệnh đề cân xứng với mệnh đề, cụm từ với cụm từ, ý với ý - câu văn càng thêm mạnh mẽ.

Những ví dụ trên chỉ nằm trong số vô vàn các dạng cân phân trong tiếng Việt. Càng luyện tập nhiều, bạn càng khám phá ra nhiều cách. Chẳng hạn, có thể biến tấu câu 5 thành:

Nếu chúng ta muốn tồn tại, nếu chúng ta thực sự coi trọng sự sống, chúng ta phải chấm dứt cuộc đua vũ khí hạt nhân, và chúng ta phải chấm dứt nó ngay bây giờ.

Câu đối, thơ thất ngôn và văn biền ngẫu (văn tế, hịch, phú,...) chính là những minh họa mẫu mực về đối xứng câu, đoạn, và đôi khi cả đối xứng trong đối xứng. Trong tiếng Việt, câu đối là một dạng cân phân đặc biệt, tinh tế và khắt khe, đòi hỏi sự am tường sâu sắc và khả năng sử dụng ngôn ngữ nhuần nhuyễn. Câu đối gồm hai vế, số lượng từ trong mỗi vế luôn giống hệt nhau. Chúng đối nhau qua từng yếu tố như danh từ với danh từ, động từ với động từ, cụm từ với cụm từ, từ thuần Việt với từ thuần Việt, từ Hán Việt với từ Hán Việt,...

Ví dụ:

Cây xương rồng, trồng đất rắn, long vắn hoàn long

Quả dưa chuột, tuột thẳng gang, thử chơi thì thử.

Ở đây cụm danh từ “Quả dưa chuột” cân phân với “Cây xương rồng”; cụm động từ “trồng đất rắn” với “tuột thẳng gang”. Đặc biệt tại cụm động từ cuối cùng: *thử* là động từ lại vừa có nghĩa *chuột* (danh từ) đối với *long* là động từ vừa có nghĩa *rồng* (danh từ). Về ý, nghĩa đen là cây xương rồng và quả dưa chuột nhưng nghĩa bóng của vế được đưa ra để đối là lời chê trách của người ra đối. Và vế đối lại thì nói lên tính cách ngang tàng của người đối.

Cân phân “vi mô”

Những cấu trúc cân phân giới thiệu ở trên mang tính nghệ thuật, văn chương nên tương đối phức tạp. Trên thực tế, bạn vừa tìm hiểu cấu trúc cân phân từ lý thuyết, từ “trên đỉnh” để dễ dàng quan sát cách chúng vận hành “trên mặt đất” - tức cấu trúc cân phân đơn giản sử dụng hằng ngày trong các loại bài.

Thật khó để có thể nói hết về tầm quan trọng của loại cấu trúc này. Nếu xem cấu trúc cân phân vĩ mô như cây cầu khổng lồ, thì cấu trúc cân phân vi mô là những cột trụ giúp cho cầu được vững vàng. Chỉ cần trong câu xuất hiện từ hai yếu tố giống nhau trở lên, dù nhỏ đến đâu, chúng cũng phải được diễn đạt bằng một cấu trúc chung để tạo sự cân phân.

Lỗi cân phân xảy ra khi câu cần sự cân phân về mặt ngữ pháp lại không... cân phân. Khi xuất hiện cạnh nhau, các yếu tố không cân phân làm cho câu trở nên trúc trắc, gây khó khăn cho việc nắm bắt ý nghĩa cùng trọng tâm của câu.

Một vài cấu trúc cân phân đơn giản điển hình:

Cân phân giữa các yếu tố trong một chuỗi

Một chuỗi danh từ chỉ có thể gồm các danh từ, một chuỗi tính từ chỉ có thể gồm các tính từ, v.v. Khi liệt kê, cần dùng chỉ một cấu trúc ngữ pháp đối với những gì được liệt kê.

Chuỗi danh từ/cụm danh từ:

Sai: Ông kể lại rằng mình đã **trượt tuyết ở dãy núi Alps, bơi lội tại biển Adriatic, và việc lái xe qua sa mạc Sahara**. (Hai cụm động từ và một cụm danh từ.) Đúng: Ông kể lại **chuyến trượt tuyết ở dãy núi Alps, chuyến**

vượt biển Adriatic, và chuyển lái xe qua sa mạc Sahara. (Đa cụm danh từ.)

Chuỗi động từ/cụm động từ:

Sai: Ông kể lại rằng mình đã **trượt tuyết ở dãy Alps, bơi lội tại biển Adriatic, và việc lái xe qua sa mạc Sahara.** (Hai cụm động từ và một cụm danh từ.)

Đúng: Ông kể lại rằng mình đã **trượt tuyết ở dãy Alps, bơi lội tại biển Adriatic, và lái xe qua sa mạc Sahara.** (Đa cụm động từ.)

Lưu ý: Ví dụ trên sẽ vẫn cân phân ngay cả khi bạn thay đổi hoặc loại bỏ bỏ ngữ. Những yếu tố này, dù dài hay ngắn, cũng sẽ không ảnh hưởng đến cấu trúc cân phân:

Đúng: Ông kể lại rằng mình đã **trượt tuyết, bơi vượt sông Danube, và lái xe qua sa mạc Gobi.** (Một động từ và hai cụm động từ.)

Có thể thấy dùng cấu trúc gì để liệt kê cũng không quan trọng, miễn là nhất quán. Tuy nhiên, trong một chuỗi, yếu tố thứ nhất sẽ luôn xác định cấu trúc được lặp lại trong câu khi diễn đạt những yếu tố tương đương. Trong ví dụ dưới đây, từ “rằng” đứng trước cụm chủ vị đầu tiên. Vì vậy, nó phải được lặp lại trong hai cụm chủ vị tiếp theo.

Ví dụ:

Sau khi lên đại học, anh ta nhận ra **rằng**, thứ nhất, anh ta phải chăm lo học tập hơn; thứ hai, **rằng** anh ta phải cố gắng nhiều hơn cho bằng bạn bằng bè; và thứ ba, **rằng** anh ta chỉ có thể thành công khi rèn luyện được kỷ luật cho bản thân.

Ví dụ trên cũng tương tự về mặt cấu trúc với ví dụ 4 ở đầu chương. Điểm khác biệt duy nhất: những cụm chủ vị ở đây đi theo thứ tự một, hai, ba; và

đôi khi vì mãi mê đánh số, bạn có thể quên mất việc làm cho chúng cân phân với nhau.

Đúng: Ông kể lại về **chuyến trượt tuyết ở dãy Alps, chuyến vượt biển Adriatic, và chuyến lái xe qua sa mạc Sahara.** (Ba cụm danh từ.)

Đúng: Ông kể lại rằng mình đã **trượt tuyết ở dãy Alps, bơi lội tại biển Adriatic, và lái xe qua sa mạc Sahara.** (Ba cụm động từ.)

Ngoài ra, khi có nhiều hơn một động từ trong một câu, cần cân phân cả về thì hoặc thể:

Đúng: Mai **viết đơn ly dị** ngay trên tàu hỏa và **gửi luôn** tới tòa án. (Hai động từ chủ động.)

Sai: Mai **viết đơn ly dị** ngay trên tàu hỏa và nó **được gửi** luôn tới tòa án. (Động từ chủ động với động từ bị động.)

Sai: Nó **đã đi** Pháp và **sẽ sang** Mỹ. (Động từ ở thì quá khứ với động từ ở thì tương lai.)

Đúng: Nó **đã đi** Pháp và **đã lên kế hoạch** đi Mỹ. (Hai động từ thì quá khứ.)

Chuỗi bổ ngữ:

Sai: Cô bước **đều** và **tốc độ cô rất chậm.** (Bổ ngữ với cụm chủ vị.)

Đúng: Cô bước **đều** và **chậm rãi.** (Bổ ngữ với bổ ngữ.)

Chuỗi tính từ:

Sai: Bà ta **già** và **có nhiều tiền.** (Tính từ với cụm động từ.)

Đúng: Bà ta **già** và **giàu có.** (Tính từ với tính từ.)

Số từ và giới từ:

Ngay cả với các yếu tố tiểu tiết nhất như giới từ và số từ, bạn cũng cần bảo đảm tính cân phân.

Nếu đã lặp lại một giới từ một lần thì hoặc bạn tiếp tục như vậy cho đến hết câu, hoặc không lặp lại lần nào cả. Riêng với số từ thì hoặc không sử dụng, hoặc lặp lại từ đầu cho đến cuối.

Đúng: **Một** căn nhà, **một** khoảnh sân, **một** mảnh vườn, và một cái ao./ Căn nhà, khoảnh sân, mảnh vườn, và cái ao.

Đúng: **Vì** tình yêu, **vì** danh dự, **vì** danh tiếng, hay **vì** tiền?/ **Vì** tình yêu, danh dự, danh tiếng, hay tiền bạc?

Cân phân với quan hệ từ/cặp quan hệ từ/cặp từ hô ứng

Giả dụ bạn từng học ngữ pháp khó vào đến mức không phân biệt được trạng ngữ với bổ ngữ, bạn vẫn có thể viết được các cấu trúc cân phân nhờ đôi tai và trực giác. Bạn có thể xác định xem các yếu tố nào đó trong câu cần phải đối xứng với nhau hay không. Nguyên tắc cân phân cũng áp dụng đối với các vế của một quan hệ từ hay một cặp quan hệ từ và cặp từ hô ứng.

a. Quan hệ từ:

Sai: Anh ấy là tài xế **cửu khôi** và **có thể sửa xe**. (Danh từ với cụm động từ.)

Đúng: Anh ấy là **tài xế và thợ cơ khí** cửu khôi. (Danh từ với danh từ.)

Sai: Anh ấy **giàu có** những lại là **người keo kiệt**. (Tính từ với cụm động từ.)

Đúng: Anh ấy **giàu có** nhưng **keo kiệt**. (Tính từ và tính từ.)

Sai: Cô muốn **một ông chồng giàu** hoặc **lấy một người chồng đẹp trai**. (Danh từ và cụm động từ.)

Đúng: Cô muốn một ông chồng **giàu có** hoặc **đẹp trai**. (Tính từ với tính từ.)

Sai: Anh ta vừa **biết nấu ăn** vừa **những ngón đàn hay**. (Cùng một cụm động từ nhưng hai bổ ngữ lại khác nhau: động từ và danh từ.)

Đúng: Anh ta vừa **biết nấu ăn** vừa **biết đánh đàn**. (Hai cụm động từ với hai bổ ngữ cùng là động từ.)

b. Cặp quan hệ từ:

Quan hệ từ tăng tiến: càng... càng...; không chỉ... mà còn...

Sai: Không chỉ **tác phẩm của nhà văn** đó rất khác biệt mà **tính cách cũng vậy**. (Cụm danh từ với mệnh đề.)

Đúng: Không chỉ **tác phẩm** mà còn cả **tính cách** của nhà văn đó cũng rất khác biệt. (Danh từ với danh từ.)

Quan hệ từ tương phản: tuy... nhưng; mặc dù... nhưng...

Sai: Cô ấy tuy **vụng về** nhưng **thích giúp đỡ người khác**. (Tính từ với cụm động từ.)

Đúng: Cô ấy tuy **vụng về** nhưng **tốt bụng**. (Tính từ với tính từ.)

Trong văn viết, một số cặp quan hệ từ như hoặc/hoặc, không/và cũng không, và thứ nhất/thứ hai/thứ ba cũng hay bị dùng sai.

Sai: Hoặc là **tôi đi** hoặc **anh**. (Cụm chủ vị với đại từ.)

Đúng: Hoặc là **tôi đi** hoặc là **anh đi**. (Cụm chủ vị với cụm chủ vị.)

Sai: Nó không thích **ăn đồ chua** và cũng không thích **đồ ngọt**. (Cụm động từ với danh từ.)

Đúng: Nó không thích **đồ chua** và cũng không thích **đồ ngọt**. (Danh từ với danh từ.)

Để kiểm tra, bạn nên đọc thầm câu, chèn một quãng nghỉ vào sau “không” và “cũng không” để kiểm tra xem hai vế có cân phân với nhau hay không:

Hoặc là tôi đi hoặc là anh đi.

Nó không thích đồ chua và cũng không thích ăn đồ ngọt.

Đặc biệt, khi sử dụng tổ hợp quan hệ từ thứ nhất/thứ hai/ thứ ba, ý cuối thường dễ không cân phân với hai ý trước:

Thứ nhất, **Mai** có năng lực chuyên môn cao; thứ hai, **cô ấy** rất có trách nhiệm với công việc; thứ ba, **tôi** nghĩ mọi người đều yêu mến cô ấy. (Hai chủ ngữ nói đến Mai, một chủ ngữ lại nói đến người viết).

Hẳn bạn đã nhận ra: đoạn cuối không đối xứng với hai đoạn trên, phải được sửa thành: “thứ ba, cô ấy rất chan hòa với đồng nghiệp”.

Tóm tắt

Làm chủ nghệ thuật cân bằng các yếu tố đối xứng là công việc thú vị đối với người cầm bút. Nhưng sự thú vị sẽ tăng hơn vì qua đó, bạn sẽ tiến bộ rõ rệt trong hành văn.

Dù đơn giản hay phức tạp, cấu trúc cân phân nào cũng đều xoay quanh việc kiểm soát mọi yếu tố trong câu. Nếu những yếu tố đối xứng luôn cân bằng, câu sẽ thống nhất, hoàn chỉnh và cân đối. Nhờ vậy, khi đọc lên cũng sẽ trôi chảy và dễ nghe.

Cấu trúc cân phân tạo ra sự nhất quán về cấu trúc ngữ pháp trong câu.

Bài tập

I. Sửa lỗi cân phân trong những câu dưới đây bằng cách thêm, bớt từ hoặc chỉnh cấu trúc ngữ pháp.

- Trong ba chị em nhà Tống Khánh Linh, cô cả được coi là yêu tiền, cô hai yêu nước còn cô út sắc sảo.
- Hoặc là bọn con trai lờ cậu ta đi hoặc không thích cậu ta.
- Anh chỉ thích ăn ngon và sung sướng.
- Cô ấy là đầu bếp giỏi và giữ cửa nhà gọn gàng.
- Cô ấy xinh đẹp nhưng là người hay than vãn.
- Cô ấy có đôi mắt màu nâu, hàng mi dày rậm và mặt cô phớt hồng.
- Khi Lâm lên lớp 3, cha mẹ cậu thống nhất không chỉ Lâm cần tự giác học hơn mà họ còn yêu cầu cậu làm việc nhà.
- Nhiều thanh niên nuôi mộng đóng phim để trở thành minh tinh màn bạc và bởi vì họ muốn có nhiều tiền.
- Bác sĩ tai mũi họng kiểm tra bệnh tình em bé, vừa cẩn thận vừa với sự khéo léo.
- Cái ghế này vững vàng hơn, đẹp hơn và ngồi lên nó dễ chịu hơn.

II. Tìm một hoặc hai trích đoạn bài văn nào đó có ít nhất ba cấu trúc cân phân.

III. Dưới đây là hai đoạn văn mô tả trích từ tác phẩm “Phở” của Nguyễn Tuân. Chọn một món ăn khác mà bạn yêu thích - mì Quảng, bún mắm, cơm gà,... rồi viết một đoạn mô tả phỏng theo cấu trúc của các đoạn trích, từ cấu trúc câu, cấu trúc cân phân cho đến hình ảnh so sánh và biện pháp tu từ, với ý tưởng, thông tin do bạn thu thập.

Phở còn là một món ăn rất nhiều quần chúng tính. Ông muốn ăn phở ngồi hay đứng lù lù ra giữa hiệu mà ăn cũng không ai nói, ăn ngồi ăn đứng tùy thích. Phở là món ăn bình dân. Công nông binh trí, các tầng lớp nhân dân lao động, thành thị, nông thôn, không mấy ai là không biết ăn phở. Người công dân Việt Nam khi còn ẵm ngửa, cũng nhiều vị đã nếm phở rồi; chỉ có khác người lớn là cái bát phở của tuổi ấu trĩ chưa biết đau khổ ấy chưa cần phức tạp, không cần hành hăng, chanh chua, ớt cay.

Con nhà nghèo, nhiều khi lại không cần cả thịt nữa, mà căn bản phở nhi đồng vẫn là bánh và nước dùng thôi.

Phở ăn bất cứ vào giờ nào cũng đều thấy trôi cả. Sớm, trưa, chiều, tối, khuya, lúc nào cũng ăn được. Trong một ngày ăn thêm một bát phở, cũng như lúc trò chuyện ăn giọng nhau mà pha thêm một ấm trà, cùng thưởng thức với bạn bè. Hình như không ai nở từ chối một người quen rủ đi ăn phở. Phở giúp cho người thanh bạch đủ điều kiện biểu hiện lòng thành theo với bầu bạn nó hợp với cái túi nhỏ của mình. Phở còn tài tình ở cái chỗ là mùa nào ăn cũng thấy có nghĩa thâm thúy. Mùa nắng, ăn một bát, ra mồ hôi, gặp cơn gió nhẹ chạy qua mặt qua lưng, thấy như giời quạt cho mình. Mùa đông lạnh, ăn bát phở nóng, đôi môi tái nhợt chợt thắm tươi lại...

IV. Miêu tả một người mà bạn biết rõ, sao cho người quen nhận ra người này dù không nêu tên. Bên cạnh ngoại hình, cần nói thêm về tính cách của người đó - năng lực tư duy, tham vọng, cách ứng xử,... Chỉ dùng ngôi thứ ba và sử dụng cấu trúc cân phân của sáu ví dụ ở đầu chương, mỗi cấu trúc ít nhất một lần.

Chương 12

Cho lời văn thêm mạnh mẽ

Chương này mang tên: “Cho lời văn thêm mạnh mẽ”. Liệu thay bằng “Làm sao để sự mạnh mẽ được đưa vào lời văn” có hay hơn? Thật dễ để trả lời: “Không”. Tại sao?

Tít thứ nhất chỉ vồn vện sáu chữ, trong khi tít thứ hai lại dùng đến 11 chữ. Động từ “đưa” của tít thứ hai ở thể bị động trong khi động từ “cho” của tít thứ nhất ở thể chủ động. Tít thứ nhất đặt từ “mạnh mẽ” ở cuối câu để tạo điểm nhấn; tít thứ hai lại để nó nằm ở giữa câu. Rõ ràng tít thứ nhất nổi trội hơn vì tuân theo những quy tắc sau:

- Viết ngắn gọn.
- Dùng thể chủ động.
- Đặt trọng tâm ở cuối câu.

Vì đã thảo luận về việc tiết kiệm và cô đọng ngôn từ, cho nên ở đây chúng ta chỉ trao đổi về quy tắc thứ hai và thứ ba.

Dùng thể chủ động, bị động

Trong viết lách, sử dụng thể chủ động hay bị động sẽ ảnh hưởng nhiều đến câu văn. Để tạo ra thể bị động, bạn dùng “bị” hoặc “được”, đôi khi còn kèm với “bởi”. Những từ này đã trở nên quá quen thuộc, rơi vào loại vô thưởng vô phạt trong tiếng Việt và hiếm khi độc giả để mắt đến chúng. Nhưng nếu liên tục dùng thể bị động, thì bạn sẽ nhồi nhét vào bài hàng tá “bị”, “được” và “bởi”, khiến bài trở nên nhạt nhẽo, thay vì thú vị hơn bằng việc dùng thể chủ động với những động từ sống động.

Đương nhiên, nói như vậy không có nghĩa hoàn toàn không sử dụng thể bị động. Bạn sẽ cần tới nó khi muốn hướng sự chú ý của độc giả vào một người đang chịu đựng hay được nhận một cái gì đó. Hai ví dụ thường gặp:

- Ông ấy bị thiệt mạng trong một vụ tai nạn giao thông.
- Cô ấy được tặng nhiều quà trong sinh nhật tuổi mười tám.

Thể bị động cũng giá trị: tạo ra ấn tượng mạnh nơi độc giả, đặc biệt khi bạn mô tả sự dữ dội của một sự cố, thảm họa hoặc tai nạn. “Cô ấy bị xe tải đâm.” sẽ khiến độc giả nhận ra được sự tàn khốc của sự kiện cùng sự bất lực của nạn nhân hơn là “Xe tải đâm cô ấy”. Khi một người lính thốt lên: “Tôi bị trúng đạn rồi!”, độc giả cũng cảm nhận những điều tương tự.

Trong tiếng Việt, thể chủ động và bị động hoàn toàn khác nhau. So sánh hai câu “Mẹ đánh Lan” và “Lan bị mẹ đánh”, có thể nhận ra rằng, tuy cả hai đều được dùng để miêu tả, nhưng câu thứ hai cho cảm giác mạnh hơn.

Trong tiếng Việt, “bị” và “được” còn có thể diễn tả sắc thái xấu hoặc tốt.

Ví dụ:

Nam bị cô chê.

Nam được cô khen.

Tuy nhiên, về nguyên tắc, câu sẽ hay hơn khi bạn chuyển từ thể bị động qua thể chủ động. Hãy xem ví dụ dưới đây - phần bên trái dùng thể bị động; phần bên phải, chủ động.

Một điều được mọi người biết là quảng cáo được thiết kế để tăng doanh thu bán hàng. Nhưng công sức bỏ ra đằng sau một đoạn quảng cáo nhiều ra sao, thì điều này ít khi nào được biết đến.	Ai cũng biết những người làm quảng cáo luôn mong muốn tăng doanh thu bán hàng. Nhưng không phải ai cũng biết đến công sức họ phải bỏ ra, từ khâu chuẩn bị cho đến khâu thực hiện.
Không có một phương thức nào lại được bỏ qua bởi các hãng hàng trong công cuộc tiếp thị. Nếu trước kia, mục tiêu của họ chỉ đơn giản là được nhiều người biết đến hơn đối thủ cạnh tranh, thì ngày nay các khẩu hiệu thương mại đang được đưa vào từng ngõ ngách của cuộc sống.	Họ sẽ tận dụng mọi phương thức để khắc ghi tên sản phẩm vào tâm trí chúng ta. Nếu trước kia chỉ cần đánh bại đối thủ cạnh tranh là họ đã thấy hài lòng, thì bây giờ họ muốn quảng cáo len lỏi vào từng ngõ ngách của cuộc sống.

Đưa cao trào vào cuối câu

Nhằm tăng trọng lượng cho câu từ, nên dành phần quan trọng nhất cho cuối câu. Giống như khi thưởng thức bánh kem, có thể bạn sẽ để dành lớp kem ăn sau cùng.

Nếu tham lam trưng bày hết ý tưởng hay ra ngay, càng về sau câu sẽ chỉ gồm những từ vụn vặt. Nếu thay đổi cách viết theo kiểu ăn bánh kem, câu sẽ dần dần phát triển đến cao trào ở cuối câu.

Không có nguyên tắc khái quát cho việc này. Cần tự xác định từ ngữ hay ý tưởng nào nên trở thành cao trào của câu. Phải xác định xem mình muốn in sâu gì vào tâm trí độc giả, tự quyết định từ ngữ hay ý tưởng thành lớp kem của bánh.

Ví dụ:

*Cũng khúc sông này, năm Giang mười tuổi, má Giang chết.*²⁰

Nhưng nếu muốn nhấn mạnh về địa điểm nơi mẹ Giang qua đời, có thể viết:

Năm Giang mười tuổi, má Giang đã chết cũng tại khúc sông này.

Hoặc muốn nhấn mạnh thông tin về tuổi của Giang lúc má cô qua đời:

Cũng khúc sông này, má Giang chết năm Giang mười tuổi.

Nam Cao là một bậc thầy về thủ thuật trên. Không phải ngẫu nhiên mà nhân vật Hoàng trong truyện ngắn *Đôi mắt* đã sống rất lâu trong lòng độc giả với câu khen - chửi:

- Tài thật! Tài thật! Tài đến thế là cùng! Tiên sư anh Tào Tháo...

Dùng dấu gạch ngang (-)

Đôi khi đặt dấu gạch ngang (-) đứng trước từ cuối cùng sẽ càng tăng thêm trọng lượng cho câu văn. Nếu muốn nhấn mạnh từ cuối cùng trong câu, đừng gạch chân mà hãy đặt dấu (-) trước nó. Nghe có vẻ lạ lùng nhưng làm như vậy thực sự làm nổi bật từ cuối cùng trong câu hơn bất kỳ cái gạch chân nào. Trên thực tế, gạch chân là một công cụ nhấn mạnh không hiệu quả, và bạn còn dễ dàng vướng phải thói quen lạm dụng nó.

Hãy so sánh

Tôi được tặng một cái áo len, vài quyển sách và một cái kèn nhân dịp sinh nhật.

Với

Nhân dịp sinh nhật, tôi được tặng một cái áo len, một vài quyển sách - và một cái kèn.

Thận trọng với chấm than

Không nên cố dùng dấu chấm than để tạo nên sự phấn khích giả tạo. Sự hấp dẫn gay cấn phải toát ra từ bên trong câu chữ. Nếu không sắp xếp được ý tưởng, thông tin để dẫn đi đến cao trào, đừng mong tạo ấn tượng với độc giả với vòn vẹn dấu chấm than ở cuối câu như trong ví dụ dưới đây:

Những cây phượng đã nở rộ khi tôi ghé thăm trường Phan Châu Trinh thứ tư vừa rồi!

Nhưng nếu sắp xếp ý tưởng, thông tin hợp lý, sẽ không cần đến dấu chấm than nữa:

Khi đến thăm trường Phan Châu Trinh, tôi đã có một trải nghiệm tuyệt vời: tất cả các cây phượng đều một màu đỏ rực.

Biến hóa từ, dạng câu

Có thể làm hơi văn thêm mạnh mẽ bằng những cách khác. Bạn có thể dẫn dắt người đọc đến cao trào của câu bằng việc lặp lại một cấu trúc nào đó sao cho kết thúc của câu chính là đỉnh điểm tự nhiên của quá trình này. Không có quy tắc chung cho thủ thuật này. Có thể lặp lại một từ hay cụm từ; hoặc bố trí một câu ngắn đứng sau ba bốn câu dài; hoặc đưa các câu ngắn lên trước một câu dài; hoặc viết câu có vần có nhịp; hoặc kết hợp nhiều cách khác nhau. Tức bạn luôn có thể viết với hiệu quả cao.

Ví dụ, đối với lần đầu tiên bạn đi máy bay, sẽ chẳng có gì đặc biệt nếu viết:

Rồi máy bay rẽ và rời khỏi mặt đất. Đây chính là lần đầu tiên tôi được bay. Tôi đã phải thắt đai an toàn, buộc mình vào ghế.

Có thể nhấn mạnh ý bằng cách nhắc lại từ “bay” nhiều lần:

Máy bay gầm rú và rời khỏi đường băng. Chúng tôi đã lên trên không trung. Từ bé, tôi đã nghĩ về việc được bay. Tôi đã đọc về bay. Tôi đã mơ về bay. Thời khắc này đã đến. Bây giờ là 13 giờ, chủ nhật, ngày 27 tháng 11 năm 2014. Tôi đang bay.

Hay sử dụng cấu trúc ba câu dài một câu ngắn:

Thắt chặt vào ghế, tôi ngồi nhìn ra cửa sổ trong trạng thái hồi hộp và phấn khích. Máy bay rẽ và, khi các động cơ bắt đầu gào rú, từ từ tăng tốc để cuối cùng rời khỏi mặt đất. Giây phút mà tôi hằng mong ước từ khi nào tôi không nhớ được đã đến. Tôi đang bay.

Hoặc tạo nhịp điệu cho các câu để nhấn mạnh tâm trạng phấn khích:

Từ từ tăng tốc, các bánh xe lăn nhanh trên đường băng. Máy bay cất cánh rồi vút lên không trung. Giây phút ấy đã đến: tôi đang bay.

Cuối cùng, có thể tổng hợp các thủ thuật tạo nhịp điệu cho câu, lặp lại một cụm từ, và kết thúc gọn gàng:

Máy bay rẽ, các động cơ lại bắt đầu gào rú, chúng tôi bắt đầu cất cánh. Sân bay từ từ teo nhỏ rồi mất hút. “Giây phút ấy đây rồi”, tôi tự nhủ. “Giây phút ấy cuối cùng đã đến. Tôi đang bay”.

Tóm tắt

Viết không giống như biết đánh vần, mà tinh tế hơn. Viết không chỉ là biết dùng ngữ pháp, mà còn hơn thế nữa: chúng ta tóm lấy ý tưởng, nhìn ra hình ảnh, biến hóa câu từ để thổi hồn vào bài. Không có quy tắc hay quy ước rõ ràng, đầy đủ về việc đưa con chữ lên trang giấy. Quan trọng nhất trong viết lách: đầu óc của người viết.

Để cho lời văn thêm mạnh mẽ, bạn nên:

- Cô đọng từ ngữ.
- Dùng thể chủ động nhiều hơn.
- Đặt trọng tâm ở cuối câu.
- Sắp xếp từ ngữ nhằm tiến đến cao trào ở cuối câu.
- Rồi đọc từng đoạn văn, tìm ra lỗi và sửa.

Bài tập

I. Viết lại những câu sau để lời văn thêm mạnh mẽ bằng cách chuyển thể bị động qua thể chủ động khi thấy cần thiết.

- Chúng tôi khởi hành từ sớm, và quãng đường đến khách sạn đã được hoàn thành vào buổi chiều.
- Nhiều căn nhà mới đang được dựng lên trong xóm tôi.
- Trong khi đi dạo trong rừng, một tiếng kêu cứu được nghe thấy từ khu vực hồ.
- Kế hoạch của chúng tôi đã bất ngờ bị thay đổi khi bức thư của anh ta đã được nhận.
- Mưa rơi đều và chỉ trong chốc lát dấu vết của kẻ trộm đã bị xóa sạch.
- Cô mời anh ta đến dự tiệc cưới, nhưng tôi thì lại không được đếm xỉa tới.
- Chúng tôi mang theo đồ nghề câu cá, nhưng mỗi cá thì lại bị bỏ quên tại nhà.
- Sau tráng miệng, món ăn chính sẽ được dọn ra.
- Nếu chân ướt, tất của bạn nên được thay ra ngay khi về tới nhà.
- Chú chó vui mừng lao đến làm tôi bị trầy xước đến mấy vết trên người.
- Quyển sách được đọc đi đọc lại trước khi tôi đi ngủ.

II. Viết lại những câu dưới đây với trọng tâm đặt ở cuối câu.

- Chúng tôi trở về sau chuyến leo núi trong tình trạng lạnh run người, đói lả và nhức mỏi ở hai bàn chân.
- Chúng đã đốt rụi xóm làng, phá hủy cuộc sống thanh bình của mọi người, gây ra thiệt hại lớn, và cướp bóc tài sản.
- Người chồng lý tưởng của tôi phải là một người đàn ông biết quan tâm đến người khác, là người hâm mộ M.U., ngoại hình hấp dẫn và anh ta phải có cùng những sở thích với tôi.
- Anh ta đã hy sinh cả tính mạng mình cho cô ta, và cả sự nghiệp cũng như tài sản của mình.
- Chúng tôi tìm thấy cô bé đang ngủ ngon lành trên gác, sau khi đã bỏ hàng giờ tìm kiếm và đã báo cảnh sát.
- Cơn bão đã bỏ lại sau lưng thảm cảnh và sự chết chóc, giệt sập hầu hết những căn nhà cấp 4 trong huyện.
- Vị khách bí ẩn đó đã ăn trộm nữ trang của vợ tôi, xục xạo bàn làm việc của tôi và cố phá kết sắt.
- Muôn hoa đua nở, mưa đã tạnh hẳn, đã đến lúc những chú chim cất bản hòa ca, và mùa đông đã qua đi.
- Cám dỗ của kẹo ngọt là thứ duy nhất tôi không thể cưỡng lại.

III. Bài dưới đây có nhiều ý tưởng thú vị nhưng lời văn không được mạnh mẽ. Viết lại bằng cách vận dụng những kỹ thuật vừa được thảo luận. Bỏ bớt từ “tôi”. Chuyển thể bị động qua thể chủ động khi có thể. Đưa ý tưởng quan trọng nhất về cuối câu. Dùng dấu gạch ngang (-) để nhấn mạnh. Cũng nên lặp lại một cấu trúc nào đó cho bài thêm thu hút.

Tại sao tôi trở thành nhà văn

Tôi có một cuộc sống tầm thường. Tôi căm ghét quảng cáo trên truyền hình, bài tập ở trường, và cà rốt. Tôi cực kỳ ái mộ các nhóm nhạc Hàn Quốc, hủ tít mì, và Hồ Ngọc Hà cùng Đàm Vĩnh Hưng như bao thanh niên khác. Nhưng rồi tương lai tôi đã hoàn toàn được thay đổi vào một ngày chủ nhật.

Hôm đó, tôi thức dậy vào khoảng 10 giờ như mọi ngày. Tôi nhận ra rằng ngoài trời đang mưa khi tôi nhìn ra cửa sổ. Thời tiết ảm đạm như vậy không làm tôi bức mình lắm. Tôi cũng không thấy bị khó chịu khi tôi phát hiện rằng bữa sáng của mình chỉ gồm một ly cà phê lạnh ngắt và một tô mì gói. Tôi vẫn còn trong tâm trạng thoải mái khi tôi tìm ra một lỗ hổng trong chiếc vớ còn lại của đôi vớ yêu thích của mình. Tôi thừa nhận rằng nụ cười của mình chỉ là gượng gượng khi tôi phát hiện con em đã xịt toàn bộ lọ nước hoa lên chiếc váy mà tối hôm đó tôi định mặc.

Tâm trạng của tôi cũng không một chút suy sụp khi một tin nhắn điện thoại tới và tôi được thông báo rằng bạn trai tôi đã quyết định nhập ngũ. Tôi quyết định dành một buổi tối yên bình tại nhà, và tôi cảm thấy mọi thứ vẫn không có gì tệ hại lắm.

Tôi chợt nảy lên ham muốn thử làm bánh bông lan trong dầu. Nhưng thử nghiệm này kết thúc khá thất bại. Mẻ bánh không chịu đông lại, một can sữa bị đổ ra ngoài, và chiếc đĩa tôi xài bị vỡ làm đôi. Tôi cũng vô tình giẫm phải vũng sữa dưới sàn, làm đổ thùng rác, bị treo mắt cá chân, và làm rách chiếc váy trên người. Nhưng tôi nghiêng rằng và quyết tâm không phát điên bằng mọi giá.

Tôi quyết định ngồi xuống bên cạnh quyển tiểu thuyết trinh thám yêu thích. Tôi tự khen mình vì cuối cùng cũng có một việc gì đó đã được làm trơn tru. Khi chương áp cuối được đọc đến, tình tiết trong truyện được đẩy đến mức cao trào. Tôi phấn khích đến nỗi vừa đọc vừa cắn móng tay, tóc tai dựng đứng cả lên, và tìm thì đập thành thịch.

Tôi đọc xong trang cuối cùng của chương áp cuối trong tâm trạng vui vẻ khi nhận ra vẫn chưa có gì xảy ra và phá rồi quãng thời gian hưởng thụ của mình. Tôi phát hiện ra chương cuối cùng bị mất. Có ai đó đã xé toàn bộ chương này.

Lúc ấy, tôi cho rằng chẳng có gì có thể cứu vãn tình hình nếu tôi cứ phụ thuộc vào mọi người và sự vật xung quanh để tìm kiếm hạnh phúc. Tôi muốn tự mình kết thúc câu truyện trinh thám kia.

Tôi muốn giành quyền kiểm soát cuộc đời của mình. Tôi lôi ra một quyển vở và một cây bút. Trang giấy trắng nằm chờ đợi trước mắt. Rồi tôi bắt đầu viết.

Chương 13

Tìm đến sự hấp dẫn

Giả sử bạn đến thư viện, chọn một cuốn sách trên giá và muốn biết ngay liệu nó có hấp dẫn hay không. Bạn sẽ làm gì? Chắc hẳn bạn sẽ lướt qua sách để xem có nhiều đoạn đối thoại hay không và tranh ảnh không, hay chỉ đọc những chữ là chữ.

Không thiếu người chọn sách nhiều đoạn đối thoại và tranh ảnh để đọc. Hầu như ai cũng thầm đồng ý với cô bé Alice trong tiểu thuyết “Alice ở xứ sở diệu kỳ”: “*Một quyển sách thì để làm gì cơ chứ nếu không có tranh vẽ và lời thoại?*”

Vì chúng ta muốn tìm hiểu kỹ năng viết nên, tại chương này, sẽ chỉ thảo luận về lời thoại trong văn viết mà không đề cập đến tranh ảnh minh họa.

Sử dụng trích dẫn

Nói chung, để bộc lộ hầu như mọi thứ mình muốn viết, bạn có thể dùng trích dẫn trực tiếp. Nếu đang kể chuyện và một phần của câu chuyện gồm toàn lời của người liên quan, hãy bạn theo cách tự nhiên nhất: trích dẫn trực tiếp.

Ví dụ, chuyện trò của ba nhân vật: Khún, chị dâu góa Nhèo và bà Phạ, mẹ Khún:

Khún:

- Chị dâu à, hôm nay ba mươi rồi, chị có về thăm nhà không?

Nhèo vẫn im lặng. Khún tiếp:

- Lâu rồi không gặp không biết dạo này bác có khỏe không. Hay là... sáng nay em với chị cùng về...

Nhèo thẳng thốt:

- Không. Không được đâu.

- Có gì mà không được. Làm mãi cũng phải có lúc nghỉ chứ.

Nhèo:

- Nhưng...

- Nhưng gì? Chị ngại bố mẹ chứ gì, để em nói cho...

Nhèo hơi gắt:

- Chú kệ tôi.

Bà Phạ từ trong buồng bước ra, vừa đi vừa vấn khăn:

- Có chuyện gì mà hai chị em như cãi nhau thế?

(Trích truyện ngắn “Như một con chim nhỏ”, Đỗ Bích Thúy.)

Câu chuyện trên sẽ trở nên buồn tẻ nếu không có trích dẫn trực tiếp:

Khún hỏi chị dâu Nhỏ có về thăm cha mẹ đẻ không vì hôm nay là 30 Tết. Thấy chị dâu im lặng, Khún hỏi cha chị có khỏe không và gợi ý sẽ đi cùng chị về thăm nhà. Nhỏ phản đối nhưng Khún nói tại sao không được, hôm nay phải nghỉ ngơi chứ. Nhỏ vẫn phản đối. Khún bảo nếu chị ngại cha mẹ chồng thì để em xin họ. Nhỏ gắt lên, một mực không chịu. Hai chị em to tiếng làm cho bà Phạ, mẹ chồng, từ trong buồng bước ra hỏi có chuyện gì.

Trích dẫn trực tiếp không chỉ nên dùng cho tác phẩm văn chương, mà còn cho cả các loại văn bản khác.

Chẳng hạn, có thể viết lại thành đối thoại sinh động thông tin khô khan về sai phạm của ngành y tế như dùng hạt đậu leo cho trẻ uống thay vitamin, tiêm nhầm nước cất, hay nhân bản xét nghiệm hàng loạt.

Hai người dân có thể nói chuyện với nhau:

- Theo bác, bệnh viện nào tốt hơn cả?

- Chú có bao nhiêu tiền thì tốt bấy nhiêu, nói cho nó nhanh!

- Bệnh viện Quốc Oai, Hà Nội vừa kỷ luật hàng loạt thầy thuốc, vì để chết người. Dư âm vụ nhân bản kết quả xét nghiệm máu năm ngoái của bệnh viện “hàng xóm” còn chưa ai quên, nay lại có chuyện. Tuyến trung ương và tỉnh còn đỡ, xuống đến huyện bắt đầu lo rồi.

- Huyện còn khá, y tế cộng đồng mới đáng lo hơn. Đầu năm nay, có chỗ cộng đồng phát đậu leo cho các cháu uống thay vitamin A. Đúng là đến

nhận mặt thuốc còn chưa rành. May mà đậu leo có nuốt vào bụng cũng chỉ như ăn vài hạt đậu sống cho đỡ buồn mồm.

- Bác ơi, trạm y tế ở phường 3 tận Cao Lãnh, Đồng Tháp, cho cán bộ xuống Trường Mầm non Sao Mai tiêm vắc-xin sởi - rubella cho 60 cháu. Khi tiêm xong, mới thấy trong hộp thuốc còn nguyên 60 liều vắc-xin. Hóa ra ông này tiêm lộn 60 liều nước cất để bên trên.

- Chết thật, có sao không?

- Không sao, nước cất là thứ lành mạnh, vô thường vô phạt. Sau khi phát hiện, cả sở y tế kéo về tiêm lại cho các cháu bằng vắc-xin thứ thiệt. Đậu leo, nước cất vô hại, nhưng chuyện cán bộ y tế cơ sở ẩu tả thì thiệt đáng lo.

-Ngày xưa, tớ ở quê, cả làng chỉ có mỗi một bà đỡ đẻ, dụng cụ chỉ có mỗi cái cật nửa để cắt rốn. Bà nào khó đẻ, bắt ông chồng trèo lên mái đỡ nhà là phải rặn ra ngay. Ốm đau thông thường chỉ có nắm lá xông tiêu chảy cấp nhai nắm búp ổi là cầm.

- Ổi giờ, tuổi thọ ngày xưa chỉ hơn 40, sống thời đó bác với em đều đi lâu rồi! Bây giờ dân ta đã có tuổi thọ trung bình ngót 70.

- Tớ biết, còn biết rõ hơn chú là trong số năm sống cao của người mình, có đến 20 năm đau ốm. Sống lâu mà lắm bệnh, thì...

Và cứ thế. Cách này giúp bạn gán cho người khác nói lên điều mình muốn; độc giả luôn thích thú với chút hài hước được thêm vào câu chuyện.

Viết cho tự nhiên

Nếu sử dụng hội thoại, bạn cần viết cho ra văn nói - đặc biệt của nhân vật. Nếu những người đó phát ngôn một cách trang trọng, không nên bắt họ dùng tiếng lóng. Nếu đang thuật lại một đoạn đối thoại trong khi uống cà phê, thì đừng biến nó thành bài giảng. Tất nhiên, không nên trộn lẫn các loại ngôn từ khác nhau như thế này:

“Tôi không thể đồng ý” - diễn giả tiếp tục - “nhượng bộ vấn đề này một chút nào và chấp nhận bất cứ lời hứa nào. Tôi chỉ có thể nhắc lại điều tôi đã nói nhiều lần trước: cóc cần”.

...

Một số cây bút không dùng trích dẫn trực tiếp nhiều vì không biết cách, tất nhiên, họ biết rằng mình cần đưa trích dẫn trực tiếp vào trong ngoặc, nhưng lại lúng túng trong việc kết hợp dấu câu và dấu ngoặc nên đành bỏ qua. Thực ra, nguyên tắc viết hội thoại khá đơn giản, có thể nắm bắt được rất nhanh. Nắm được quy tắc rồi thì nên tìm cách đưa những đoạn hội thoại vào ngoặc trích dẫn.

Ngay cả lúc không sử dụng trích dẫn trực tiếp, vẫn có thể thực hiện được những thao tác để viết cho hay hơn. Và cũng nên viết như thể đang trò chuyện cùng độc giả. Không lý do gì, ngay cả đối với bài luận hay luận văn tốt nghiệp đại học, lại dùng ngôi vô nhân xưng khô khan.

Để bài trở nên sống động, hấp dẫn hơn, nên viết cho đa dạng về mặt câu từ; có thể bằng cách:

- Sử dụng dạng hỏi - đáp;
- Xen kẽ các câu ngắn dài; và

- Không tạo ra câu rập khuôn.

Ví dụ:

Tớ vô cùng xin lỗi vì chậm viết thư như vậy. Tớ đã không viết cho bạn từ bốn tuần nay rồi. Nhưng tớ có lý do chính đáng. Tớ đã phải làm việc tại cửa hàng mọi buổi tối và cả ngày nghỉ cuối tuần, trong suốt thời gian qua.

Bây giờ, thay vì những câu chủ-ngữ đơn điệu bắt đầu bằng ngôi thứ nhất, bạn có thể viết lại:

Lẽ mề quá! Có đúng đã bốn tuần trôi qua từ khi tớ viết thư cho đấng ấy? Tớ xin lỗi nghe. Nhưng tớ có lý do mà. Cuối tuần rồi cả buổi tối mỗi ngày nữa, tớ phải làm việc tại cửa hàng.

Không khó khăn gì để áp dụng ba nguyên tắc đơn giản trên. Quan trọng là chú ý đến thể loại câu. Trong khi bạn viết, sẽ có những câu giống nhau xuất hiện liên nhau. Cần nhìn ra sự lặp lại buồn tẻ và loại chúng ra khỏi bài.

Thêm dấu ấn riêng

Trích dẫn trực tiếp và làm cho câu từ phong phú là phương thức hữu hiệu để thu hút người đọc. Độc giả cũng sẽ quan tâm nếu có yếu tố con người xuất hiện trong bài; hoặc khi có cảm giác người viết đang nói chuyện với họ. Vì vậy cần mang vào bài dấu ấn cá nhân: tiếp tục viết về kinh nghiệm bản thân lẫn những suy tư của bạn. Khi viết thư cho bạn bè hoặc người thân, đó là chuyện hiển nhiên. Nhưng dù có dành cho một độc giả cụ thể hay không, bất cứ bài nào cũng đều có thể mang dấu ấn cá nhân.

Bạn đang đọc sách này, chẳng lẽ lại không tò mò muốn biết thêm về tâm tình của tác giả. Dưới đây là một đoạn trích liên quan:

Những lần đi ra Huế cùng cha của anh ngày xưa đã để lại trong anh nhiều kỷ niệm về một xứ Huế trầm buồn.

Thường vào ngày nghỉ, nhất là dịp Noel vì được nghỉ nhiều ngày, cha anh lại dẫn anh từ Đà Nẵng ra Huế. Những dịp như thế trời hay mưa và lạnh. Người ta gọi mưa Huế là mưa thúi đất cũng đúng. Mưa chi mà nhiều rứa, mưa ba ngày ba đêm, đến mức đất thúi rình, cây cỏ bốc mùi hôi.

Mưa Huế như vậy đó. Mưa giờ đã trở thành đặc sản, được đưa vào sản phẩm du lịch “Trải nghiệm sắc màu Huế trong mưa”, từ cuối năm 2012, mà điểm nhấn là nghe nhạc, uống trà và ngắm mưa.

Xứ Huế ngày xưa không để lại trong anh nhiều kỷ niệm. Nhưng anh vẫn nhớ nhà của một người bà con nằm ven sông Hương, theo kiểu nhà vườn Huế, hai cha con anh từng ở nhờ. Vẫn nhớ những cây đào gốc to, tán rộng xòe ra, rũ lò xo xuống sông và cả những trái đào rơi rụng trên mặt đất trong vườn.

Như vậy, nếu muốn hấp dẫn độc giả, hãy viết như tâm tình với họ. Hoặc ít nhất cũng cho họ thấy bạn thật sự để tâm đến những gì mình viết. Nếu không, chẳng có lý do gì để độc giả phải quan tâm đến chữ nghĩa của bạn. Không gì buồn nản và mệt mỏi hơn khi phải đọc bài được viết ra một cách ơ hờ. Cần cho độc giả thấy viết lách không phải chuyện vặt vãnh. Đừng khiến cho họ có cảm giác bạn không thích chữ nghĩa.

Viết hài hước

Chắc chắn sẽ tốt hơn nếu bạn thêm được nét hài hước vào bài. Độc giả nào cũng tán thưởng cơ hội được cười phá lên hoặc mỉm cười - không chỉ khi đọc truyện cười mà cả khi đọc bài viết nghiêm túc. Một nét hóm hình có thể tạo ra sự khác biệt.

Chủ một cửa hàng xe hơi cho rằng khi nói kiểu “*chán như con gián*”, “*buồn như con chuồn chuồn*” hay “*bình thường như cân đường hộp sữa*”, mỗi lúc ai đó hỏi về chuyện kinh doanh, sẽ làm cho anh bớt căng thẳng.

Anh còn cho biết, khi việc nhập khẩu xe hơi bị siết lại, giới buôn xe đã an ủi nhau bằng những câu kiểu như: “*Miệt mài quay tay vận may sẽ đến!*”.

Cũng là lời lẽ nhưng nếu biết lựa chọn cách thể hiện ví von, ẩn tượng, câu chuyện sẽ thu hút hơn. Hãy tưởng tượng tình huống một khách hàng giàu có vào cửa hàng và cò kè bớt một thêm hai. Nếu nói: “*Nhà giàu mà ki bo*”, chắc chắn ông ấy sẽ phật ý. Thay vào đó, một câu ví von như “*Nhà giàu tiếc gì con lợn còi*” hoặc “*Ăn chơi sợ gì mưa rơi*” sẽ dễ nghe hơn, và dễ chiếm được cảm tình của vị khách - có thể dẫn đến việc người này mua hàng.

Nói cách khác, một vài câu trích dẫn hài hước hoặc giai thoại sẽ thêm hương vị cho hầu hết các đề tài. “Hầu hết” vì có đề tài cần tránh sự hài hước. Không nên sử dụng giai thoại khi viết về thảm họa hay bi kịch; cũng không nên để sự bông đùa phá hỏng hiệu quả của một bài nghiêm túc.

Tuy nhiên, hài hước trong viết lách vẫn hữu dụng và đôi khi cần thiết. Nói chung, diễn văn trang trọng của diễn giả nhiều kinh nghiệm thường bắt đầu với một hoặc hai giai thoại, để “phá băng”. Viết cũng vậy. Cần có cái gì đó để cho băng giữa người viết với độc giả chảy tan. Tiếp đến, nếu thêm được

một vài giai thoại và mẩu chuyện vui nữa, thì quan hệ giữa hai bên càng trở nên gần gũi hơn.

Tất nhiên cần có lý do để sử dụng giai thoại hay trích dẫn hài hước: phải liên quan đến chủ đề của bài. Giai thoại hay câu nói hài hước thường thuyết phục hơn lập luận. Về sự xuống dốc của điện ảnh Việt Nam, hẳn ai cũng sẽ gật gù khoái chí - dù có hơi đỏ mặt - khi đọc hai câu lục bát này, được cho là của nhà thơ Trần Đăng Khoa:

Ngồi buồn cời cúc xem chơi

Còn hơn vào rạp xem phim nước nhà.

Tóm tắt

Dùng trích dẫn trực tiếp bất cứ khi nào thích hợp và viết cho tự nhiên.

Sử dụng dạng câu hỏi - đáp.

Thay đổi độ dài và cấu trúc câu.

Thêm dấu ấn cá nhân và sự hài hước vào bài khi có thể.

Bài tập

I. Những truyện vui sau được viết theo kiểu tường thuật. Hãy diễn đạt lại với trích dẫn trực tiếp cho hấp dẫn hơn. Đa dạng hóa cả dấu câu nhằm tạo thêm hiệu quả cho truyện.

- Một ca sĩ trở về sau chuyến lưu diễn ở tỉnh nọ khoe với bạn là thu được thành công lớn, khán giả vỗ tay vang dội ngay cả khi anh chưa hát xong. Người bạn chúc mừng nhưng nói thêm rằng tuần sau thì anh sẽ không được hoan nghênh nhiệt liệt như vậy nữa. Người ca sĩ ngạc nhiên hỏi tại sao thì anh bạn đáp, do mấy ngày tới dự báo thời tiết sẽ lạnh và khô, nên người dân không còn phải lo ngồi đâu cũng phải đập muỗi nữa.
- An hỏi thăm cô bạn thân xem chuyện tình cảm của cô này đến đâu rồi. Cô bạn trả lời đã chia tay bạn trai vì khi xem phim chân anh này cứ sờ soạng suốt buổi. An hỏi có phải anh ta định sờ sờ không. Cô bạn nói được thể đã tốt, thiệt ra anh ta cứ sờ soạng mãi dưới sàn vì lo mất dép.
- Tèo đi học về gặp mẹ. Mẹ hỏi hôm nay Tèo học gì. Tèo đáp con làm thí nghiệm hóa học về chất nổ cùng các bạn. Mẹ hỏi có làm được không. Tèo đáp thí nghiệm thành công ngoài mong đợi. Mẹ hỏi vậy ngày mai Tèo học gì. Tèo đáp là chưa biết vì còn phải chờ xây lại trường.
- Tý đi học về khóc nức nở. Cha Tý thấy vậy liền hỏi tại sao. Tý đáp thầy giáo không ưa Tý nên toàn đặt câu hỏi khó, không trả lời được nên bị điểm kém. Cha Tý tức giận đến trường hỏi sao thầy lại bất công như vậy. Thầy giải thích không hề có chuyện đó mà do Tý kém quá. Hỏi Trần Hưng Đạo chết khi nào, Tý cũng không biết. Cha Tý im lặng một lúc rồi nói nhỏ rằng mong thầy thông cảm, gia đình bạn buôn bán nên không có thời gian đọc cáo phó.

II. Viết bài chừng 600 chữ với những chủ đề dưới đây

- Tết Âm lịch nhập vào Tết Dương lịch.
- Biện pháp hạn chế tai nạn giao thông đường bộ.
- Sống chung với cha mẹ sau khi lập gia đình.
- Kỹ năng sống cho trẻ tiểu học.
- Hoa hậu Diễm Hương bị cấm diễn vì đã kết hôn mà vẫn dự thi Hoa hậu hoàn vũ.
- Máy tính bảng và thiếu nhi.
- Nên hay không nên sống ở chung cư.

Đọc thêm

Học cách sáng tác của nhà văn

Cách viết phụ thuộc nhiều vào những gì bạn đọc. Nếu chỉ đọc những văn bản dở, tẻ nhạt, không hấp dẫn, rốt cục bạn cũng sẽ viết như vậy. Nếu đọc văn bản hay, bạn sẽ nâng cao được khả năng viết lách.

Bất cứ khi nào đặt bút xuống, bạn đều muốn viết giống những gì đã đọc. Bạn bắt chước một cách vô thức; bất cứ ai cũng vậy - không ít thì nhiều. Một số người còn đi xa đến nỗi sẽ nhại cả âm giọng của bất cứ ai gọi điện cho họ.

Viết hay - viết dở

Muốn viết tốt, bạn phải đọc những văn bản tốt. Nhưng làm thế nào để phân biệt viết hay với viết dở? Điều này không khó như bạn tưởng. Những cây bút hay luôn biết cách sử dụng thủ thuật viết lách để khiến bạn, với tư cách độc giả, suy nghĩ và cảm nhận theo cách mà họ muốn. Những gì hấp dẫn luôn được họ tạo ra mỗi ngày.

Tuy nhiên, không thể chỉ dựa vào hiệu quả tự nhiên của việc đọc. Trau dồi kỹ năng viết cũng giống như xây dựng vốn từ vựng. Nếu chỉ đọc và không làm gì, tác dụng sẽ rất thấp.

Để mở rộng vốn từ, cần nghiên cứu kỹ những từ hay trong những văn bản mà bạn đã đọc, tra từ điển và cố gắng sử dụng chúng. Nếu muốn đạt một điều gì đó từ việc đọc, bạn cần chú ý đến cách viết của tác giả, nghiên cứu các phương pháp và thử áp dụng chúng cho bài của mình.

Và khi bị cuốn vào một tác phẩm, bạn sẽ không muốn ngắt quãng dòng cảm xúc để phân tích cách tác giả dùng từ, viết câu và đoạn. Nhưng khi đã xem xong một văn bản đầy ấn tượng, bạn nên đọc lại để tìm hiểu những vấn đề

này. Nếu tạo được thói quen như vậy, bạn sẽ sớm học hỏi được cách viết tốt, viết hay.

Hãy thu nhặt, ghi chép và sắp xếp một cách tỉ mỉ, để nối dài trí nhớ, để tích lũy vốn tư liệu phong phú và chính xác. Cứ mỗi ngày một chút giống như người thợ nhặt từng chiếc đinh chiếc ốc rơi vãi, để của người rồi ra sẽ thành chất liệu của ta, để ta sử dụng đúng chỗ khi cần thiết. Có thể xem đó như “kho hậu cần” của sáng tạo. Theo họa sĩ Picasso, nghệ sĩ giỏi thì chỉ biết cóp chép; bậc kỳ tài sẽ biết cả thuật ăn cắp.

Có lẽ cái cần ghi nhớ lâu dài là ca dao tục ngữ - một kho tàng vô tận của ý đẹp, lời hay. Nhưng trước mắt, bạn nên tìm đọc bốn tác phẩm sau:

- *Cánh đồng bất tận* của Nguyễn Ngọc Tư;
- *Sao trong mắt*, Lê Hoàng;
- *Khi người ta trẻ*, Phan Thị Vàng Anh; và
- *Thoát khỏi thị thành*, Nguyễn Trương Quý.

Bạn cần tìm hiểu xem chúng được viết như thế nào; điều gì khiến chúng thú vị và đáng để đọc. Bạn có thể tiếp tục tìm đọc những tác phẩm viết tốt, viết hay tương tự.

Nhưng tại sao lại là bốn văn bản này?

Bạn sẽ thấy mỗi văn bản sẽ đề cập đến những chủ đề khác nhau. Một truyện ngắn về người dân nghèo Nam bộ, một bài tản văn về giới văn phòng, một truyện ngắn về thanh thiếu niên và một tiểu luận về giới nghệ sĩ. Điều gì khiến chúng trở thành văn bản hay?

Do ba điểm chung. Một trong số đó vô hình; hai điểm kia thì rất dễ nhận ra.

Luôn cần sửa lại

Điểm vô hình: mỗi một văn bản đều tạo thành một tổng thể hoàn chỉnh. Chúng không bị ngắt quãng, như thể tác giả cứ mang bạn đi cùng một chiếc xe và không cho bạn xuống. Vô hình vì chúng tạo nên một sự toàn vẹn, không thể bị tách rời. Đó là kết quả của thói quen biên tập và đọc lại. Hầu như tác giả nào cũng đọc lại những gì đã viết - để đảm bảo sự liền mạch và để bỏ đi những từ không cần thiết hoặc tối nghĩa.

Sự đơn giản

Điểm chung thứ hai của những văn bản trên: sự đơn giản. Chúng đơn giản vì hầu hết các bài viết hay đều dung dị, bởi vì đơn giản là phẩm chất tự nhiên của văn xuôi, tất nhiên chúng không đơn giản một cách giống nhau nhưng đều dễ đọc.

Một tác giả, nếu muốn diễn tả điều gì, thường thấy cách nói đơn giản nhất sẽ đem lại hiệu quả nhất. Và cũng mạnh mẽ nhất.

Ví dụ, Nguyễn Ngọc Tư đã nói một cách thẳng thắn: “... là trẻ con, đôi khi nên tha thứ lỗi lầm của người lớn”.

Đề cập đến khủng hoảng tâm sinh lý của thanh thiếu niên trước ngưỡng cửa cuộc đời, bạn có thể phân tích đến nửa trang giấy nhưng Vàng Anh thì chỉ dùng chưa đến hai dòng:

“... ở cái tuổi này người ta điên đến mức nào, nông cuồng đến mức nào và cần có bạn bè để an ủi biết bao nhiêu, người ta lại còn thích trả thù nữa chứ!”

Cá tính, văn phong

Điểm tương đồng thứ ba của những tác phẩm thành công: mang dấu ấn của người viết. Đó là thứ mà không ai trừ người viết có thể tạo nên, từ giọng văn mộc mạc mà trần trụi da diết của Nguyễn Ngọc Tư, sắc sảo đến ngoa ngoắt

của Lê Hoàng, hóm hỉnh và nhẹ nhàng của Nguyễn Trương Quý, cho đến sự từng từng nhưng âm ỉ những sôi sục của Phan Thị Vàng Anh.

Đó có thể điều tác giả nhìn được rõ hơn người khác nhờ vốn sống dồi dào, hoặc biết cách kết nối hai ý tưởng lại với nhau - điều chưa ai nghĩ tới: Nguyễn Trương Quý đã so sánh dân văn phòng là *“những người tinh khôn thành thị, một dạng homo sapien đời mới”*.

Đối với Lê Hoàng, thì *“xét ra, những cô nàng kém thông minh nhất là những cô cả cuộc đời cứ học quần quật,... Cả đời các nàng chỉ đầu bù tóc rối hoặc đeo kính cận dày cộp, nhìn đâu cũng thấy những vấn đề của thế giới chứ không thấy nổi vấn đề của bản thân mình là vừa khó tính vừa cau có lại vừa khô khan!”*.

Và khi gập lại trang cuối của “Cánh đồng bất tận”, chúng ta như vẫn nhìn thấy đâu đó hình dáng nhỏ bé đơn độc của Nường, của Điền liêu xiêu bước đi trên *“những cánh đồng vắng bóng người, và lúa rày mọc hoang nhớ đau nhớ đốn bàn chân xưa nghẽn trong bùn quánh giờ đang bơ vơ kiếm sống ở thị thành”*.

Chương 14

Không quên quy chiếu

Trong khi tìm cách diễn đạt ý, thông tin sao cho ngắn gọn nhất, có thể bạn đã loại bỏ một yếu tố tưởng chừng như vô nghĩa nhưng lại cần thiết, khiến cho câu bị lỗi quy chiếu.

Khi viết, bạn diễn đạt ý, thông tin thành một câu - rồi nhiều câu - với mệnh đề, cụm từ và từ đơn lẻ. Những thành phần này phải luôn ở đúng chỗ, để câu không bị sai về quy chiếu và độc giả không bị bối rối. Theo một giảng viên môn văn, “*câu sai quy chiếu là câu có cấu trúc buộc người đọc hiểu một vật hay một người này trong khi người viết muốn chỉ một vật hay một người khác.*”²¹ Tức người viết muốn nói tới A nhưng độc giả lại nghĩ đến B.

Sai quy chiếu là một trong những lỗi thường gặp trong viết lách, xuất hiện khá nhiều trên mặt báo.

Ví dụ:

Đi ra đường Nguyễn Huệ, tòa nhà Sun Wah lộng lẫy trong ánh nắng.

Về mặt ngữ pháp, câu này có nghĩa: tòa nhà Sun Wah đang đi ra đường Nguyễn Huệ, trong khi người viết muốn nói rằng mình đi. Chắc hẳn độc giả sẽ phải đọc lại - ít nhất một lần, để hiểu cho đúng:

Đi ra đường Nguyễn Huệ, tôi nhìn thấy tòa nhà Sun Wah lộng lẫy trong ánh nắng.

Một ví dụ khác, đọc được trên báo:

Vì vậy, từ lúc nhập viện cho tới khi xuất viện, cảnh sát luôn theo dõi người phụ nữ này...

Viết như trên thì cảnh sát nhập viện, ra viện gì vẫn theo dõi phụ nữ đó, trong khi ý của người viết như sau: phụ nữ đó luôn bị cảnh sát theo dõi.

Thêm một ví dụ nữa - títt của một bài báo:

Hết tiền ăn chơi, nhà hàng phá sản hàng loạt.

Viết như vậy thì chính nhà hàng hết tiền để chơi bởi chứ không phải khách.

Hoặc:

Muốn ăn ngon phải khổ nhục

Tít trên của một bài báo khác khiến độc giả hiểu rằng những ai muốn ăn ngon đều phải chịu khổ lẫn chịu nhục, trong khi nội dung bài lại khác, về một món ăn đặc biệt: “khâu” là hấp cách thủy; “nhục” là thịt.

Và:

Kết quả là chỉ 6 tháng sau khi tung ra, Toyota bán được con số kỷ lục 100.000 chiếc Vitz, vượt xa dự đoán, trong đó 70% người điều khiển xe Vitz là phụ nữ.

Thật ra, Toyota: không được “tung ra” mà xe mang tên Vitz do hãng này sản xuất. Câu trên còn có một số lỗi khác.

Có thể sửa cả câu lại như sau: *Kết quả là chỉ 6 tháng sau khi được tung ra, xe Vitz do Toyota sản xuất đã được tiêu thụ đến 100.000 chiếc, một con số kỷ lục vượt xa mức dự đoán. Trong số những người mua loại xe này, phụ nữ chiếm đến 70%.*

Cũng cần quan tâm thêm đến mệnh đề phụ bắt đầu bằng giới từ. Để chỉ quan hệ giữa hành động/hoạt động với phương tiện/cách thức của hành động/hoạt động đó, tiếng Việt sử dụng *giới từ* giống như tiếng Pháp, tiếng Anh. Nhưng dùng không khéo, chúng sẽ gây ra lỗi quy chiếu. Câu sai loại này thường

được viết với cụm từ hoặc mệnh đề phụ bắt đầu bằng giới từ nằm ở đầu câu, giữa câu hoặc cuối câu.

Ví dụ:

Vừa xuống xe, Giám đốc Nông trường đã vui vẻ cho biết về kế hoạch phát triển chăn nuôi mới.

Về mặt ngữ pháp, đối tượng thực hiện hành động hoặc gây ra trạng thái, tính chất,... luôn có mặt trong mệnh đề chính. Nhưng cùng lúc nó phải có mặt ngầm trong mệnh đề phụ - trạng ngữ. Vì vậy viết kiểu như trên thì có nghĩa *Giám đốc Nông trường* là đối tượng thực hiện hành động *vừa xuống xe*. Tuy nhiên, trong ngữ cảnh này, các nhà báo mới là người vừa xuống xe.

Nên sửa câu trên như sau:

Chúng tôi vừa xuống xe thì Giám đốc Nông trường đã vui vẻ cho biết về kế hoạch phát triển chăn nuôi mới.

Ví dụ khác:

Với việc đồng loạt tăng giá cổ phiếu, 10 đại gia Việt trong một ngày đã làm giàu thêm túi tiền của mình trên sàn là gần 600 tỷ đồng.

Khi đọc câu trên độc giả sẽ hiểu các đại gia làm cho cổ phiếu tăng giá chứ không phải thị trường. Câu này còn có những chỗ không chính về mặt ý nghĩa. Nên sửa nó thành:

Với việc giá cổ phiếu đồng loạt tăng, thị trường đã làm cho túi tiền của 10 đại gia Việt tăng thêm gần 600 tỷ đồng - chỉ trong một ngày.

Hoặc:

Mỗi sáng trước khi đi học, con chó của tôi phải được dẫn ra ngoài.

Khi viết như thế tác giả nghĩ rằng mình đi đến trường, nhưng về mặt ngữ pháp thì con chó đi.

Thêm một ví dụ nữa:

Đêm qua, tôi đã đi gặp bạn Vân trong áo mới.

Đương nhiên, người viết nghĩ rằng mình diện áo mới, nhưng độc giả lại cho rằng Vân mặc áo mới.

Và

Để đi trạm Bến Thành, chiếc xe buýt ngừng lại trước cửa nhà chúng tôi.

Đọc câu trên độc giả sẽ cho rằng chiếc xe buýt, vì muốn đến trạm chính, đã ngừng trước cửa nhà người viết. Như thế thật vô nghĩa.

Nên sửa lại:

Để đến trạm Bến Thành, hãy đi chiếc xe buýt đậu ngay trước cửa nhà chúng tôi.

Giờ chúng ta hãy thảo luận đến một loại lỗi quy chiếu khác do việc dùng phép so sánh gây ra. Khi so sánh hai vật với nhau, một số người hay quên mất từ quan trọng.

Ví dụ:

Chiếc xe đạp của anh Tân cũng cao như cháu Thúy.

Có thể Thúy cao bằng chiếc xe, nhưng nếu Thúy không cao, thì có nghĩa xe của cô bé cao bằng xe của Tân. Nếu đúng như thế thì nên viết lại:

Xe của Tân cũng cao như xe của Thúy.

Một trong những thành phần câu có thể gây bối rối cho độc giả là trạng từ hoặc cụm từ bổ nghĩa được chêm vào trong câu. Khi đọc câu loại này, độc giả không hiểu chắc rằng trạng từ hoặc cụm từ đó tham chiếu tới ý hoặc thông tin ở trước hay sau.

Ví dụ:

Chúng tôi để radio mở thường mà không quan tâm gì đến nó.

Khi đọc lướt câu trên, độc giả sẽ nghĩ theo một trong hai cách: người ta thường mở radio rồi không quan tâm gì tới nó nữa; hoặc người ta mở radio suốt ngày và không quan tâm gì tới chuyện đó cả. Vậy nên làm gì để họ hiểu cho đúng? Đơn giản thôi. Hãy viết lại cho đúng ý:

Chúng tôi thường mở radio rồi không quan tâm gì đến nó nữa.

Hoặc:

Chúng tôi để radio mở suốt ngày nhưng không quan tâm gì đến chuyện đó cả.

Đại từ “gây rối”

Độc giả cũng sẽ bối rối với một số đại từ. Người viết một câu rồi câu tiếp theo với đại từ - *nó, chị, anh* hoặc *chúng*. Độc giả sẽ không hiểu những từ đó chỉ ai, chuyện gì.

Ví dụ:

Đám cưới ở ngoài vườn đã bị trời mưa phá hỏng. Nó diễn ra cả tuần lễ.

Ở đây, *nó* có thể chỉ *đám cưới* hoặc *cơn mưa*. Lẽ dĩ nhiên độc giả biết người viết muốn dùng *nó* để chỉ cơn mưa, vì đám cưới không thể diễn ra trong bảy ngày, trừ phi của người cực giàu hoặc ông hoàng, bà chúa.

Nhưng vẫn cần viết cho rõ:

Đám cưới ngoài vườn đã bị cơn mưa phá hỏng. Cơn mưa đó kéo dài cả tuần lễ.

Một ví dụ khác:

Anh Tân đi với anh Tuấn vào làng. Anh chạy một chiếc Honda mới.

Khi đọc lướt câu trên, có thể độc giả sẽ không rõ *anh* chỉ Tân hay anh Tuấn. Nên sửa lại:

Anh Tân đi với anh Tuấn vào làng. Anh Tân chạy chiếc Honda mới.

Hai câu này trông có vẻ buồn tẻ vì đều bắt đầu bằng *Anh Tân*. Hãy sửa thêm:

Anh Tân chạy chiếc Honda mới khi cùng anh Tuấn vào làng.

Nói chung, hãy cẩn thận với đại từ tham chiếu cùng một lúc tới hai người, hai vật hoặc hai việc. Có khi, đối với người viết, đại từ tham chiếu tới một người, một vật thật là rõ ràng nhưng, đối với độc giả, thì lại lơ mờ. Khi viết vội, chúng ta thường mắc lỗi này.

Thêm một ví dụ:

Sau đó, tôi tới thư viện, nhưng cô ta nói với tôi rằng cuốn đó đã có người khác mượn.

Đương nhiên, cô ta là thủ thư, nhưng về mặt ngữ pháp, nghĩa của câu này lại không như thế. Và cuốn đó là cuốn nào? Nên sửa lại:

Sau đó tôi tới thư viện, nhưng người thủ thư cho tôi biết có người đã mượn cuốn “Khám phá nghề biên tập” rồi.

Ví dụ trên còn cho thấy bạn nên cẩn thận với từ đó vì, đối với độc giả, nó không chỉ cụ thể tới cái gì cả cho dù, đối với bạn, nó quả có chỉ tới một vật không hề trừu tượng.

Một ví dụ nữa: *Thư vẫn tới đều đặn, nhưng chúng tôi không còn ở đó nữa.*

Câu trên thiếu hoặc sót điều gì? Có lẽ người viết muốn nói:

Thư thì cứ được tiếp tục gửi tới địa chỉ cũ của chúng tôi, nhưng chúng tôi không còn ở đó nữa.

Câu dưới đây cũng chưa rõ nghĩa:

Chủ đề hàng không sẽ không được đề cập tới trong sách vì thời kỳ đó chưa có máy bay.

Thời kỳ đó? Thời kỳ sách được xuất bản hay thời kỳ nó được viết ra hoặc thời kỳ mà tác giả muốn nói tới? Độc giả không thể hiểu được. Có lẽ, ý của

tác giả là thời kỳ mà mình muốn đề cập. Nếu vậy có thể sửa câu này như sau:

Chủ đề hàng không sẽ không được đề cập tới trong sách vì năm 1890 *chưa có máy bay*.

Vào vai độc giả

Đến đây có thể rút ra nguyên tắc sau: Tránh gây bối rối, hiểu lầm cho độc giả do bỏ sót ý hoặc thông tin họ cần biết để hiểu được câu và cả bài viết. Đừng phối hợp từ ngữ theo cách sẽ bị hiểu lầm bởi chúng không diễn tả đúng ý của mình. Nên áp dụng nguyên tắc đó để sửa tất cả những lỗi lôgích chúng ta đã thảo luận, và cả với những sai sót khác không được đề cập trong chương này.

Tuy nhiên, nói thì dễ, nhưng thực hiện lại không hề đơn giản. Nếu không thì làm sao trên sách báo lại thường xuất hiện những lỗi đó? Theo lẽ thông thường, khi viết, nhiều người hiểu rõ những gì mình nghĩ trong đầu nhưng độc giả thì không; độc giả chỉ đọc được những gì được viết ra thôi, chứ họ không thể biết tác giả nghĩ gì. Khi viết, bạn nên đặt mình vào vị trí của họ, thì bài hẳn sẽ dễ hiểu, trong sáng hơn - nhờ thế sẽ hay hơn.

Tại nhiều tòa soạn báo, khi biên tập bài, biên tập viên hay phải đề nghị phóng viên giải thích những chỗ khó hiểu trong bài báo; và nhiều phóng viên chỉ giải thích miệng. Khi đó biên tập viên thường nói: *“Hãy giải thích ngay trong bài cho độc giả hiểu, chứ tôi hiểu để mà làm gì!”*.

Như vậy, cách thức giúp bạn không bị hiểu lầm là vào vai độc giả. Nói cách khác, cần đọc lại vài lần những gì đã viết, xem mình như độc giả đầu tiên. Nhờ đó hẳn bạn sẽ kiểm tra được, xem bài có đúng với những gì mình suy nghĩ và muốn người khác hiểu hay không. Không cây bút nào, kể cả những nhà văn nổi tiếng, lại có thể viết hay mà không đọc đi đọc lại tác phẩm của mình. Bài luôn chưa xong trước khi được đọc lại và sửa chữa.

Tóm tắt

Để viết câu không bị sai về quy chiếu, bạn nên xem xét:

- Mệnh đề, cụm từ và từ đơn lẻ đã nằm đúng chỗ hay không trong câu.
- Mệnh đề bắt đầu bằng giới từ có gây ra lỗi hay không.
- So sánh đúng hay chưa.
- Trạng từ hoặc cụm từ bổ nghĩa được chêm vào trong câu có tham chiếu tới ý hoặc thông tin ở trước hay sau một cách rõ ràng hay không.
- Từ đó được sử dụng đúng hay chưa.

Bài tập

I. Sửa những câu mắc lỗi quy chiếu dưới đây:

- Khảo sát tại các chợ đầu mối trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh, nhiều chủ xe cho biết đã giảm cước vận tải.
- Kết thúc quá trình bảy năm đào tạo, vị doanh nhân đam mê bóng đá quyết định đưa nhóm cầu thủ khóa một của Học viện HAGL Arsenal JMG thử lửa ở V-League 2015.
- Đang nổi đình nổi đám với bộ phim *Người thừa kế*, khán giả truyền hình tiếp tục gặp ngôi sao Lee Min Ho trong bộ phim truyền hình mới *Thần y*.
- Mỗi lần về quê, bạn cùng thời đang là nông dân reo lên, a người thành phố, giàu có lắm, chiêu đãi anh em một bữa nhè đi.
- Cố ra vẽ hào hoa, nhờ mẹ đi chợ mua một cái thủ lợn về luộc, mấy anh say sưa đến tối.
- Đi nước ngoài về, bạn ở Hà Nội reo lên, a Việt kiều nhiều đô la, khao đi khao đi.
- Lại đi nhà hàng, đập phá cho đỡ xấu hổ, mang tiếng là người đi Tây về, đô la nhiều như đất.
- Dừng chân tại thành phố Lào Cai trong hai ngày 9 và 10-9, cuộc thi “Chiếc thìa vàng” vòng loại khu vực cao nguyên Bắc bộ mang đến nhiều món ăn khiến thực khách bất ngờ.
- Thịt lợn được chọn là thịt ba chỉ thơm ngon, sau khi rửa sạch dùng kim nhọn châm nhiều lỗ nhỏ vào miếng thịt rồi ướp bằng nước thảo quả, măng khô, nấm hương, củ địa liền, rễ cỏ gianh, một chút gừng.

II. Sửa những câu có vấn đề về đại từ - một số đại từ không chỉ rõ đối tượng hoặc vật tham chiếu; một số lại chỉ một điều gì đó không liên quan tới ý của câu:

- Cô ấy cài một bông hoa lan trên đầu, nó có hình dáng và màu sắc không bình thường, màu xanh ve điểm xuyết lốm đốm màu nâu.
- Người phát thư đã đi qua nhà tôi vào lúc 10 giờ, nhưng ông ấy không có một cái cho tôi.
- Cha tôi nói với anh ông ấy rằng ông sai.
- Trái banh đã làm vỡ một cửa kính nhà ông Tú. Cả đội banh phải đền 300.000.000 đồng vì đó.
- Ông Tân là hành khách cuối cùng lên máy bay. Rồi cánh quạt quay, nó chạy trên đường băng.
- Sau khi anh công an bắt tên cướp, vào tù.
- Ở nhà tôi họ có thang máy.
- Ngay khi cậu bé bước vào tay cầm bánh, cô gái liền bắt luộc chúng.
- Khi còn bé, anh ta thích giở những cuốn sách cũ của cha mình để trên gác xép. Khi anh ta lớn lên, anh ta quyết định trở thành một người như thế.
- Nếu con của bạn không thích cải bó xôi, hãy thử làm dịu nó đi trong một lọ nước xốt thiệt ngon.
- Tôi đã chọc cười anh ấy, gây cho anh ấy sợ hãi, và cố gắng thuyết phục anh ấy nhưng thật là vô ích.
- Cánh của con chim sẻ đã được chữa lành, và giờ anh có thể đem về nhà.

- Việc dạo chơi trên bờ biển thì vui, nhưng chúng tôi ăn chúng nhiều quá và bị bệnh sau đó.

III. Tìm những lỗi về bố nghĩa trong những câu dưới đây và sửa lại.

- Chúng tôi ăn cái bánh mà chúng tôi đã làm cho chúng tôi trong vòng một phút.
- Khí hậu ở đây giống như Vũng Tàu.
- Người thủy thủ mà đã giở chân lên một cách giận giữ ngồi xuống lại.
- Mùi thơm của cái lọ nước hoa này giống như hoa nhài.
- Tôi rất muốn vẽ cái cảnh tượng này ghê gớm.
- Anh ta mua một chai nước ngọt cho đứa bé với phần kem nổi ở trên.
- Sự tham ăn của anh ấy giống như con bò mộng.
- Tôi muốn mua một món quà cho cậu bé mà không tốn nhiều lắm.
- Ông ta chặn kẻ cướp đã thoát với dây thừng.
- Có phải đúng là da của con tê giác thì dày hơn con voi?
- Bà Hiền đã bị thương sáng nay trong khi làm bữa ăn sáng một cách nghiêm trọng.
- Hãy múc một muống canh này rồi uống đi sau khi bạn nằm cả đêm với một tách trà.
- Con mèo cuộn người vòng tròn trong khi con chó chạy chơi vui vẻ một cách đáng ngờ.

- Người bồi bàn đổ nước trên bộ cánh tôi mới mượn với một cử chỉ khó chịu.
- Cô ta đến gặp tôi trong khi cô ta đi tới cái cửa với bàn tay trái để mở.

Chương 15

Làm chủ cách phỏng vấn

Phỏng vấn cần trở thành khâu phần chính trong thực đơn hằng ngày của bạn; nó sẽ giúp bạn thu thập thông tin và trích dẫn cần thiết, nếu không bài sẽ thiếu trọng lượng, kém hấp

dẫn. Nhờ đó bạn còn lấy được thông tin về một con người để viết bài chân dung - loại bài độc giả luôn tìm đọc.

Bạn có thể hơi căng thẳng khi thực hiện cuộc phỏng vấn đầu tiên: “Ôi, tôi phải gặp một người lạ và đặt câu hỏi. Nếu thất bại thì sao? Nếu không biết nói gì thì sao?” Đừng lo lắng, cứ làm hết sức mình. Luôn phải bắt đầu từ đâu đó, bạn sẽ học hỏi được - từ thành công cũng như thất bại.

Nhưng bạn sẽ giảm được căng thẳng nếu dành thời gian chuẩn bị, rồi tiến lên đi làm phỏng vấn. Phỏng vấn có nghĩa hỏi đáp, từ câu hỏi sẽ ra câu đáp; nếu không biết hỏi, sẽ chẳng bao giờ ra câu đáp hay.

Các loại phỏng vấn

Phỏng vấn gồm ba dạng chính: lấy tin tức; thu thập ý kiến chuyên gia, người biết chuyện; và nhằm viết chân dung nhân vật. Thông thường hai dạng đầu tiên có thể đan xen vào nhau. Bạn nên nghiên cứu thực hiện cả ba dạng này để có thể viết bài gởi cho các báo - báo nào cũng cần cộng tác viên.

Phỏng vấn lấy tin tức không gì khó vì luôn có nơi có chốn để tìm tới. Chẳng hạn, lĩnh vực bất động sản. Chỉ cần đến hội nghị, hội thảo - thường rộng cửa đón mọi người, thì đã thu lượm được tin tức. Nếu biết khai thác, bạn sẽ không bao giờ thiếu thông tin để viết bài. Hội thảo thì hầu như tháng nào cũng vài cuộc, từ lúc thị trường bất động sản khủng hoảng đến giờ không biết cơ man nào là hội thảo, và chúng vẫn tiếp tục được tổ chức. Trên Internet nay đã xuất hiện một số trang web chuyên giới thiệu về hội thảo, hội nghị.

Tại những nơi như thế, bạn sẽ gặp nhiều người, có thể phỏng vấn họ lúc nghỉ giải lao hoặc cuối giờ. Đó còn là nơi để gặp những nhân vật nổi tiếng mà bình thường mình khó lòng tiếp cận.

Khi đã tiếp cận được họ một lần, chắc chắn sẽ thêm cơ hội trao đổi với họ lần thứ hai, lần thứ ba,... Nhưng lúc ban đầu bạn cần làm gì? Trước hết, cần lịch sự và vui vẻ. Sau đó xin danh thiếp và xin phép được phỏng vấn. Phỏng vấn xong thì đề nghị gặp lại, hoặc gọi điện hỏi thêm vài câu khi cần thiết.

Phỏng vấn lấy ý kiến chuyên gia cũng không gì khó, và thường được viết dưới dạng câu hỏi - trả lời. Đối với chân dung nhân vật, thì bạn cần săn tìm một chút để phỏng vấn rồi viết lại thành bài có đầu có đuôi. Chân dung người nổi tiếng là một trong những dạng bài được đọc nhiều nhất vì con người luôn thích tìm hiểu về con người. Một mảnh đất màu mỡ đang chờ bạn khai thác.

Đương nhiên bài phỏng vấn thì phải chủ yếu dùng lời của nhân vật; bài chân dung cũng vậy. Và đối với chân dung, chắc chắn quan sát của bạn là quan trọng. Qua quan sát có thể biết sơ về nhân vật. Vào văn phòng người này, nhìn đồ đạc có thể đoán ra tính cách; chân dung một con người hẳn sẽ được phản ánh qua đó. Rồi cách ăn mặc, đầu tóc cũng thể hiện con người. Nếu kỹ hơn nữa, thì phỏng vấn thêm người quen của nhân vật.

Nên hỏi cả những giai thoại trong cuộc đời của họ. Ví dụ, hỏi một doanh nhân như ông Đoàn Nguyên Đức; có thể ông ấy sẽ cho biết nhiều đêm nằm suy nghĩ hoài, thấy bất động sản xuống quá, nên chuyển qua nuôi bò.

Bạn sẽ dùng nhiều câu hỏi liên quan đến đời tư nên cần xin phép trước: *“Anh chị, ông bà thông cảm vì đây là bài chân dung nên tôi sẽ hỏi nhiều về chuyện cá nhân....”*

Tất nhiên bạn cần chọn một góc nhìn về nhân vật, ví dụ chuyện ông Đức nuôi bò.

Chuẩn bị phỏng vấn

Một nguyên tắc nhiều cây bút hay bỏ qua nên không tiếp cận được người mình muốn phỏng vấn: chuẩn bị. Nếu cứ đến hỏi người ta có gì mới không thì, theo phản xạ tự nhiên, họ sẽ trả lời không. Họ còn có thể nghĩ ngay trong đầu: *“Ôi trời! Cô (cậu) này có biết gì đâu, hỏi được chẳng thì ta cũng trả lời như thế thôi”*.

Vậy bạn cần tìm hiểu về người mình phỏng vấn. Điều này không quá khó. Qua báo chí trên mạng, các trang mạng xã hội có thể biết được người ta có thói quen, sở thích gì, cuộc đời họ ra sao. Cần nghiên cứu để biết về chuyên môn của họ - không thể hỏi một người làm chứng khoán các vấn đề của du lịch. Giống như làm kinh doanh, không hiểu khách hàng, không thể bán được hàng.

Về nhân thân của họ, có thể tra cứu để biết sơ: sinh năm nào, ở đâu, học hành đỗ đạt như thế nào, làm ăn ra sao. Khi đã biết, hỏi thêm về nhân thân sẽ dễ dàng hơn. Nhân vật cũng sẽ nể vì thấy bạn đã nghiên cứu trước chứ không phải tay không đi gặp họ.

Để nghiên cứu đối tượng cùng chủ đề trước khi thực hiện phỏng vấn, ngoài Internet - nhưng phải cần kiểm chứng thông tin, còn có thể đến thư viện. Ở Thành phố Hồ Chí Minh, bạn nên đến Thư viện Khoa học tổng hợp, nơi lưu trữ khá nhiều tư liệu. Hoặc Thư viện Khoa học xã hội, cũng là nơi tập trung nhiều sách vở. Muốn dựng lại chân dung doanh nhân Bạch Thái Bưởi, chẳng hạn, hay viết chuyện về xà bông, bạn đều có thể đến đây tra cứu.

Cần làm quen với cả người mình định hỏi. Tốt hơn hết, bạn gửi cho họ một số bài viết, nếu có, để họ hiểu biết về mình - cũng nhằm tạo sự tin tưởng.

Ông bà ta nói, “*chiếc áo không làm nên thầy tu*”, nhưng thực tế không hẳn vậy. Phần lớn người giàu có đều ăn mặc sang trọng, đeo đồng hồ, dắt bút máy đắt tiền, để khẳng định sự thành đạt. Đi phỏng vấn một giám đốc không thể mặc áo thun, quần bò, đeo ba lô, mà phải mặc sơ mi, quần tây xấp cặp nếu là nam; nữ thì áo sơ mi với váy và túi xách.

Trên thế giới có những đại học dạy sinh viên cả cách ăn mặc. Nữ được hướng dẫn cách trang điểm, mặc váy, đi tới đâu mặc đồ gì; Nam thì được chỉ cho cách thắt cà vạt, mặc vest. Họ dạy như thế để sinh viên ra trường sẽ chừng chặc, tự tin hơn trong giao tiếp.

Lại nữa, khi đến một cơ quan, công ty trước hết phải biết sơ qua cơ quan, công ty đó. Trước khi vào cuộc phỏng vấn, cần biết mình sẽ hỏi gì để không làm mất thời gian của cả hai bên. Chẳng hạn, đến một công ty chứng khoán. Trước khi đến đó cần tìm hiểu về lãnh đạo công ty, những điểm đặc biệt của công ty này, quá trình hoạt động của nó. Nếu họ không tiếp thì rút lui, đi tìm doanh nghiệp khác. Ở thời đại ngày nay, tin tức ở khắp mọi nơi, không cần phải cố đâm đầu vào một chỗ.

Sau khi đã có vẻ bề ngoài chừng chặc và thông tin cơ bản về nơi mình đến, thì chuẩn bị về chủ đề phỏng vấn. Hãy trở lại với trường hợp công ty chứng khoán; có thể hỏi giám đốc công ty về thị trường, chứng khoán nào đang sôi động, thị trường lên hay xuống... Chỉ cần năm phút và ba câu hỏi cũng đủ để người được phỏng vấn đưa ra nhận định; kết hợp với tư liệu, bạn sẽ viết được bài về thị trường chứng khoán.

Những công ty như thế thường phổ biến thông tin, nhận định qua bản tin, nhưng bài mình sẽ giá trị, sinh động hơn nếu có những trích dẫn trực tiếp.

Về câu hỏi, không nên đặt câu hỏi hai nội dung, tức đừng hỏi hai vấn đề cùng lúc. Ví dụ: “*ông thấy chính sách hỗ trợ về cho vay mua bất động sản đối với người có thu nhập trung bình như thế nào? Và như vậy có ảnh hưởng gì tới cái hỗ trợ 30.000 tỷ hay không?*”. Nếu hỏi như vậy, có thể

người được hỏi sẽ không nhớ hết, nhiều khi chỉ trả lời về thứ nhất hoặc thứ hai. Vì thế chỉ nên đặt câu hỏi ngắn gọn và một ý.

Câu hỏi gồm hai dạng: đóng và mở. Đóng là theo 5W1H (ai, cái gì, ở đâu, khi nào, tại sao, như thế nào). Câu hỏi mở thì như sau: “*Ông, bà nghĩ gì về chuyện này?*”. Tuy nhiên, nên dùng nhiều câu hỏi đóng, thỉnh thoảng mới xen vào một câu hỏi mở. Dùng quá nhiều câu hỏi mở, người trả lời sẽ nghĩ rằng bạn không chuẩn bị chu đáo, chưa đủ “trình độ” làm phỏng vấn.

Cần sử dụng câu hỏi đã chuẩn bị trước một cách linh hoạt. Nếu một câu hỏi khác xuất hiện trong khi người được phỏng vấn đang nói, hãy ghi lại và hỏi sau. Đừng ngắt lời, trừ phi người đó đi ra ngoài chủ đề mà không có dấu hiệu ngừng lại.

Cũng nên để người được phỏng vấn kể về những gì họ nghĩ là quan trọng. Vì vậy, trước khi kết thúc cuộc gặp, bạn nên hỏi người này: “*Ông, bà còn điều gì khác muốn nói nữa không?*”. Và lúc chào ra về rồi, vẫn nên hỏi thêm một hai câu nữa; không chừng lúc đó sự thật lại được bộc lộ.

Khi đã chuẩn bị xong nội dung phỏng vấn và hẹn được rồi thì cần chú ý giờ hẹn để đến cho đúng lúc. Nên đi sớm nếu ở những thành phố lớn vì bạn có thể bị kẹt xe.

Thực hiện phỏng vấn

Khi phỏng vấn, cần nghe người được phỏng vấn nói. Tuy nhiên, nên suy nghĩ xem họ nói đúng hay không. Nhiều người hứng thú nhất thời thường nói quá lên; người thì luôn tìm cách đánh bóng bản thân hoặc công ty, tổ chức của mình.

Người phỏng vấn giỏi luôn đặt đúng câu hỏi, nói ít và biết giấu cái tôi. Một bình luận viên bóng đá của đài truyền hình đã mời khách mời là huấn luyện viên hoặc cầu thủ đến để bình luận về bóng đá thế giới. Nhưng thay vì để khách mời nói, anh lại vừa hỏi vừa tự trả lời. Rốt cuộc anh ta không còn được xuất hiện trên sóng truyền hình nữa.

Cũng nên thu âm nhưng, trước khi làm phỏng vấn, cần kiểm tra xem máy móc hoạt động tốt hay không. Thịnh thoảng bạn sẽ gặp người không đồng ý cho thu âm; những lúc như thế, bạn cần cố gắng nhớ rồi ghi chép cho thật nhanh ngay sau khi phỏng vấn.

Đôi lúc bạn cần một ít thời gian để suy nghĩ, hoặc đọc ghi chép, và nghĩ ra câu hỏi tiếp theo - tức im lặng. Đừng hỏi chỉ để hỏi.

Điều quan trọng nhất trong phỏng vấn: tập trung tâm trí. Nếu bạn lơ là, người được phỏng vấn có thể nghĩ rằng bạn không tôn trọng họ. Cần lắng nghe những gì người đó nói, và luôn hỏi lại cho rõ khi cần thiết. Để nắm rõ ý hoặc thông tin quan trọng, nên lặp lại ý, hoặc thông tin đó, rồi hỏi người được phỏng vấn rằng mình hiểu như thế có đúng hay chưa.

Trong lúc phỏng vấn, cần chú ý quan sát hầu có thể mô tả thêm về người trả lời lúc viết bài. Điều này rất quan trọng đối với phỏng vấn để viết chân dung. Đồng thời phải giỏi ứng biến, biết tạo cảm giác thoải mái cho người

được phỏng vấn. Khi bắt đầu không nên vào đề quá nhanh, nên mỉm cười - suốt cuộc phỏng vấn cũng nên như thế - và hỏi vài chuyện bên lề trước.

Những người làm nghiên cứu, nếu được hỏi đúng chuyên môn, thì sẽ rất thích và nói nhiều. Ngoài những chuyên gia nổi tiếng hay xuất hiện trên báo chí, ở các trường đại học hay viện nghiên cứu cũng lắm người giỏi. Bạn có thể phỏng vấn họ. Tất nhiên lúc bắt đầu đi phỏng vấn, cũng nên tìm những người đã quen trả lời phỏng vấn, những chuyên gia thường xuyên lên báo. Chẳng hạn, trong lĩnh vực kinh tế là bà Phạm Chi Lan, ông Lê Đăng Doanh, ông Lê Xuân Nghĩa.

Trong khi làm phỏng vấn, không nên hỏi quá nhiều. Như vậy khi xả băng để ghi lại, bạn sẽ rất mệt. Một tiếng đồng hồ phỏng vấn có thể cho ra đến gần 10.000 chữ. Trong khi bài viết chỉ chừng 800 - 1.200 chữ.

Viết lại phỏng vấn

Khi đã có được thông tin từ cuộc phỏng vấn, bạn sẽ về nhà để viết. Đặc biệt bạn cần chỉnh sửa dàn bài. Trước khi đi phỏng vấn, bạn đã chuẩn bị một bảng câu hỏi có thể được xem như dàn bài rồi, nhưng về vẫn phải làm lại. Khi phỏng vấn bảng câu hỏi chỉ để tham khảo, để không lan man. Còn lúc phỏng vấn thật sự, một câu trả lời lại có thể dẫn đến một hoặc nhiều câu hỏi khác, không theo trình tự đặt ra ban đầu.

Lập dàn bài là nguyên tắc cần tuân thủ. Bài viết nào cũng cần dàn bài. Giống như xây nhà phải xây khung trước rồi mới dựng tường, ngăn phòng,... và trang trí nội thất được. Độc giả sẽ bực mình khi đọc phải những bài ý tứ lộn xộn. (Hãy tham khảo lại chương 2 về dàn bài.)

Nên lập dàn bài như thế nào? Nên theo thứ tự tầm quan trọng giảm dần. Ví dụ, người chưa có nhà ở quan tâm tới chuyện gì, khi biết tin về đề nghị gói cho vay mới dành cho người thu nhập trung bình. Bạn có thể vào bài với thông tin này.

Sau đó thì đến những câu hỏi nhằm phân tích. Cuối cùng, nên dùng một câu hỏi mở: *“Cảm nhận của ông, bà về chuyện này?”*

Bài về chân dung nhân vật thì sao? Chẳng hạn, bài về ông Đoàn Nguyên Đức. Cuộc đời ông có nhiều chuyện chìm nổi rất hấp dẫn. Nhưng không thể viết lan man hết mọi thứ mà cần chọn góc nhìn. Ví dụ, chuyện ông đầu tư nuôi bò đã nói ở trên. Hoặc tìm một góc nhìn khác về thú giải trí của doanh nhân này: câu cá, đọc sách...

Viết lan man cũng dẫn đến một kết quả: không gì đọng lại trong đầu độc giả. Chỉ những gì thật nổi bật họ mới nhớ.

Sử dụng cả những kỹ thuật về hành văn cho bài. Nếu đọc bài chân dung nhân vật trên báo, bạn có thể thấy chúng thường được viết với hơi hướm văn chương, nhưng không hư cấu.

Vì phỏng vấn là văn nói, khi viết lại bạn cần chú ý nhiều đến ngữ pháp, chính tả. Nhiều người viết xong không hề đọc lại để sửa nên bài đầy lỗi chính tả, dấu câu và ngữ pháp.

Tóm tắt

Phỏng vấn gồm ba dạng chính: lấy tin tức; thu thập ý kiến chuyên gia, người biết chuyện; và nhằm viết chân dung nhân vật.

Cần nghiên cứu người được phỏng vấn cùng chủ đề trước. Có thể qua Internet hoặc tại các thư viện. Về câu hỏi thì có hai loại: đóng (ai, cái gì, ở đâu, khi nào, tại sao, như thế nào), và mở, “*Ông, bà nghĩ gì về chuyện này?*”. Nhưng hạn chế dùng câu hỏi mở.

Cần chỉnh sửa dàn bài trước khi viết; cũng cần chú ý sửa ngữ pháp, chính tả sau khi viết.

Bài tập

I. Đọc một số bài phỏng vấn trên báo, phân tích cái hay, cái dở của mỗi bài. Từ đó soạn lại các câu hỏi để có thể phỏng vấn tốt hơn.

II. Chọn bất cứ đề tài nào, liên lạc với người bạn định phỏng vấn, và lên bảng câu hỏi (thông qua nghiên cứu). Sau đó đi hỏi và viết bài - hoặc dạng hỏi đáp hoặc dạng bài viết đơn thuần.

III. Tự hỏi mình về một vấn đề thời sự, ghi âm, và viết lại dựa trên phần ghi âm này (có thể lặp lại bài tập với những chủ đề khác).

Độc thêm

Dưới đây là bài viết từ cuộc phỏng vấn nhằm hỏi ý kiến một chuyên gia trong lĩnh vực công nghệ thông tin.

Thiết kế chip:

Không nên đầu tư tràn lan

Ngọc Trân (“Nhịp cầu Đầu tư” ngày 5 tháng 10 năm 2009)

Việt Nam cần đầu tư có trọng điểm đối với ngành thiết kế chip. Chip dùng trong giao thông và chip RFID có thể là một hướng đi cho Việt Nam.

Theo ông Ngô Đức Hoàng, Giám đốc Trung tâm Nghiên cứu và Đào tạo thiết kế Vi mạch (ICDREC), Việt Nam cần đầu tư có trọng điểm đối với ngành thiết kế vi mạch (còn gọi là chip), chứ không nên đầu tư tràn lan. Nhịp cầu Đầu tư đã trao đổi với ông xung quanh vấn đề này.

Việc thiết kế vi mạch ở Việt Nam đã bắt đầu như thế nào?

Ông Ngô Đức Hoàng: Từ những năm 1996-1997, đã có một số dự án nhỏ về thiết kế vi mạch tại các trường đại học, thường do các Việt kiều tài trợ. Nhưng chỉ đến khi Tập đoàn Intel xây dựng nhà máy kiểm định và đóng gói vi mạch tại Thành phố Hồ Chí Minh, Chính phủ Việt Nam mới nhận thấy tiềm năng của ngành này. Khó khăn lớn nhất lúc đó là đáp ứng nhu cầu của Intel về nguồn nhân lực. Từ sự thay đổi nhận thức đó, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh đã thành lập ICDREC.

Nhiệm vụ đầu tiên của Trung tâm là tập trung nguồn lực để làm ra sản phẩm nhằm chứng tỏ người Việt Nam hoàn toàn có thể bước chân vào ngành vi mạch. Chúng tôi đã thực hiện đề tài thiết kế chip SigmaK3, một loại chip cấp thấp 8 bit. Đề tài này được công bố vào đầu năm 2008. Đến nay, chúng

tôi đã làm thêm được 2 con chip 8 bit nữa, nhưng cũng chỉ mới dừng lại ở khâu thiết kế.

Trung tâm phải gửi mẫu thiết kế sang Mỹ để thực hiện phần sản xuất. Tại sao không gửi sang Đài Loan hay Singapore?

Ông Ngô Đức Hoàng: Chúng tôi không thể gửi đến một nhà máy lớn vì họ sản xuất hàng loạt với số lượng lớn. Đài Loan và Singapore thì chỉ có nhà máy lớn, trong khi chip mà chúng tôi thiết kế mới là sản phẩm mẫu. Do đó, chúng tôi đã đặt hàng MOSIS, một cơ quan trực thuộc Đại học Nam California (Mỹ). Cơ quan này sản xuất chip theo kiểu ghép nhiều thiết kế của nhiều nơi lại với nhau. Đưa cho cơ quan này sản xuất thì ít tốn kém hơn. Chúng tôi đã trả cho MOSIS khoảng 30.000 USD để làm 40 con chip mẫu.

Sau khi sản xuất chip mẫu thành công và tiến hành làm hàng loạt thì giá thành sẽ rất thấp. Sắp tới, chúng tôi sẽ nhận dự án sản xuất 150.000 chip theo yêu cầu của Ủy ban nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh với tổng kinh phí đầu tư gần 12 tỷ đồng. Khi đó, mới thực sự là sản xuất chip vì mục đích thương mại, sử dụng cho hầu hết các thiết bị điện dân dụng như máy giặt, máy điều hòa và cả thiết bị y tế như máy đo huyết áp. Hiện nay, chúng tôi cũng đã giới thiệu 3 ứng dụng của chip dùng để điều khiển đèn, máy giặt và phao hàng hải.

Dự kiến khi nào ICDREC sẽ đưa 150.000 con chip ra thị trường và giá bán là bao nhiêu?

Ông Ngô Đức Hoàng: Dự án 150.000 con chip sẽ được thực hiện vào năm 2010 với giá bán khoảng 3 USD/chip. Chip sẽ được sản xuất tại TMSC (Đài Loan). Đây là nhà máy sản xuất chip theo hợp đồng lớn nhất thế giới.

ICDREC sẽ có hai hướng đi. Một là quảng bá chip và khách hàng có thể mua về rồi tùy ý sử dụng. Hai là cung cấp giải pháp đến tận người tiêu dùng, tức là cung cấp bo mạch có gắn chip (chẳng hạn, để quản lý phao hàng hải). Chúng tôi có hai khách hàng tiềm năng là ngành đường sông và đường bộ.

Cách đây 20-30 năm, Đài Loan và Hàn Quốc đã thúc đẩy đầu tư vào ngành vi mạch điện tử và nay thì họ đã hưởng lợi. Ông có đề xuất gì để phát triển ngành chip tại Việt Nam?

Ông Ngô Đức Hoàng: Nói đến Đài Loan, người ta sẽ nghĩ đến màn hình tinh thể lỏng và chế tạo chip. Còn nói đến Hàn Quốc, người ta nghĩ đến sản xuất chip bộ nhớ RAM dùng cho máy tính. Và Việt Nam cũng phải xác định lĩnh vực cần chú trọng đầu tư, tức chọn ngành mũi nhọn, chứ không nên đầu tư tràn lan. ICDREC đang đề xuất chọn chip ứng dụng trong giao thông và chip RFID (nhận dạng bằng vô tuyến) để đầu tư trong vòng 5 năm tới với kinh phí khoảng 200 tỷ đồng.

Hiện nay, để nhận dạng sản phẩm, người ta dùng mã vạch. Nhưng xu hướng mới là dùng chip RFID vì mã vạch không thể chứa đủ thông tin và dễ bị làm giả. Trái thanh long xuất khẩu, chẳng hạn, khi dùng chip RFID thì có thể biết được thanh long do vườn nhà ai trồng, nhiệt độ là bao nhiêu trong quá trình vận chuyển. Loại chip này cũng có thể được gắn vào chứng minh nhân dân hay hộ chiếu để quản lý thông tin cá nhân.

Hiện nay, tại Việt Nam, có trường nào quan tâm đến ngành vi mạch không?

Ông Ngô Đức Hoàng: Kể từ năm nay, Đại học Bách khoa Thành phố Hồ Chí Minh đã chuẩn bị cho sinh viên ngành điện tử đến năm 2011 thì có thể chọn theo học ngành vi mạch. Ngay từ bây giờ, chúng tôi đã bắt đầu biên soạn giáo trình cho lớp học đó. Hiện tại, Đại học Khoa học Tự nhiên Thành phố Hồ Chí Minh đã đào tạo cao học (2 năm) ngành này với học phí 1.500 USD/khóa (khoảng 27 triệu đồng). Khóa học do Giáo sư Đặng Lương Mô chủ trì, cùng với sự tham gia của các giáo sư nước ngoài. Tuy nhiên, mỗi năm cũng chỉ có khoảng 20 sinh viên theo học. Đại học Quốc gia Hà Nội cũng đã để ý đến ngành vi mạch và đang hợp tác với chúng tôi.

Về ông Ngô Đức Hoàng

- ▶ Ông Hoàng, ngoài việc phụ trách Trung tâm Nghiên cứu và Đào tạo Thiết kế Vi mạch, còn là giảng viên bộ môn Điện tử của Đại học Bách Khoa Thành phố Hồ Chí Minh.
- ▶ Ông là chủ nhiệm nhóm thực hiện đề tài nhận dạng vân tay và khuôn mặt (2006), nghiên cứu thiết kế lõi IP và chế tạo thử nghiệm chip 8-bit RISC SigmaK3 (2008), khảo sát nhu cầu nhân lực thiết kế vi mạch và xây dựng chương trình đào tạo chuyên viên thiết kế vi mạch (2008) của Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.
- ▶ Ông tốt nghiệp thạc sĩ ngành Điện tử (Đại học Khoa học Tự nhiên Thành phố Hồ Chí Minh) và thạc sĩ Toán giải tích ứng dụng (Đại học Bách khoa Thành phố Hồ Chí Minh). Ông cũng từng thực tập về thiết kế vi mạch tại Đại học Hosei (Nhật).

Góc nhìn về một con người, viết lại từ một cuộc phỏng vấn.

Yêu Sài Gòn kiểu Pháp

Ngọc Trân (Nhịp cầu Đầu tư, ngày 17 tháng 1 năm 2013)

Du khách đến Thành phố Hồ Chí Minh chủ yếu để hòa mình vào không khí ồn ào náo nhiệt, ít ai chú ý đến các kiến trúc cổ trầm mặc nằm rải rác khắp thành phố, những nơi đã ghi lại các dấu ấn hình thành và phát triển của Sài Gòn xưa. Tuy nhiên, ngay cả những người sinh ra và lớn lên ở đây cũng chưa hiểu hết lịch sử và ý nghĩa của những kiến trúc này.

Brice Coutagne, một người Pháp, đã say mê nghiên cứu, tìm hiểu về lịch sử thành phố, từ đó thiết kế nên một chương trình du ngoạn dành cho du khách

muốn khám phá Thành phố Hồ Chí Minh dưới góc nhìn lịch sử. Anh cũng là hướng dẫn viên của chương trình.

Rong ruổi khắp nơi

Brice đến Việt Nam cách đây hơn 10 năm và bắt đầu bằng việc dạy tiếng Pháp. Công việc yêu cầu anh phải di chuyển liên tục nhiều nơi, nên anh đã sắm một chiếc Honda Cub 50 phân khối để đi lại.

Anh đã rong ruổi khắp thành phố, từ quận 5 sang quận 3, lên Thủ Đức rồi quay lại quận 1. Chỉ trong vài tháng, anh đã khá thông thạo đường phố Sài Gòn.

Năm 2007, anh gặp François Xavier Landrin, bác sĩ Trung tâm Y tế Quốc tế và Viện Tim Thành phố Hồ Chí Minh. Vị bác sĩ này rất say mê lịch sử Việt Nam thời tiền thuộc địa. Ông đã viết một cuốn tiểu thuyết lịch sử mang tên Les Portes d’Annam (tạm dịch “Những cánh cửa An Nam”). Ông đã tặng Brice một cuốn. Và nó đã mở ra “cánh cửa” để anh đến với lịch sử Sài Gòn xưa, thúc đẩy anh tìm hiểu thêm và nảy ra ý tưởng tổ chức chương trình khám phá Thành phố Hồ Chí Minh dưới góc nhìn lịch sử.

Khi tham gia chương trình, du khách sẽ đi thăm các kiến trúc cổ, chủ yếu của quận 1, quận 3 và quận 5; nghe kể về lịch sử của chúng cùng những câu chuyện liên quan.

Brice không hề quảng cáo chương trình du lịch đặc biệt này. Những người từng đi với anh đã truyền miệng nhau, từ đó những người khác tìm đến. Hiện nay, dù đã ngừng việc làm du lịch cả năm rồi nhưng, anh cho biết, thỉnh thoảng vẫn có nhiều người gọi điện hỏi.

Để làm cho chương trình thêm phong phú, Brice còn in cả ảnh, tranh cũ của các kiến trúc cổ để, theo anh, mỗi khi đến đâu đều có thể nói “đây là hồi xưa, nay thì như thế này”. Anh thường lấy tranh, ảnh từ internet và việc làm tư liệu này đã ngốn mất của anh từ 6 đến 8 tháng. “Lúc đầu tôi chỉ có những

tấm ảnh nhỏ. Dần dần tôi tìm được ảnh mới và tài liệu công phu hơn để bổ sung”, anh cho biết.

Yêu nước Pháp nhưng...

Hiện nay, Brice đã chuyển sang làm việc cho một nhà máy sản xuất đồ gỗ nội thất. Đây là công việc toàn thời gian nên anh phải ngừng đi dạy và hướng dẫn khách du lịch. Một mặt, theo anh, vì muốn có tiền đều đặn để lo cho gia đình vì đã là cha của hai đứa trẻ. Mặt khác, anh cũng ngừng đi dạy vì thấy đam mê cạn dần. “Tôi có cảm giác sau 15 năm đi dạy, ngọn lửa trong tôi đang lụi dần. Không có gì tệ hơn một giáo viên tồi nên tôi đã ngừng lại trước khi đánh mất hoàn toàn động lực”, Brice tâm sự.

Chương trình Sài Gòn xưa

Chương trình khám phá lịch sử Sài Gòn xưa qua kiến trúc cổ bắt đầu trước cửa Bưu điện Trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh, xưa là Quảng trường Pigneaux de Béhaine. Từ đó, khách sẽ được hướng dẫn xem và giải thích về các kiến trúc cổ khác.

Tu viện Saint Paul de Chartres cũng nằm trong chương trình. Và Hội trường Thống Nhất, được xây dựng từ 1962 đến 1966 trên nền của Dinh Toàn quyền Đông Dương, cùng Tòa án nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh. Rồi du khách tiếp tục ra đường Nguyễn Huệ, tức đại lộ Charner thời Pháp thuộc, hình thành từ một con kênh được lấp đi hồi đầu thế kỷ XX.

Tiếp đến, họ sẽ qua quận 3, xem Tòa Tổng giám mục Thành phố Hồ Chí Minh. Sau đó, vào quận 5 dọc theo kênh Bến Nghé, trên đường đi họ sẽ ngắm nhìn những khu phố chia ô, một dạng kiến trúc tiêu biểu kết hợp phong cách Việt Nam và Trung Quốc.

Chương trình kết thúc ở quận 8, nơi có nét rất "Sài Gòn": đường hẻm. Trong những con hẻm ngoằn ngoèo, du khách sẽ thấy được cuộc sống hằng ngày của người dân thành phố.

Brice cho biết mỗi chuyến đi kéo dài từ 3-4 tiếng. Về giá cả, thì 20 USD nếu chỉ có 1 khách; 15 USD/khách nếu 2 khách; từ 3-5 khách, giá 10 USD/khách và tối đa chỉ đến 5 người. Tiền xe ôm hoặc taxi được tính riêng.

Nhưng anh cho biết có thể sẽ chỉ làm trong ngành gỗ vài năm rồi quay trở lại với du lịch lịch sử.

Tuy không còn làm hướng dẫn viên, nhưng thỉnh thoảng Brice vẫn dẫn khách đi xem các kiến trúc cổ của Thành phố Hồ Chí Minh, khi có người khẩn khoản đề nghị. Hiện có một số nơi đã thử làm chương trình theo cách của Brice, nhưng “nếu thiếu đi sự đam mê và chu đáo thì chúng cũng sẽ không thể tồn tại được lâu”, anh nói.

Khi được hỏi mình có dự định quay về Pháp hay không, Brice đã trả lời: “Không, quá trễ rồi! Tôi đã sống ở châu Á 15 năm. Tôi nhớ nước Pháp, gia

đình và bạn bè, nhưng nếu quay về tôi không biết làm gì cả”.

Anh nói thêm rằng mình yêu cuộc sống thường ngày sôi động của Thành phố Hồ Chí Minh và những con người thân thiện, rằng mình đã gắn bó với nơi đây, chẳng thể rời đi được. Có những điều tưởng chừng rất nhỏ nhưng lại càng khiến Brice cảm nhận được Thành phố Hồ Chí Minh là quê hương thứ hai của mình. “Tôi thường đi qua một số con hẻm những lúc hướng dẫn khách du lịch. Lâu dần người dân sống trong những con hẻm đó quen với tôi; mỗi lần tôi đi qua mọi người đều mỉm cười chào”, anh cho biết.

Chương 16

Viết theo hình tháp ngược

Bài kiểu hình tháp ngược tuân theo nguyên tắc sau: đưa ra kết quả, kết luận trước, vạch con đường dẫn tới kết quả, kết luận đó, cùng lý do bạn làm như vậy.

Viết theo hình tháp ngược không phải là kiểu viết chỉ xuất hiện trên các tờ báo; nó còn được sử dụng trên mạng xã hội cũng như những phương tiện truyền thông khác. Theo đó, thông tin quan trọng nhất của tin tức được đưa vào đoạn mở đầu, rồi đi xuống những chi tiết ít quan trọng. Như vậy ngay tại đoạn mở đầu, người viết đã cho độc giả một cái nhìn tổng quát về bài. Những đoạn còn lại thì được dùng để giải thích và mở rộng thêm cho đoạn mở đầu.

Viết kiểu này lợi cho chính người viết: tập được cách tư duy lôgic; biết chính, phụ; phân biệt vỏ với ruột. Nhờ vậy sẽ không bỏ qua thông tin quan trọng mà sa đà vào tình tiết phụ, vật vãn. Bạn cũng sẽ học được cách trình bày vấn đề gãy gọn (cần thiết cho nhiều loại công việc, chứ không chỉ cho viết lách). Và viết ngắn thì... đỡ mệt.

Viết như thế còn tạo thuận lợi cho độc giả: chỉ cần đọc tí cùng phần mở đầu, họ đã hiểu được bài. Và họ sẽ âm thầm cảm ơn mình. Viết kiểu từ đầu tới cuối, theo thứ tự thời gian, sẽ khiến độc giả mệt mỏi, vì thế có thể sẽ không đọc hết bài. Hoặc nhảy xuống dưới đọc cho lẹ. Cần quan tâm đến thói quen “đọc lẹ”. Vậy không nên để cho họ sốt ruột mà thốt lên: “*Chuyện chi mà hǎn không chịu nói lẹ ra đi!*”.

Hơn nữa, nhiều độc giả cũng hay đọc lướt.

Khi viết theo hình tháp ngược, bạn nên như họa sĩ, chỉ ghi những đường nét chính và nổi bật, bỏ qua chi tiết phụ và vụn vặt. Bố cục thường thấy của một

bài tin hình tháp ngược sẽ như sau:

- Đoạn 1: Phần khởi, tức mở đầu: Tóm tắt thông tin quan trọng nhất của sự kiện theo ý người viết, có hướng tới độc giả.
- Đoạn 2,3 và có thể cả 4: Thông tin diễn giải và mở rộng cho phần mở đầu.
- Các đoạn sau đó: Tư liệu phụ hoặc thông tin ít quan trọng.

(Có thể xem từ đoạn 2 trở xuống như thân bài.)

Chú ý: Bài theo hình tháp ngược không có kết luận. Phần mở đầu sẽ quyết định bố cục của bài. Nếu có thể, hãy dẫn nguồn ngay từ đầu bài.

Sau phần mở đầu - thường chỉ một hoặc hai câu ngắn gọn, phần thân bài bao giờ cũng gồm thông tin, chi tiết minh chứng, diễn giải cho phần mở đầu. Trong trường hợp bạn tường thuật phát biểu của ai đó, nếu phần mở đầu tóm tắt ý chính của phát biểu, phần thân bài phải đưa ra trích dẫn để minh chứng, giải thích cho ý chính đó.

Hoặc viết về người chết, trong phần mở đầu, bạn sẽ cho biết ai chết; phần thân bài nói rõ người đó chết ở đâu, tại sao và chết như thế nào.

Trong đoạn 2, 3, sẽ trích dẫn lời lẽ của người liên quan.

Đương nhiên, không phải bao giờ người viết cũng làm được như thế. Bởi có lúc thông tin không nổi bật, hoặc có khi vì thu thập quá nhiều thông tin nên không biết phân biệt chính với phụ.

Một ví dụ:

Hoa hậu thăm Hà Nội

Tạm biệt phố cổ Hội An, sáng qua (26.6), 81 người đẹp tham gia cuộc thi Hoa hậu Hoàn vũ 2008 đã đặt chân đến Hà Nội, chuẩn bị cho những hoạt

động dày đặc tại Hà Nội và Quảng Ninh.

Các hoa hậu tỏ ra rất thích thú khi được người dân Hà Nội chào đón nồng nhiệt ngay tại sân bay Nội Bài.

Buổi chiều, 81 người đẹp đã đến UBND Thành phố Hà Nội. Bà Ngô Thị Thanh Hằng - Phó Chủ tịch UBND Thành phố Hà Nội tiếp đón và có những món quà nhỏ tặng các người đẹp. Sau đó, các hoa hậu đã chia thành nhiều nhóm đi thăm các di tích Văn Miếu - Quốc Tử Giám, cầu Thê Húc, Hồ Gươm... Tại những nơi này, các người đẹp đều được người dân đón tiếp nồng nhiệt.

Về mặt kỹ thuật, tin trên viết rất kém. Nhưng vì nói về hoa hậu nên vẫn có người đọc. Nếu tìm trên mạng, sẽ thấy nhiều tin hoa hậu đi thăm chỗ này, chỗ nọ: Hoa hậu thăm Làng trẻ em SOS Hà Nội; Thí sinh hoa hậu hoàn vũ thăm Văn Miếu...

Dùng câu hỏi tham chiếu

Đối với mỗi bài tin, luôn phải đặt ra các câu hỏi tham chiếu và tìm câu trả lời cho những câu hỏi đó.

Hãy lập danh sách câu hỏi tham chiếu, để kiểm tra:

- What: Chuyện gì?
- Who: Ai?
- When: Lúc nào?
- Where: Ở đâu?
- Why: Tại sao?
- How: Như thế nào?

Người viết hay quên “tại sao” - do không hỏi; và “như thế nào” thì lúc có lúc không.

Sau khi viết những câu hỏi trên ra rồi, bạn cần chọn yếu tố quan trọng, nổi bật nhất trong số các thông tin tìm được để viết phần mở đầu. Đây là động tác chọn thông tin chính. Và cần tóm tắt thông tin này lại.

Bất cứ sự kiện, vụ việc nào cũng bao gồm thông tin chính, thông tin phụ; bạn cần tập phân biệt chúng cho thật rõ ràng. Có lẽ đây là điều quan trọng nhất trong tư duy viết lách.

Như vậy phần mở đầu sẽ tóm tắt sự kiện, vấn đề mình muốn đưa, nhưng có hướng tới bạn đọc (cần tự hỏi: Họ quan tâm không? Hoặc: Tại sao họ phải

quan tâm?). Cũng có thể xem đây như ý chính của bài được trình bày một cách nhanh, gọn, kiểu “*chuyện chi nói lẹ ra đi*”.

Tóm tắt là viết ngắn, trực tiếp, chỉ đưa vào vừa đủ chi tiết để cho độc giả biết một cách tổng quát về sự kiện. Nó giống như phần nêu dàn bài. Dựa vào đó, ở các đoạn sau, bạn sẽ khai triển thông tin diễn giải, làm rõ thêm cho thông tin chính. Và theo thứ tự tầm quan trọng giảm dần. Còn có thể xem phần mở đầu như lời hứa; và bạn sẽ thực hiện lời hứa đó trong các đoạn sau. Muốn làm được như vậy, cần tự hỏi: Sự kiện này là về cái gì? Chuyện chi nổi bật ở đây? Thông tin quan trọng nhất trong đó?

Thật ra, trong đời sống, không thiếu những lúc bạn nói đúng y như vậy. Chẳng hạn, khi kể lại chuyện gì đó đã trông thấy: “*Xe tông, hai người chết*”. Cả chuyện đau thương của gia đình: “*Ba chết rồi, anh ơi!*”.

Như thế, đoạn mở đầu là phần quan trọng nhất; nó ấn định nội dung của những đoạn còn lại. Bởi chúng sẽ diễn giải, làm rõ thêm ý chính, theo thứ tự tầm quan trọng giảm dần. Tức đoạn mở đầu nói gì, các đoạn sau sẽ nói lại hết những chi tiết hơn.

Bài dài thì còn có thể thêm các thông tin phụ, thông tin nền. Thường khi cần cắt, bạn sẽ cắt từ dưới lên; cắt tới đâu bài vẫn còn đủ nghĩa tới đó.

Đối với loại bài này, dù ngắn hay dài, cũng chỉ trình bày thông tin thu thập được, trong đó có ý kiến của những người liên quan (không phải của người viết). Và bạn chỉ sự việc ra chứ không kể lể.

Muốn không bị lẫn lộn, bạn cần phân biệt những gì mình nghĩ ra - không phải thông tin - với thông tin. Và muốn có thông tin thì phải “tư duy bằng chân”, tức phải săn tìm.

Mở bài kiểu tóm tắt

Phần mở đầu tóm tắt thường đề cập đến:

Ai đã nói chuyện gì (nhưng đôi khi, đó chỉ là một ý kiến), đã làm hay đã trải qua chuyện gì? Hoặc: Chuyện gì đã xảy ra?

Ví dụ, một người quan trọng, nổi tiếng (hoặc đại diện một cơ quan, tổ chức) nói điều gì đó đáng chú ý (Ai thế? Chuyện gì?):

Ông Nguyễn Thanh Toại, Phó Tổng Giám đốc Ngân hàng ACB, cho biết, trong số 190 đơn khiếu nại về sự cố sập mạng sàn vàng, ACB đã giải quyết dứt điểm 78 trường hợp.

Người nổi tiếng làm chuyện gì đó (cũng là ai, chuyện gì);

Bill Gates đã rời khỏi Microsoft.

Người nổi tiếng trải qua chuyện gì (tiếp tục ai, chuyện gì):

Thủ tướng Thái Lan và bảy thành viên nội các đã vượt qua được cuộc bỏ phiếu bất tín nhiệm.

Chuyện gì xảy ra đáng quan tâm:

Dịch tiêu chảy đang tái phát mạnh ở một số tỉnh phía Bắc.

Xăng dầu chảy lậu qua biên giới Campuchia.

Nên viết một câu tóm tắt chừng 20 chữ, tối đa 35 chữ; có lúc hai câu. Người bình thường chỉ cần 20 chữ thì đã hiểu sơ nội dung bài.

Đoạn mở đầu như thế cũng cần cho biết những gì sẽ được bày trong những đoạn sau đó, theo thứ tự tầm quan trọng giảm dần. Có thể ví cách mở đầu này như bàn đạp để người viết vào những đoạn sau.

Một ví dụ:

Sự cố sập mạng sàn vàng:

Có 78 đơn khiếu nại của khách hàng được giải quyết

Chiều qua (26-6), ông Nguyễn Thanh Toại, Phó Tổng Giám đốc Ngân hàng ACB, cho biết trong 190 đơn khiếu nại của nhà đầu tư từ sự cố sập mạng sàn vàng ACB đã giải quyết dứt điểm 78 trường hợp.

Cụ thể, 7 trường hợp tài khoản của nhà đầu tư bị sai số dương đã được điều chỉnh lại. 71 trường hợp khác ngân hàng chấp nhận mua lại vàng với giá 18.830.000 đồng/lượng.

Có 32 trường hợp nhà đầu tư đồng ý bán lại vàng với giá 18.830.000 đồng/lượng nhưng Ngân hàng ACB đang xem xét vì những tài khoản này có biến động. 80 đơn khiếu nại còn lại về nhiều nguyên nhân khác sẽ được xem xét, giải quyết trong ngày 27-6.

Có thể thấy phần mở đầu tóm tắt đã được khẳng định thêm bằng thông tin diễn giải ở đoạn 2, 3, theo thứ tự tầm quan trọng giảm dần. Nhận xét thêm: Đúng ra cần có thêm lời của nhà đầu tư, chừng một, hai câu. Và cần giải thích cho độc giả về “sai số dương”.

Nhưng đừng viết như dưới đây. Đoạn mở đầu đặc ngột các con số, khó đọc mà lại không rõ ràng. Khi tí nói giảm, đoạn mở đầu cần cho biết ngay là giảm bao nhiêu; thật ra tí cũng phải thế, nhưng cô đọng hơn. Muốn làm được vậy, nên viết bài trước, giật tí sau.

Ngày đầu tiên áp dụng quy định mới về ngoại tệ:

Giá USD không chính thức giảm

Trong ngày 27-6, cùng với mở rộng biên độ, Ngân hàng (NH) Nhà nước đã tăng tỷ giá ngoại tệ liên NH thêm 65 đồng đạt 16.516 đồng/USD. Với mức giá này và biên độ $\pm 2\%$, giá bán USD do các NH niêm yết là 16.846 đồng/USD, tăng thêm 230 đồng/USD so với ngày 26-6.

Cũng trong ngày 27-6, ngày đầu tiên áp dụng các quy định mới của NH Nhà nước về ngoại tệ, giá mua bán ngoại tệ đều giảm mạnh, về gần với tỷ giá chính thức.

Những điều lưu ý

Khi viết bài theo kiểu hình tháp ngược, cần chú ý thêm:

- Không nêu ý kiến riêng. Nếu muốn hãy viết bài bình luận.
- Tập viết tóm tắt (có thể trong đầu mình trước). Sau khi rời một sự kiện, chẳng hạn, một buổi biểu diễn ca nhạc, cần tự hỏi ngay: Cái gì hay nhất, hấp dẫn nhất? Nếu rời tòa án thì việc tuyên án ra sao, có gì lạ không? Nghe ai nói gì cũng tự hỏi, xem thử, trong số những chuyện họ đề cập, chuyện nào đáng để viết nhất. Nhưng đừng quên tự hỏi liệu độc giả quan tâm hay không. Vì thế hãy tự hỏi thêm: Họ cần biết không và cần biết những gì? Và cần biết ra sao?
- Vào bài bằng cách tóm tắt ý chính, thông tin quan trọng nhất.
- Không suy diễn. Ý kiến và suy diễn giống như rượu đế là bạn đồng hành nguy hiểm.
- Luôn phối kiểm thông tin.
- Luôn trích dẫn nguồn tin. Lời nói của người trong cuộc bao giờ cũng hấp dẫn.
- Và, cuối cùng, đừng quên hướng tới sự công bình. Trích lời của hai phía đối nghịch nhau; thêm ý kiến người ngoài cuộc (như chuyên gia) thì càng tốt.

Nếu không gặp được người bị tấn công, chỉ trích, cần cho biết đã tìm gặp họ nhưng không được. Hoặc phỏng vấn thêm vài ba người ngoài cuộc để họ nói về việc đó; nên tìm người nói thuận lợi cho bên bị tấn công. Hãy để độc giả tự rút ra kết luận.

Một ví dụ về công bình - người bị tấn công được cho nói lại:

Cựu Phó Thủ tướng Malaysia bị tố cáo quan hệ đồng tính

Đây là lần thứ hai ông Anwar Ibrahim bị cáo buộc có quan hệ đồng tính với cấp dưới. Cách đây 10 năm, ông Anwar đã phải hứng chịu một cáo buộc tương tự, rằng ông đã quan hệ đồng tính với người lái xe của ông.

Ông Anwar đã bác bỏ cáo buộc trên là những lời bịa đặt. Ông cho rằng đây là những lời thêu dệt hòng làm mất uy tín của ông.

“Họ đã dùng cách thức tương tự để chống lại tôi như cách đây 10 năm sau khi bị ép buộc đưa ra các chứng cứ giả” - ông Anwar phát biểu.

Một ví dụ khác:

Trợ lý Tổng thống Hàn Quốc bị nghi ngờ “đạo văn”

Hãng thông tấn Yonhap cho biết ngày 23-6, ông Cheong Jean-gon, người tuần trước được bổ nhiệm làm Trợ lý cấp cao của Tổng thống Lee phụ trách các chính sách giáo dục, khoa học và văn hóa, đã yêu cầu văn phòng tổng thống ngừng thực hiện quyết định bổ nhiệm sau khi có tin nói rằng ông từng “đạo văn”.

Là Giáo sư Đại học Hanyang, ông Cheong Jean-gon cho rằng danh dự của ông đã bị bôi nhọ sau khi một số tạp chí cáo buộc ông đã nhiều lần sao chép một phần hoặc toàn bộ luận văn của người khác, những luận văn đã xuất hiện trong nhiều tác phẩm xuất bản bằng tiếng Hàn.

Bài dưới đây thì không công bình, cân bằng vì chỉ nghe và đứng về một phía.

Ngư dân đánh nhau trên biển

Ba người bị trọng thương, năm người bị bắt làm con tin sau một vụ va chạm giữa hàng chục chiếc tàu đánh cá của ngư dân Bình Định và ba tàu đánh cá của ngư dân Thừa Thiên - Huế xảy ra ngày 21.6.

Chiều 23.6, tiếp xúc với phóng viên báo..., anh Đỗ Thanh Hùng cho biết khoảng 2 giờ ngày 21.6, tàu của anh mang số hiệu 0736-TTH cùng hai tàu khác (cùng ở Phú Vang) là 0225 và 0748 đang đánh cá trên biển Thừa Thiên - Huế thì xuất hiện hai tàu đánh cá già cào cao tốc của ngư dân Bình Định hoạt động gần khu vực tàu các anh.

Do bị vướng lưới tàu của ngư dân Thừa Thiên - Huế nên tàu Bình Định đã cắt xé bỏ. Anh Hùng cùng các ngư dân khác lập tức yêu cầu phía tàu Bình Định đền bù. Phía tàu Bình Định không chịu và bỏ chạy. Ba tàu gồm 18 ngư dân Thừa Thiên - Huế lập tức đuổi theo. Sau gần hai giờ, tàu mang số hiệu 0748-TTH do chặn đầu một tàu Bình Định nên bị đâm thẳng vào gây hư hại nặng. Riêng tàu Bình Định bị vỡ, chìm xuống đáy biển nhưng không có ai bị nạn.

Vụ việc trở nên căng thẳng sau khi có gần 20 tàu “đồng đội” của ngư dân Bình Định đến ứng cứu. Ba tàu của phía anh Hùng bị truy đuổi. Đến gần 10g sáng cùng ngày, ba tàu của anh Hùng bị bủa vây, 18 ngư dân tàu Thừa Thiên - Huế bị bắt và trói lại đưa lên tàu Bình Định. “Họ dùng gậy, đá đánh tới tấp. Ba anh em tui tui bị thương nặng do bị đánh bằng đá, tuýp sắt” - anh Hùng kể.

Theo ông Trần Quang, một nhà giáo dạy báo chí, khi viết theo hình tháp ngược, cần nhớ thêm những quy tắc sau:

- Tìm kiếm chứ không phát minh (tức không dùng cái đầu thông minh để chế thêm ra);
- Cô đọng, không cắt xén;
- Miêu tả, không phán đoán;

- Tường trình, không dạy dỗ;
- Viết về cái đã xảy ra, không viết về cái mình mong muốn.

Cấu trúc hình tháp ngược trông có vẻ đơn giản. Thật ra bạn cần dày công tập luyện mới áp dụng được thuần thục cấu trúc này.

Tóm tắt

Viết theo hình tháp ngược tuân theo nguyên tắc: Đưa ra kết luận trước, vạch con đường dẫn tới đó, và lý do tại sao mình kết luận như vậy. Thông tin quan trọng nhất sẽ được đưa vào ngay đoạn mở đầu (đoạn 1), rồi đi xuống các chi tiết (đoạn 2,3 hoặc 4...).

Khi viết kiểu này, bạn cần trả lời các câu hỏi: Chuyện gì? Ai? Lúc nào? Ở đâu? Tại sao? Như thế nào? Cũng cần công bình: trích dẫn lời lẽ của cả hai bên đối nghịch nhau. Bài viết theo cấu trúc hình tháp ngược không có phần kết luận.

Kiểu viết này tạo thuận lợi cho cả người viết, người biên tập lẫn người đọc.

Bài tập

I. Đọc một số bài tin trên báo, phân tích xem chúng có được viết theo hình tháp ngược. Nếu không thì viết lại cho đúng với bố cục chuẩn của mô hình này.

II. Tóm tắt một báo cáo bất kỳ của một tổ chức hoặc công ty, để từ đó viết bài theo hình tháp ngược.

III. Tự viết bài theo kiểu hình tháp ngược; có thể chọn bất cứ chủ đề nào.

Đọc thêm

Để tránh cảnh ngồi cắn bút

Phần khởi, tức mở đầu, là phần quan trọng nhất của bài. Nó có thể lôi kéo độc giả vào bài hoặc đẩy họ đi chỗ khác.

Không phải lúc nào cũng có thể viết được phần khởi một cách tròn trịa. Nếu viết chưa được, bạn nên tạm ngưng và tìm cách vượt qua cản ngại. Cách vượt như sau: lọc ra điểm thú vị nhất trong thông tin thu thập được, tập trung suy nghĩ vào đó. Ghi vài từ hoặc một, hai câu về điểm thú vị đó, giống như cách bạn thuật chuyện cho bạn bè nghe. Rồi chuyển sang viết phần còn lại của bài.

Như thế, bạn chỉ mới phác thảo phần khởi. Nhưng cứ để đó đã. Sau khi viết xong phần thân bài, bạn mới nên quay lại trau chuốt phần khởi, gắn nó vào toàn bài. Có thể sửa chữa đôi chút phần thân bài, nếu thấy cần, để cho tất cả đều liền lạc.

Thoát khỏi cản ngại theo cách vừa giới thiệu ở trên hẳn tốt hơn việc cứ tiếp tục vật lộn với phần khởi. Càng níu kéo, bạn càng bị áp lực; thậm chí sẽ viết không ra bài.

Nếu thực sự gặp khó khăn khi viết phần khởi, có nghĩa bạn không hiểu rõ sự kiện. Cần đặt thêm những câu hỏi sau: Thịt da của sự kiện là gì? Thông tin chính hoặc quan trọng nhất nằm ở đâu? Lắm khi nhờ hỏi như vậy mà phần khởi có thể tự động hình thành.

“Nha Trang sẽ có bãi tắm đêm vào năm 2015” Và “Hai chiếc xe khách chạy ngược chiều đụng nhau trên Quốc lộ 1A khiến 10 người chết và 11 người bị thương”.

Trong hai trường hợp trên, điểm chính của bài thật hiển nhiên. Nhưng nhiều lúc nó lại không rõ ràng như thế.

Thình thoảng, bạn cần suy nghĩ kỹ hơn để tìm ra điểm chính của sự kiện. Nếu tường thuật bài nói chuyện của giám đốc một công ty, thì đâu là điều quan trọng nhất mà ông ta đưa ra? Đó là phần khởi tự nhiên nhất. Nếu tường thuật kết quả của một cuộc họp bầu hội đồng quản trị, thì ai đã được bầu? Có gì đáng ngạc nhiên không trong việc bầu bán? Đó cũng là phần khởi tự nhiên.

Dưới đây là một bài tin theo hình tháp ngược của tác giả sách này. Để viết bài, tác giả đã sử dụng một thông báo liên quan đến việc tổ chức đường hoa, đường sách Tết Ất Mùi 2015

cùng thông tin bổ sung trên báo chí về đường hoa. Bài không khan nhưng hữu ích.

Cấm xe đường Hàm Nghi, trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh

Xe cộ sẽ bị cấm lưu thông trên đường Hàm Nghi cùng một số con đường trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh và khu vực lân cận, để tổ chức Đường Hoa và Đường Sách Tết Ất Mùi 2015.

Theo một thông báo của Sở Giao thông Vận tải thành phố Hồ Chí Minh, xe hơi sẽ bị cấm chạy trên đường Hàm Nghi, từ vòng xoay Quách Thị Trang đến đường Tôn Đức Thắng, từ 7 giờ ngày 6.2 đến 6 giờ ngày 23.2. Còn đoạn đường hỗn hợp từ vòng xoay Quách Thị Trang đến đường Tôn Đức Thắng sẽ cấm tất cả các loại xe lưu thông từ chiều 16.2 đến sáng 23.2.

Tất cả các loại xe sẽ không được vào đường Phó Đức Chính, đoạn từ Lê Thị Hồng Gấm đến Hàm Nghi, từ 17 giờ đến 21 giờ ngày 16.2. Việc dừng xe, đậu xe cũng không được phép trên toàn con đường Phó Đức Chính từ 6 giờ đến 24 giờ của ngày 6.2 cho đến ngày 23.2.

Từ 17 giờ ngày 16.2 đến 6 giờ ngày 23.2, các loại xe sẽ bị cấm lưu thông trên các con đường sau: Nam Kỳ Khởi Nghĩa - đoạn từ Huỳnh Thúc Kháng đến Nguyễn Thái Bình; Pasteur - đoạn từ Nguyễn Công Trứ đến Huỳnh Thúc Kháng; Tôn Thất Đạm - đoạn từ Nguyễn Công Trứ đến Huỳnh Thúc

Kháng; hồ Tùng Mậu - đoạn từ Nguyễn Công Trứ đến Hải Triều; và Hải Triều - đoạn từ hẻm số 2 Hàm Nghi đến Hồ Tùng Mậu.

Bến xe buýt phía trước chợ Bến Thành sẽ tạm ngưng hoạt động trong thời gian diễn ra lễ khai mạc đường hoa, đường sách từ 17 giờ đến 21 giờ ngày 16.2. Sở Giao thông Vận tải Thành phố Hồ Chí Minh sẽ điều chỉnh lộ trình xe buýt không đi qua khu vực tạm dừng lưu thông trong suốt thời gian lễ hội, và sẽ thông báo lộ trình mới trong thời gian tới.

Tuy nhiên, theo thông báo trên, người dân sống trong khu vực các con đường tạm dừng lưu thông sẽ được quyền chạy xe về nhà, nhưng cần tuân theo hướng dẫn của lực lượng điều tiết giao thông.

Mười một năm liền, đường hoa nhân Tết Âm lịch tại Thành phố Hồ Chí Minh luôn được tổ chức trên đường Nguyễn Huệ. Nhưng nay do con đường này được sửa chữa nên lãnh đạo Thành phố đã quyết định tổ chức tại đường Hàm Nghi gần đó.

Do vậy năm nay đường hoa sẽ tạm mang tên gọi “Đường Hoa Thành phố Hồ Chí Minh”. Đường Sách Tết Ất Mùi 2015 cũng sẽ được tổ chức trên đường Hàm Nghi.

Đường hoa, đường sách sẽ khai mạc đón khách kể từ tối ngày 16.2, tức 28.12 âm lịch, đến hết ngày 22.2, tức mừng 4 Tết.

Ghi chú: Có thể mở rộng bài này với những thông tin mô tả đường hoa, đường sách cùng thông tin phụ về việc giữ xe, phủ sóng wifi công cộng miễn phí tại đây, bắn pháo hoa đón chào năm mới...

Chương 17

Giật tít cho thu hút

Trong một thế giới tràn ngập thông tin, làm thế nào để bài viết của bạn thu hút được sự chú ý? Nội dung hay chỉ chiếm một phần mà thôi; bạn cần một cái tít cực kỳ hấp dẫn nữa.

Các tờ báo và công ty truyền thông thường dựa vào bốn yếu tố nhằm cuốn hút độc giả vào bài, theo thứ tự sau:

- Ảnh hoặc hình minh họa;
- Tít;
- Sa-pô, tức dẫn nhập, và trích dẫn hoặc những yếu tố

làm nổi bật hay bổ sung thông tin tương tự;

- Phần khởi, tức đầu bài.

Nhưng đối với bài của bạn, tít khá quan trọng. Thế mà ít người chịu bỏ công sức vào việc rút tít. Đa số chỉ làm qua loa, không dành nhiều thời gian để suy nghĩ nhằm tìm ra tít hay. Họ cho rằng nó chỉ nhằm thêm mắm thêm muối cho bài. Quả thật sai lầm.

Tít là “món khai vị ngon”. Nếu nó không gây ấn tượng với độc giả, bạn đã đánh mất cơ hội vàng khó xuất hiện trở lại để chinh phục họ.

Theo Simon Edelstyn, phóng viên của trang TheGuardian.com, “từ xưa đến nay, nhà báo luôn hiểu rõ tiềm năng và sức hút mạnh mẽ của một cái tít ấn tượng. Điều này lại càng đúng hơn bao giờ hết trong kỷ nguyên bùng nổ thông tin kỹ thuật số, khi độc giả quyết định đọc hay lướt qua bài báo chỉ trong tích tắc. Thật uổng công nếu bạn đầu tư nhiều thời gian vào việc lên kế

hoạch và sáng tạo ra nội dung của bài rồi chỉ để độc giả bỏ bài vì tí không bắt mắt”.²²

David Ogilvy, chuyên gia quảng cáo lừng danh, từng nhận xét, khi đặt tí xong, bạn đã tận dụng được 80 xu trên 1 đô la rồi (ý nói đã thành công đến 80%).

Trên thực tế, nếu viết và đưa bài lên mạng như nhiều các cây bút khác, bạn phải nhờ đến tí - phần giới thiệu chính của bài, vì độc giả thường truy cập qua Google hay trang chủ của bạn bằng cách đánh một vài chữ liên quan đến nội dung họ quan tâm. Và cứ 10 độc giả thì có 8 đọc tí nhưng chỉ 2 người đọc hết bài.²³

Theo Peter Koecheley, người đồng sáng lập trang Upworthy, những cuộc khảo sát về tí cho thấy lượng truy cập Upworth có thể dao động và lên đến tận 500% nếu bài được giật tí cực kỳ hấp dẫn. “Tít là cơ hội đầu tiên để người viết tiếp cận độc giả, những con người bận bịu trăm công nghìn việc và không có thì giờ quan tâm đến bình đẳng nam nữ, biến đổi khí hậu hay điều lệ của một cuộc bầu cử”, ông nói.²⁴

Vậy bạn nên bắt đầu và kết thúc mỗi bài với câu hỏi: “Liệu tí như thế này có thúc đẩy tôi đọc tiếp?”. Nếu không, thì đừng đưa nó lên mạng (hoặc gửi cho một tờ báo). Hãy viết cho được một cái tí ngon lành. Như thế nhiều độc giả sẽ bị thu hút, và tờ báo sẽ chú ý đến bài của bạn hơn.

Một số người viết lách cho rằng tí còn quan trọng hơn bài. Vì cuối cùng sẽ chẳng ai biết được bài hay đến đâu nếu không ai đọc nó cả. Và bạn cũng cần hướng tới độc giả, làm cho họ thấy qua tí rằng dường như bài được dành riêng cho họ.

Bạn còn phải linh hoạt với bài đưa lên mạng: nó không chỉ đòi hỏi sự sáng tạo và độc đáo, mà còn phải đạt chuẩn SEO (tối ưu hóa cho công cụ tìm kiếm), tức bao gồm những từ khóa giúp bài dễ xuất hiện trên các công cụ tìm kiếm.

Từ lâu nay SEO đã trở thành tiêu chí hàng đầu trong cuộc chiến tiếp thị trên mạng. Điều đó có nghĩa bạn phải viết để thu hút cả con người lẫn công cụ kỹ thuật số thông qua việc dùng từ khóa phù hợp và được tối ưu hóa. Chúng không chỉ thu hút độc giả, mà còn lợi dụng thuật toán của Google để đẩy bài lên đầu danh sách kết quả tìm kiếm.

Tít nhiên, tối ưu hóa tít cũng chỉ là một phần của chiến lược SEO.

Kết quả cuối cùng phải là một cái tít mà ai đọc qua cũng phải kích chuột vào. Dù công nghệ luôn trên đà thay đổi, nghệ thuật đặt tít hầu như vẫn như cũ: bắt đầu bằng việc tóm tắt nội dung bài. Tức tít phải phản ánh chính xác nội dung bài. Nó cũng cung cấp thông tin chính xác; đúng chính tả, dấu câu và ngữ pháp.

Khi thấy lỗi, độc giả sẽ cho rằng lỗi khác sẽ xuất hiện với mật độ tương tự. Họ sẽ băn khoăn rằng liệu có đáng để dành thời gian đọc một câu chuyện mà tít bị lỗi?

Bốn nhiệm vụ của tit

Tit tốt sẽ làm được bốn điều sau:

- Thu hút sự chú ý;
- Truyền đạt thông điệp;
- Lựa chọn độc giả;
- Lôi kéo họ vào bài.

Để tìm ra tit tốt, hãy tưởng tượng mình đang thuật lại nội dung và những gì thú vị nhất của bài cho một người bạn. Bởi vì hầu hết mọi người đều quen đọc lướt, tit của bạn chỉ có một khoảnh khắc ngăn ngủ để thu hút họ.

Bạn cần ngồi xuống và động não nhằm bắt mạch cảm xúc để tìm ra một cái tit gọn gàng và sinh động. Thường những cây bút chuyên nghiệp sẽ viết vài ba cái tit rồi thì cảm xúc mới tuôn trào; và những tit đầu không bao giờ là tốt nhất.

Đọc lại bài

Trước hết, bạn nên đọc lại toàn bộ bài nhằm nắm bắt nội dung để từ đó mà rút tít kiểu tóm tắt. Hãy tìm từ khóa, những ý, thông tin liên quan đến chủ đề hoặc những câu trích dẫn hấp dẫn. Đó cũng có thể là chất liệu để bạn làm tít.

Hãy viết sao cho dễ hiểu. Đơn giản vì như thế độc giả sẽ hiểu ngay bạn đang đề cập đến nội dung gì, để có thể nhanh chóng xác định liệu bài thú vị hay không, và nên đọc tiếp hay không. Thực ra, sẽ hay hơn nếu bạn giật được một cái tít bí ẩn khiến họ dừng lại và suy ngẫm.

Tuy nhiên, dù cho sự bí ẩn và khơi gợi trí tò mò là hay, bạn vẫn không thể để độc giả mò mẫm trong bóng tối, và không biết nên chờ gì từ chuyện do bạn kể. Tít cần chỉ rõ nội dung mà bài đề cập. Chẳng ai muốn kích chuột vào một cái tít mơ hồ. Nếu không biết bạn muốn nói gì qua tít, chắc chắn họ sẽ không phí thời gian đọc bài mà bạn đã tận tâm tận lực viết ra.

Ví dụ tít hay, tít dở:

Dở: Viết một bài hát

Hay: Làm thế nào để sáng tác bài hát của riêng bạn

Tít này cũng không tồi: Nghệ thuật kể chuyện - sức mạnh không tưởng trong kinh doanh

Nhưng nếu không nắm được mục đích của bài mình, có thể người viết chỉ đặt một cái tít nhằm chán: Làm thế nào để dùng nghệ thuật kể chuyện trong kinh doanh? Điểm mấu chốt ở đây như sau: trước khi đặt tít, bạn cần hiểu việc gì sẽ thúc đẩy độc giả đọc bài.

Quan tâm những từ đầu

Bạn chỉ có một phần tỷ giây để chớp được sự chú ý của độc giả. Hãy đưa ra trước những từ đắt giá nhất. Susan Steade, người phụ trách nội dung trang mạng của nhóm Bay Area News, nói ví von rằng một cái tit phải “kinh doanh trước, tiệc tùng sau”, tức trưng những từ khóa quan trọng trước rồi biến tấu ngôn từ sau.

Tin hay không tùy bạn, nhưng hai tit dưới đây cùng nói đến một chuyện:

- Bảy tháng sau, một món quà cho mẹ
- Một người đàn ông bị buộc tội giết đầu bếp nhà hàng X

Theo bạn tit nào sẽ khiến người đọc kích chuột nhiều hơn? Đó là tit đầu. “Món quà” ở đây ám chỉ sự nguôi ngoai của người mẹ sau khi một nghi phạm bị tòa tuyên án tội giết con trai của bà.

Tránh sự thừa thãi

Tit và câu đầu tiên, tức sa-pô hoặc phần khởi, không nên giống hệt nhau. Vì tit và câu đầu tiên của bài đi liền nhau nên sẽ rất thừa thãi và nhàm chán nếu chúng đều diễn tả cùng một ý.

Không chơi chữ

Phần lớn các ví dụ về chơi chữ trong báo chí đều không rõ ràng, đòi hỏi độc giả am hiểu về chủ đề liên quan. Và cứ 100 cái tit chơi chữ thì có đến 90 cái không thực sự độc đáo và lém lỉnh như người viết nghĩ.

Tìm từ đồng nghĩa

Khi đặt tit, luôn tìm những từ đồng nghĩa hay; sau đó dựa vào chúng để tìm ra những từ hay hơn nữa, và cuối cùng tìm được từ ưng ý nhất. Vậy bạn nên thường xuyên tra từ điển đồng nghĩa.

Dùng tên người nổi tiếng (và đội tuyển hay địa danh)

Giới làm báo chuyên nghiệp hiểu rõ giá trị của tin tức về người nổi tiếng. Chúng ta luôn bị người có tiếng tăm cuốn hút, và muốn đọc tin liên quan đến họ.

Ví dụ: *Michael Jackson đã từ trần*. Chỉ cần vậy cũng đủ khiến độc giả mua báo.

Đánh vào cảm xúc

Đánh vào cảm xúc độc giả có thể giúp cho bài thu hút sự chú ý của họ.

Nhưng đó phải là cảm xúc nảy sinh một cách tự nhiên từ câu chuyện chứ không phải bịa đặt.

Nếu tác phẩm của bạn là vở kịch kể về một hành động quả cảm, hãy nghĩ càng nhiều từ hoặc cụm từ thể hiện điều đó trong tit càng tốt. Tương tự, nếu bạn kể về một bữa tiệc vui, hãy xoáy sâu vào đó. Nhưng đừng lạm dụng và dùng từ ngữ sáo mòn.

Sử dụng con số

Tại sao nhiều người viết quảng cáo lại dùng những con số trong tit bài? Đơn giản vì chúng đem lại hiệu quả. Bắt đầu bằng một con số khiến tit trở nên nổi bật. Giống như việc mắt chúng ta bị lôi cuốn bởi những màu tương phản, chúng ta cũng bị thu hút khi một con số đứng cạnh những dòng chữ.

Và thường độc giả chỉ nhớ những con số thuộc hàng trăm, hàng ngàn, hoặc hàng trăm ngàn. Dầu vậy, đôi lúc những con số tối nghĩa như 19 hoặc 37 cũng thu hút được sự chú ý của họ.

Dùng danh sách

Danh sách sẽ giúp độc giả mừng tượng nội dung bài cũng như giúp họ đọc lướt bài dễ dàng hơn. Nhưng cũng nên lập danh sách cho độc đáo. Hãy dùng những cách sau:

- Nguyên nhân
- Nguyên tắc
- Thực tế
- Bài học
- Ý tưởng
- Cách thức
- Bí mật
- Mẹo vặt

Và không nên sử dụng những từ chung chung như “những điều” nếu bạn muốn được độc giả mến mộ.

Dùng tính từ, cụm tính từ thu hút

- Một số ví dụ:
- Không cần nỗ lực
- Điều luyện
- Vui vẻ
- Miễn phí

- Phi thường
- Cực kỳ cần thiết
- Hoàn toàn
- Kỳ lạ.

Dùng “Cái gì”, “Tại sao”, “Như thế nào” hoặc “Khi nào”

Những từ này luôn thúc đẩy độc giả đọc bài. Bạn nên thường xuyên sử dụng “tại sao” và “như thế nào, khi muốn thuyết phục hoặc kêu gọi độc giả thực hiện điều gì đó. Nhưng chỉ nên chọn hoặc một cụm từ thuộc loại này hoặc một con số. Dùng cả hai hiếm khi đạt hiệu quả.

Gắn với ngữ cảnh

Tít gắn vào một ngữ cảnh cụ thể là cách tuyệt vời để lôi cuốn sự chú ý của độc giả. Những cái tít như vậy còn giúp bạn gộp hai tít lại làm một, tức kết hợp hai yếu tố thành một.

Hai ví dụ:

- Tai nạn giao thông cận Tết: Trên xe là sự sống
- “Đạo báo”: Hội nhập rồi, phải tử tế thôi

Có thể thấy tít gắn liền với ngữ cảnh sẽ giúp bạn dễ dàng chia sẻ một quan điểm và củng cố quan điểm đó bằng thông tin nền. Công thức này giúp tít vừa bắt mắt, vừa cung cấp vừa đủ thông tin về nội dung bài.

Hứa một cách táo bạo

Bạn có thể hứa với độc giả, nói rằng họ sẽ thu được điều gì đó giá trị khi đọc bài. Chẳng hạn, hướng dẫn họ một kỹ năng nào đó; làm một chuyện hoàn toàn mới mẻ; giải mã một bí mật.

Mục đích là “khiêu khích” độc giả đọc bài. Nhưng không hứa vô tội vạ; cũng đừng quên thực hiện những gì đã hứa trong bài

Ví dụ: Bán nhà trong vòng một tuần: không khó

Kể nhiều, bán nhiều

Tít dài hơn 10 chữ với thông tin thực tế và có giá trị tin tức thường được đọc nhiều hơn tít ngắn. “Với tốc độ 97 km/giờ, tiếng ồn lớn nhất từ chiếc Roll-Royce đời mới là do chiếc đồng hồ điện tử”. David Ogilvy đã nghĩ ra tít này cho một bài quảng cáo nguyên trang 719 từ, và đã thành công trong việc thu hút người đang muốn mua xe.

“Kể càng nhiều, càng bán được nhiều” luôn đúng cho cả tít lẫn nội dung bài.

Sao chép tít hay

Tạo ra tít bom tấn, độc, hoàn toàn không dễ. Vì thế người làm quảng cáo chuyên nghiệp luôn dựa vào những công thức kinh điển về tít để viết tít mới.

Những tít sau luôn phù hợp cho mọi trường hợp:

- Làm thế nào để tiết kiệm 15% số tiền bảo hiểm ô tô trước ngày 20.11? (Số liệu chính xác, hạn chót, kích thích hành động)
- Làm thế nào để tăng gấp đôi doanh số trong việc kinh doanh trên Internet? (Số liệu chính xác)
- Bí quyết an toàn giảm tới 20 kg cho người thừa cân (Giải pháp cụ thể cho một vấn đề thường gặp)
- Khi bác sĩ cảm thấy tồi tệ, đây là điều họ sẽ làm (Kinh nghiệm chuyên gia, sự tò mò)

- Để trở thành tỷ phú trước tuổi 30 như Mark Zuckerberg (Con số liệu chính xác, thực tế)
- 10 lỗi hẹn hò khiến tất cả phụ nữ “bối rối” với bạn (Sự tò mò)
- Trắc nghiệm vui dành riêng cho Fan Kpop (Đối tượng cụ thể, sự tò mò)
- Họ đã cười nhạo khi tôi ngồi xuống cạnh cây đàn piano, nhưng khi tôi bắt đầu chơi... (Sự tò mò, sự bí ẩn)
- Bạn thân của tôi đã phải ghen tỵ sau khi tôi dùng phương pháp dưỡng da mặt đơn giản này (Sự tò mò, khoe khoang, phù phiếm).

Giờ hãy xem xét ba tí sau:

- Mẹo giật tí hàng đầu
- Làm thế nào để đặt tí hiệu quả
- Đại cương về đặt tí

Ví dụ cuối quả thật không hiệu quả vì dùng từ ngữ quá bình thường (và không đạt chuẩn SEO). Trong khi đó, tí thứ hai lại hiệu quả bởi từ khóa “làm thế nào” được sử dụng nhiều và Google ưu tiên đưa lên đầu các kết quả tìm kiếm. Trong tí đầu tiên, sẽ tốt hơn nếu sử dụng con số: *Tám mẹo giật tí hiệu quả nhất*.

Bạn cũng nên thử công thức sau:

Con số hoặc từ thúc đẩy + tính từ + từ khóa + lời hứa.²⁵

Ví dụ: về chủ đề “Tắm cho chó”, có thể viết bài với tí: *Làm thế nào để tắm cho một con chó*, hoặc *Tại sao tôi yêu thích công việc tắm cho chó*. Hoặc áp dụng công thức trên: *18 cách không thể tin nổi để tắm cho chó trong nhà*.

Với một ví dụ nghiêm túc hơn nhưng táo bạo - bán nhà trong một tuần, bạn có thể giật tít: *Làm thế nào để bạn có thể bán được nhà trong vòng một tuần..*

Bước rà soát cuối cùng

Không phải cứ tít bị lỗi là do người viết cầu thả. Tuy nhiên, ai ai cũng có thể mắc lỗi ngay cả khi đã chú tâm vào tít vì bỏ qua bước rà soát cuối cùng. Nên tự đặt những câu hỏi sau:

- Hấp dẫn nhưng phù hợp nội dung bài?
- Truyền đạt rõ ràng, nhanh chóng?
- Không từ thừa hoặc đa nghĩa?
- Đúng dấu câu, chính tả, ngữ pháp?

Chỉ cần trả lời “Không” cho một trong năm câu hỏi trên, bạn đã phải suy nghĩ và rút tít tiếp. Vì một “không” lại có thể đại diện cho quan điểm của hàng nghìn độc giả. Cần dừng lại để thực hiện bước rà soát cuối cùng này.

Tóm tắt

Bạn cần rút tít hay và phù hợp với nội dung bài, đặc biệt với bài đưa lên mạng. Nên tự hỏi rằng tít như thế có thúc đẩy mình đọc tiếp vào bài hay không.

Cũng cần dùng từ khóa thích hợp để bài lên đầu danh sách kết quả tìm kiếm của Google.

Luôn đọc lại bài để tìm ra tít kiểu tóm tắt là tít dễ hiểu nhất; nó cho biết rõ nội dung bài đề cập.

Luôn học hỏi các bậc thầy, dựa vào công thức kinh điển để viết tít.

Cuối cùng, cần rà soát một lần nữa, chủ yếu để xem mình còn mắc lỗi gì không.

Bài tập

I. Đặt títt cho những bài do chính bạn viết, năm ba títt cho mỗi bài; từ đó lựa chọn títt phù hợp nhất.

II. Đọc và lấy ra một số títt tồi trên trang bìa hoặc trang hai của một tờ báo ngày, viết lại sao cho hấp dẫn.

III. Tiếp tục sửa những títt đó, giả định là dành cho bài đưa lên mạng.

IV. Tìm khiếm khuyết của những títt dưới đây, và viết lại.

- Cá tính “ét-vê” báo chí

(Không hẳn là người giỏi nhất, nhưng họ tạo ấn tượng vì sự “lạ” của mình. Để rồi được bạn bè bỏ phiếu trở thành những gương mặt sinh viên ấn tượng của khoa Báo chí và truyền thông).

- Tiếp viên hàng không cời đồ làm từ thiện

(Hãng hàng không giá rẻ Ryanair tung ra một bộ lịch in hình nữ tiếp viên nóng bỏng trong bộ đồ tắm, với hy vọng thu được 100.000 euro để làm từ thiện.)

- Chính thức ngừng phát hành tiền xu

(Sau tám năm tiền xu được phát hành, Thống đốc cho biết, sau khi được phép của Thủ tướng, Ngân hàng Nhà nước sẽ dừng phát hành thêm tiền xu.)

- Giật mình khi nửa triệu VIP bị rao bán thông tin cá nhân trên mạng

(Một bộ danh bạ, thông tin cá nhân của hơn 500 ngàn giám đốc các doanh nghiệp được rao bán trên mạng với giá 700 ngàn đồng.)

- Mở rộng đối tượng được vay ưu đãi mua nhà

(Một đại biểu Quốc hội cho rằng cần mở rộng đối tượng được hưởng lãi suất ưu đãi thay vì chỉ giới hạn ở phân khúc nhà ở xã hội và dành cho người thu nhập thấp.)

- Cháy nổ, dân đua nhau nhảy chung cư

(Bài hoàn toàn không nói đến chuyện đó. Chỉ có một đoạn liên quan: “Từ khi dọn đến ở chưa từng xảy ra cháy nổ. Nhưng nếu sự cố xảy ra, cư dân khó lòng thoát hiểm vì cửa đường thoát hiểm luôn đóng chặt, khóa đã han rỉ, có chìa khóa cũng chưa chắc đã mở được. Lối thoát duy nhất là đường đi ra đi vào thường ngày hoặc... nhảy từ ban công xuống”, một người dân cho biết.)

Đọc thêm

Làm thế nào để tìm tựa sách hay

Tựa sách cũng cần công phu. Một số nhà văn đặt tựa trước rồi mới phát triển nội dung của sách; một số lại viết xong tác phẩm và để đó một thời gian nhằm nghiền ngẫm cái tựa.

Tựa sách cần làm được ba điều: Thu hút độc giả, tạo sự khác biệt với sách cùng thể loại, để lại ấn tượng khó quên. Dưới đây là một số gợi ý để bạn làm được những điều này.²⁶

Tránh rập khuôn

Không thể phủ nhận rằng một số nhà văn cổ điển vĩ đại đã dùng cách này cho tác phẩm của họ. Ví dụ: *Biên niên sử Narnia*, bộ tiểu thuyết bảy cuốn dành cho trẻ em của nhà văn Anh C. S. Lewis; *Truyện kể về người tùy nữ* (viễn tưởng) của Margaret Atwood, một tác giả Canada; hoặc *Những cuộc phiêu lưu của Huckleberry Finn* do nhà văn Mỹ Mark Twain sáng tác.

Tuy nhiên, những từ đó thường không cần thiết; hơn nữa chúng đã được sử dụng quá nhiều. Nên đặt tựa kiểu khác, cho dù tác phẩm của bạn thực sự là biên niên sử, truyện kể hoặc một cuộc phiêu lưu đi chăng nữa. John Scalzi, một nhà văn Mỹ khác, từng viết biên niên sử nhưng không ghi rõ ra như vậy đối với bộ tiểu thuyết sáu cuốn “Cuộc chiến của ông lão”. Dầu thế độc giả vẫn dễ dàng nhận ra rằng tác phẩm của ông chính là biên niên sử.

Tìm sự sắc sảo

Hãy bắt đầu suy nghĩ từ một đối tượng, nhân vật hay một ý tưởng quan trọng trong sách. Có lẽ chỉ cần một dòng của một tình huống ly kỳ, kịch tính cao độ nào đó cũng có thể giúp bạn tạo nên tựa hay. “Nếp gấp thời gian” đã được Madeline L’Engles dùng làm tựa cho tác phẩm của mình. Nhà văn Mỹ này lấy cảm hứng từ ý tưởng du hành ngược thời gian trở về tuổi thơ của

nhân vật chính: Tạo một “nếp gấp” trong cấu trúc thời gian nhằm di chuyển từ hiện tại về thời niên thiếu và ngược lại một cách dễ dàng. Có thể ban đầu độc giả chưa hiểu và chưa tìm thấy sự liên hệ giữa tựa với nội dung, nhưng sau khi đọc và hiểu qua một đoạn văn nào đó, họ sẽ cảm thấy thỏa mãn như thể đã đọc xong tác phẩm này rồi.

Và sự độc đáo

Không thể đăng ký bản quyền cho tựa sách: hàng chục tác phẩm đã trùng tựa với nhau. Vì thế bạn không nên để cho độc giả bị lầm lẫn - đặc biệt khi đã bỏ công sức và tiền của ra quảng cáo cho tác phẩm của mình. Hãy lên mạng tìm xem (qua các trang web bán sách) liệu đã có sách nào cùng thể loại được đặt tựa giống hoặc gần giống với tựa mình định đặt hay chưa. Đây là một công đoạn đơn giản nhưng khá quan trọng.

Thêm tựa phụ

Đối với sách kiểu “Làm thế nào”, bạn nên làm nổi bật tựa chính với tựa phụ, giống cách nhà báo hay dùng cho những bài dài - thêm một hoặc hai dòng sa-pô, tức lời dẫn nhập. Độc giả của thể loại này muốn biết trước mình nhận được gì từ sách. Tựa mơ hồ kiểu “Cái dù của bạn màu gì” phải cần đến tựa phụ để miêu tả: “Hướng dẫn thực tế cho người thất nghiệp và người muốn thay đổi công việc”. Và nó đã thu hút người đang muốn xin việc, cần thêm lời khuyên. Nhờ vậy nhiều người đã biết tới sách, sau khi được cây bút người Mỹ Richard N. Bolles viết ra (năm 1970). kể từ năm 1975, sách luôn được cập nhật và tái bản hầu như mỗi năm.

“Cha tôi không ở thiên đường: Chuyện có thật về tội phạm chuyên nghiệp” của Deborah Frye và Tracy Mercier, hai nhà văn nữ Mỹ, cũng đã làm tốt điều này khi truyền đạt đến độc giả cả chủ đề lẫn giọng văn (hài hước) của tác phẩm.

Chơi chữ

Có thể chơi chữ dựa trên tác phẩm của các tác giả khác để viết tựa sách, qua đó khiến cho tác phẩm của bạn được nhiều người để ý hơn. Chắc hẳn bạn từng nghe hoặc biết đến tác phẩm nổi tiếng “Nghệ thuật chiến tranh”, tức Binh pháp Tôn Tử. Nhà văn Mỹ Steven Pressfield đã dựa vào đó đặt tựa cho một tác phẩm của mình: “Chiến tranh nghệ thuật”. Từ ngữ đã được đổi ngược - một cách chơi chữ, và làm thay đổi toàn bộ ý nghĩa của cái tựa đầu tiên.

Viết dài ra

Một vài ví dụ: “To vô cùng và gần đến mức không thể tin nổi” của Jonathan Safran-Foer, một nhà văn trẻ người Mỹ; và “Lễ hội nhảy múa đêm Halloween của những người độc thân thuộc giáo hội Mormon ở New York” do Elna Baker, một nhà văn Mỹ khác, sáng tác.

Gần đây Lê Văn Nghĩa, một nhà văn - nhà báo, cũng đã đặt tựa cho sách như sau: “Chú chiếu bóng, nhà ảo thuật, tay đánh bài, và tụi con nít xóm nhỏ Sài Gòn năm ấy”. Đã thế mà tác giả còn để thêm một dòng nữa dưới cái tựa lòng thòng này: “Truyện dài dành cho thiếu nhi, nhưng người lớn đọc cũng hổng sao, mà người già đọc càng khoái”.

Đúng nội dung

Ví dụ: “Công trình thật đáng xúc động của một tài năng thiên phú cực kỳ” (cũng dài) do Dave Eggers viết; hoặc “Một chuyện tình thiệt quá buồn” của Gary Shteyngart. Cả hai tựa đều phản ánh chính xác nội dung của tác phẩm.

Mượn ý tưởng

Một số nhà văn đã mượn ý của tác giả khác cho tác phẩm để đời của mình. Tiểu thuyết bộ ba giả tưởng “Vật chất đen tối” do Philip Pullman (người Anh) sáng tác và tự truyện là tác phẩm đầu tay của Thomas Wolfe (người Mỹ) - “Hãy nhìn về nhà, hỡi thiên thần” - đều dựa trên ý một nhà văn Anh thế kỷ XVII là John Milton trong thiên sử thi “Thiên đường đã mất” và

“Lycidas”, thi phẩm 1.469 chữ 193 dòng. Vậy khi gặp khó khăn, bạn cứ mượn ý mà dùng (không tạm).

Luôn làm lại

Cuối cùng, khi đã tìm ra được tựa mà bạn cho rằng hoàn hảo, hãy “kiểm thêm” vài ba tựa nữa. Cũng nên hỏi ý kiến người thân, bạn bè, và cả bạn văn về những tựa này. Rồi mới chọn.

Chương 18

Tự biên tập

Hễ có người viết thì có người biên tập. Người biên tập đọc lại, suy nghĩ, làm cho tác phẩm đến với công chúng dễ dàng hơn. Tuy nhiên, trước khi gửi bài đến tay biên tập viên để được chỉnh sửa, bạn nên tự biên tập bài của mình. Vậy tự biên tập thì gồm những công đoạn nào?

Thường có thể cắt bài theo hai cách, hoặc với “cái búa” - chặt bỏ nguyên đoạn; hoặc với “cái kéo” - tỉa từng câu một. Đối với bài chưa hay, bạn nên chặt bỏ những gì nằm ngoài góc nhìn, không ăn nhập gì tới góc nhìn. Cũng nên cấu trúc lại toàn bài. Làm như thế, nó sẽ ngắn hơn vì chỉ những gì cốt yếu mới được giữ lại.

Cần hy sinh chi tiết phụ hoặc ít ý nghĩa; gạch bỏ sự trùng lặp, tính từ và trạng từ thừa, từ rỗng; cắt các câu quá dài; lấy ra những gì không cụ thể. Nên ưu tiên cho thông tin, ý tưởng được nhiều người quan tâm.

Tuy nhiên, nếu tự sửa bài theo cách trên, bạn cần tránh việc biến bài thành văn bản không còn mùi vị gì cả. Không nên lột trần, làm cho nó trở nên khô khan hoặc không rõ nghĩa. Nếu có thể và nếu đã viết hay rồi, thì không sửa các trích dẫn, ví dụ, hình ảnh, khía cạnh nhân cảm. Cần giải thích từ viết tắt hoặc thuật ngữ, có thể bằng ví dụ.

Và trên hết, không nên làm cho bài trở nên tối nghĩa.

Cũng nên đọc to thành tiếng để nghe âm thanh của bài; đâu đó có thể rung lên hồi chuông cảnh báo “không đúng”, buộc bạn phải sửa từ, cụm từ, câu hoặc ngữ pháp hay cấu trúc của bài. Bạn sẽ bị đứt hơi khi đọc một câu dài ngoằng; như vậy sẽ phải cắt nó ra thành ít nhất hai câu.

Lắng nghe câu chữ

Hãy lắng nghe nhịp điệu, sự đa dạng và nhấn nhá của câu chữ, và bạn sẽ thấy một số từ trở nên khá mông lung, tức cần thêm hoặc bỏ bớt để cho câu rõ ràng hơn. Bạn sẽ nhận ra những câu kiểu như “*Xấu nhưng biết phấn đấu*” không hài hước tí nào, mà rỗng và ảm ỉ trên mức cần thiết.

Cần đọc một cách chậm rãi. Nếu chỉ đọc thầm, bạn có thể bỏ qua một số lỗi về diễn đạt hoặc hành văn. Đọc to sẽ giúp bạn tìm ra những lỗ hổng về lôgic hoặc sự mạch lạc - những sai sót thường dẫn đến việc bài viết trở nên khác hẳn với ý đồ của bạn. Tai sẽ giúp bạn nhận ra những lỗi mà mắt bỏ lỡ.

Tự biên tập bằng cách đọc to còn giúp phát hiện những vấn đề về đặt câu và nhịp điệu. Đó là bài đều đều, buồn tẻ - quá nhiều câu hoặc cùng ngắn hoặc cùng dài; lặp lại không cần thiết - các đoạn đều mở đầu bằng “*Trong tác phẩm này*”, hoặc “*Theo kinh nghiệm của tôi*”. Rồi câu què, câu cụt v.v.

Cách trên còn giúp bạn “nghe” được cả phong cách viết. Bạn sẽ thấy mình tạo ra chỉ độc một loại cấu trúc: mệnh đề phụ + mệnh đề chính. Cần xáo các câu lên: xen một hoặc hai câu ngắn và mạnh vào giữa một loạt các câu dài nhiều ý.

Chỉnh sửa từ ngữ

Bớt từ thừa. Giả sử bạn mang xe đi bảo dưỡng. Khi nhận lại xe, nhân viên ở đó cho biết: “Xe của anh đã được cân lại vành, thay nhớt, bu-gi và hai ba phụ tùng không cần thiết cho lắm”. Bạn sẽ phản ứng như thế nào? Rõ ràng đã đến lúc tìm một nơi sửa xe khác vì bạn không muốn xe mình lại phải lắp những bộ phận không cần thiết, làm cho xe chạy chậm.

Giống như vậy, hẳn bạn không muốn thấy từ ngữ không cần thiết trong bài của mình. Chúng không giúp ích gì, mà còn làm chậm quá trình viết của bạn - và đọc của độc giả. Mỗi từ phải có vai trò gì đó trong câu, cung cấp phần nào thông tin, ý tưởng bạn muốn truyền đạt. Một từ sẽ trở nên không cần thiết nếu không đóng vai trò gì cả hay đảm nhiệm sai; hoặc từ/cụm từ kể bên đảm nhiệm mất vai trò đó rồi.

Hãy đọc lại bài và gạch bỏ những từ không chứa thông tin. Đôi khi cần gạch bỏ hai từ, thay bằng một từ; đôi lúc cả 10 từ, thế bằng năm từ. Nhưng thường phần lớn từ ngữ bạn gạch bỏ đều không cần phải được thay thế.

Không nên	Nên
Lễ hội Pháo hoa được tổ chức mỗi năm một lần tại thành phố Đà Nẵng.	Lễ hội Pháo hoa được tổ chức thường niên tại Đà Nẵng.
Ý kiến cá nhân của tôi là nhạc rap sẽ còn thịnh hành vài chục năm nữa.	Tôi nghĩ nhạc rap sẽ còn thịnh hành vài chục năm nữa.
Trong điều kiện thời tiết xấu, chuyến dã ngoại sẽ được chuyển sang ngày thứ hai.	Nếu trời mưa, chuyến dã ngoại sẽ được chuyển sang thứ hai.

Sửa lỗi dùng sai từ. Bạn nên biên tập sao cho từ ngữ mình dùng không sai nghĩa, đúng với những gì muốn nói.

Bạn có thể viết “yếu điểm” trong khi muốn nói “điểm yếu”. Nhiều người hay dùng sai từ này: yếu điểm là điểm quan trọng; nhược điểm mới là điểm yếu. Cũng nên sửa “bất cập” thành “bất hợp lý”; “bất cập” có nghĩa không ngang tầm, không kịp hoặc không đủ mức cần thiết.

Chống sáo rỗng, công thức. Người cầm bút không chuyên thường mắc bệnh này. Họ lặp lại từ ngữ, cách nói năng mà người khác đã dùng đến mòn đi rồi, bất kể chúng còn hữu ích hay không. Ngay cả những cây bút nhiều kinh nghiệm cũng có thể bị mắc bệnh này.

Như thế này là sáo rỗng: chuyện nhỏ, biết bao nước đã chảy qua cầu, im như thóc, câm như hến, mọc lên như nấm sau mưa, đường thông hè thoáng... Và công thức, ước lệ: tìm mỗi mắt ở tiệm sách cũng không có; người chủ của nó đôi khi khó tính đến mức lập dị...

Tả cảnh, tả người quá tròn trịa cũng được xem như ước lệ.

Một vấn đề thường được coi trọng trong viết lách nhưng có thể mang lại rắc rối về giọng điệu: từ ngữ bóng bẩy. Nếu sử dụng tốt, chúng có thể làm rõ và tăng tính thuyết phục cho lập luận của bạn. Nếu không, chúng có thể khiến người đọc rối trí và xao lãng. Hãy cẩn thận khi dùng so sánh, ẩn dụ và những biện pháp tu từ khác. Cần tránh sự sáo mòn. Những ẩn dụ được sử dụng quá nhiều (*xinh như Thúy Kiều, chuột sa chĩnh gạo, vui như Tết*, v.v.) có thể làm giảm giá trị một câu văn hay.

Ngược lại, nếu so sánh quá phóng đại, bạn sẽ gặp vấn đề. Khi bạn viết, “*Cô giáo bản đẹp như tiên giáng trần*”, độc giả sẽ hồ nghi. Liệu cô có đẹp như thế không vì nếu vậy thì trông hợp với diễn viên hoặc người mẫu hơn? Hơn nữa cách so sánh “*đẹp như tiên*” đã sáo mòn. Nếu viết, “*Cô giáo bản đẹp như bông hoa trắng trên đồi*”, câu sẽ gợi tả và có thể lay động được độc giả. Nói chung, nên sử dụng hình ảnh tự nhiên.

Khi tự biên tập, nếu không tìm được từ thích hợp để diễn đạt một ý tưởng cụ thể hoặc không chắc chắn về từ ngữ đã dùng, cũng đừng tốn hàng giờ vắt óc suy nghĩ về chúng làm gì. Hãy thử tìm từ ngữ, cụm từ đơn giản, tức gạch bỏ hoặc thay thế từ ngữ và cụm từ độc giả bình thường phải nhọc công đọc đi đọc lại mới hiểu.

Nên lập danh sách từ và cụm từ không phù hợp hoặc mơ hồ bạn không cần sử dụng. Nên tránh những từ như “duy nhất”, “hiển nhiên”. Phải chăng vấn đề đang xem xét thực sự “duy nhất”, hay chỉ “bất thường”? Nếu đã “hiển nhiên”, thì cần gì phải tranh luận? Cũng tránh dùng thuật ngữ sáo mòn. Khi cứ phải đọc nhiều lần từ ngữ nhằm chán, độc giả sẽ chán ngán, bỏ bài.

Hầu nhiều người bị ám ảnh về việc viết sao cho văn vẻ nên dễ bị rơi vào bệnh sáo rỗng, công thức, bóng bẩy.

Sửa lỗi ngữ pháp, chính tả. Một số người viết lách cầu thả nhưng lại hay bào chữa, nói rằng mình chỉ để sót lỗi lặt vặt về ngữ pháp, chính tả và dấu câu. Họ quên là ngay cả các lỗi nhỏ nhất hoặc cách dùng từ không thống nhất cũng có thể làm cho độc giả nghi ngờ; không biết khi nghiên cứu, tìm hiểu thông tin, liệu người viết có ẩu như thế không?

Bạn cần nắm vững ngữ pháp, chính tả, dấu câu. Bài đúng ngữ pháp chính tả, dấu câu là dấu hiệu cho thấy người viết cẩn thận. Bạn không cần quan tâm đến các tranh cãi về mặt hình thức thỉnh thoảng lại nổ ra trong giới nghiên cứu ngữ pháp, mà chỉ cần thực hành ngữ pháp, viết cho đúng tiếng Việt. Nên mua sách hướng dẫn đi theo hướng viết đúng để tham khảo. Sách của nhà giáo Phan Thiệu, chẳng hạn.²⁷

Câu cần đáp ứng hai tiêu chí: nội dung và ngữ pháp. Nội dung là ý tưởng muốn diễn đạt, quan điểm muốn nêu, câu chuyện muốn kể. Còn ngữ pháp chính là cách thức diễn đạt ý tưởng - lựa chọn từ ngữ và chức năng cụ thể trong câu - chủ ngữ, vị ngữ, bổ ngữ...

Thường một câu viết tồi sẽ tạo ra khoảng cách khá lớn giữa nội dung với ngữ pháp. Nội dung muốn diễn đạt một ý nhưng ngữ pháp lại diễn đạt ý khác. Xóa bỏ được khoảng cách này, câu sẽ diễn đạt ý tưởng, thông tin một cách chính xác hơn.

Một ví dụ: *Sở dĩ Nam đạt điểm cao là do thường xuyên ôn luyện bài vở.*

Ở đây, ý vẫn rõ ràng mà không cần đến “Sở dĩ... là...”. Tuy nhiên, nếu câu quá rối rắm, bạn cần phải sửa nhiều hơn để cho ý được rõ hơn.

Ví dụ khác: *Những điều đáng quý hơn cả là trong người Từ Hải luôn tiềm tàng khát vọng cháy bỏng nhưng quý hơn là cùng với tự do của mình đem đến tự do cho người khác, biết tôn trọng giá trị của người khác, chứng tỏ Từ Hải rất hiểu tư cách và tính tình của Kiều.*

Dường như người viết đã quá tham lam, nhồi nhét nhiều ý, khiến câu bị dài và rối rắm. Để sửa, cần xác định nội dung cơ bản của câu:

- Khát vọng tự do ở Từ Hải, tự do của mình và tự do của người khác.
- Ý thức tôn trọng giá trị và nhân phẩm của người khác nơi ông.
- Hiểu biết của ông về tư cách, phẩm chất của Thúy Kiều.

Từ đó, có thể sửa câu như sau: *Nhưng điểm nổi bật ở con người Từ Hải là khát vọng tự do cháy bỏng, tự do của mình và của người khác, cùng ý thức tôn trọng giá trị, nhân phẩm người khác. Cũng nên thêm một câu, thay cho ý đã bị bỏ ra: Khát vọng và ý thức ấy đã thúc đẩy Từ Hải ra tay cứu Thúy Kiều thoát khỏi cảnh lầu xanh nhơ nhuốc, đưa nàng lên địa vị một phu nhân.*

Nói chung, không nên lạm dụng cấu trúc “Chính nhờ... mà,” hay “Mấu chốt của vấn đề là...”. Những loại cụm từ cố định như vậy sẽ hữu ích nếu việc trình bày ý tưởng buộc bạn phải dùng một dạng đặc biệt hoặc nhấn mạnh,

như trong văn bản khoa học. Nhưng nên cân nhắc khi sử dụng: những cụm từ này có thể sẽ nhấn chìm ý chính, thông tin chính của câu.

Sửa lỗi kiến thức và thông tin sai. Một tác giả từng viết rằng đường hầm Hải Vân 6 km, và khi được sử dụng sẽ giúp người đi xe hơi rút ngắn được thời gian qua đèo từ 120 phút chỉ còn 6 phút. Viết như thế sẽ gây hồ nghi. Thật ra, trước khi có đường hầm, xe hơi qua đèo mất gần một tiếng đồng hồ chứ không phải 120 phút.

Một người khác thì cho rằng, từ khi đường cao tốc Thành phố Hồ Chí Minh - Long Thành - Dầu Giây được sử dụng, người lái xe hơi có thể từ Thành phố Hồ Chí Minh đi Vũng Tàu chỉ trong vòng 1 tiếng 10 phút, nhanh không thua gì tàu cao tốc. Thật ra, họ phải chạy xe mất gần 120 phút.

Để tự biên tập bài, bạn cần phải tra cứu thêm. Ngày nay, thông qua Internet, bất cứ ai cũng có thể thâm nhập vào thư viện nhiều tờ báo lớn của thế giới. Mạng thông tin toàn cầu còn giúp thu thập thông tin từ những nguồn khác nhau.

Sửa tít của bài. Cần sửa tít của bài. Tít được dùng để thu hút sự quan tâm và cung cấp thông tin. Nó báo cho người đọc biết trước về nội dung. Nhờ đó, độc giả sẽ nắm bắt phần cơ bản nhất của ý tưởng hoặc thông tin trong bài. Lắm khi tít còn giống như một bài cực ngắn, đủ nghĩa, tuy chỉ dài tối đa 15 từ. Bạn nên vận dụng những gì đã thảo luận ở trên để tự sửa tít.

Tít của một văn bản có độ dài tương đương với sách nhiều trang cần được đặt trong một trang riêng, cùng với tên tác giả. Tít nằm giữa trang, tên tác giả nằm ở dưới. Tít của những văn bản ngắn hơn nên được để ở giữa, phía trên trang đầu tiên. Cần viết hoa chữ cái đầu của tít.

Xem lại những gì đã viết

Bất cứ ai cầm bút cũng dễ bị mộng viết lách ru ngủ, nên bài ở dạng bản thảo luôn có thể bị lộn xộn. Họ còn dễ viết ra những điều chán ngắt. Hơn nữa, lại quên rằng nói khác với viết nên bị mắc vào những cái tầm thường, sai lệch và ngớ ngẩn.

Nhưng khi niềm đam mê đã dịu đi đôi chút và đọc lại bản thảo, một số câu hỏi chợt ủa đến: liệu mình có định nói: “*Trừ phi anh ta không đến?*”. Tất nhiên không. Nhưng thực sự mình đã viết thế. Hay: “*Cô giáo giả bài cho học sinh?*”. Không, mình muốn nói: “*Cô ấy trả bài cho học sinh*”.

Nhằm soát xét bài thêm lần nữa - mà chuyện này thì không hề thừa, bạn cần đọc lại những gì đã viết

Nên trả lời các câu hỏi:

- Chủ đề có được nêu rõ ngay từ đầu?
- Mỗi đoạn có giúp làm sáng tỏ thêm chủ đề?
- Những ý quan trọng có tách biệt rõ ràng?
- Có cần thêm chi tiết, ví dụ hay giai thoại?
- Thông tin đã rõ ràng chưa?
- Có luận điểm nào cần bổ trợ?
- Thuật ngữ cần giải thích?
- Câu chữ lặp lại một cách không cần thiết?

- Bài nhất quán về giọng điệu?
- Câu nào quá đơn giản hoặc viết ẩu?
- Từ ngữ nào mơ hồ?
- Lỗi ngữ pháp?
- Chính tả?
- Dấu câu?

Bạn sẽ mắc lỗi với bản thảo đầu tiên. Chuyện đó hoàn toàn bình thường. Nhưng trước khi in ra bản hoàn chỉnh, hãy tạm quên nó đi một ngày rồi đọc lại cho thật kỹ. Có thể câu bạn viết ra hôm qua và cho rằng hay ho thật ra không hấp dẫn gì cả. Bạn cũng sẽ ngạc nhiên khi nhận thấy đoạn viết nháp nào đó lại khá hay.

Tóm tắt

Bạn luôn phải tự biên tập bài. Có thể biên tập kiểu cái búa - cắt cả đoạn; và kiểu cái kéo - cắt từng chi tiết một. Cũng cần đọc to bài thành tiếng để lắng nghe nhịp điệu của cả bài. Rồi sửa lỗi từ vựng - từ thừa, dùng sai từ, từ sáo rỗng; lỗi ngữ pháp; lỗi chính tả.

Bạn còn phải kiểm tra xem thông tin, kiến thức trong bài đã đúng hay chưa.

Sau đó thì sửa tí. Cuối cùng, cần tự hỏi lại một số câu về chủ đề, ý tưởng, thông tin... để sửa bài thêm lần nữa.

Bài tập

I. Bạn hãy tự biên tập những bài viết của mình về mọi mặt, từ ngôn ngữ cho đến ngữ pháp, dấu câu, chính tả; và cả cấu trúc, văn phong cùng sự chính xác.

II. Dưới đây là một bài viết chưa xuất bản của tác giả sách này, tức mới ở dạng bản thảo - đọc thấy chán. Bạn hãy biên tập sao cho bài trở nên dễ đọc và hấp dẫn; sửa cả lỗi chính tả và ngữ pháp.

Bảo tàng Quốc gia các cung điện Hàn Quốc

Bảo tàng Quốc gia các cung điện Hàn Quốc là nơi lưu giữ, trưng bày những hiện vật lịch sử qua triều đại Joseon trong suốt 518 năm hình thành và phát triển.

Nằm trong khuôn viên hoàng cung Gyeongbok, gần Quảng Hòa môn, bảo tàng được ví như là phần hồn, của hoàng triều Joseon. Phần “xác” thì tất nhiên là quần thể cung điện Gyeongbok rồi.

Không gian bảo tàng gồm ba tầng trưng bày hơn 40000 hiện vật của triều đại Joseon. Các hiện vật được phân chia theo những chủ đề, lĩnh vực nhất định.

Tầng một của bảo tàng trưng bày các hiện vật về văn hóa, giáo dục chủ yếu là cuối thời Joseon. Trong đó có các tác phẩm văn học hoàng gia thời kỳ 1897-1910. Một điều khiến du khách rất thích thú đó là chiếc limousine màu mận chín rất đẹp của vua Sunjong - vị vua cuối cùng nhà Joseon. Chiếc xe được lau chùi và bảo dưỡng cẩn thận nên nhìn còn rất mới.

Ở đây có không gian dành riêng cho khách du lịch có thể chụp ảnh lưu niệm.

Tầng hai của bảo tàng trưng bày các hiện vật miêu tả các loại bản ghi, biểu tượng của hoàng triều, cuộc sống trong cung, những nghi lễ phổ biến thời Joseon.

Các bản ghi bao gồm các loại hồ sơ, chiếu dụ của vua, các bản tấu sớ của quan lại... đã được bảo tồn, khôi phục. Đặc biệt tại đây hiện vẫn còn lưu giữ con dấu của vua Gojong nhà Joseon.

Các biểu tượng của hoàng cung như những hình chạm khách rồng, khi trên mái các tòa điện, những di vật còn sót lại của các công trình đã bị phá hủy. Chúng đều được lưu giữ cẩn thận.

Cuộc sống trong cung được miêu tả qua những mẫu vật quần áo, giày, đồ trang sức, đồ gốm sứ, lọ hoa, chén bát... Những chiếc áo Hanbok được trưng bày ở đây thì mình thấy nó cũng giống trên phim ảnh cũng, giày dép cũng vậy. Khác biệt thì đây là đồ thật, đồ cổ, còn trên phim là đồ mới. Rồi họ còn giữ được cả những chiếc tủ nhỏ có nhiều ngăn, những chiếc bình phong với những chi tiết chạm trổ, họa tiết nhiều màu sắc rất bắt mắt.

Một điều thú vị là ở đây tôi còn thấy người ta trưng bày cả những hiện vật như kéo, dao cạo, nhíp, mắt kiếng, rồi có cả bác sĩ của vua. Chắc đây là khu vực để đồ của bác sĩ của nhà vua. Đây là khoảng những năm 1880, tức là triều đình Joseon cũng đã tiếp cận với những tiến bộ của thế giới hiện đại rồi.

Về nghi lễ thì ở đây họ còn cho chiếu những đoạn băng hình ghi lại nghi thức chôn cất người chết của hoàng cung nữa. Cụ thể là nghi thức chôn cất một vị vua Joseon. Người ta miêu tả rất kỹ những chi tiết từ việc đào huyệt, hạ quan rồi xây lên bằng đá. Thật không hề đơn giản!. Rồi thấy có cả những cái bài vị được trưng bày nữa. Thì chúng cũng giống những bài vị mình xem trong phim Trung Quốc, khác là có màu. Thường màu xanh là chủ đạo cho những bài vị như vậy, nhưng cũng có cái màu vàng, vàng tái, vàng cam... Và

chúng đều có chữ Nho ở giữa. Những chữ này ghi lại tên tuổi và ngày mất của người quá cố.

Những lĩnh vực như âm nhạc và khoa học trong thời Joseon được trưng bày ở tầng hầm của tòa nhà bảo tàng.

Người ta bày những nhạc cụ thời xưa trong những chiếc tủ kính và ghi chú tên, công dụng của từng cái. Chủ yếu là những dụng cụ được làm bằng đồng, thuộc bộ gõ và một số những chiếc đàn có dây.

Khoa học dưới thời Joseon khá phát triển. Tôi nói như vậy là do ở đây thấy có trưng bày một cái đồng hồ nước mà người ta gọi là “Jagyeokru”. Đây là chiếc đồng hồ tự động đầu tiên của Hàn Quốc được phát minh dưới thời vua Sejong. Chiếc này thực chất là một bản sao được phục chế lại giống như bản gốc. Hiện nó vẫn hoạt động và cứ mỗi 30 phút lại báo một lần.

Gần khu vực chiếc đồng hồ là một khẩu đại bác mini, hay súng thần công theo cách gọi của thời xưa. Nó được sơn màu đen bóng, nhìn có vẻ thô sơ. Nhưng với mấy trăm năm về trước thì đây đã là một phát minh hiện đại lắm rồi.

Ở Việt Nam mình cũng có bảo tàng kiểu như vậy, gọi là bảo tàng Mỹ thuật Cung đình Huế. Thực ra thì bảo tàng của mình ở Huế còn to hơn và nhiều cổ vật hơn. Nhưng xét độ nổi tiếng thì có lẽ cũng chỉ ngang với bảo tàng Quốc gia các cung điện Hàn Quốc này thôi. Đó là vì người Hàn họ biết đầu tư cho thương hiệu và quảng bá rất nhiều.

Thế nhưng tôi nhận thấy dù cho mang ý nghĩa lớn đối với lịch sử Hàn Quốc, được coi là “hồn” Joseon nhưng khách vào tham quan bảo tàng cũng khá thưa thớt. Trong khi đó thì người ta xếp hàng rất đông để mua vé vào xem cung điện Hoàng gia Gyeongbok ở ngay bên kia. Mà vào bảo tàng không mất vé. Thế mới thấy phần đông trong chúng ta vẫn còn coi trọng cái “xác” hơn phần “hồn”.

Bảo tàng cũng được xây dựng theo lối kiến trúc cổ Hàn Quốc: lưng tựa vào núi, mặt hướng ra biển, mái gỗ cong lên và được trang trí bằng 5 màu truyền thống(xanh, trắng, đỏ, đen, vàng).

Lịch sử của bảo tàng cũng lắm giai đoạn thịnh suy cùng với những biến cố của đất nước.

Tiền thân của bảo tàng chính là Bảo tàng Hoàng gia Hàn Quốc được vị vua cuối cùng của triều đại Joseon - vua Sunjong thành lập vào năm 1908 và đặt tại cung Changgyeong. Sau đó một năm thì bảo tàng được mở cửa cho công chúng vào tham quan.

Năm 1938, khi Hàn Quốc bị Nhật xâm chiếm, bảo tàng bị người Nhật đổi tên thành “Bảo tàng của triều đại Yi”. Sau khi Hàn Quốc được giải phóng, bảo tàng được đổi tên thành “Deoksugung” năm 1946.

Đến năm 2005, bảo tàng được xây dựng lại trong khuôn viên của cung Gyeongbok và trở thành một phần của quần thể cung điện này.

Ngày nay, bảo tàng Quốc gia các cung điện Hàn Quốc vẫn mở cửa miễn phí cho khách vào tham quan. Đây là một nơi không thể bỏ qua nếu bạn muốn tìm hiểu về một phần lịch sử Hàn Quốc - triều đại Joseon.

Độc thêm

Xem lại, xem lại và xem lại

Để hoàn thiện bài, bạn cũng cần đọc lại những gì đã viết được một cách khách quan; xét xem mạch văn đã rõ ràng, dễ hiểu - và nếu có thể thì hấp dẫn - hay chưa.

Bài ở dạng bản thảo luôn có thể bị lộn xộn. Ví dụ, người viết vào bài với việc cấm uống rượu bia trong ký túc xá, rồi chuyển sang lịch sử của nhà trường, trở lại với việc cấm uống rượu bia; sau đó quay sang quy định về mượn sách ở thư viện. Trình bày vấn đề kiểu này sẽ làm nản lòng độc giả. Họ không hiểu ý định của người viết, cũng vì vậy mà sẽ ngưng đọc.

Một số biểu hiện của sự lộn xộn:

- Sợi dây xuyên suốt của bài dựa trên kết luận từ giả định sai hoặc giả định quá chủ quan của người viết:

HIV/AIDS chủ yếu lây truyền qua tiêm chích ma túy và đường tình dục. Như vậy những người mắc bệnh này đều là các thành phần nghiện ngập hoặc ăn chơi thác loạn. Tất cả họ phải bị lên án nghiêm khắc để làm gương. Họ phải vào một khu chữa trị riêng chứ không thể được đối xử như những bệnh nhân bình thường. Có như vậy ta mới khống chế được căn bệnh này.

- Người viết nói lên những cảm xúc và muốn độc giả cảm nhận. Nhưng độc giả thì không cần định hướng; họ chỉ muốn thấy nhiều chi tiết hơn để có thể đồng cảm với tác giả. Không nên viết:

Đọc hai câu thơ này, ta cứ ngỡ như Phan Bội Châu vẫn còn đâu đây, lòng chúng ta dâng lên niềm cảm xúc, ta thấy thương ông làm sao ấy.

- Nhảy cóc, bỏ qua những lý do mà độc giả không hiểu.

Ví dụ, khi đọc “*Bà mẹ nhí Phương Trinh thú nhận đã khai gian tuổi*”, độc giả cứ đinh ninh Phương Trinh đã làm mẹ khi tuổi còn rất trẻ. Thật ra bà mẹ nhí ở đây chỉ là một vai diễn của Phương Trinh.

- Trình bày thông tin một cách lộn xộn, thiếu bối cảnh, khó hiểu:

Tôi vừa mới tậu một con chip mới Pentium 120 Lexus 480M nhưng máy tính xách tay của tôi lại không cần vì đã có một con Pentium Q400 STA có bộ nhớ lên đến 188mg. Thậm chí với memMaker và Qemm, tôi gặp phải Lỗi Bảo vệ Tổng quát nhưng nếu không phải là do ổ CD-ROM 4 nhân thì có thể là do máy quét hoặc phần mềm Ommni Page, nhưng ổ nén thì tuyệt vời.

- Say sưa với bướm cùng hoa - đẹp và lãng mạn - nhưng không liên quan gì đến chủ đề:

Lục Vân Tiên là một bản trường ca đầy hào khí ca ngợi chính nghĩa và những giá trị tốt đẹp đáng quý trọng ở đời. Nhân vật Lục Vân Tiên có nhiều nét tương đồng với nhà thơ Nguyễn Đình Chiểu như vì khóc thương cha mà bị mù, gia thế sa sút nên bị nhà gái hủy hôn ước. Đúng là trong lúc hoạn nạn mới biết bạn là ai. Than ôi những kiểu hành xử đáng bị lên án như vậy vẫn rất thường gặp trong xã hội ngày nay.

- Không giúp độc giả hiểu vấn đề:

Đã đến chân núi rồi vì có giếng nước. Bao giờ cũng vậy, khi nào đi núi mà cô thấy có giếng nước đào là y như lúc đó mình đã đến chân núi.

- Nhảy từ A đến F rồi ngược lại B qua G, và đến C:

Với truyền thống hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, ông cha ta luôn cảnh giác và chống trả quyết liệt những cuộc xâm lược đến từ phương Bắc. Từ những nữ vương như Bà Trưng Bà Triệu khiến quân giặc kinh hồn bạt vía, đến hào khí Đông A ba lần chặn đứng vó ngựa Nguyên Mông. Ải Chi Lăng quân Minh cuống cuồng tháo chạy, đây gò Đống Đa vui thay giặc

Thanh giữa lòng thủ đô, kia sông Bạch Đằng tắm máu quân Nam Hán vẫn cuộn cuộn chảy.

- Ngô nghệ, nhiều sai sót:

Nguyễn Bính tài lắm khi xuất khẩu thành thơ “Gió mưa là bệnh của trời. Tương tư là bệnh của tôi yêu nàng”. Quả chí lý lắm, vì gió mưa thì chắc chắn ta sẽ bệnh, nhất là mưa trái mùa có gió độc như ông bà ta bảo trái gió trở trời. Còn yêu nhau thì có nhiều thứ bệnh hơn lắm hay sao? Không phải đâu, cũng bệnh như những người không yêu nhưng nó khác là bệnh tương tư. Bệnh này không có vi rút nhưng nguy hiểm hơn cả cúm gia cầm vì ai cũng mắc phải, ai cũng yêu...

- Không trả lời đúng lúc những câu hỏi của độc giả:

Ngôi sao quần vợt trẻ tuổi X đã không thể lọt vào vòng chung kết dù được kỳ vọng rất nhiều từ giới chuyên môn cũng như người hâm mộ. Ngoài yếu tố thời tiết, một trong những nguyên nhân khiến anh không thể tiến xa hơn được nữa là phải thi đấu trên sân cỏ trong khi suốt một năm trước đó anh chỉ tập luyện trên sân đất nện. Và bạn cũng biết được sự khác biệt giữa hai loại sân lớn như thế nào.

Cũng phải cẩn thận với máy móc. Khi sửa lỗi chính tả, biên tập viên một nhà xuất bản nổi tiếng từng biến mọi từ “vô” thành từ “vào” với phần mềm Microsoft Word chạy trên máy tính. Thế là “vô tình” trở thành “vào tình”; “vô cùng”, “vào cùng”; “họa vô đơn chí”, “họa vào đơn chí”; “vô phương”, “vào phương”; “vô học”, “vào học”... Vậy nên một nhà văn, khi biết chuyện, đã nói đùa rằng “vô tình”, nghĩa là em không chú ý gì đến anh; theo cách sửa trên thì trở thành “vào tình”, tức “anh đang vào em”.

Ghi chú:

- (1) John Updike trả lời phỏng vấn báo Le Monde: “Tôi thường xuyên ăn cắp ý tưởng”, Thy Anh trích dịch. *Tuổi Trẻ* ngày 25 tháng 2 năm 2009. Đọc tại [http:// tuoitre.vn/tin/tuoi-tre-cuoi-tuan/20090225/updike-nha-van-hang-dau-cua-my-da-ra-di/303258.html](http://tuoitre.vn/tin/tuoi-tre-cuoi-tuan/20090225/updike-nha-van-hang-dau-cua-my-da-ra-di/303258.html) (ngày 18 tháng 3 năm 2015).
- (2) G.G. Marquéz: “Văn chương chẳng khác gì nghề mộc”, Hải Ngọc trích dịch. *Tia Sáng* ngày 28 tháng 4 năm 2014. Đọc tại <http://tiasang.com.vn/Default.aspx?tabid=115&CategoryID=41&News=7457> (ngày 15 tháng 7 năm 2014).
- (3) Doug Newsom, James A. Wollert, *Media Writing*, in lần thứ hai (Belmont, Calif.: NXB Wadsworth Publishing Company, 1988) trang 55.
- (4) Yves Agnès, *Manuel de Journalisme*, (Paris: NXB La Decouverte & Syros, 2002) trang 109.
- (5) Nguyễn Hiến Lê, Nguyễn Q. Thắng, *Chúng tôi tập viết tiếng Việt*, (NXB Long An, 1990), trang 140.
- (6) William Strunk, E.B. White, *The Elements of Style*, in lần thứ ba (New York: NXB MacMillan, 1979), trang 72.
- (7) Nguyễn Công Đức, Nguyễn Kiên Trường, *Thực hành tiếng Việt* (TP.HCM: NXB Đại học Quốc gia TP.HCM, 2001), trang 56.
- (8) Alfred Lawrence Lorenz, John Vivian, *News Reporting and Writing* (Boston: NXB Allyn and Bacon, 1996) trang 182.
- (9) Alain Masson, *Cẩm nang phóng viên*, Ngọc Trân chuyển ngữ, dùng cho nội bộ báo *Tuổi Trẻ*, 1992 trang 2.

(10) Donald M. Murray, *The Craft of Revision*, in lần thứ tư (Fort Worth: NXB Hartcourt College Publishers, 2001) trang 144-148.

(11) Nguyễn Anh Tuấn, “Nhìn về Nam Sài Gòn mà thấy buồn cho An Phú, Thảo Điền”, *Thanh Niên* ngày 16 tháng 1 năm 2004. Đọc tại thanhnien.com.vn/news/pages/200403/94527.aspx (ngày 15 tháng 7 năm 2014).

(12) Phan Văn Hòa, “Ẩn dụ và ẩn dụ ngữ pháp”. Đọc tại www.kh-sdh.udn.vn/Zipfiles/so23/22.phanvanhoa.doc (ngày 7 tháng 9 năm 2014).

(13) Lê Trung Ngân, “Bận rộn và nhàn nhã”, trích đoạn, có biên tập thêm. Đọc tại bacsingan.vnweblogs.com/post/10824/344579 (ngày 29 tháng 12 năm 2011).

(14) Brian Tracy, *Tự tạo tương lai của chính mình*, bản dịch của Phạm Thị Thiên Tứ (Hà Nội: NXB Phụ Nữ, 2006) trang 291 - 292.

(15) Phan Thiều, *Rèn luyện ngôn ngữ*, Tập một (Hà Nội: NXB Giáo Dục, 1989) trang 129.

(16) Trà Giang, “Muốn danh thì đừng viết” (Phỏng vấn nhà văn Thuận) *Pháp Luật*, ngày 15 tháng 12 năm 2013, trang 8.

(17) Hà Thúc Hoan, *Tiếng Việt thực hành*, in lần thứ tám có bổ sung và sửa chữa (TP.HCM: NXB Thành phố Hồ Chí Minh, 1998) trang 82.

(18) Vũ Ngọc Khánh, “*Bí quyết giỏi văn*” tái bản lần thứ sáu (Hà Nội: NXB Giáo dục, 2003) trang 131.

(19) Các tác giả sách ngữ pháp gọi là “nòng cốt câu”, nhưng chúng tôi dùng “phát ngôn nòng cốt” cho rõ nghĩa và dễ nhớ hơn.

(20) Truyện ngắn “Nhớ sông”, Nguyễn Ngọc Tư.

(21) Hà Thúc Hoan, “*Tiếng Việt thực hành*” tái bản lần thứ tám có bổ sung và sửa chữa (TP.HCM: NXB thành phố Hồ Chí Minh, 1998), trang 81.

(22) Dẫn theo Tracy Clark, “How to write effective web headlines”. Đọc tại <http://www.tribunecontentagency.com/blog/how-to-write-effective-web-headlines> (ngày 8 tháng 2 năm 2015).

(23) Brian Clark, “How to Write Magnetic Headlines”. Đọc tại <http://www.copyblogger.com/magnetic-headlines> (ngày 8 tháng 2 năm 2015).

(24) Dẫn theo Ryan Tate, “Tabloid Chic: How Racy Headlines Unlock Money and Power”, *Wired Magazine* 25 tháng 2 năm 2013. Đọc tại <http://www.wired.com/2013/02/tabloid-chic-the-rise-of-racy-headlines> (ngày 8 tháng 2 năm 2015).

(25) Jeff Goins, “5 Easy Tricks to Help You Write Catchy Headlines”. Đọc tại <http://goinswriter.com/catchy-headlines> (ngày 8 tháng 2 năm 2015).

(26) Arrie, “How To Write A Great Book Title”. Đã được viết lại và bổ sung. Đọc tại: <http://www.lulu.com/blog/2012/07/how-to-write-a-great-book-title> (ngày 9 tháng 3 năm 2015).

(27) Phan Thiều, *Rèn luyện Ngôn ngữ*, tập một và tập hai (Hà Nội: NXB Giáo Dục, 1998). Về ngữ pháp đơn thuần, bạn có thể xem Bùi Đức Tịnh, *Ngữ pháp Việt Nam - Giản dị và Thực dụng*, tái bản lần thứ hai có sửa chữa và bổ sung (Hà Nội: NXB Văn hóa Thông tin, 2003), hoặc sách không ghi tên tác giả: *Ngữ pháp tiếng Việt*, in lần thứ hai (Hà Nội: NXB Khoa học Xã hội, 2000).

Table of Contents

[Lời nói đầu](#)

[Chương dẫn nhập Từ từ mà bước... nhưng cần bước mỗi ngày.](#)

[Phải làm cho chữ để ra chữ](#)

[Viết sao cho đáng tin](#)

[Viết súc tích](#)

[Viết dễ hiểu](#)

[Tránh lặp lại](#)

[Dùng câu ngắn](#)

[Tóm tắt](#)

[Chương 1 Luôn cần ý tưởng](#)

[Hãy để ý tưởng tuôn trào](#)

[Rồi cô đọng lại ý tưởng](#)

[Hãy theo khuôn mẫu](#)

[Phải động não](#)

[Không nên bỏ cuộc](#)

[Tóm tắt](#)

[Bài tập](#)

[Đọc thêm](#)

[Chương 2 Lập dàn bài cho chắc ăn](#)

[Không năng khiếu](#)

[Đừng để trong đầu](#)

[Luôn chuẩn bị](#)

[Lắng nghe người xung quanh](#)

[Trích dẫn tài liệu](#)

[Trả lời độc giả](#)

[Tóm tắt](#)

[Bài tập](#)

[Đọc thêm](#)

[Chương 3 Sắp xếp ý và thông tin](#)

Theo một thứ tự

Gắn kết ý, thông tin

Dàn bài gợi ý

Tóm tắt

Bài tập

Chương 4 Trình bày ý tưởng

Viết dài ra

Thứ tự tự nhiên

So sánh, đối chọi, ẩn dụ

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 5 Sử dụng từ điển

Tra từ điển tốt

Tập thói quen tốt

Tóm tắt

Bài tập

Chương 6 Lắng nghe âm thanh của câu

Học từ thuở nhỏ

Viết khác với nói

Tìm nhịp điệu tự nhiên

Áp dụng vào câu

Tóm tắt

Bài tập

Chương 7 Viết khác khi tình huống khác

Thích hợp tình huống

Biểu lộ con người

Gần với văn nói

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 8 Cần dùng phép nối

Phân đoạn

Phát triển đoạn

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 9 Biết xa, biết gần

Tùy thuộc góc nhìn

Diễn đạt với hình ảnh

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 10 Mở rộng câu

Từ phát ngôn nòng cốt

Ngay vào giữa câu nòng cốt

Mở rộng theo cách kết hợp

Chi tiết - chìa khóa để mở rộng câu

Cùng danh từ

Cùng động từ

Từ phần còn lại của câu

Tóm tắt

Bài tập

Chương 11 Rành rẽ cân phân

Tìm điểm chung

Cân phân “vi mô”

Tóm tắt

Bài tập

Chương 12 Cho lời văn thêm mạnh mẽ

Dùng thể chủ động, bị động

Đưa cao trào vào cuối câu

Dùng dấu gạch ngang (-)

Thận trọng với chấm than

Biến hóa từ, dạng câu

Tóm tắt

Bài tập

Chương 13 Tìm đến sự hấp dẫn

Sử dụng trích dẫn

Viết cho tự nhiên

Thêm dấu ấn riêng

Viết hài hước

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 14 Không quên quy chiếu

Đại từ “gây rối”

Vào vai độc giả

Tóm tắt

Bài tập

Chương 15 Làm chủ cách phỏng vấn

Các loại phỏng vấn

Chuẩn bị phỏng vấn

Thực hiện phỏng vấn

Viết lại phỏng vấn

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 16 Viết theo hình tháp ngược

Dùng câu hỏi tham chiếu

Mở bài kiểu tóm tắt

Những điều lưu ý

Tóm tắt

Bài tập

Đọc thêm

Chương 17 Giật tít cho thu hút

Bốn nhiệm vụ của tít

[Đọc lại bài](#)

[Quan tâm những từ đầu](#)

[Tóm tắt](#)

[Bài tập](#)

[Đọc thêm](#)

[Chương 18 Tự biên tập](#)

[Lắng nghe câu chữ](#)

[Chỉnh sửa từ ngữ](#)

[Xem lại những gì đã viết](#)

[Tóm tắt](#)

[Bài tập](#)

[Đọc thêm](#)